apunts
EDUCACIÓ FÍSICA I ESPORTS

Esport i immigració

68
2n trimestre 2002 · 5 €. (IVA inclòs)
INEFC

"Els exercicis corporals són, pel seu origen, un mitjà per a millorar la capacitat productiva"
(WOLFGANG EICHEL, 1953)

"Al paleolític sorgeix la dansa cultural, la forma més primitiva d'exercici físic. A la dansa es dóna per primer cop un moviment nascut de la unitat vital de l'home, en raó de fins i objectius externs al moviment mateix"
(ULRICH POPPLOW, 1955)

De les pràctiques físiques primigènies a l'esport educatiu (II)

En la línia exposada a la primera part d'aquest treball i dins de l'univers esportiu, desenvolupem els tretze grups d'activitats que es van realitzar en els dos àmbits d'actuació: Intern (centre escolar) i Extern (medi natural). En aquesta editorial tractarem el primer camp, que conté set grups de pràctiques delimitades i es desenvolupa en el marc escolar. El segon camp, que tractarem en la pròxima i última editorial, consta de sis grups d'activitats i es desenvolupa en gran mesura en el medi natural, mitjançant pràctiques independents en règim intensiu, aprofitant els diferents períodes estacionals.

Àmbit Intern (centre escolar)

De les capacitats filogenètiques als esports individuals

L'home i la dona, a través del procés ontogenètic (desenvolupament d'un individu d'una espècie) desenvolupa de forma breu i precisa un record del procés evolutiu de l'espècie humana, des dels nostres orígens fins al moment present (filogènesi). D'aquesta manera, el nen/a té imprès en el seu codi genètic un conjunt de comportaments motrius que pertanyen a les diferents fases evolutives. Arrossegar-se, agafar, prendre, tirar, gatejar, realitzar quadrupèdies i tripèdies, grimpar, gronxar-se, girar, penjar-se, aixecar-se, caminar, anar de pressa, córrer, saltar, llençar, nedar... són les capacitats bàsiques que ens vénen donades per herència filogenètica i ens proporcionen la nostra motricitat característica com a espècie singular.

Des de la motricitat bàsica de font filogenètica accedim als esports individuals; aquests es basen en les regles que regulen la competència de certes capacitats específiques de l'home, en la seva relació amb el medi ambient, per tal d'obtenir-ne un rendiment màxim.

De les tècniques de lluita als esports de combat

Les tècniques de lluita són unes pràctiques sistematitzades que es remunten a les èpoques més primitives i constitueixen una constant, més o menys institucionalitzada, en totes les cultures, a través de la història. L'aprenentatge de les tècniques de lluita era imprescindible per a cada individu d'una comunitat, ja que de la seva destresa i habilitat en la lluita depenia la seva pròpia vida i la de la seva família, d'aquí ve la presència unànime en tots els pobles de l'antiguitat. També tenia altres sentits, com a ritual d'iniciació, d'entrenament per a la subsistència, de demostració de poder, de passatemps, i fins i tot d'exercici de control i autodomini.

Les activitats de lluita representen no sols unes pràctiques més o menys agressives, sinó que suposen un excel·lent mitjà d'autoconeixement, autocontrol, respecte, disciplina o ritualitat; valors de gran interès pedagògic per a la formació dels nostres alumnes. A hores d'ara, les lluites tradicionals, conservades en cada entorn cultural, i els esports de combat, han recollit el testimoni dels pobles de l'antiguitat i proporcionen una excel·lent possibilitat de realitzar competicions de lluita amb un fort contingut emocional, on s'utilitzen importants recursos del cos amb fins no agressius.

Dels jocs col·lectius als esports d'equip

Els jocs col·lectius dels pobles representen pràctiques recreatives evolucionades, de gran acceptació social; el significat ritual i simbòlic d'aquestes pràctiques lúdiques denota el nivell sociocultural d'aquesta civilització. Els pobles de més alt nivell de civilització tenien una bona estructura i una notable complexitat en els seus jocs col·lectius, en els quals la competició i l'atzar en constituïen els trets més fonamentals. Generalment, aquestes pràctiques van tenir una gran acceptació social i es van desenvolupar al voltant d'un mòbil ple de significacions ludicomàgiques. La pilota va ser el motiu més recorregut per la seva ambivalència i esfericitat. Sovint, les circumstàncies del joc, la incertesa del resultat i la sort més o menys capriciosa tenien fortes implicacions magicoreligioses

que eren fidelment interpretades pels alts dignataris religiosos. A través dels jocs col·lectius podem esbrinar en part la cosmovisió d'alguns pobles de l'antiguitat, l'estructura social, elements simbòlics i rituals i conèixer el seu estadi tecnològic, així com el seu nivell de civilització.

Molts jocs col·lectius de pilota han estat autèntics precedents dels actuals esports d'equip. Mitjançant un procés creixent de complexitat, proposem un procés que va des dels jocs col·lectius d'organització més simple fins als esports d'equip mitjançant una aproximació estructural i funcional comuna. A continuació, abordarem els esports de manera singular, ja que cada un d'ells implica un domini de destreses i habilitats diferents en relació amb l'ocupació de l'espai i el temps de joc, codis de comunicació diferenciats i un tipus de confrontació diferent en cadascun.

De les pràctiques amb objectes als esports amb instruments

El cos ha estat el primer instrument de l'home durant tota la seva trajectòria històrica i les primeres tècniques humanes van ser exclusivament corporals. No obstant això, l'espècie humana, en el seu constant esforç pot millorar les seves condicions de subsistència, comença a descobrir objectes extracorporals, i els converteix en instruments al seu servei. En un principi, per necessitat i utilitat vital, després per enriquir el seu bagatge d'objectes i instruments lúdics i rituals, que es fan servir en les pràctiques corporals efectuades en el temps lliure. D'aquelles pràctiques lúdiques amb objectes han derivat els esports amb instruments més clàssics (tennis, golf, hoquei, beisbol, frontó amb pala...) i altres més nous i amb caràcter més alternatiu *(floorball, indiaca...)*.

L'instrument és el símbol de la tècnica del progrés de l'home (des de l'os més primitiu utilitzat per l'home prehistòric fins a la peça tècnica més sofisticada). Les pràctiques físiques amb instruments impliquen una coordinació dinàmica molt fina i ajustada entorn de l'equació: ull-segment corporal-instrument-mòbil (si n'hi ha); per això, cal incorporar aquestes activitats al nucli d'experiències motores fonamentals en el marc d'un procés racional d'educació esportiva.

De les habilitats laborals als esports tradicionals

En la vida quotidiana dels pobles que ens van precedir, és una constant l'aprenentatge sistemàtic d'habilitats i destreses laborals que facultaven l'especialització i l'eficàcia de l'individu davant del grup social, i en demostraven la utilitat i la vàlua. Una part d'aquestes habilitats laborals passen al joc popular entre els nens i a la competició festiva per adults. Per als primers, es tractava d'assajar, de manera lúdica i espontània, les arts i els hàbits productius dels adults (el joc popular) i per a aquests representava, en el marc festivo-religiós, una forma d'emulació, de domini i de prestigi dins la seva mateixa comunitat (l'esport tradicional).

El nen/a, mitjançant aquestes pràctiques, s'endinsa en la història de la nostra cultura material a través el joc i hi descobreix nous rols, valors, hàbits i testimonis del temps més llunyà, que tenen un notable interès en el coneixement del nostre passat.

De les danses rituals als esports de ritme i expressió

Alguns autors situen les danses rituals i culturals com l'origen de les primeres activitats físiques en el temps lliure de l'home primitiu. L'home ha tingut un instint natural pel moviment, el joc, o la lluita, que neix en el moment en què aquest s'allibera de les necessitats, se sent lliure, i crea el seu propi món lúdic, amb unes regles pròpies, inventades per ell, i no imposades per la naturalesa. La dansa ritual de culte a una divinitat o a un ésser semblant desaparegut, igual que l'art, ha complert, des dels temps més remots, la funció d'alliberament de l'home pel que fa a la dura lluita per la subsistència. A través de l'etnologia s'han trobat danses rituals i culturals en la pràctica totalitat dels pobles primitius estudiats, cosa que demostra la seva importància en la necessitat de l'home de satisfer el seu instint natural de moviment lliure i en el compliment de funcions socials, recreatives, religioses eroticosexuals i estètiques.

De les primigènies danses rituals i culturals han derivat, en l'actualitat, les pràctiques rítmiques i de percussió que han donat lloc als esports de ritme, alguns dels quals es troben a hores d'ara en procés d'esportivització (gimnàstica rítmica, aeròbic, *hip-hop*, *Funky*). L'expressió corporal, la comunicació no verbal, l'adaptació rítmica, el sentit musical, la coreografia, la integració social i cultural, l'activitat física de caràcter higiènic o l'equiparació de sexes i nivells, són algunes de les raons per a la introducció d'aquestes pràctiques ancestrals i de les modalitats modernes en l'àmbit de l'educació esportiva.

Dels recursos cinegètics i bèl·lics als esports de control i precisió

Els homes del Paleolític van utilitzar l'arc i la fletxa i la javelina com a instruments per a la caça, així ho testimonien les pintures rupestres, les puntes de fletxa de sílex i les restes de javelines que apareixen en múltiples excavacions arqueològiques. Aquests instruments cinegètics es faran servir, més tard, com a armes de combat; tots els exèrcits del món antic i medieval van utilitzar l'arc i la fletxa, a més a més de les llances i les espases, fins que va aparèixer la pólvora i es desenvoluparan les armes de foc. Aquest tipus de pràctiques són considerades, a Orient, com a mitjans tradicionals d'educació, en un procés ple de cerimònies rituals que potencien, a través d'un adequat control tonicorespiratori, la concentració, l'autodisciplina i el domini d'un mateix. El seu ús per a la formació produeix una sorprenent inversió, ja que provoca la transformació d'uns hàbits agressius i mortífers en pràctiques d'interiorització amb un marcat caràcter educatiu.

Proposem que aquestes activitats de tipus introjectiu passin a formar part del currículum d'experiències motrius que l'alumne ha de posseir per tal d'assolir una formació completa. El procés que ha de seguir és partir de les experiències bàsiques més properes, com ho feien els pobles primitius, i anar progressant fins arribar als esports de control i precisió actuals: l'esgrima, el tir amb arc, el *kendo*, el *kyudo*, etc.

Javier Olivera Betrán

PRESENTACIÓ

Introducció al dossier: Esport i Immigració a debat

▪ **NÚRIA PUIG**
Catedràtica de Sociologia de l'Esport.
Departament de Ciències Socials.
INEFC-Barcelona

El dossier que es presenta en aquest número d'*Apunts. Educació Física i Esports* és resultat de l'esforç col·lectiu realitzat durant les Jornades sobre Esport i Immigració que es van celebrar a l'INEF de Catalunya, Barcelona, els dies 16 i 17 de novembre de 2001. Em refereixo a esforç col·lectiu, perquè es recullen, no solament les ponències allà presentades, sinó també les aportacions que van sorgir als debats, Taula Rodona, tallers d'experiències, etc.

Les Jornades van tenir lloc en el marc de les activitats portades a terme per celebrar el 25 aniversari de l'INEF de Barcelona. Van ser una iniciativa de l'INEF de Catalunya, que va comptar amb la col·laboració de la Secretaria General de l'Esport i la Secretaria General d'Immigració de la Generalitat de Catalunya, de l'Ajuntament de Barcelona i de la Diputació de Barcelona.

Des d'un esbós de programa elaborat per les directores del curs –Susana Monserrat i Núria Puig, ambdues professores de l'INEF-Catalunya–, un Comitè Assessor, format per representants de totes les institucions que van recolzar les jornades, va elaborar el programa definitiu. El Comitè Assessor esmentat va estar compost per Xavier Alonso, Susana Monserrat i Núria Puig, de la Generalitat de Catalunya; Marta Carranza i Antònia Cañellas, de l'Ajuntament de Barcelona; i Montse García i José Luis García, de la Diputació de Barcelona.

Els objectius plantejats van ser tres:

- Analitzar el potencial de l'esport com a instrument d'integració de les poblacions d'immigrants.
- Crear una plataforma de diàleg entre persones expertes del món de la immigració i d'altres que ho són de l'esport, per reflexionar alhora sobre el tema de les Jornades.
- Compartir experiències, intercanviar idees i coneixements, per plantejar accions futures, com ara cursos de formació, plans d'actuació, projectes, etc.

Es va avançar molt en tots els punts i el dossier que presentem n'és una bona prova.

El primer article, *Diferents mirades sobre la immigració i l'esport*, a càrrec de Núria Puig i Marta Fullana, és la versió literària de la Taula Rodona amb què es van obrir les Jornades. La seva intenció era fer emergir els temes que serien discutits posteriorment, mitjançant testimonis de persones que, d'una forma o d'una altra, tinguessin relació amb l'esport i la immigració. A més a més de les quatre persones invitades, les aportacions de la moderadora i del mateix públic van permetre d'assolir l'objectiu plantejat. En llegir l'article s'entra plenament en la complexitat del tema. Ni l'esport ni la immigració són qüestions senzilles. Si no hi ha dubtes respecte d'aquest tema quan es tracta de la immigració, sovint es creu que l'esport és com una "vareta màgica" mitjançant la qual es resoldrà qualsevol problema. La realitat és molt diferent. Els diversos testimonis plantegen el caràcter cultural de l'esport, la seva no-connexió amb totes les formes d'entendre el cos i la necessitat de partir d'una concepció més àmplia de les activitats físiques, si es desitja que pugui ser un instrument d'acostament entre poblacions de diferents orígens.

Els articles de Xavier Medina i de Klaus Heinemann estudien a fons els falsos pressupòsits a què em refereixo. Medina, a *Esport, immigració i interculturalitat*, aprofundeix en la qüestió de la interculturalitat i la seva relació amb l'esport. Alho-

Inauguració de las Jornades amb representants de les institucions que les van recolzar.

ra que planteja situacions en què això ha estat possible, també alerta sobre els límits i fins i tot sobre els problemes que es plantegen.

Klaus Heinemann, a *Esport per a immigrants: Instrument d'integració?*, matisa l'abast de la integració social mitjançant l'esport, des d'una detallada anàlisi del concepte d'integració i les dimensions que adquireix. Integració social vol dir poc, atès que, com l'autor mostra, hi ha diferents tipus d'integració, des de la legal a l'estructural funcional o la cultural. Si en uns casos l'esport té alguna cosa a fer, en altres, res o quasi res. A més a més, com bé s'explica a l'última part de l'article, el que es pugui fer, o no, depèn d'un coneixement molt profund de la immigració, així com de l'abast i límits de les actuacions esportives en relació amb ella.

Els tres articles següents, a càrrec de Nicola Porro, d'Ute Behnke i Hans Joachim Roth, i de Gaspar Maza, se centren en experiències portades a terme a diferents països.

Va ser un honor per a l'INEF de Catalunya poder comptar amb el testimoni de la *Unione Italiana dello Sport per Tutti (UISP)*, representada pel seu actual president, Nicola Porro. Aquesta organització té ja una llarga tradició en el camp d'accions solidàries lligades a l'esport, entre elles la immigració. La UISP, amb una filosofia clara de suport als més desfavorits, porta a terme accions d'ordre divers que són clarament explicades a l'article *(La Unione Italiana d'Esport per a Tots –UISP– i l'esport per a immigrants)*. Un cop més, tanmateix, s'alerta sobre els límits d'aquestes accions i la necessitat que estiguin incloses en plantejaments polítics d'ordre general i no exclusivament esportius.

No teníem constància d'experiències de llarga durada sobre esport i immigració en l'àmbit escolar; experiències, a més a més, els impactes de les quals hagin estat avaluats mitjançant investigacions, com és el cas de les altres dues. D'aquí ve que recorreguéssim a l'experiència alemanya sobre política educativa i immigració, que va ser relatada per Ute Behnke i Hans Joachim Roth a *Immigració i escola: experiències d'integració a Hamburg*. Alemanya és el país de la Unió Europea que més immigrants acull. En aquell país porten molts anys d'experiències i investigacions sobre la política d'integració escolar dels nens i nenes immigrants. A més a més, en el marc d'aquestes experiències i a l'estat federal de la ciutat d'Hamburg, l'escola Wielandstrasse porta a terme, des de fa temps, una experiència molt diferent de la majoria i amb èxits gens menyspreables. Es concep com a una escola "pont" entre el país d'origen i la integració en el sistema escolar del nou on s'ha arribat recentment. L'article tracta de tot plegat i també té una última part en què s'avancen les poques experiències existents sobre una Educació Física intercultural.

Gaspar Maza, a *L'esport i el seu paper en els mecanismes de reproducció social de la població immigrada estrangera*, conta la seva llarga experiència com a educador social, alhora que investigador, al Raval de Barcelona. El Raval se situa en ple centre de la ciutat i és un barri amb problemes de marginació i pobresa que vénen de lluny, als quals s'afegeix,

Abans de començar.

més recentment, la recepció d'importants col·lectius de població immigrada d'orígens molt diversos. Només entenent aquest context, descrit detalladament a la primera part de l'article, és possible valorar els programes esportius desenvolupats. El concepte "mecanismes de reproducció social" inclòs al títol no és aliè a aquesta situació.

Una aportació molt gratificant, enriquidora i participativa, van ser els tallers d'experiències. Amb ells es pretenia d'assolir els dos objectius següents plantejats a les Jornades (crear un fòrum de discussió i intercanviar experiències). Cristina Vallecillo, coordinadora dels tallers i autora de l'article *I què fem a casa nostra? Reflexions i experiències sobre l'esport i la immigració*, va trucar i va visitar totes aquelles associacions i persones que, segons les informacions que anàvem rebent, tenien interès o alguna cosa a dir sobre la qüestió. Cada visita o trucada conduïa a una altra, de manera que, igual que una bola de neu, es va anar ampliant el nombre de persones en contacte que, amb entusiasme, van decidir d'acudir a la trobada. L'article recull, al mateix temps, la dinàmica i la filosofia dels tallers, un breu resum de les principals aportacions fetes en cadascun i –en annex– el programa complet amb els noms de les associacions i les persones que van presentar les experiències.

El monogràfic finalitza amb una bibliografia sobre el tema tractat. El seu títol indica clarament la finalitat que s'hi persegueix: *Per continuar treballant sobre el tema: una bibliografia sobre esport i immigració*. Anna Vilanova ha efectuat una conscienciosa tasca investigadora i, partint d'unes categories preestablertes, ha revisat totes les bases de dades disponibles tot utilitzant els cercadors de la Xarxa, per ampliar, així, els resultats obtinguts mitjançant les primeres. La bibliografia és exhaustiva, no solament en llengua espanyola sinó també alemanya, anglesa i italiana.

Acabem dient que les Jornades es van desenvolupar en un clima de molta harmonia, on es van combinar la reflexió sobre esport i immigració, amb l'intercanvi entre persones i activitats tan diverses com aprenentatge de jocs, dinars en el marc incomparable de l'INEF de Catalunya, actuacions musicals i danses, etc. Tot això va ser possible gràcies a un equip organitzador entusiasta, format per alguns professionals i, sobretot, per alumnat voluntari, que no va plànyer horaris i amabilitat i al qual, des d'aquestes pàgines, cal agrair-los una vegada més la seva dedicació. Aquesta va anar molt més enllà de les seves estrictes obligacions. Per a l'INEFC-Barcelona, va ser un honor comptar amb la seva col·laboració.

L'equip organitzador, al final de les dues jornades d'intens treball.

Paraules clau
immigració, integració, esportistes estrangers, religió, programes d'activitat física

Diferents mirades sobre la immigració i l'esport

▪ **NÚRIA PUIG**
Catedràtica de Sociologia de l'Esport.
INEFC-Barcelona

▪ **MARTA FULLANA**
Estudiant de 2n cicle de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport.
INEFC-Barcelona

Abstract
This article is the literary version, in colloquial tone, of the round table, which was a part of the opening act of the meeting on Sport and Immigration. It was chaired by Dr. Silvia Carrasco, professor of Anthropology in the Autonomous University of Barcelona (UAB). Those who intervened in order of participation, were:

- *Yusef el Nasri, European under-23 champion, 5000 m. (Amsterdam 2001).*
- *Andreu Camps, doctor in Law, Professor for Legislation and Sport Organisation in INEFC-Lleida, and players agent.*
- *Kinda Marrawi, student of Fine Arts in the University of Barcelona (UB) and collaborator in the project "Women" of the Politechnical University of Catalunya (UPC).*
- *Mila García, Professor of INEFC-Barcelona and director of the "Study Group of Women and Sport (GEDE)".*

After the intervention of the table guests, there was a debate full of rich comments which have been included in this article.

Key words
immigration, integration, foreign top level sportmen and women, religion, physical activity programmes

Resum

Aquest article és la versió literària, conservant el to col·loquial, de la taula rodona que es va fer com a acte inaugural de les jornades sobre esport i immigració. Fou moderada per la Dra. Sílvia Carrasco, professora titular d'Antropologia a la Universitat Autònoma de Barcelona. Les persones que hi varen participar per ordre d'intervenció van ser:

- Yusef El Nasri, campió d'Europa Sub 23, 5000 m (Amsterdam, 2001).
- Andreu Camps, doctor en Dret, catedràtic de Legislació i Organització de l'Esport l'INEF-Catalunya, Lleida i agent de jugadors.
- Kinda Marrawi, estudiant de Belles Arts a la Universitat de Barcelona i col·laboradora en el *Projecte Dona* de la Universitat Politècnica de Catalunya.
- Mila García, professora de l'INEF-Catalunya, Barcelona, i directora del *Grup d'Estudi Dona i Esport* (GEDE).

En acabar les intervencions de les persones convidades a la taula es generà un debat amb aportacions enriquidores que també han estat incloses en aquest article.

Per situar el tema: una reflexió antropològica a càrrec de Sílvia Carrasco

Vull parlar de dues paradoxes que es donen a l'hora de plantejar l'esport per la població immigrada. La primera té a veure amb el concepte excessivament restringit d'esport. El que entenem per esport en el sentit més tradicional és propi de les societats occidentals. En canvi, davant de col·lectius que vénen d'altres entorns no aprofitem el potencial de les seves pràctiques físiques, que fins i tot es perden. D'aquesta manera es perden oportunitats d'integració.

Per exemple, a les escoles, a secundària, els adolescents, que podrien estar utilitzant el ball com una forma d'expressió física i, per tant, d'activitat, no té uns espais i hi ha molt prejudicis al voltant de quan és convenient, de quina manera o de quin tipus de ball. Això està reduint una forma d'expressió que, a més, podria ésser compartida.

La segona paradoxa té a veure amb els estereotips. Hi ha una representació dominant que, per a la societat majoritària, representa la persona d'origen estranger, l'immigrant estranger, etc., al qual li atribuïm una sèrie d'estereotips.

Els estereotips juguen sempre en dos sentits, el positiu i el negatiu. A casa nostra ja hi ha de tot. Poso dos exemples: Ha estat notícia al diari, i cada curs o cada dos cursos són notícies d'aquelles recurrents, torna a aparèixer el mateix cas... coses com: un pare d'origen marroquí impedeix que les seves filles en edat escolar assisteixin a la classe d'educació física; això, crea tota una sèrie de trasbalsos tant per als educadors com per als altres agents educatius. Idees al voltant d'aquesta separació, d'aquesta mentalitat irreconciliable, tot això alimenta de manera perversa aquests estereotips. Espero que les persones que ens acompanyen en aquesta taula rodona puguin mostrar la distorsió d'aquest estereotip a través de la seva experiència.

Hi ha una idea que l'esport no forma part de la vida d'aquestes persones, d'una mentalitat arcaica derivada de les seves creences i pràctiques religioses. Esperem que això sigui una idea per a desterrar, a veure si ho aconseguim.

Un altre estereotip, que és positiu, però exactament igual de segregatiu, és la idea que, especialment en els esportistes d'elit, determinats immigrants estrangers tenen unes aptituds físiques especials. Fixem-nos que segregatiu, i que arcaic és el nostre estereotip. Tenen unes aptituds físiques superiors, específiques i, per tant, els veiem com a objectes de consum. Els estem reduint a cossos que ens fan gaudir perquè toquen molt bé la pilota (de no sé quina manera), o perquè tenen un potencial d'atletisme (de no sé quina altra). Estem reduint, classificant, segregant... en definitiva.

Es diu, en països que ens porten molt més temps en aquest tipus de reflexió, que el fet que existeixen entre els grans campions (Michael Jordan, per exemple) persones membres de les minories –amb situació de segregació, precària o d'infrarepresentació històrica en els òrgans de poder– és bo, per als nois i noies joves d'aquelles mateixes minories és bo perquè poden tenir grans expectatives sobre ells mateixos.

Això, és tan negatiu com el fet que no tinguin cap classe de model, perquè els models són inassolibles. No tothom es pot convertir en un Michael Jordan; és més, molt poca gent s'hi pot convertir. Estem reduint la definició identificadora d'aquests grups a partir d'una sèrie de característiques totalment reduccionistes i, a més, situant en l'excepcionalitat el que tenen de positiu. Fixeu-vos que terrible pot ser un estereotip positiu d'aquestes característiques, per tant, anem en compte a l'hora d'utilitzar les metàfores de l'esport i les oportunitats que ens pot brindar.

Acabo, doncs, amb aquestes advertències i passo la paraula a Yusef El Nasri, perquè ens expliqui, en el seu cas, totes aquestes contradiccions, la seva pròpia biografia, com ens les pot il·lustrar, desmentir i ajudar a reflexionar. Gràcies, quan vulguis.

Yusef El Nasri, durant la seva intervenció.

La mirada de Yusef El Nasri: un atleta d'elit arribat del Marroc

La Biografia

Hola, bon dia a tothom, com ha dit Sílvia Carrasco, em dic Yusef, que en català és Josep i en espanyol és José.

Vaig arribar a Espanya, concretament a Torredembarra, a la província de Tarragona, l'any 1988, i els meus pares ja feia molts anys que hi eren. El meu pare fa 31 anys que va venir i jo em vaig quedar al Marroc amb la meva germana, perquè havia d'estudiar àrab, havia de conèixer una mica la nostra cultura, la història del Marroc...

El meu pare va tenir la seva feina i ara, fa gairebé un any, es va jubilar. La meva mare sempre ha estat mestressa de casa, mai ha treballat. En la nostra cultura -és més per cultura que per religió- la majoria de les dones no treballen. Això ja està canviant perquè les noies ja estudien les seves carreres i és diferent.

Fins i tot el meu pare, essent home, com que va viure l'ocupació francesa i l'espanyola, va tenir moltes dificultats per estudiar i sempre li ha agradat deixar-nos fer el que ell no va poder fer. Ells eren tres germans i, com que la situació era molt delicada, els meus avis només podien pagar els estudis a un d'ells i va ser el meu oncle, que va acabar la seva carrera i és director d'institut.

Vaig arribar aquí l'any 88 i vaig començar a estudiar. Em van posar a tercer, tenia 9 anys. Al principi vaig tenir unes miques de dificultats amb l'idioma, però em va ajudar molt saber francès, perquè al Marroc s'estudia i com que són les mateixes lletres...

També vaig tenir sort que la meva professora parlava francès. Al cap de tres mesos, ja parlava castellà. Va ser una mica dur, perquè em vaig trobar amb dos idiomes, s'estudiava l'espanyol i el català, i passar d'estudiar l'àrab que és molt diferent i que, com tothom ja sap, s'escriu al revés i és una mica complicat.

El català em va costar una mica, encara ara em costa parlar-lo...

A l'escola quasi mai no he tingut problemes de racisme, perquè si no busques problemes no en tens. Com que sempre he estat força tranquil, gairebé no parlava, m'ha ajudat a no tenir problemes amb els companys de l'escola. Sí que hi havia alguns nens, i és normal, que em deien paraulotes, però jo passava de tot.

Vaig venir a Espanya al desembre. Al novembre d'aquell mateix any havia començat a practicar atletisme al Marroc. Com que aquí no tenia cap amic que fes atletis-

me, el vaig deixar de banda. Tot i això, a mi sempre m'havia agradat fer atletisme i esport, en general. Els amics de la classe, quasi tots jugaven a futbol i, per això, també vaig començar a practicar-lo. Vaig fer aquest esport fins l'any 94 que vaig començar a l'institut de formació professional.

"I vaig començar a fer atletisme"

Quan feia primer de FP administratiu, a l'institut van penjar una pancarta dient que farien unes proves d'atletisme i, a mi, em van fer córrer 1000 m perquè als que teníem 14 anys ens va tocar aquesta prova. Vaig fer una marca que per la meva edat i sense haver entrenat, estava força bé.

Aquell dia, el que és ara el meu entrenador, Jesús Velasco, va venir a Torredembarra perquè volia començar a entrenar a la gent d'aquesta població. Va parlar amb el responsable de la pista d'atletisme i van dir que jo era un noi que tenia qualitats per ser atleta. Van parlar amb mi i em van demanar si feia algun esport i vaig dir-los que futbol, com tothom. Em van dir si podia anar a entrenar tres dies la setmana, que és el que entrenaven els nois de la meva edat. Al principi em va costar, perquè recordo que hi anava una setmana i desapareixia un mes. Jesús em venia a buscar a casa i sempre li explicava alguna història, que havia estat amb grip... Em deia que anés a entrenar que podria ser molt bo, però estava en l'edat que es diu "*del pavo*" i no em creia que pogués arribar on estic ara.

Aquell any gairebé no vaig entrenar, però l'any següent, el 95, m'ho vaig repensar per veure què passaria, com que m'havien dit que tenia possibilitats... Vaig tornar a entrenar tres dies la setmana i aquell any vaig quedar subcampió d'Espanya cadet. Amb aquella edat, per mi, va ser una gran alegria i va ser a partir d'això que vaig començar a anar a entrenar els dies que em tocava.

A més, quan vaig començar a fer atletisme, al meu pare no li agradava gaire. No és que no li agradés que fes esport, sinó que veia que cada vegada les notes baixaven i que dedicava més temps a l'atletisme que no pas als estudis i em deia: "a veure si acabaràs com jo en comptes d'acabar la teva carrera, acabaràs essent treballador"... Sempre deia que és molt difícil trobar feina si no tens una carrera, i que, si en trobes, són feines molt dures. Recordava la seva joventut.

A partir del 98 vaig fer un canvi important, vaig quedar campió d'Europa júnior al desembre i al març vaig anar al Mundial Absolut i vaig quedar 5è. Després d'això m'han anat arribant les coses juntes i m'ha costat d'assimilar-les, perquè he passat de quasi res, a estar a nivell mundial. Recordo que moltes vegades que avisaven a l'entrenador per dir que venia algun periodista, per fer una entrevista, em posava nerviós i li deia que no hi volia anar.

Quan vaig quedar campió d'Europa júnior vaig estar dues setmanes que, quasi cada dia em venien a fer entrevistes, tota la premsa d'Espanya, revistes... A més, com que era musulmà, van voler entrar una mica en la història de la nostra religió, què era el Ramadà, com era la vida d'un atleta durant el Ramadà.

La vida d'un atleta durant en Ramadà

Dijous de la setmana que ve (22 de novembre del 2001) faran un reportatge per TV3, de 24 hores, per filmar el que fa un esportista d'elit durant un dia de Ramadà.

Amb el Ramadà he tingut una mica de sort, perquè sempre m'ha agafat entre els mesos de: febrer, gener, desembre, que no hi ha campionats del món ni d'Europa. Fent càlculs, d'aquí a 7 o 8 anys m'agafarà a l'estiu que és quan es fan les grans competicions. El Ramadà és el mes sagrat, aquí, com que la cultura és diferent..., si un de vosaltres ha anat a un país musulmà quan és Ramadà, hi ha un ambient molt bonic. Nosaltres comptem amb calendari lunar, que són entre 10 i 12 dies més cada any, per això, el ramadà, cada any ve 10 o 12 dies més avançat, i el fem en totes les dates de l'any. Recordo quan era petit que el passàvem a l'estiu i és una mica dur.

El Ramadà no és tan dur com pensa la gent, perquè l'únic àpat que no fem és el del migdia. Sí que és veritat que quan són les dues del migdia tens aquell "cuc" i ganes de menjar, però de seguida passa. Normalment durant el Ramadà cada any m'he engreixat dos o tres quilos. Entre els menjars que fem i que durant el Ramadà no entreno... Un àpat el fem entre les 5:30 i les 6 de la tarda, un altre sobre les 11 de la nit i l'altre cap a les 6 del matí. I com que entre àpats no entreno deu ser per això que m'engreixo, perquè no perdo res.

La nostra religió sempre és per afavorir-nos, per donar-nos, ens facilita les coses, no ens les complica i, quan estem al Ramadà, per posar un exemple, si tu tens alguna cosa que no pots fer Ramadà, alguna causa que sigui justificada (viatge molt llarg, malaltia...), pots menjar. Si he d'anar de viatge al Marroc o el que sigui, jo puc menjar, la nostra religió ens permet menjar. Si tinc algun campionat del Món i m'agafa el Ramadà, jo intentaré fer-lo però si no puc, menjaré o beuré aigua. La gent sempre pensa que la nostra religió és molt estricta i no és així, això és falta d'informació, la nostra religió és com qualsevol de les altres religions.

En època de Ramadà, l'únic que canvia del meu entrenament és l'horari. Abans l'entrenament fort el feia a les tardes, ara el faig al matí i, a la tarda, treballo menys. Cada època fem un entrenament o un altre; el Ramadà n'és una d'elles.

La mirada d'Andreu Camps, agent de jugadors

Parlaré de dos temes: un més de caràcter d'experiència quant a la vinguda o la contractació de persones que vénen d'altres països i la seva integració social o econòmica dins del nostre país; i un altre relacionat amb les qüestions jurídiques i normatives relacionades amb la vinguda d'esportistes d'un altre país.

Situacions molt diferents

En principi quan estem parlant de la vinguda de persones d'altres països, és obvi que des d'un punt de vista jurídic i social, hem de diferenciar: la vinguda dels espor-

tistes d'aquells països que estan dins d'un àmbit econòmic, jurídic o estructural proper –de forma molt clara els que vénen de la Unió Europea o que vénen d'àmbits que tenen unes relacions privilegiades amb la Unió Europea– i tots aquells que vénen d'un altre país que no té aquestes relacions estructurals o jurídiques afavorides per part del nostre país o del context polític en què vivim. Per tant, des d'aquest punt de vista, trobem situacions diferents i també trobem organitzacions o maneres de poder venir al nostre país diferenciades.

Igualment, no és el mateix aquelles persones que han vingut en el context d'una família (ve el conjunt de la família o una part) i el seu desenvolupament esportiu es fa, més o menys, al nostre país i aquelles persones que vénen d'una manera expressa per a la pràctica esportiva, vénen al nostre país per desenvolupar una pràctica més o menys de nivell, normalment amb una connotació professional, quasi professional o semiprofessional. Jo em referiré principalment a aquells que vénen d'una forma individualitzada i no en el context de tota una família que ve al nostre país i que a partir d'aquesta vinguda de la família comencen a fer esport, sinó aquells que vénen amb l'objectiu principal de l'activitat esportiva i no l'activitat familiar o social d'una manera global.

Així mateix, també hem de diferenciar entre els esportistes que poden venir i vénen de joves o de molt joves, d'aquells que vénen quan ja tenen una edat que en el món esportiu, no en l'edat cronològica, podem anomenar una mica més adults, normalment doncs, esportistes de 25-26 anys. Des d'un punt de vista humà o personal, són encara gent molt jove, quan els veiem a la televisió ens sembla que són molt grans, i la veritat és que són molt joves. Per tant, és diferent entre el que és la vinguda d'un esportista jove o molt jove, m'estic referint a 9, 10, 11 o 12 anys, amb objectiu únicament esportiu; és a dir, se'l porta aquí perquè es considera que és una promesa o una futura promesa; o aquell que ja té 25, 26, 28 o 30 anys que se'l fitxa perquè és estranger, i perquè és molt bo i ja no és una promesa sinó que és una persona que ja té una consolidació dins el món de l'esport.

També hi ha diferències molt importants, probablement per estructures de funcionament derivades de la pròpia dinàmica econòmica del món de l'esport, la situació dels esports individuals i la dels esports col·lectius; hi ha sistemes de funcionament intern diferents. Quan venen al nostre país es veuen afavorits en funció de quina és la dimensió econòmica i quines són les potencialitats econòmiques de l'esport que practiquen.

D'aquells que vénen expressament, n'hi ha una bona part que vénen perquè els prometen o els garanteixen un lloc de treball. Per tant, vénen a oferir les seves prestacions esportives. Aquesta és la situació més normal, és a dir, el sistema de reclam perquè vinguin aquells que són bons en esports no massa professionalitzats és oferir-los un lloc de treball.

Hi ha altres tipus d'esports que poden tenir un nivell econòmic una mica més elevat i que els esportistes accepten venir per un sou de entre 600 i 1.020 € mensuals, algun cop un salari més o menys legalitzat i, la majoria de vegades, no legalitzat (no és que no sigui legalitzat per als que vénen de l'estranger, sinó que en general no és legalitzat per a cap esportista).

Finalment, hi ha aquells que vénen per tres o quatre milions de dòlars o, fins i tot, cinc, per poder, durant un any, desenvolupar les seves activitats aquí.

Com podem entendre, les diferències entre els uns i els altres són molt grans. Per tant, no podem parlar d'una mateixa realitat, d'una mateixa dinàmica global dintre de tot el que seria la vinguda de persones d'altres països per desenvolupar la pràctica esportiva. Ja hem vist que és molt diferent aquella promesa, aquell jove que ve de molt petit, perquè es considera que és una promesa potencial, d'aquell que ja és una persona consolidada. Els nivells econòmics també ho són molt. Són realitats molt diferents.

Immigracions provisionals o definitives

Penso que és molt diferent aquell que va a un altre país amb una voluntat, una idea, un pensament de quedar-s'hi d'aquell que està de pas. En el primer cas, la persona vol trobar, vol viure altres experiències, siguin esportives, socials, econòmiques, laborals...; vol anar a un altre lloc perquè pensa que es podrà desenvolupar personalment, professionalment, humanament, d'una manera diferent. En el segon cas, en canvi, la voluntat o el pensament de la persona no és tant de quedar-se en aquest lloc, sinó que és un procés migratori que, repeteixo, és estar de pas. És a dir, va a un lloc però amb una idea molt clara que hi pot estar una temporada, dues, mitja, uns mesos. Molta o la majoria de la gent que ve, de la qual tinc coneixement, tenen un pensament o una consciència de no permanència, estan en procés migratori permanent.

La dinàmica esportiva, en un moment determinat i per unes circumstàncies, els ha conduït a un lloc, però saben i tenen clar que si en un altre moment al cap d'un temps els ofereixen unes millors condicions esportives o econòmiques, aniran a un altre país, a un altre indret.

Per tant, és un procés migratori permanent. No puc parlar en termes generals, perquè és molt arriscat i no en tinc coneixement. D'alguna forma no deixa de ser una etapa de la seva vida i, per tant, tots aquells elements d'integració social, aquells elements que poden permetre una vertebració dintre de la societat en la qual estan vivint o estan treballant, sembla que ho percebin com a tema secundari; és a dir, no és un tema important per a ells. Els temes d'integració en la cultura, d'integració en la dinàmica de la llengua, fins i tot, els temes d'integració en els aspectes socioeconòmics. Per exemple, quan a un esportista d'un determinat nivell li planteges que hauria de fer-se un pla de pensions, o que hauria de fer unes inversions determinades ("per què no et compres una casa, o et compres un pis, per què no fas..."), això no és un tema que els preocupi, al contrari, no pensen arrelar-se i, per tant, no tenen aquest tipus d'idea.

Sembla que són situacions força diferents i hi ha una determinada idea no de ser hostil en l'àmbit en el qual es mouran, però tampoc no tenen una voluntat manifesta de voler-se integrar.

L'aspecte jurídic

Voldria manifestar que, en l'altra vessant, des del punt de vista jurídic, hi ha una determinada contradicció dins del que és la nostra estructura, no tant jurídica, sinó normativa. Nosaltres veiem que, majoritàriament, les estructures esportives, per tant, les federacions, posen uns determinats impediments, uns determinats condicionants a la pràctica esportiva d'aquelles persones que no tinguin la nacionalitat del país o, per extensió de la Unió Europea, o de l'espai econòmic europeu. Ja sabeu tota la problemàtica que existeix amb els famosos comunitaris B, etc. Hi ha uns impediments i, quan es busca o s'intenta explicar quina és la raó d'aquesta normativa limitadora, la resposta sempre és la mateixa: "és per a la millora de la condició esportiva dels ciutadans d'aquest país, que beneficiarà la selecció nacional, que és aquella que ens representa". Sense voler discutir si això és generalitzable o comprensible en tots els àmbits de la competició (si és el mateix una primera divisió que una regional o que una provincial) en el fons, aquest tipus de limitacions sempre estan en la filosofia de preservar la selecció nacional.

Tanmateix, malgrat que diguin que la finalitat és preservar la selecció nacional, quan ens trobem en nivells màxims de l'elit, aleshores ja és al revés. Si alguna de les persones que ha vingut d'un altre país –fins i tot encara que no visqui aquí– té la il·lusió, les ganes, li paguen per fer això o li donen facilitats per poder defensar la bandera, l'escut i un determinat himne, ens trobem que les dificultats jurídiques queden eliminades a zero. Ja no hi ha problema per fer-los nacionals, perquè del que es tracta és de trobar esportistes bons en certes especialitats (esquí, handbol, gimnàstica, en futbol no tant, però també, etc.). El propi Estat afavoreix, elimina les traves legals o busca els mecanismes perquè puguin representar el país amb un altre mecanisme.

En canvi, uns individus en les mateixes circumstàncies d'estrangeria, quan no estan en aquestes condicions, no tan sols no els deixen representar el país, sinó que no se'ls deixa ni jugar. Per tant, jo entenc que des del punt de vista normatiu hi ha unes determinades contradiccions quant al sistema que estructura tot això. S'entra en contradiccions importants des del punt de vista polític, des del punt de vista ideològic, perquè quan convé, per aconseguir determinades medalles aquests sistemes s'eliminen o, fins i tot, es paga per fer-ho. Aquí hi haurà persones que probablement en tinguin coneixement. Hi ha waterpolistes importants al nostre país, per exemple, pels que s'ha pagat diners a una determinada senyora perquè s'hi casés, per tal de poder tenir la nacionalitat espanyola, i ser olímpic per Espanya. Per tant, són sistemes que més o menys funcionen.

Kinda Marrawi: una mirada de dona jove musulmana afeccionada a l'esport

Al contrari del meu company Yusef, no sóc cap professional, sinó que, simplement, m'he dedicat a l'esport per afició, perquè m'agrada, per satisfacció personal.

L'esport de les dones no es contradiu amb la religió musulmana

Vaig néixer aquí, els meus pares són de Síria i, des de petita, m'he criat en la religió musulmana. La formació que m'han donat els meus pares és en aquesta religió i el fet de viure aquí m'ha servit per comparar amb una cultura tan diferent. Potser el fet d'estar aquí i tenir costums i tradicions d'un altre país, a vegades es contradiuen una mica, però, si vols, les pots compaginar sense cap problema.

Des de sempre a l'institut havíem fet gimnàstica perquè era obligatori. Quan a COU ens van dir que no en faríem més, vaig voler seguir perquè m'agradava i em vaig apuntar a un gimnàs. Quan vaig entrar a la Universitat de Barcelona, anava al Servei d'Esports i em dedicava a l'atletisme, però no tan bé com el meu company, sinó de caire més amateur. També des de fa set anys practico l'esquí, és un esport que m'agrada molt i cada any vaig a esquiar perquè el trobo molt "xulo".

Respecte a la família, sempre ens han donat una visió activa de l'esport. Amb el meu pare, els diumenges, sempre agafem la bicicleta. Des de sempre he obert els ulls a l'esport, potser també, perquè tinc un germà gran que li agrada l'esport i, a més, hi treballa. Però, tot això, és personal ja que tinc amigues o companys que això a les seves famílies no passa.

Penso que no té res a veure el fet de tenir una religió amb el de limitar-te en el que vols fer. Potser als meus companys, la seva família, no els ha donat aquesta visió objectiva de l'esport, però ells, si volen, no tenen per què tenir cap problema.

Pel que fa a aquest problema que la religió et prohibeix fer esport, no és cert, sinó ben al contrari, ja que està en contra de la vida sedentària i passiva i promou que, tant la dona com l'home, puguin fer esport.

Respecte a les polèmiques que hi ha d'una noia que el seu pare li prohibeix fer esport vull dir que el pare, no li ho pot prohibir a ningú. Si coneixem els principis que defensa la nostra religió, veurem que es donen uns drets a la dona. Per tant, un cop la dona coneix els seus drets, no pot venir ningú –sigui el seu pare el marit etc.– a treure-li aquests drets i, si la religió a mi em defensa i em diu que puc fer esport, doncs endavant. Aquest integrisme, en l'essència de la religió està prohibidíssim, o sigui, és portar la religió cap al fanatisme. Això, l'Islam ho prohibeix.

Fer esport, igualment amb el vel

Però potser encara esteu pensant que això és molt bonic. Si parlem del vestuari, no es veu bé que una dona que porta el vel faci esport; i què hem de fer? Prohibir-ho rotundament? Doncs no. Hem de trobar alternatives i veure una solució intermèdia que afavoreixi les dues parts i, en aquest sentit, puc donar el meu exemple, que és la meva experiència.

Com a practicant de la religió musulmana no porto el vel, però, defenso els meus ideals i hi ha parts del meu cos que no les mostro. Per exemple, a mi des de petita la natació m'agradava molt, però, el fet d'anar amb menys

roba, em limitava una mica la seva pràctica i una solució que vam trobar –parlant amb la meva mare– va ser posar-me un "mono" com els que porten les professionals i la gent es pensava que ho era. Cal buscar alternatives.

No cal anar amb els pantalonets curts, però portar les teves coses, anar còmoda i fer esport. Si, tot i així, veuen noies que porten el vel, penso que no s'hauria de prohibir, veure una mica com adaptar aquest vestuari per no renunciar a la teva religió. No tens per què renunciar a la vestimenta per practicar una religió i mirar de trobar la solució per veure com poder afrontar-ho i poder fer esport, no haver de renunciar-hi. Fer esport, igualment, amb el vel!

Per la meva experiència, que és a l'únic a què em puc remetre, tant a mi com a la meva mare ens agrada fer esport, però, la meva mare, al contrari que jo, sí que porta el vel.

Aquest fet fa que les dones immigrants quan estan al seu país es troben bé, però, quan vénen aquí tendeixen a l'obesitat, perquè porten una vida totalment passiva. Als països àrabs, hi ha llocs on està tot molt dividit, per dones i per homes. Allà, sí que aquestes dones poden fer la pràctica esportiva, perquè hi ha un gimnàs exclusivament per a elles i, és clar, quan arriben aquí veuen que tot és mixt, les perruqueries... i, si porten el vel, no poden anar-hi, etc. Com aquest exemple n'hi ha mil.

Remetent-me al que deia abans, la meva mare, per exemple, quan va arribar aquí, el problema que es va trobar és que li agradava fer esport, perquè, al seu país, Síria, feia esport. Anava al gimnàs, i quan va arribar es va trobar que un gimnàs només per a dones, era una mica complicat de trobar. El fet d'anar a un gimnàs mixt, no suposa cap problema si hi vas decentment, és com anar pel carrer, utilitzes el vestuari que vols. Ara bé, el problema es planteja quan vols anar més còmoda, perquè ja sabeu que per fer esport s'ha d'anar còmoda i higiènicament és més saludable anar més lleugers. Això, però, en un gimnàs mixt planteja dificultats. Per això, la solució que m'agradaria aportar, és promoure aquest tipus de gimnàs, tot i que, ja sé que és molt complicat i entraríem en un altre tema. Ho deixo com a proposta oberta.

La pràctica del Ramadà i el coneixement del propi cos

Respecte al Ramadà, com deia el meu company, tampoc ha de ser cap problema per fer esport, sinó a l'inrevés. Recordo quan anava a l'institut i feia Ramadà, començava a córrer i tenia set i volia beure aigua però no podia. Al capdavall és com tot: al principi pot ser una mica difícil però, al final, t'acostumes. Així, et controles més i valores més els aliments, perquè puc estar sense menjar fins a la tarda i quan arriba l'hora, he de menjar amb cura. Sé que després de dinar ve una mica de son i més portant tantes hores sense menjar. Si dino molta quantitat, arriba un punt que no em puc ni moure. Aquest fet fa que psicològicament controli una mica els aliments que prenc, els valoro més i no menjo tant.

És un tema que amb cinc minuts no es pot entendre, només donar pinzellades sobre la religió. Tot forma un cúmul i tot engloba una estructura, per tant, ficar-vos al cap tot això és una mica complicat. Però, més que res, desmentir aquesta idea i apuntar que sí que es pot, si un s'ho proposa, fer esport, que és el tema que tractem avui.

Mila García: una mirada de dona

Varietat de situacions

Voldria centrar, d'entrada, dues coses que crec que barregem una mica. Una que el món musulmà no és un; que dir musulmans és com dir cristians i que entre un mormó i un catòlic de Barcelona hi ha molta diferència. Dintre del món musulmà hi ha moltíssimes diferències. Hi ha països confessionals on hi ha una certa obligació, unes regles que impedeixen la pràctica física a homes i dones, hi ha d'altres països que no. Turquia té la prohibició de portar vel, Egipte, en una part important, també. Hi ha països com, per exemple, Tunísia on, fins i tot, està prohibida la possibilitat de tenir més d'una dona,i si no està prohibida per llei, hi ha tants inconvenients que, a la pràctica, és

Fotografia de l'Associació Esportiva Ciutat Vella-Barcelona

Fer esport, igualment amb el vel.

impossible. No tots els països musulmans són el mateix, no totes les dones musulmanes porten vel. És una decisió personal.

Això, ens ho ha explicat molt bé Kinda Marrawi. La seva mare porta vel, perquè creu que és un signe d'identitat i de respecte com a dona musulmana. Ella –a diferència de la seva mare– ho veu d'una altra manera. Abans de començar la taula rodona em deia que, potser això estava provocat perquè no se sentia massa segura amb aquesta doble cultura, no se sentia amb prou seguretat per manifestar públicament, entre les seves companyes, en una edat complicada, un tipus de vestimenta que té una implicació, vulguem o no. Però, de fet, ella se l'ha tret per practicar esport i, segurament, en un moment donat se'l pot posar quan no practica esport i no afecta la seva religió. No caldria buscar espais tan específics, sobretot en les dones joves que ja tenen aquesta doble identificació, per una banda del lloc on viuen i per l'altra del món en el qual creuen, i en el qual es volen realitzar.

En el cas de les dones joves, això sembla que és molt més fàcil, la majoria d'elles van a l'escola i no tenen cap impediment per fer activitat física. Tapar-se més o menys dins d'una activitat física, va fins i

tot, al nivell estètic personal, hi ha noies dins de la casa –em refereixo a l'INEFC- que quan vénen d'una pràctica esportiva, vénen lluint uns cossos meravellosos amb molt poca roba i hi ha noies que llueixen aquests cossos meravellosos dins d'unes llargues samarretes i d'uns pantalons més llargs, i totes són de la mateixa cultura. La vestimenta és un impediment sempre i quan li donem una importància que no té, fins i tot des del punt de vista del manament religiós. Aquesta seria la primera observació que volia fer.

De quin esport parlem?: altres mirades, altres vivències

L'altre punt que també voldria aclarir, és que, quan parlem d'esport i de socialització en l'esport, només parlem d'homes. Les dones fan molt poc esport i la que en fa, ho fa d'una forma purament d'oci, d'esbarjo, no fa esport de competició, que és el que socialitza, en aquest cas, els homes. L'esport de competició, l'organitzat, és un fort element socialitzador, això està estudiat des de la sociologia i aquí hi ha veus que ja han parlat d'això millor que jo.

Sí que és un element, ho heu dit molt bé, però sempre heu dit una cosa, els homes que heu parlat, *quan guanyen!* No sé si s'abracen igual quan perden, però aquí han dit, quan guanyen s'abracen, es besen, es perden tots aquells límits que ens marca allò desconegut, una altra creença, una altra alimentació, una altra olor, un altre color, un altre vestit; i perdem tota mena de prejudicis, és real que els perdem. Tenim el cas de l'equip de futbol campió de l'últim Mundial a França. De sobte els immigrants àrabs, a França, que havien tingut problemes, com a tot arreu, com que hi havia representants dins l'equip nacional, es van convertir en *"los hijos de la patria".* És un bon camí, no se n'ha de deixar cap.

Però a les dones això no ens passa i, per això, quan parlàvem d'una altra mirada, és una altra mirada i una altra vivència. No vivim igual l'esport que els homes i, per tant, no podem apropar-nos-hi de la mateixa manera i, en cas de persones que vénen d'una cultura diferent, i dic cultura i no religió, perquè la cultura té una arrel més antropològica i menys de creença i és més fàcil de provocar elements interculturals quan es parla de cultura i no de religió. Aleshores, aquests elements culturals que ens presenta una dona siriana, referint-se a les dones sobre aquesta preferència que diuen tenir o aquests impediments per fer pràctica física i la necessitat de tenir llocs especials, em feia gràcia. No és tampoc tan estrany a la nostra cultura. Totes les dones riques de Barcelona van a fer classes a un gimnàs on només hi ha dones, i no és per problemes religiosos. Tenen uns gimnasos meravellosos on, en comptes de col·locar-se el vel, es posen rulós o crema i aleshores no volen que les vegin els homes. Els agrada un espai de socialització individual. Viure junts, ésser iguals, no vol dir compartir-ho tot i, això, que es una norma democràtica viscuda per nosaltres, en alguns casos, està establert com a norma i aquí ve el problema. El problema ve quan a mi em diuen que no puc fer quelcom que vull fer, no quan jo trio fer quelcom de manera diferent.

Tradició i religió

El que hauríem de saber és que com més lluny estigui la cultura de les dones immigrants de la nostra, més dificultats hi ha perquè puguem compartir amb elles. Perquè les persones que vénen d'Amèrica Llatina tenen el mateix procés cultural que nosaltres i els és molt més fàcil adaptar-se i tenen els mateixos problemes –si tenen diners viuen bé i són reconeguts per la nostra societat i si no en tenen, viuen malament i no són reconeguts per la nostra societat– però no tenim cap més tipus de problema. El tenim quan realment les creences i els costums són diferents o molt diferents, més que per religió, per costum.

Quan veiem tot el procés que ha passat –les dones dels talibans amb la burca– hem de saber que això no és ni de l'Islam ni àrab, prové d'un costum indi. Quan tothom ens parla de les ablacions i de les barbàries que es fan en aquest món musulmà, tampoc és musulmà, és la tradició d'alguns indrets de l'Àfrica subsahariana; hi ha països africans, negres, musulmans que fan ablacions i hi ha països que no. Per tant, l'únic que m'atreveixo a dir és que hem de buscar mecanismes perquè, de mica en mica, les persones que vénen de fora puguin compartir una experiència corporal entre elles i entre nosaltres. No m'atreveixo a dir res més perquè és un món molt complicat. És un món del qual s'ha de saber més, jo n'hauria de saber més per estendre'm, perquè la resta ja en sap força.

Les dones que fan pràctica física –les magribines que jo conec– ho fan soles. Ho fan soles i ho fan amb dificultats. Totes aquelles dones magribines que vénen de fora, de classes més humils o de costums musulmans de classes més humils, és molt difícil que s'apropin a un gimnàs o a una activitat física, encara que estigui només dedicada a les dones, perquè els processos, els camins d'informació són molt dificultosos. Han de començar per aprendre un idioma, altrament no es poden relacionar. Nosaltres –a la tarda us ho explicarem– donem classes amb una intèrpret; això és impossible de mantenir durant gaire temps, l'única esperança que tenim de compartir un espai, unes vivències, és en les joves que vénen i s'eduquen en l'àmbit escolar. Són aquelles que, després, hauran d'educar les seves mares, si volem que es puguin compartir espais amb una mica més de tranquil·litat.

El públic –amb la seva mirada interrogativa– ajuda en l'aprofundiment de les altres mirades

Integració i interculturalitat

Sóc l'Ignasi Mas, mestre d'educació física a Sabadell i estudiant de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport. Una pregunta per a la Kinda i el Yusef: Quins serien els factors amb els quals vosaltres heu aconseguit, venint de fora i amb una religió diferent a la d'aquí, integrar-vos en aquesta societat?

La resposta de Kinda Marrawi

Penso que, una mica, encara que soni com un tòpic, és la interculturalitat. Quan estàs aquí i dius que ets d'una religió, la gent d'aquí, t'acull i vol saber una mica,

"comenta'm i digues-me"; i aquesta relació i la informació que tu els dones, t'ajuda una mica a trencar aquesta barrera, et sents més còmode, t'envoltes en un ambient on et sents ben rebuda. En el meu cas i, des de sempre, potser perquè he nascut aquí, des de petita els meus companys i jo érem iguals, no hi havia cap diferenciació. També recordo que al col·legi hi havia estudiants de Colòmbia i d'altres països que totalment igual, no hi havia cap diferenciació.

El que si que anava molt bé era la forma d'explicar, més ara que el fenomen d'immigració està pujant molt. El que s'ha de fer –i en el meu cas es feia– és fer una mica aquesta interculturalitat, els que estem aquí sapiguem que no ens podem deixar influir pels mitjans de comunicació, el que puguem veure, el que puguem sentir o el que ens diuen; sinó indagar una mica si volem saber què és això, investigar, preguntar a gent o, no sé, llegir i informar-te una mica, perquè desgraciadament, hi ha molts perjudicis i estem deixant formar tòpics i idees preconcebudes que tenim de diferents coses i si realment vols saber una mica, no costa gens, no? Però això, és lògic, per naturalesa, l'ésser humà, des de sempre, tendeix, a tot el que és diferent a ell, fer-ne un prejudici, això, és normal, perquè des de sempre, des de la prehistòria, ha passat. Aquest fet, aquesta mala informació, s'hauria de canviar per una educació en la interculturalitat; és a dir, girar una mica la truita.

D'esquerra a dreta: *Silvia Carrasco, Kinda Marrawi, Andreu Camps, Yusef El Nasri i Mila García.*

La resposta de Yusef El Nasri

Gairebé podria dir el mateix que Kinda, perquè, ella va néixer aquí, però jo, vaig venir de jove. Tenia 9 anys i em vaig adaptar ràpid. Penso que el millor per adaptar-se, és relacionar-te amb altra gent, saber una mica de la seva cultura i explicar-li una mica de la teva, per adaptar-te millor en aquest món que és diferent, on canvia tot: l'idioma, la religió, la cultura... El millor per acostumar-te, és relacionar-te amb altra gent i moltes vegades són els pares, els que et poden ajudar a adaptar-te més o menys. Hi ha pares, tant musulmans, com cristians, com espanyols que, moltes vegades, donen informacions que no són del tot certes.

Tinc amics que són catalans i a vegades els deia, parlant de noies, mai no has sortit mai amb algú que no sigui espanyol, que sigui marroquí o musulmà? És clar, a vegades els parlen que un marroquí o un musulmà fa allò, i allò no és cert. Als nostres pares els passa el mateix, diuen una cosa i, en realitat, no és així. El millor per adaptar-se és conèixer les altres cultures, preguntar i anar amb els amics a casa seva, i que vinguin a casa teva i d'aquesta manera coneixen més la teva cultura.

Religió, fanatisme i política

També estaria bé fer una diferenciació entre religió, fanatisme i política. No té res a veure la política d'un país amb la religió. És el que, generalment, passa i una política pot prohibir fer qualsevol cosa i, això, no hem d'associar-ho a la religió. Si realment vols saber, cal buscar l'essència.

No perdem la memòria històrica

Sóc en Ramon Macaya, educador de l'Ajuntament d'Hospitalet. Voldria fer una reflexió en el sentit de vegades perdem la memòria històrica. Recordo que als anys setanta, jo estava en un seminari i se'ns prohibia veure per televisió patinatge artístic sobre gel, perquè sortien les xicotes amb les faldilles curtes, no? Recordem les nostres mares i la lluita per posar-se bikini. Per exemple, encara algunes dones s'han de confessar amb una reixeta entremig, entre el capellà i..., si nó, mirem els confessionaris d'algunes esglésies, vull dir que no perdem aquesta memòria històrica. Rescato, també, el que deia la Kinda de la llibertat personal per treure's el vel, per exemple, cosa que no hem tingut els cristians o catòlics, aquesta llibertat personal. L'Alcorà no té una jerarquia que l'interpreti, com el Vaticà. Nosaltres encara tenim un Vaticà que ens diu quan ens hem de divorciar, quan no, com hem de fer l'amor, si amb preservatiu o sense, ens legisla i ens normativitza sobre un munt de fets de la nostra vida quotidiana, no? Vull dir que no perdem de vista això i rescato de l'Alcorà aquest valor de llibertat individual i democràtic, no? Fins i tot, els països decideixen, democràticament, l'aplicació de l'Alcorà. Nosaltres no tenim aquesta llibertat democràtica perquè, subtilment, encara que vivim en un país laic, ens legislen sobre el divorci, sobre l'avortament, sobre l'eutanàsia i, aquí, podríem dir una sèrie d'etc.

El cas de l'atleta argelina

El problema que té Hassiva Burmerka, atleta argelina que va ser campiona olímpica de 1500 m. a Barcelona, no és que el govern li prohibeixi fer esport, sinó que hi ha un grup fanàtic que ha amenaçat de matar-la perquè no no els agrada que practiqui amb pantalons curts. I no només a ella, sinó també els cantants, com per

exemple, un que es diu Shap Halip que és molt famós. Ell tampoc pot anar a Algèria a cantar perquè està amenaçat, perquè li han dit que si torna a Algèria el mataran i per això està a França. I, això, és més, com ja s'ha dit, per fanatisme no per religió. Gràcies a ella, però, han sortit més atletes; la campiona de 1500 m a Sidney també va ser una atleta argelina.

Però si ella és realment creient i és musulmana, ha de conèixer els seus drets i saber aplicar-los. No hi ha cap prohibició i, ella, pot decidir en el moment que vol, el fet de canviar de vestuari. També sap que fer-ho no repercuteix en la pràctica d'una religió. En aquest sentit no hi hauria d'haver cap problema, però, és clar, s'hauria d'apel·lar a més recursos, a lluitar una mica més perquè se la senti. Ella és un exemple, afortunadament, és esportista i els mitjans de comunicació hi són presents, però el 80% de la població que no ho és i no se la pot sentir. Què passa amb aquesta gent, especialment les dones?

Les dones dintre del món musulmà estan sotmeses a la voluntat dels marits. Això, no hem d'oblidar que no ve de la religió sinó de la societat patriarcal que fomenta la dominació de l'home per sobre de la dona.

Obtenir la nacionalitat no és igual per tothom

Sóc Susana Montserrat, professora de l'INEFC de Lleida. Voldria preguntar a Yusef sobre la manera com va poder aconseguir la doble nacionalitat, l'espanyola i la marroquina. Relaciono aquesta pregunta amb les contradiccions legals de què ha parlat Andreu Camps.

Explicacions de l'atleta

Quan no ets ningú, quan ets una persona normal, et posen uns reglaments i quan ets un esportista, te'n posen uns altres i això no hauria de ser així, hauria de ser per tothom igual.

Vaig demanar la nacionalitat per primera vegada el 96, em van dir que no, deien que havia de fer 10 anys que estigués aquí i com que només en feia 8, em van dir que no. L'any 97 vaig tornar a demanar, altra vegada, la nacionalitat i em van dir que no, que fins que no complís els 10 anys d'estada no tindria la nacionalitat; només n'havien passat 9.

Quan l'any 98, al febrer, vaig córrer el campionat d'Espanya vaig fer una gran marca en els 3000 m, no va poder ser rècord perquè no tenia la nacionalitat, no comptava com a espanyol. A resultes d'allò, tot es va moure ràpid. Al cap de 6 mesos ja tenia la nacionalitat. Allò va ser més, per interessos seus que no per mi. Quan tenia 16 o 17 anys em feia molta il·lusió anar als campionats d'Europa de juvenils. Havia de quedar-me a casa i els meus companys anaven als campionats, i a aquella edat, m'afectava molt, sobretot, psicològicament. Veus que els teus amics estan allà, a un campionat, i tu, que també has guanyat la plaça, no pots estar-hi per aquest problema, perquè no tens la nacionalitat. Quan demostres que pots aportar nivell per Espanya, sí que et donen o et canvien una mica el reglament, i això no hauria de ser així.

El testimoni de l'entrenador

Hola, sóc en Jesús Velasco. Només volia dir una cosa que s'ha deixat en Yusef. Varem intentar moltes vegades que li donessin la nacionalitat. Guanyava el campionat d'Espanya però no pujava al podi. Esperar 10 anys era molt. Tampoc són 10 anys perquè s'hi sumen 2 o 3 més de tràmits; o sigui, que el seu problema s'agreujava.

Aquell febrer, quan va fer una gran marca i es va parlar una mica d'ell, s'hi va posar pel mig la Federació, *el Consejo Superior de Deportes*, tot això, però tampoc ni així ho va aconseguir. Les coses van canviar quan va anar a córrer al juny a Sevilla. Va guanyar a Fermín Cacho que, en aquells moments, era el número 1 de l'atletisme espanyol. Tothom es preguntava qui era aquell marroquí que amb 18 anys havia guanyat Fermín Cacho. De cop, va sortir a l'*AS*, al *Mundo Deportivo*, al programa del José Maria Garcia. Va sortir a tot arreu, televisions, reportatges, van venir Tele5, Canal Plus... al cap d'un mes ens van cridar. Vam anar a Madrid, va signar els papers i va obtenir la nacionalitat. Va ser més un tema mediàtic que res més, perquè ni la Federació ni el *Consejo Superior de Deportes* ho aconseguia.

El pitjor que recordo, és que quan va anar a Madrid a signar els papers, la secretària que hi havia va dir, "tu ets un endollat, perquè això es concedeix una o dues vegades a l'any, perquè és un decret presidencial, que es diu 'por carta naturaleza', que normalment és un escriptor que ha aconseguit un Premi Nobel"; i li deia "tu deus ser un 'tiu' molt important. Ell deia: 'jo vinc a signar els papers i a buscar el carnet d'identitat...'"

Més que res, aclarir que, va ser un tema dels mitjans de comunicació, de tota la premsa, però no perquè la premsa fes força a favor d'ell, sinó perquè va començar a sortir a tot arreu i llavors...

Cloenda

Com a moderadora d'aquesta taula rodona, voldria acabar, sobretot, agraint moltíssim la participació dels diferents membres de la taula. Heu fet aportacions molt importants per anar contra el reduccionisme i simplificació de què parlàvem a l'inici. La riquesa de les vostres aportacions i de les que, sens dubte, es faran aquests dies em porta a pensar en una proposta que ja la podem fer en aquest primer dia de les jornades sobre Esport i immigració: S'han equivocat amb el títol, havien d'haver esta anomenades Primeres Jornades d'Esport i Immigració, perquè ja veieu que el tema dona per moltes més.

Paraules clau
esport, immigració, interculturalitat, multiculturalitat, integració

Esport, immigració i interculturalitat

▪ **F. XAVIER MEDINA**
Antropòleg
Institut Català de la Mediterrània

Abstract

Often sport, especially of the last years has been justified by various social actors as an integration tool with exceptional possibilities, as well as being an important element of interculturality. Without a shadow of doubt, as a social element that it is, sport forms part of a mental picture built around a collective "us", and therefore, being a defining element of identity, also susceptible to become an instrument of integration. Another problem would be to know what we understand by integration and, on the other hand what are the mechanisms by which sport can be used as an element/instrument in this integration. In this article we try to analyse some of these questions surrounding sport and immigration, from different perspectives.

Key words
sport, immigration, interculturality, multiculturality, integration.

Resum

L'esport ha estat sovint, especialment en els darrers temps, reivindicat per diversos actors socials com a un instrument d'integració amb unes possibilitats excepcionals, a més a més d'un important element d'interculturalitat. No hi ha dubte que, com a element plenament social que és, l'esport forma part d'un imaginari construït al voltant d'un "nosaltres" col·lectiu i, per tant, en ser un element definidor d'identitat, és també susceptible de convertir-se en un instrument d'integració. Un altre problema és què entenem per *integració* i, d'altra banda, quins són els mecanismes mitjançant els quals l'esport pot ser utilitzat com a element/instrument d'aquesta *integració*. En aquest article intentarem analitzar algunes d'aquestes qüestions al voltant de l'esport i la immigració des de diferents perspectives.

Introducció

No és cap descobriment, a aquestes alçades, el fet que la presència de persones procedents de societats i de cultures diverses és cada cop més nombrosa a les nostres societats occidentals i, evidentment, també a Catalunya i a Espanya en general –tot i que en un nombre encara força petit en comparació amb els nostres altres veïns europeus.

És evident que Europa ha estat, al llarg de la seva història, un continent amb importants fluxos migratoris. No són, doncs, les migracions, allò que constitueix una novetat al Vell Continent, sinó, com ja a principi de la darrera dècada assenyalava Callovi (1990, pàg. 67), les circumstàncies en les quals aquestes es produeixen: d'una banda, l'efecte sinèrgic dels diferencials demogràfic, econòmic i polític existents entre l'Europa occidental i un important nombre de països amb un potencial de mà d'obra amb un fort creixement; i, d'altra banda, l'existència d'un projecte per part de determinats Estats en el qual les relacions, cada cop més estretes, es troben en el camí de fundar un nou marc de decisió que ultrapassa les fronteres nacionals, al mateix temps que es replantegen en uns termes nous tots aquells aspectes que, en un nivell més intern, es troben en relació directa amb la convivència. No hem d'oblidar, d'altra banda, que quan parlem d'*immigració* estem parlant de manera conjunta d'un col·lectiu que en realitat és mot divers, tant per raó dels seus orígens com de les seves trajectòries. I que, d'altra banda, estem incloent dins d'aquest col·lectiu moltes persones que no són *immigrants*, perquè mai no han immigrat d'enlloc, sinó que han nascut i s'han criat a la mateixa societat que els autòc-

tons i no són, per tant, immigrants –potser, ni tan sols coneixen el lloc d'origen dels seus pares.

Des d'aquesta perspectiva, multitud de conceptes –que no són en absolut nous– s'han convertit en punts d'atenció social preferent: multiculturalitat, interculturalitat, integració, participació social... tot esperant ser farcits, un cop més, d'uns continguts adequats a unes noves realitats socials, sempre canviants.

Així, doncs, no és d'estranyar que (també) l'esport –*fenomen social total*, parafrasejant la ja clàssica afirmació d'Elias– hagi estat sovint, i molt especialment en els darrers temps, reivindicat per diversos actors socials com a un instrument privilegiat d'integració amb unes possibilitats excepcionals, a més a més de ser considerat com un important element d'interculturalitat. En les línies que segueixen intentarem d'analitzar aquestes i d'altres qüestions al voltant de l'esport i el fenomen migratori des de diferents perspectives. Molt més enllà de l'activitat física, l'esport pren, des del punt de vista proposat, una significació social i cultural inequívoca.

Interculturalitat voluntarista

Tant *multiculturalitat* com *interculturalitat* s'han convertit en dos conceptes "de moda" a casa nostra, molt particularment a partir de la darrera dècada. Des dels discursos acadèmics fins a les converses de carrer, passant pels parlaments polítics, pels més socialment actius o –de manera molt important– pels diferents mitjans de comunicació, aquests conceptes han pres una rellevància social sense precedents. De tota manera, aquest fet tampoc no implica que es tingui una idea certa o aproximada d'allò que signifiquen, ni que tothom estigui parlant de la mateixa cosa quan usa un mateix concepte; ni, fins i tot, que no s'intercanviïn sovint els seus significats sense un excessiu criteri.

Podríem dir que la *multiculturalitat*, des de la nostra perspectiva –i, evidentment, simplificant molt–, implicaria la coexistència en un mateix espai social d'individus o grups de diferents cultures. Aquesta *multiculturalitat*, és, doncs, simplement un fet, una situació que ens ve donada i que podem constatar quotidianament. Per una altra banda, la *interculturalitat* –també de manera molt simplificada– ens portaria cap a una *interacció* social entre aquests individus o grups de diferents cultures que comparteixen un espai multicultural. Aquesta *interacció*, doncs, i com la mateixa paraula ho indica, és una *acció*: necessàriament, indica "moviment" i, per tant, una certa *voluntat* de ser duta a terme.

Ens trobem, doncs, amb una important diferenciació entre ambdós conceptes: mentre que en el primer cas es tracta simplement d'un fet indefugible, en el segon el que tenim al davant és una acció voluntarista de cara a una convivència activa que necessita d'una intencionalitat prèvia i d'un coneixement mutu. Tant *multiculturalitat* com *interculturalitat*, tot i que íntimament interrelacionades, ens condueixen, doncs, cap a realitats diverses que cal tenir en compte de manera diferenciada.

A casa nostra, el fet multicultural, tot i tenir en compte la seva encara relativa poca importància numèrica, s'ha fet cada cop, si més no, més visible i present en determinats espais (el cas del barri del Raval, a Barcelona, per exemple, ha acabat per esdevenir paradigmàtic). De tota manera, no és tan evident que s'hagi donat una relació veritablement intercultural entre membres de cultures diferents. A nivell simplement orientatiu, una enquesta del CIRES dels anys noranta centrada a Catalunya mostrava, per exemple, que més del 80% dels enquestats no havia tingut mai una conversa llarga amb magribins i un 95% no tenia cap tipus de parentiu ni d'activitat amb ells. Veiem, en aquest sentit, com aquesta interculturalitat necessita d'una voluntat d'interacció compartida que, per altra banda, no pot provenir més que d'un coneixement mutu que, a hores d'ara, dista molt d'haver-se donat encara.

Esport i identitat

No hi ha dubte que l'esport és, en tot moment, representació, i que esports, equips i esportistes són projectats i reconeguts com a membres i exponents de les diverses comunitats a les quals pertanyen i representen (Sciama, 1996, pàg. 137; Archetti, 1995; McClancy, 1996; Medina, 1997), fins i tot quan les competicions són extraoficials o amistoses. En aquest sentit, i especialment en el cas dels esports de masses –com per exemple el futbol o el bàsquet–, la identificació a través d'aquesta representació és especialment significativa, a diferents nivells: local, regional, estatal, continental, i fins i tot intercontinental; i es converteix en una via especialment rellevant per a la construcció de la identitat.

D'aquesta manera, Cachán i Fernández (1998, pàg. 13) diuen que "En el futbol es produeix una adhesió tribal: els equips d'una ciutat o d'un país actuen com a figures totèmiques de les comunitats respectives. Ningú no guanya o perd personalment, es guanya o perd a nivell de *tribu*". En un sentit semblant, Moreno (1991, pàg. 625) expressa que "quan l'equip de futbol d'un poble s'enfronta a l'equip d'un poble proper o rival, el d'un país al d'un altre en els campionats del món, és clar que s'està reproduint en els aficionats d'un bàndol i l'altre la seva pròpia identitat contrastiva amb la identitat del contrari. I que, per a molts, la pròpia autoestima, no només esportiva, sinó local o nacional, es veurà afectada pel resultat del partit". En paraules de McClancy (1996, pàg. 2), "(els esports) són vehicles d'identitat que proveeixen els individus d'un sentit de diferència i d'una via de classificació per a ells mateixos i per als altres, tant latitudinalment com jeràrquicament".

Veiem, d'aquesta manera, com determinades modalitats esportives han estat portades al nivell de les –construïdes com a– *representacions col·lectives* que permeten construir una identitat. Argentina[1] o Brasil utilitzen, a nivell general, el futbol com a *representació* –àdhuc estereotip– identitari; el Pakistan el *squash* o el *cricket* (Werbner, 1996); els Estats Units el beisbol o el bàsquet. La *representació*, a nivell grupal, continua trobant vies de construcció i de desenvolupament a través dels diferents esports.

Esport i interculturalitat

Com a part d'un imaginari construït al voltant d'un "nosaltres" i, per tant, com a element d'identitat, l'esport és també suscep-

[1] En el cas argentí, també podríem nombrar el polo (*cf*. Archetti, 1995).

Fotografia de l'Associació Esportiva Ciutat Vella-Barcelona

Vivim en una societat multicultural.

tible de convertir-se en un instrument d'integració; és a dir, en un element capaç d'introduir els "altres" en el "nosaltres", aportant elements a favor de la convivència social.

En la seva obra pionera sobre la *Korrika*[2] basca, l'antropòloga Teresa del Valle (1988) manifesta com aquesta pràctica esportiva construïda i utilitzada com a element d'identitat –en aquest cas, al servei l'idioma basc i en relació intensa amb aquest– és susceptible d'*integrar* en el "nosaltres" basc tots aquells que la practiquin: "(A través de la *Korrika*), en sis-centes hores, AEK –associació organitzadora– t'ofereix la possibilitat de fer-te euskaldun"[3] (Del Valle, 1988, pàg. 270). La pràctica esportiva al servei de l'idioma ofereix, en l'exemple citat, als "de fora" l'oportunitat d'*integrar-se*, és a dir, d'entrar a formar part i de participar activament en el "nosaltres".

En un nivell diferent, tot i que amb resultats remarcables, tenim el cas de l'associació a clubs esportius. El futbol català, per exemple, aglutina al seu voltant un important sector associatiu, que reuneix persones de diferents orígens sota uns mateixos colors. En relació amb el F. C. Barcelona, Fernández-Martorell (1996, pàg. 33-34) diu:

> *"Una activitat com la inscripció a clubs o a d'altres associacions contribueix al fet que els nous subjectes arribin a formar part del Nosaltres. (...) Suposem, que un home que s'autodefineix i que és reconegut com a català associï el seu fill, en néixer, al FC Barcelona. Contribueix amb aquest fet que el seu fill participi i que s'integri en la seva cultura. Però imaginem que un pare jueu viu des de petit a Barcelona i, quan neix el seu fill, també l'inscriu al FC Barcelona. En aquest cas és conscient, amb seguretat, que aquesta activitat contribueix a la integració del seu fill a Catalunya (...) (tot i que) no podem interpretar que amb aquesta inscripció (...) pretengui que el seu fill abandoni la identitat jueva."*

L'esport es converteix, en aquest sentit, en un element de *participació* en un "nosaltres" determinat. Però, la participació a través –entre altres elements– de l'esport en aquest context construït i integrador duu, sense dubte, a una transformació *intercultural* d'aquest, dotant-lo d'un contingut social diferent, reformulat a partir de les diverses aportacions dels "nous" membres que n'entren a formar part.

Un exemple clar d'això és el de la victòria de l'equip francès en els relativament recents Campionats del Món de Futbol de França 1998.[4] La diversitat d'orígens (europeus, magribins, oceànics, caribenys, etc.) dels jugadors de la vencedora selecció francesa de futbol, va aixecar a França un cert "orgull intercultural" que va anar més enllà d'allò que és estrictament esportiu, endinsant-se en el *no sempre fàcil* terreny de la convivència.

Però aquesta *interculturalitat* no és un element nou –tot i que sí molt especialment redescobert, aprofitat i utilitzat amb aquesta victòria– en la selecció francesa de futbol. Diu Bromberger (1995, pàg. 155) que, per exemple, en 1985, l'equip estava ja format per Platini, Battiston, Bellone i Ferreri, d'origen italià; William Ayache (*pied-noir* vingut d'Algèria), Giresse i Amorós, fills d'immigrants espanyols, i Luis Fernández, nascut ell mateix a Espanya; Tigana (nascut a Mali, i arribat a Marsella de petit) i Touré (fill d'immigrants de Mali); o Stopyra, net de polonesos. Assenyala aquest mateix autor que, en els campionats del Món de 1990, la formació alemanya, per exemple, serveix de contrapunt, "com a il·lustració gairebé perfecta d'una nació fundada sobre una comunitat de sang" *(ibid)*

En juliol de 1998, la premsa francesa i internacional festejava la victòria de la *intercultural* selecció francesa[5] amb titulars com: "Ens hem estimat tant... Negres, blancs, *beurs:*[6] tant de bo que durés després del futbol";[7] "Quan el futbol va fer a França";[8] "Accra, Lifou, Erevan, Pointe-à-Pitre, Concarneau. L'equip de França del món";[9] o "Pasqua encaixa el gol multiracial".[10]

---

2 *Korrika* és una cursa de relleus popular en la qual es recorren els set territoris bascs que hi ha a banda i banda de la frontera. La seva finalitat és el suport de la població a la llengua basca, així com aconseguir aportacions per a la "reuskaldinació". El factor lingüístic actua com a marc de referència general, i el contacte amb la llengua és continuat a través de tota la carrera. Sobre la "Korricursa", o *korrica* que organitzen periòdicament els bascs que viuen a Catalunya, *cf*. Medina (1997).

3 En euskera "parlant d'euskera".

4 Vaig tractar aquest tema per primera vegada en acabar el Mundial, a l'article anterior (Medina, 1998). Repasaré en aquestes línies algunes de les reflexions que em van moure llavors, ampliades i matisades, reflexionades des de la distància en el temps i en relació amb el tema que ens ocupa aquí i ara.

5 Destaca molt especialment noms com els de Zidane, Karembeu, Thuram, Djorkaeff, Boghosian o Desaill.

6 Popularment, es denomina així als magribins de segona generació, fills d'immigrans nascuts en territori francés i sovint ja amb la nacionalitat francesa.

7 Article d'Olivier Péretié a *Le Nouvel Observateur*, núm. 1758. París, 16-22 juliol, 1998.

8 Article del sociòleg Georges Vigarello a *Le Nouvel Observateur* (op. cit.)

9 Article de Christophe Bouchet a *Le Nouvel Observateur (op. cit.)*. Especialment interessant és l'observació d'aquest autor, qui va dir: "Per part dels seus pares o dels seus avis, els *Bleus* –la selecció francesa–, provenen dels cinc continents. Per raó del seu lloc de neixement, provenen de tots els racons de França".

10 Article de José L. Barbería a *El País*, 13 de juliol de 1998.

Tal com manifesta l'antropòleg francès Marc Augé (2001, pàg. 26) en la seva anàlisi sobre la victòria francesa al Mundial de 1998:

> *"Aquest equip ens estava dient: Mireu com s'assembla a nosaltres la França d'avui. En certa manera ens estava ensenyant a veure (...) Les ciutats de França eren convidades a desprendre's de les il·lusions de la pàtria i de les arrels per afrontar la veritat, quotidianament manifestada per la televisió, d'una França múltiple que de sobte es manifestava com a tal i que exigia ser animada, perquè era França: ¡Vinga, Bleus!"*

En informació des de París, l'endemà de la victòria francesa al Mundial, el corresponsal Juan P. Quiñonero manifestava a la cadena de ràdio *Onda Cero* que, la nit anterior, els francesos d'origen magribí havien sortit als carrers de París, especialment als barris amb una més gran concentració de persones d'aquest origen, per celebrar la victòria de la selecció francesa, així com, molt especialment, el protagonisme màxim del seu "heroi ètnic", el davanter d'origen algerià Zidane.

Sembla ser, doncs, a través de tot això, que el futbol és també considerat com un instrument capaç d'*integrar* els de fora, entre els de (o com si fossin els de) dintre. Una enquesta[11] publicada pel diari francès *Le Journal du Dimanche* propugnava que, després de la victòria al Mundial, el 50% de la població francesa s'havia manifestat partidària de la legalització de la situació dels immigrants clandestins al país. Segons la citada notícia, "el que passa és que la victòria de la selecció francesa, reflex consumat de la pluralitat multiètnica de la joventut actual del país, ha invertit clamorosament la tendència xenòfoba, latent en l'ascens del Front Nacional i en la crisi interna d'una dreta democràtica que havia començat a assumir amb tota naturalitat el vell discurs de la *preferència nacional* davant els estrangers".[12] Igualment sorprenents són les declaracions del Primer Ministre, Charles Pasqua, en un altre temps amb mà de ferro contra la immigració il·legal, declarant, després de la victòria, que "El Mundial ha demostrat que la integració s'ha aconseguit en un 90% en el nostre país. En aquests moments en què França és forta, pot ser generosa, pot fer un gest".[13]

Tal com es desprèn de les paraules del Primer Ministre, sembla ser que, després de la victòria al Mundial, s'havia aconseguit no menys que la *integració* de la població d'origen estranger en un 90%; i no només això, sinó que ara "França és forta" i "pot ser generosa" –i això no semblava ser ben bé així uns dies abans. Tot plegat, no podem sinó tenir la impressió d'estar assistint a una mena de "miracle" intercultural, contínuament retroalimentat pels diferents mitjans de comunicació.

No podem deixar de banda, evidentment, factors de gran importància, com ara la influència dels *mass media*, la novetat de la notícia, o la necessitat i l'oportunisme polític, però no podem obviar tampoc la importància que la competició que estem tractant va tenir a nivell social; ni tampoc la molt més que rellevant capacitat simbòlica d'incorporació, d'*integració*, que li va ser atorgada a l'esport com a catalitzador d'identitat. En aquest cas, el que tenim és el símbol d'una França *intercultural*. Però de França i d'una identitat francesa, a fi de contes, reivindicada i reconeguda per tots els components de l'equip, qualsevol que en sigui l'origen.[14] Capacitat *integradora*, doncs. Queda només plantejar-nos fins a quin punt aquesta capacitat *integradora* és capaç d'actuar i de romandre, quan el conflicte en relació a d'altres aspectes quotidians faci –un cop més– problemàtica la seva validesa. Com el titular general del setmanari *Le Nouvel Observateur* plantejava en una cita nostra anterior, "tant de bo que durés després del futbol".

Reflexions al voltant de la integració

Però de la mateixa manera que conceptes com multiculturalitat o interculturalitat han entrat en tot aquest temps en una dinàmica cada cop més accelerada i confusa, el mateix –si no més– podem dir del concepte d'*integració*, el qual farceix els discursos populars, científics, comunicacionals o polítics a tots els nivells, però gairebé mai amb un contingut homogeni.

Habitualment, acostumem a dir que algú "s'integra" quan adopta, sense més, les pautes de la societat dominant: llengua, religió, vestit, hàbits... O que no s'integra si no compleix amb aquestes pautes, tot concedint a aquest concepte un contingut que s'apropa molt més a l'assimilació que no pas a la integració en si mateixa.

De cara a aquest darrer concepte, hem de tenir en compte, ja de bell antuvi, diversos aspectes: en primer lloc, que tant la cultura com la societat (les diverses cultures i societats) no són pas quelcom d'estàtic, d'inamovible, sinó que, al contrari, són dúctils i dinàmiques i es troben en moviment i evolució continus. D'aquesta manera, veiem com aquells aspectes que avui formen part de la cultura poden ser modificats en el futur; alguns en deixaran de formar part, i d'altres s'hi incorporaran, en un procés de construcció social ininterrompuda i dinàmica.

Des d'aquesta perspectiva, cal especificar també que aquesta *integració* no es dóna –no es pot donar mai– unilateralment per part dels "nouvinguts" (que són, de tota manera, aquells que hauran de fer un esforç més gran), sinó que necessita, cada cop més, d'una adaptació contínua, d'una certa "posada al dia" per part de tots els integrants de la societat, sense distinció. Es tracta, doncs, d'un projecte social comú per a tots els membres de l'entramat social.

En segon lloc, i des d'aquest mateix punt de vista, no podem tampoc cometre l'error de pensar que aquesta societat eminentment urbana en la qual pretenem que es dugui a terme qualsevol mena d'integració és una societat homogènia. Tal com expressava el sociòleg nord-americà Louis Wirth (1988, pàg. 37-38) ja a finals dels anys trenta: "La

---

11 Citada en l'article *(ibid.)*

12 *Ibid*. De moment, els recents resultats de les eleccions presidencials franceses de finals d'abril de 2002 semblen, tan mateix, desmentir aquestes impresions.

13 Charles Pascua, en declaracions al diari francès *Le Monde (ibid.)*

14 Tot i que sense renunciar, evidentment, a aquest ni a la identitat que aquest proporciona. En el ja citat article de Christophe Bouchet *(cf. supra)*, a *Le Nouvel Observateur*, aquest autor destaca, per exemple, que "Youri Djorkaeff i Alain Boghossian han nascut a l'Hexagon, a Lyon i a Digne, però el dia més maco de la família Djorkaeff va ser en plena preparació de l'equip de França, quan els diputats francesos van reconèixer el genocidi armeni malgrat les pressions turques. Youri va recordar als seus avis perseguits, abandonant la seva terra per a refugiar-se a França. Alain Boghossian representa a la segona ciutat armènia del món: Marsella (...)"

F. Xavier Medina (a la derecha) *durant la seva intervenció, que va ser moderada per Joan Riera, catedràtic de l'INEF de Catalunya, Barcelona.*

ciutat ha estat històricament gresol de races, pobles i cultures i un viver propi d'híbrids culturals i biològics nous. No només ha tolerat les diferències individuals, (sinó que) les ha fomentat". D'aquesta manera, les nostres societats ja són, per si mateixes, complexes, i no existeix un únic interlocutor social que no sigui aquest "tot complex" –la "ciutat com a unitat", en paraules de Hannerz (1986)– amb interessos diversos dins d'un projecte més o menys comú.

Igualment, hem de comptar que, des del moment en què nous actors entren a formar part de l'entramat social, aquesta societat es transforma ja només amb el fet d'incorporar-los, tot evolucionant constantment, com dèiem, de manera totalment dinàmica.

És des d'aquesta perspectiva des d'on hem d'observar un possible concepte d'integració. Més enllà de qualsevol essencialisme –i tenint, però, sempre en compte les limitacions socials i legals imposades– entenem la *integració* com el fet de donar als individus i/o als grups els elements necessaris per dur a terme una quotidianitat compartida i, en la mesura que sigui possible, al mateix nivell entre tots els individus que componen la societat.

Aquesta integració suposaria, doncs, una doble via: per part dels que ja hi viuen, per tal de ser conscients i d'adaptar-se als canvis, però també, i molt principalment, per part dels nouvinguts, per tal d'incorporar-se a una dinàmica ja establerta de la qual hauran de prendre bona part dels elements necessaris per a la convivència, però a la qual aportaran també, inevitablement, una part del seu bagatge. Es dóna, d'aquesta manera, una renegociació contínua dels termes des d'una perspectiva voluntarista per part de les diverses parts que componen l'entramat social, amb l'establiment d'un seguit de normes comunes d'actuació i de col·laboració entre els individus i els grups.

Esport i integració

Però si una cosa és certa és que, tal com hem dit més amunt, si l'esport és un element capaç d'*integrar*, de convertir simbòlicament d'alguna manera en "de dintre" els "de fora", és precisament perquè és un instrument capaç de donar identitat, de *generar identificació* en els individus i, per tant, de fer-los partícips, també simbòlicament, d'una mateixa realitat; de fer-los compartir, sentir-se part de quelcom de comú. Conviure, en definitiva.

Diverses són les iniciatives pràctiques que s'han dut a terme a tots els nivells de cara a aquesta convivència, a aquesta *integració*. Una experiència interessant és la que es va du a terme a la localitat francesa de Massy (cf. Baudet, 1999), una petita ciutat industrial de l'àrea suburbana meridional de París, a uns quinze quilòmetres de la capital, amb una important problemàtica social en general lligada principalment a l'atur, i amb una forta presència de persones d'origen immigrant. En aquest context es va crear, ja l'any 1972, el Rugby Club Massy, fundat per Alain Gazon, un esportista procedent del sud[15] de França i, per tant, immigrant ell mateix a París. Des de la seva fundació, el Rugby Club Massy ha tingut una vocació particularment social, procurant ja des d'un primer moment, bastir un planter de nois locals tot oferint-los la possibilitat de practicar un esport que serveixi com a alternativa al carrer i com a canalització del seu oci. D'aquesta manera, els responsables del Club –que compten amb la col·laboració dels serveis socials de l'Ajuntament de Massy i amb un personal especialitzat que es fa càrrec d'una mena de seguiment sociofamiliar dels seus membres– intenten anar més enllà del terreny de joc i entrar de manera més plena en la socialització dels joves que formen part dels diversos equips de l'entitat, tot establint una disciplina interna, uns horaris, uns hàbits que s'han de respectar, així com entrant en contacte amb les famílies i implicant al màxim possible els membres d'aquestes en el projecte: "Anem sovint a veure les famílies quan els problemes escolars comencen a parasitar de manera important un noi. Fins i tot hem de discutir amb el pare o la mare quan el malestar comença a pujar".[16]

L'exemple del Rugby Club Massy és paradigmàtic de com una institució esportiva definida com a tal pot tenir una voluntat d'actuació social que va molt més enllà del que és purament esport. El Club ofereix als seus membres, d'una banda, una identitat com a part d'un club i dins d'un projecte comú de futur, a més a més d'una via d'inserció social –alguns d'ells poden trobar fins i tot alguna feina vinculada amb el Club, o a través d'ell i dels seus membres– i un complement molt actiu de cara a la seva socialització –disciplina, hàbits alimentaris, exercici físic, educació en valors... En paraules del mateix responsable del Club: "No hi ha res com respectar uns horaris i prendre obligatòriament una dutxa després dels entrenaments; aquests són ja uns grans canvis per a uns nois que viuen en famílies totalment desestructurades".[17] Com diu Baudet (1999, pàg. 169) en referència a aquest projecte esportiu: "la pilota oval evita a alguns d'aquests nois de caure en la delinqüència".

Un dels aspectes més importants a tenir en compte és, però, que, malgrat que un de cada tres nois que hi pertanyen han sortit de la immigració, aquesta iniciativa en si mateixa no està adreçada únicament als immigrants, sinó a les capes socials més desfavorides en general –dins les quals, evidentment, les persones d'origen immigrant s'hi troben, dissortadament, força representades–, i que no es tracta, doncs, d'una

15 Una zona on el rugbi és l'esport rei, per damunt del futbol, podríem dir (*cf*. En aquest sentit Darbon, 1995; Saouter, 2000)
16 Citat a Baudet (1990, p. 169)
17 *Ibid.*

iniciativa específica, sinó comuna per al global de la societat. Aquest és, precisament, un dels riscos que podem córrer i que hauríem de procurar evitar en organitzar activitats esportives específiques de cara a la "integració" dels immigrants: que aquestes activitats acabin sent catalogades per la població en general com a "coses d'immigrants" i, d'una banda, etiquetades despectivament i, de l'altra, i en certa forma, "guetificades", de manera que més que servir com a instrument d'integració acabin sent una eina de segregació social.

A Catalunya, a causa principalment de la nostra relativament recent història immigratòria, les propostes que s'han dut a terme fins al moment en aquest terreny no han estat gaire nombroses, tot i que han augmentat sensiblement en els darrers anys. Algunes d'aquestes iniciatives es troben ja en un procés d'afirmació i podríem dir, fins i tot, que relativament assentades. Un exemple que podem destacar és del *Torneig de Ramadà* de futbol sala que l'Associació Sociocultural Ibn Batuta, del barri del Raval, a Barcelona, organitza cada any, tot coincidint amb el mes de ramadà –a partir de les 20 hores, és a dir, quan cau la nit, tots els caps de setmana durant el mes de ramadà. El torneig es disputa entre diferents equips, els membres dels quals són en la seva major part immigrants, tot i que el que es pretén, cada cop més, és fomentar la participació de persones en general, independentment del seu origen.

Una altra iniciativa a destacar i ja relativament assentada és la que la Asociación Cultural Hispano-paquistaní de Barcelona du a terme en col·laboració amb l'Ajuntament de Sant Adrià de Besòs (Barcelonès) amb l'organització, tant de cursos de *cricket* –un dels esports més populars al Pakistan (*cf*. Werbner, 1996)– per a les persones interessades a aprendre aquest esport, com cara a l'organització del *Torneig Vila de Sant Adrià*, obert a la participació de públic en general –tot i que encara són principalment persones d'origen pakistanès aquells que hi participen, car són encara qui millor coneix la pràctica d'aquest esport.

Cara a l'organització d'aquesta darrera iniciativa, un dels seus responsables, en ser entrevistat, ens deia:

> *"Nosaltres[18] els vam dir: Nosaltres no podem pagar, no tenim diners, però podem prestar els nostres serveis. Podem ensenyar a jugar a cricket (...)"*

Totes aquestes iniciatives posen de manifest l'enorme potencial pràctic de l'activitat esportiva de cara tant a la identitat –ja sigui com a membres d'un grup determinat: pakistanesos o marroquins a Catalunya, algerians a França, etc.; o bé com a membres d'una determinada col·lectivitat de convivència: municipi de residència, Catalunya, Espanya...– dels individus i dels grups, com de cara a la seva participació social activa, a la col·laboració en diferents àmbits i, en definitiva, a la convivència en general, posant un èmfasi especial sobre els seus aspectes relacionals, amb la possibilitat d'una interacció directa entre els individus, de tu a tu, en termes d'igualtat.

Però no hem de perdre tampoc mai de vista que l'esport, com a part de la societat i de la cultura que és, forma part d'un entramat social que influencia i és influït per tota la resta d'aspectes amb els quals interactua. Hem de tenir clar, doncs, que és un factor més a tenir en compte, amb més o menys potencial, però no és pas l'únic, ni és, en absolut, cap panacea; d'aquesta manera, no pot actuar ni influir en solitari, ni de manera independent d'aspectes tan cabdals com són els econòmics, de gènere, jurídics, laborals o religiosos, entre altres.

La pràctica esportiva posseeix unes característiques pròpies, uns valors –entre els quals el d'igualtat no és pas el menor– i un potencial relacional i de sociabilitat que la converteixen, possiblement, en un instrument d'excepció de cara a una possible *integració* –entès aquest concepte des de la perspectiva que hem exposat més amunt– social d'aquells sectors de la població –no necessàriament immigrants– que necessiten una acció en aquest sentit. De tota manera, cap actuació social pot estar únicament focalitzada en la pràctica esportiva, deixant de banda tota la resta d'aspectes que influeixen directament en la vida quotidiana dels individus. Com hem dit més amunt, i molt més enllà de l'activitat física, l'esport té una significació social i cultural completa i inequívoca, les implicacions de la qual no poden ser defugides.

Bibliografia

Archetti, E. P.: "Nationalisme, football et polo. Tradition et créolisation dans la construction de l'Argentine moderne", *Terrain. Carnets du patrimoine ethnologique*, núm. 25, París, 1995.

Augé, M.: *Ficciones de fin de siglo*, Barcelona: Gedisa, 2001.

Baudet, M.-B. "Massy: le ballon contre l'exclusion", a *Autrement,* núm. 183, París, 1999.

Bromberger, C.; Hayot, A. i Mariottini, J.-M.: *Le match de football. Ethnologie d'une passion partisane à Marseille, Naples et Turin*, París: Éditions de la Maison des Sciences de l'Homme, 1995.

Cachán, R. i Fernández, O.: "Esport o religió: una anàlisi antropològica del futbol com a fenomen religiós", *Apunts. Educació Física i Esports*, *52*, (1998), pp. 10-14.

Callovi, G.: "Les migrations internationales, nouveau défi pour l'Europe", a M.-A. Roque (ed.), *Els moviments humans en el Mediterrani Occidental*, Barcelona: Institut Català d'Estudis Mediterranis, 1990.

Darbon, S.: *Rugby mode de vie. Ethnographie d'un club: Saint-Vincent-de-Tyrosse*, París: Jean-Michel Place, 1995.

Del Valle, T.: *Korrika. Rituales de la lengua en el espacio*, Barcelona: Anthropos, 1988.

Fernández-Martorell, M.: *Antropología de la convivencia*, Madrid: Cátedra, 1997.

Hannerz, U.: *Exploración de la ciudad*, Mèxic: FCE, 1986.

McClancy, J. "Sport, Identity and Ethnicity", a McClancy, J. (ed.), *Sport, Identity and Ethnicity*. Oxford: Berg, 1996.

Medina, F. X.: "Nuevos rituales deportivos urbanos y construcción de la etnicidad. La *korricursa* de Barcelona", a R. Sánchez (ed.), *La actividad física y el deporte en un contexto democrático (1976-1996)*, Pamplona: AEISAD, 1997.

–: "Deportes étnicos, deportes de masas: dos vías distintas en la construcción de la etnicidad", a J. Martínez del Castillo (ed.), *Deporte y calidad de vida*, Madrid: Librerías Deportivas Esteban Sanz, 1998.

–: "Els moviments migratoris a l'Europa occidental: tendències i canvis. El cas de Catalunya", *Revista Catalana de Seguretat Pública,* núm. 2, Mollet del Vallès: Escola de Policia de Catalunya, 1998b.

Moreno, I.: "Identidades y rituales", en J. Prat, U. Martínez, J. Contreras, y I. Moreno (eds.), *Antropología de los pueblos de España*, Madrid: Taurus, 1991.

Saouter, A.: *Être rugby. Jeux du masculin et du Féminin,* París: Éditions de l'EHESS, 2000.

Sánchez, R.: "L'esport ritualitzat i la seva importància en la formació de l'identitat", *Apunts. Educació Física i Esports*, *26* (decembre, 1991).

Sciama, L. D.: "The Venice Regatta: From Ritual to Sport", a J. McClancy, (ed.), *Sport, Identity and Ethnicity*, Oxford: Berg, 1996.

Werbner, P.: "*Our blood is green*. Cricket, Identity and Social Empowerment among British Pakistanis", a J. McClancy, (ed.), *Sport, Identity and Ethnicity*, Oxford: Berg, 1996.

Wirth, L.: "El urbanismo como forma de vida", a M. Fernández-Martorell, (ed.), *Leer la ciudad*. Barcelona: Icaria, 1988.

18 L'informador es refereix aquí al moment que van parlar amb les persones responsables de l'Ajuntament de Sant Adrià.

Paraules clau
immigració, esport, integració i segregació social, formes d'integració, polítiques del benestar, Alemanya

Esport per a immigrants: instrument d'integració?

▪ **klaus heinemann**

Catedràtic emèrit de Sociologia.
Universität Hamburg. Hamburg (Alemanya)

Abstract

Since the end of the seventies in Germany, sport had been put forward as an almost ideal possibility to favour the integration of immigrants. This was the motive for which diverse associations and sports clubs planned a series of sporting projects for different groups of immigrants. However, we lack valid, empirical studies compatible among themselves which demonstrate the practical result of these projects.
The article begins by answering two questions: the first asks if the situation in Germany can be compared to Spain. The second refers to the specific possibilities of the values attributed to sport. After, the concept of integration itself is questioned. We can distinguish five dimensions: a legal integration, a structural functional integration, familiarisation with cultural techniques, cultural integration and identity integration. It has been shown that sport can only contribute to cultural and identity integration. Finally some proposals are presented on how to organise and popularise sport so that immigrants feel motivated for this activity.

Key words

inmigration, sport, social integration and segregation, types of integration, Welfare policies, Germany

Resum

Ja des de final dels setanta es planteja, a Alemanya, l'esport com una possibilitat gairebé ideal per afavorir la integració dels immigrants, motiu pel qual diverses associacions i clubs esportius van planificar, amb aquest objectiu, un seguit de projectes esportius per als diferents grups d'immigrants. Malgrat tot, ara com ara ens manquen estudis empírics vàlids i combinables entre si que mostrin el resultat pràctic d'aquests projectes.
L'article comença per respondre dues preguntes. La primera es planteja si és comparable la situació d'Alemanya amb la d'Espanya. La segona pregunta es refereix a les possibilitats específiques dels valors atribuïts a l'esport.
Es qüestiona, després, el mateix concepte d'integració. Hi podem distingir cinc dimensions, a saber: una integració referida a les qüestions legals, una integració estructural funcional, la familiarització amb les tècniques culturals, la integració cultural i una integració identificativa. S'ha demostrat que l'esport únicament pot aportar quelcom a la integració cultural i a la identificativa.
Finalment, es presenten algunes propostes sobre la forma d'organitzar i popularitzar l'esport, perquè els immigrants se sentin motivats per aquest.

És comparable la situació dels immigrants a Espanya amb la d'Alemanya?

No estic gaire segur que la meva invitació a aquest Congrés i la ponència que escoltaran sobre el tema "Esport per a immigrants: Instrument d'integració?" sigui de gran utilitat per a vostès, i això per dos motius:

1. Ja des de final dels setanta es planteja, a Alemanya, l'esport com una possibilitat gairebé ideal per afavorir la integració dels immigrants, motiu pel qual diverses associacions i clubs esportius van planificar un seguit de projectes esportius per als diferents grups d'immigrants. Malgrat tot, ara com ara ens manquen estudis empírics vàlids i combinables entre si que mostrin el resultat pràctic d'aquests projectes, és a dir, que analitzin si l'esport ha servit realment per millorar la integració i per resoldre

més fàcilment els problemes d'una integració insuficient. Pel que fa als diferents efectes –intencionats i no intencionats– de l'esport, encara depenem de suposicions. De fet, existeixen gran quantitat d'iniciatives, però, comparativament, molt poc control dels resultats; hi ha grans expectatives però no es planteja una consciència clara del problema, de les possibilitats i les limitacions, així com dels efectes no previsibles de l'esport per als immigrants.

Per aquest motiu he formulat els diferents apartats de la meva ponència com a preguntes; vull expressar amb això la possibilitat de posar en qüestió el tema i animar a fer-ne una discussió posterior. Vull deixar clar, amb aquestes preguntes, que cal enfrontar-se a les expectatives optimistes plantejades a l'esport sempre amb un cert grau d'escepticisme i prevenció.

2. La qüestió que puc tractar i que tractaré es refereix principalment a la situació dels immigrants i de l'esport a la República Federal d'Alemanya. Aquesta situació és, pel que sé, ben diferent de la que es viu a Espanya, sobretot en dos aspectes essencials. Exposaré, en primer lloc, aquestes diferències, perquè són necessàries per assimilar correctament els plantejaments d'aquesta ponència. Em refereixo a l'àmbit i l'estructura dels immigrants (vegeu Beger, 2000; Reuter, 2000).

- A Alemanya resideixen aproximadament 7,5 milions de persones que no tenen la nacionalitat alemanya. Això suposa aproximadament el 8,5% de la població –davant de l'aproximadament 2% a Espanya.
- A aquest nombre cal afegir-hi aproximadament un milió més de persones originàries d'altres països, però que, en haver residit més de deu anys a Alemanya, han adquirit la nacionalitat alemanya (immigrants amb nacionalitat alemanya).
- Existeix un grup especial de persones format pels aproximadament 3 milions d'"immigrants d'origen alemany". En sentit estrictament legal, és a dir, per la seva nacionalitat són alemanys però han viscut durant generacions, alguns des de fa més de dos-cents cinquanta anys, a Rússia, Romania i d'altres països comunistes, i ara han retornat a Alemanya –sense estar bàsicament familiaritzats amb la llengua alemanya i amb la forma de vida de les societats occidentals.
- Es mostra, doncs, l'heterogeneïtat del grup d'immigrants. Aquesta heterogeneïtat es refereix, d'una banda, als diferents països d'origen. L'estadística esmenta 15 països distints amb una proporció superior al 2% dintre del grup dels estrangers. No enunciaré els noms de tots aquests països, vull esmentar, tanmateix, perquè és important per a la meva exposició, que prop del 30% dels estrangers, és a dir, gairebé 3 milions, provenen de Turquia. D'altra banda, cal fer distincions, dintre del grup d'immigrants, per la seva situació de vida, és a dir, *a*) Immigrants de treball, és a dir, persones que van venir, des de final dels anys 50, com a treballadors a Alemanya; *b*) Membres de la família, que han vingut des dels seus països d'origen a Alemanya per reunir-se amb la resta de la família; *c*) Fills i fills dels fills d'aquestes famílies, que van néixer a Alemanya; i *d*) El grup dels asilats, o sigui persones perseguides als seus països d'origen per motius polítics i que sol·liciten asil polític a Alemanya. Aquests suposen, des del 1980, la gens negligible quantitat de 2,5 milions de persones. Alguns reben l'asil polític, però la majoria no. Aquestes persones es troben a l'espera d'una decisió sobre el seu futur; si el seu cas es resol negativament, són deportats novament als seus països d'origen –com s'anomena en l'alemany oficial.

Calia explicar breument aquesta situació dels immigrants a Alemanya perquè les possibilitats d'integració i, doncs, també la utilitat de l'esport en el procés d'integració depenen essencialment *a*) de la seva proporció numèrica, *b*) de la major o menor heterogeneïtat de la seva estructura, i *c*) de la seva forma de vida actual i de la planificació de la vida dels immigrants.

Klaus Heinemann, contestant a les preguntes després de la seva intervenció.

En aquests grups tan dispars d'immigrants se'ls fan ofertes de possibilitats ben diverses, alhora que es plantegen problemes d'integració, i també diversos potencials de l'esport com a suport per a aquest procés.

Una segona diferència essencial entre Alemanya i Espanya es troba en la mateixa organització del fet esportiu. A Alemanya, l'Estat quasi bé no és responsable de l'oferta esportiva. És tasca de les associacions i els clubs esportius, és a dir de grups voluntaris que decideixen i actuen segons el seu propi criteri, independents completament de l'Estat. L'Estat pot donar suport a la tasca dels clubs i associacions només econòmicament i d'aquesta manera fer valer els seus interessos i objectius en l'esport. Exceptuant les escoles, l'Estat no realitzarà ofertes esportives ni s'immiscirà de forma directa en el treball de les associacions i clubs. És a dir: l'aprofitament de l'esport com a instrument d'integració és responsabilitat exclusiva de les associacions i els clubs; són els clubs els qui organitzen les mesures per a la integració dels immigrants potenciades per l'Estat i aquestes, per tant, pressuposen la pertinença o la relació amb una associació esportiva. És per aquest motiu que els clubs i associacions esportives ocupen un paper essencial en la meva exposició.

Fotografía de la Associació Esportiva Ciutat Vella-Barcelona

L'esport, parla realment totes les llengües?

L'esport, parla realment totes les llengües?

L'esport, tal com s'afirma sovint, parla totes les llengües. Es diu que és un fenomen global, supracultural, en base a les característiques següents:

- *Comprensió comuna de les regles*: l'esport es practica a tot arreu d'acord amb unes mateixes regles, conegudes per tothom, fàcils de comprendre i transparents en cada una de les modalitats.
- *"Esport per a tothom"*: les úniques diferències que coneix l'esport són el rendiment de l'esportista independentment del seu origen social i cultural, del color de la seva pell, la seva religió: és possible practicar l'esport amb persones que viuen més enllà de les nostres fronteres.
- *Igualtat i noves formes de desigualtat*: la competència es basa en la igualtat i té com a conseqüència final la desigualtat –però aquest procés acostuma a ser distint al que de fet es produeix dins la societat.
- *Relativa manca d'importància de la llengua*: com que la comunicació en l'esport en principi és no verbal, la llengua no acostuma a ser obstacle per a la participació.
- *Obertura de les ofertes*: l'associació esportiva obre les seves ofertes a tots els grups de població, per la qual cosa a les associacions es troben representades també moltes minories ètniques com a membres amb igualtat de drets.
- *L'esport com a camp de socialització*: l'esport es considera una arma eficaç de la socialització; mitjançant l'esport es transmeten valors i normes primordials de les societats modernes –com ara l'instint individual de superació, la familiarització amb la competitivitat, la necessitat de planificació a llarg termini, la disciplina del temps, la justícia, la resistència a l'èxit i al fracàs, etc.
- "*Connexió social*": l'esport fomenta l'aparició de xarxes socials i afavoreix el desenvolupament de les relacions socials; amb el fet de dutxar-se junts després de practicar l'esport, sortir a prendre alguna cosa, compartir les experiències i les impressions de la pràctica esportiva, plantejar-se les causes de l'èxit o el fracàs, es posa una base important per a la comunicació, la sociabilitat i les vivències en comunitat.

A la vista d'aquestes característiques de l'activitat esportiva sembla clar que l'esport podria unir persones molt diferents pel que fa a la seva religió o als seus punts de vista i també d'origen ètnic molt distint, i afavoriria així la seva integració en una associació; podria, segons es pot esperar, ajudar a superar barreres socials i servir com a contraposició a la separació de la societat en diferents blocs, enemistats entre si políticament i socialment. No és, doncs, sorprenent que ja a començament dels 80 existissin associacions i clubs esportius que promocionessin –i que l'Estat també fomentés– els corresponents programes que propiciessin la integració dels immigrants.

Malgrat tot, analitzant totes les experiències obtingudes en aquest camp i, realitzant un estudi teòric d'aquestes, cal afirmar que l'aportació de l'esport al procés de la integració d'immigrants de diferents països d'origen, si més no si es formula d'una forma tan generalitzada, és sincerament escassa. Exposaré a continuació els motius que condueixen a aquesta asseveració. Cal, tanmateix, realitzar abans una indicació general:

Les propostes i projectes de l'esport per a immigrants –com les existents a Alemanya– es basen en general en una imatge simplista i, segons la meva opinió, massa senzilla, de la societat. Parteixen de la base de considerar la societat com una formació social caracteritzada per tots els valors comuns, les bases ètiques, les formes de l'estil de vida, de l'organització del treball i el temps lliure, la formació de la família i el cercle d'amics i també un sentiment global del *nosaltres* –anomenat sovint identitat nacional. La integració significa, doncs, la inclusió en aquesta cultura que impregna tota una societat, anomenada per un conegut polític alemany com a "cultura guia alemanya" ("*deutsche Leitkultur*"), a la qual haurien d'adaptar-se els immigrants que vulguin romandre durant llarg temps a Alemanya.

Però aquests conceptes de societat i integració social són excessivament simplistes. La imatge de les societats modernes se separa cada vegada més del concepte de cultura homogènia, guiada pel seu *modus operandi*. El desenvolupament social es caracteritza a hores d'ara per una creixent diferenciació; la característica típica de les societats modernes és precisament la varietat dels estils de vida, la variabilitat i flexibilitat dels plantejaments de vida, l'heterogeneïtat en l'orientació de valors, la diversitat dels principis ètics, les diferents formes de convivència dintre de la família i l'organització del treball i la vida professional. Això es reflecteix de forma especialment clara en la diversitat de formes de convivència en parella i en l'augment de la flexibilitat en els àmbits professionals i en el treball. Pot dir-se que cada societat en si mateixa ja és en certa manera "multicultural". La individualització, criteri que caracteritza –i amb raó– les societats modernes, troba la seva imatge en aquesta diferenciació social i cultural de la societat.

Però si això és realment cert, no hi ha resposta a la pregunta, ja plantejada: cap on s'ha d'adreçar la integració? Quin dels diversos valors, estils de vida i formes d'organització de la vida d'una societat ha de servir com a orientació per a la integració? Com es mesura si s'ha aconseguit una integració –positiva– o més o menys positiva? I qui se sent amb el dret d'establir els paràmetres de mesurament? Com que no és possible obtenir resposta a aquestes preguntes, es plantegen d'altres qüestions, del tipus:

1. Què significa integració o, més exactament, quins processos cal distingir, si és que es pot parlar d'integració?
2. Fins a quin punt és necessària o imprescindible una integració en aquestes diferents dimensions, per poder evitar, d'aquesta forma, conflictes greus en una societat?
3. Què pot aportar l'esport per al foment de la integració dintre de les diferents dimensions de la integració?

A continuació m'ocuparé d'aquestes qüestions.

Què significa integració?

La integració és un procés a llarg termini compost per les dimensions següents:

1. La primera dimensió inclou el reconeixement de l'ordenament jurídic del país receptor. Això sembla un requisit obvi, però en alguns casos en particular no n'és tan fàcil la realització. No em refereixo amb això (solament) a diferents formes de criminalitat en sentit estricte; parlo més aviat del fet que alguns costums, hàbits i actuacions evidents que els immigrants emmenen des dels seus països d'origen –de vegades motivats i justificats per elements religiosos– poden contraposar-se a la nostra legislació i el nostre ordenament jurídic. Pensem, per exemple, en la igualtat de drets entre homes i dones, l'estricta separació d'Estat i Església (religió), el principi constitucional de la tolerància. Pot exigir-se, sense dificultat, el respecte a aquests valors atès que es tracta de principis recollits a la Constitució o de drets bàsics de la persona. Però, com actuar, per exemple, davant d'un *Sikhs* que es nega a posar-se el casc quan va en moto, argumentant que la seva religió únicament li permet de portar un turbant? Què fer davant un grup ètnic que sacrifica un animal per motius religiosos, d'una forma prohibida per les nostres normes legals de protecció dels animals? Què fer si els pares prohibeixen a la seva filla prendre part en la classe coeducativa de natació al col·legi? (Integració referida a aspectes legals.)

2. La segona dimensió es refereix a un procés a través del qual es permet l'accés dels immigrants, amb igualtat de drets, a totes les posicions econòmiques i institucions, i els immigrants volen i poden acceptar aquesta igualtat d'oportunitats. Aquesta forma d'integració consta, doncs, de dos aspectes: significa, d'una banda, des del punt de vista del país receptor, que s'ofereixen als immigrants les mateixes oportunitats de què gaudeix la població nacional. El mateix tracte i la igualtat de drets –tant en la formació, com en el mercat laboral, la recerca d'habitatge i també en l'ocupació del temps lliure i, per tant, també, de l'esport i les seves organitzacions –són la base d'aquesta forma d'integració, i això significa igualment que s'obre als immigrants (afavorit alhora per mesures legals i polítiques, ofertes de formació específiques, la destrucció de barreres d'accés) la possibilitat d'aprofitar amb igualtat de drets aquestes oportunitats. Des del punt de vista de l'immigrant, aquesta integració significa que volen i poden realment aprofitar aquestes oportunitats. (Integració estructural-funcional.)

3. Integració significa també la transmissió de tècniques culturals. Entre elles es troba, d'una banda, l'aprenentatge de la llengua del país receptor; d'una altra banda, també s'inclou aquí el fet de conèixer tècniques d'organització de la vida quotidiana que són òbvies per a nosaltres –per exemple, la utilització del transport públic, el tracte amb les entitats oficials, els horaris, etc. (Familiaritzar-se amb les tècniques culturals.)

4. La integració comprèn, a més a més, un procés d'aprenentatge a través del fet que els immigrants es familiaritzen amb les característiques culturals, socials, etc., d'un país, les seves normes, valors i actituds. (Integració cultural.)

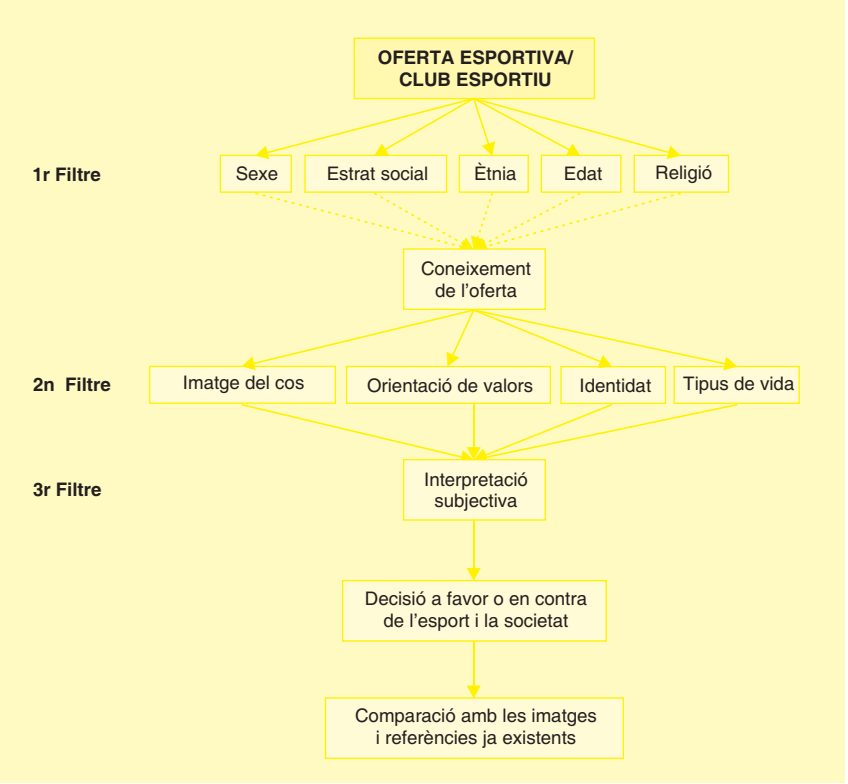
5. La integració és, finalment, un procés en què es defineix novament la pertinença nacional-cultural, és a dir, es crea una nova identificació, en forma d'identificació doble (per exemple, com a turc i alemany) o el desenvolupament d'una identificació principal com a alemany o, en el seu país, com a espanyol. (Integració identificativa.)

En aquest moment no vull ocupar-me de la qüestió de si existeix alguna cosa semblant a un procés "ideal" d'integració (Heckmann, 1985). Així i tot, opino que aquestes cinc formes d'integració posseeixen un rang d'importància distint, sobretot si les observem des de la perspectiva de la diferenciació social que he comentat a l'apartat anterior. Penso que la integració estructural-funcional destaca per la seva especial significació; aquesta garanteix que també els immigrants disposen de les mateixes oportunitats d'organitzar i assegurar la seva vida que la població autòctona. Fa possible, paral·lelament, el reconeixement de les diferències culturals i no exigeix la recerca d'una identitat cultural (Robertson-Wensauer, 2000).

Després d'establir la diferenciació exposada entre les diferents formes d'integració és important de destacar que no podem afirmar, de forma general, en cap dels casos, que l'esport fomenti la integració. Cal diferenciar a quina forma d'integració ens referim i a quina d'elles podria ser útil l'esport alguna vegada. Aquest no és el cas en algunes de les formes esmentades anteriorment: òbviament, l'esport no pot aportar res a la millora de la comprensió dels termes legals i tampoc no permet d'adquirir tècniques culturals. Tampoc no és d'esperar que l'esport millori la integració estructural-funcional, atès que en aquest cas es tracta de l'expressió dels principis d'igualtat de drets i igualtat de tracte als immigrants en tots els àmbits de la vida dintre d'una societat –poc hi pot aportar aquí l'esport. Sí que caldria preguntar-se si aquesta integració estructural-funcional, si més no es veu reflectida en l'esport. Finalment, solament ens queden dues de les cinc àrees destacades on es pot esperar que l'esport aporti alguna cosa a la millora de la integració. Per tant, hem d'analitzar la següent qüestió. Què pot aportar l'esport a la integració cultural i a la integració identificativa?

Abans d'entrar en els possibles efectes de l'esport en el procés de la integració, vull cridar la seva atenció sobre un important problema metodològic que se'ns planteja

Figura 1.
Procediment de decisió per a l'acceptació d'una oferta esportiva.

en tractar d'estudiar de forma empírica la influència de l'esport en el procés de la integració. Encara que observem de forma empírica que els immigrants que practiquen l'esport es troben millor integrats en les diferents dimensions descrites, que no pas els immigrants que no practiquen l'esport activament, això no vol dir obligatòriament que aquesta integració millor es degui als efectes positius de l'esport, ja que no es pot descartar, d'antuvi, que aquelles persones que s'hagin inscrit com a socis d'una associació esportiva i hi practiquin esport, no es trobessin ja anticipadament amb un grau més alt d'integració que l'esperat en els socis estrangers d'una associació i que aquest fet tingui precisament com a conseqüència que s'hagin inscrit en l'associació i practiquin activament esport. Es pot pensar, per lògica, que la incorporació a una associació sigui el resultat d'una selecció que es correspongui amb el grau d'integració realment assolit.

Es fa realitat la integració estructural-funcional en l'esport?

Em centro especialment en la qüestió de fins a quin punt la integració estructural-funcional es fa realitat en l'esport i és més fàcil d'aconseguir gràcies a l'esport. Plantegem, doncs, en primer lloc, fins a quin punt s'ha aconseguit una integració cultural-funcional en l'esport, és a dir, si s'ha aconseguit que els immigrants (puguin prendre) prenguin part amb igualtat de drets en l'esport. A la vista de totes les xifres de què disposem (encara que no es tracti de resultats sistemàtics i representatius) podem dir que:

1. El grau d'organització dels estrangers (és a dir, la seva pertinença a clubs esportius) és molt reduït. Davant de gairebé un 30% de participació de la població alemanya, la proporció de població estrangera es troba entre el 5% i el 10%.
2. Aquestes discrepàncies es detecten ja clarament al grup de nens i joves; el grau d'organització dels joves alemanys es troba aproximadament en el 50%, el grau d'organització dels fills de pares estrangers es troba, si fa o no fa, en el 20%.
3. Especialment reduïda és la integració de noies i dones estrangeres; es troba en aquest moment per sota del 5%.

Aquesta escassa participació en l'esport dintre de les associacions esportives es manté inalterada malgrat la gran quantitat d'esforços, iniciatives i programes especials oferts per les associacions i els clubs.[1]

En general, doncs, ens veiem obligats a afirmar: els immigrants es troben escassament representats en l'esport, (encara) no s'ha aconseguit una integració estructural-funcional suficient. Però sobretot cal plantejar-se que qui no és membre d'una societat esportiva i practica l'esport en aquesta no n'obtindrà cap suport per avançar en la seva integració.

És a dir, si fos possible mitjançant l'esport una integració en alguna de les dimensions esmentades, hauria de poder arribar-se al major nombre de persones possible mitjançant l'esport. Per aquest motiu, és important plantejar-se la pregunta de per què és tan escassa la participació dels immigrants i els seus fills en l'esport organitzat.

Per explicar aquestes interrelacions utilitzaré la *figura 1*. Aquesta figura mostra que qualsevol oferta esportiva presentada per un club o associació esportiva ha de passar per tres filtres distints, el coneixement, la valoració i la comparació, fins arribar a decidir si s'accepta aquesta oferta de practicar l'esport o si es rebutja.

Per motius de temps no puc aturar-me en cadascun d'aquests filtres i els seus elements en concret. Tampoc no ho crec necessari, atès que són coneguts per tothom

[1] No hem d'oblidar, tanmateix, que la participació en clubs esportius encara és marcadament més alta que en qualsevol altra associació local o organització política.

a causa de la seva aplicació generalitzada i no solament per al cas dels immigrants. Aquesta figura 1 em permet d'explicar de forma general quins factors influeixen o no en la pràctica de l'esport. Tractaré únicament aquells factors d'influència que siguin rellevants per al tema que ens ocupa, és a dir, l'esport per a immigrants.

El primer filtre mostra que les ofertes esportives es reben de forma distinta segons el sexe, l'edat, l'estrat social i l'origen cultural de la persona. Pel que fa als immigrants, únicament cal destacar dos aspectes específics: 1. L'estrat social. Qui pertany als estrats més baixos de la societat, és a dir principalment treballadors i empleats dels rangs més baixos amb baix nivell educatiu, practiquen, segons els estudis empírics, menys esport que els membres de les capes mitjanes i més altes de la societat. En general, podem dir que els immigrants pertanyen, en la seva majoria, a l'estrat social més baix; molts d'ells han arribat fins a nosaltres com a treballadors de baixa qualificació. Això explica ja, d'una banda, l'escàs grau de participació esportiva d'aquest grup de persones.[2] Si comparem el nivell de participació esportiva dels immigrants amb el dels alemanys pertanyents al mateix estrat social, la diferència és notablement més petita. Sí que es percep una major diferència, sobretot, en les persones de més edat, davant dels immigrants més joves. 2. Origen ètnic. És de suposar que als països d'origen de molts dels immigrants l'esport, incloent l'esport escolar, es troba poc desenvolupat (Abel, 1984; Schwarz, 1987). També l'organització en clubs i associacions, com la que és habitual a Alemanya, els resulta un plantejament desconegut.

És, doncs, comprensible, també, que una oferta esportiva no trobi gran acceptació.

El segon filtre provoca una valoració de l'oferta esportiva, sempre i quan aquesta hagi superat el primer filtre, és a dir, s'hagi assimilat conscientment l'oferta. També aquest filtre requereix poques observacions. 1. Imatge corporal: l'esport és una forma, regulada de manera específica, de tractar el cos; és, doncs, comprensible, que els valors i les normes referits al cos (com ho serien els llindars del pudor i la vergonya, els ideals de bellesa, l'actitud davant del contacte físic, la valoració de malaltia i salut, les capacitats motrius, la forma de parlar del cos i les sensacions corporals, etc.) influeixin sobre la disposició a practicar l'esport i la forma i manera en què es practica. Entre aquests elements de cultura somàtica es troben, a més a més, moltes vegades amb un rerefons religiós, diferències essencials que també influeixen en la participació en l'esport. Solament un exemple: pot ser causa de problema a l'esport juvenil, fins i tot l'acte de dutxar-se en comú. El pudor es troba de vegades tan estès entre els homes joves que sovint únicament admeten dutxar-se portant posats els calçotets (Klein/Kothy, 1998). A més a més, s'hi afegeix que els valors i normes religiosos i ètics de l'islamisme prohibeixen que homes i dones practiquin l'esport en comú i únicament permet la pràctica femenina de l'esport en unes circumstàncies determinades. 2. Orientació de valors i estil de vida. Cal partir de la base que els immigrants que van venir de Turquia, i després també del Marroc i Tunísia, no estan preparats per la seva educació ni per la seva formació de cap manera per a la vida en una societat extremadament moderna i complexa. Es produeix una enorme "diferència de cultures" sobretot entre la població musulmana (Kandil, 2000). Cal plantejar-se, doncs, que molts immigrants provenen de la població musulmana i, més probablement, de regions interiors dels seus països d'origen (com ara els pobles de l'Anatòlia) en els quals dominen formes de vida encara més rurals-tradicionals, en la nostra manera de veure, gairebé medievals. Això es refereix, per exemple, a la posició de la dona i la relació entre els sexes, l'autoritat de l'home i el pare, la posició destacada de la família i el clan, l'educació dels nens, i també la nutrició i les formes de vestir, la manera de passar el temps lliure. Destaca paral·lelament l'enorme importància que la religió, l'Islam, té per a aquestes persones en la seva vida quotidiana. Aquestes persones, que ja tindrien prou dificultats per viure en ciutats grans, com Ankara o Casablanca, es veuen ara obligades a adoptar un estatus d'altri a la moderna Europa. En aquest context és molt poc important el lloc que ocupa l'esport com a activitat de temps lliure de les societats modernes.

El tercer filtre és el resultat de l'anticipació i la valoració de la pràctica de l'esport i les seves conseqüències per part d'altres persones, com ara la família, el cercle d'amics, els companys de treball, etc. Si aquests no expressen el seu reconeixement, sinó que actuen de vegades de forma escèptica i amb desconfiança, és molt improbable que s'arribi a una participació en l'esport. Alguna observació també respecte a aquest tema: 1. Imatge de la dona i els lligams familiars. La posició fossilitzada de la dona i la preparació específica de les noies per al seu paper d'esposes i mares fan impossible, o si més no dificulten, que les noies i les dones practiquin l'esport. La participació de les esportistes musulmanes en la competició esportiva va unida a enormes conflictes. També algunes de les filles de famílies amb orientació occidental, segons mostren els estudis empírics (Kleindienst-Cachay, 1998), mantenen en secret davant les seves famílies que practiquen esports de competició. 2. Ofertes de temps lliure amb un rerefons etnicoreligiós. En aquest context hem d'esmentar també que la integració, sobretot de membres de la religió islàmica, es troba dificultada per grups i organitzacions fonamentalistes que s'esforcen per lluitar contra ofertes "occidentals" que afavoreixin la integració i per tant també contra la pertinença a clubs esportius, tot presentant ells mateixos ofertes de temps lliure amb un rerefons etnicoreligiós (Heitmeyer, 1996).

Són aquests tres filtres, el d'assimilació, el de valoració i el de comparació, els que ha de superar una oferta esportiva abans d'ésser acceptada com a una forma atractiva d'ocupar el temps lliure.

[2] A això cal afegir-hi que la taxa de desocupació entre els immigrants és proporcionalment molt alta. Per estudis empírics sabem que el desocupat, encara que disposi de més temps lliure, practica menys esport que la persona amb col·locació.

En aquest apartat tracto de problemes d'integració estructural-funcional. Havia deixat clar que aquesta integració no s'ha resolt fins ara en l'esport de forma satisfactòria i he presentat motius que influeixen en l'assimilació i la valoració de l'esport per part dels immigrants. Tanmateix, cal no oblidar que les mateixes característiques de les associacions poden produir barreres d'aquesta mena; breument, són les següents:

En un estudi empíric sobre la situació de les societats esportives a Alemanya (Heinemann/Schubert, 1994) vam poder esbrinar que les associacions són relativament homogènies per l'estructura dels seus membres, pel que fa al seu origen social i els seus interessos esportius, i que s'aïllen dels altres. Això és fàcil d'explicar: es funda una nova associació, un s'incorpora com a membre en una d'elles, no solament per l'interès a practicar un esport determinat al costat d'altres; de fet, es busca poder-ho fer entre iguals, i encara que no sigui aquesta la intenció, l'homogeneïtat que caracteritza en general als cercles d'amics i coneguts i que és l'origen de l'associació i el seu desenvolupament posterior origina aquesta homogeneïtat interna. Això significa, tanmateix, que més aviat es produeix una segregació o un tancament de cercles de persones que no pas una obertura per a la integració social.

Si aquesta suposició és certa, les accions de les polítiques públiques que fomenten la integració social en l'esport i els seus clubs produeixen, de fet, l'efecte contrari. Això és aplicable als clubs alemanys i es produeix encara més quan es tracta que el club en particular s'obri enfront de membres d'altres cultures. Les dissidències culturals, la tesi que he exposat anteriorment, de la diferència cultural, produeixen sovint, probablement, una exclusió social encoberta d'immigrants (Klein/Kothy 1998).

Què pot aportar l'esport a la integració cultural?

La integració cultural –tal com jo l'havia definida– es completa quan els immigrants van familiaritzant-se cada vegada més amb els valors i normes dominants d'una societat. Se subratlla una vegada i una altra que l'esport és, sobretot per als joves, un important camp de socialització. Mitjançant l'esport es descobreixen i practiquen valors essencials de les societats modernes, com ara l'orientació cap al rendiment, la perseverança per arribar a l'èxit, la resistència a les derrotes i l'assimilació de les victòries, el reconeixement i el compliment flexible de normes i valors socials fixos, la disciplina d'organització del temps i la seva planificació a llarg termini.

Aquest procés de socialització és –segons moltes opinions– especialment important per als immigrants, posat que seria la forma més ràpida de familiaritzar-se amb els valors i normes dominants de les nostres modernes societats industrials i amb la forma d'actuar en correspondència amb elles.

En aquest moment no vull aprofundir en les tesis esmentades sobre la funció de la socialització de l'esport; hi ha gran quantitat de bibliografia respecte d'aquest tema. Malgrat tot, en aquesta bibliografia no es demostra de cap forma ni es classifica empíricament la funció de socialització i els efectes de l'esport (vegeu Heinemann, 1998; 2001). Suposem, però, que l'esport complís realment aquesta funció de socialització. Sempre caldrà plantejar tres qüestions que poden influir en els tan esperats efectes d'integració obtinguts mitjançant la socialització.

1. *La influència de la cultura del país d'origen*. Una de les tesis en què es basava l'especial capacitat d'integració de l'activitat esportiva era que a l'esport es troba la imatge d'aquells valors i normes característiques de la nostra societat moderna (com ara la igualtat d'oportunitats, la recompensa per l'esforç individual, la justícia, etc.). Però també aquí es plantegen diferents perspectives, ja que quan els immigrants practiquen l'esport hi aporten els valors i normes amb els quals van ser educats en la seva pròpia cultura. És impossible que deixin al vestidor allò que els va ser inculcat durant la seva socialització a partir de la pròpia cultura original, tot fent cau i net per rebre els preciosos valors i normes que els ofereix la societat moderna i que els transmet a través de l'esport. Segur que aquest no és el cas i aquest fet pot conduir a conflictes seriosos, per exemple, entre els esportistes procedents de diferents orígens culturals o amb l'entrenador, i precisament pot originar entre els joves greus problemes d'identitat.

M'agradaria explicar i justificar aquesta tesi amb estudis empírics. La sociòloga americana Maria Allison (1979) va comparar la forma de practicar l'esport dels americans d'EUA de la classe mitjana amb la dels nens d'origen indi. Els valors de la classe mitjana americana subratllen i valoren l'esforç individual i l'èxit de l'individu. En aquest sentit, es desperta l'orgull d'aquells que han obtingut bones posicions en una competició; això serveix per aconseguir reconeixement entre el cercle d'amistats i, en penjar la fotografia amb el nom de l'esportista a la paret del col·legi, s'incrementa el seu prestigi. Els indis, ben al contrari, no valoren l'esforç individual; se senten membres del grup i solidaris envers el compromís amb el grup. Per aquest motiu, se senten avergonyits quan un sol membre destaca amb el seu nom i la seva fotografia per haver obtingut un èxit esportiu. No aconsegueixen amb això un increment en el seu prestigi i reconeixement en el cercle d'amics, sinó el seu menyspreu i el seu isolament.

Si ho formulem de manera més general: no hi ha cap garantia que, de fet, a causa de l'esport s'eliminin les diferències culturals i s'oblidin els prejudicis. Es pot pensar, al contrari, que més aviat serveix com a reforç d'aquests, quan existeixen, i que en alguns casos fins i tot els origina. Sota la superfície de la pràctica comuna de l'esport romanen latents les diferències d'ideologia ètnica de base cultural, els valors morals i les normes socials; ja he esmentat la diferència entre les normes i els valors que es refereixen al propi cos, fixem-nos a més a més en les diferents normes per a la roba, la diferència en el significat de l'esforç individual i de la competició, i també les diferents formes de celebrar i els diversos costums pel que fa als menjars i a la beguda (Bröskamp 1994).

Vet aquí, també, un exemple pres d'estudis empírics: els americans dels Estats Units, igual com els científics alemanys, han descobert que l'estructuració de les classes en la societat i la discriminació social es reflecteixen en l'esport. L'entrenador, per exemple, ocupa posicions de més o menys prestigi en un equip, d'acord amb els mateixos criteris de discriminació i distanciament social, en la majoria dels casos, pels quals els jugadors són apreciats o molestats pels companys d'equip. Es poden plantejar també objeccions a la teoria que l'esport crea un nou ordenament social d'igualtat i desigualtat. L'ordenament social en l'esport no sembla ser completament independent de l'ordenament que regeix la societat. I aquesta segregació té la seva expressió encara més clara dintre de la "companyonia".

Aquests exemples mostren l'enorme sensibilitat que exigeixen les característiques culturals i la percepció sentimental quan volem introduir membres d'altres cultures en la nostra societat, per exemple mitjançant l'esport.

2. *Associacions homogènies ètnicament o participació en associacions del país*: Una pregunta bàsica és si és més propici per al procés d'integració i l'efecte de socialització de l'esport que els immigrants practiquin esport dintre d'una associació en la qual ja es trobin membres procedents del seu país (associacions ètniques) o si hauria de fomentar-se que els immigrants s'inscrivissin en associacions multiètniques. No existeix una resposta unívoca per a aquesta qüestió; jo mateix tinc dubtes de quin és el millor camí en aquest sentit. Només puc limitar-me a presentar els avantatges i inconvenients d'ambdues formes d'inserció en una organització:

A favor de les associacions ètniques trobem: els immigrants es troben sotmesos a una gran pressió d'adaptació, ja havia esmentat això en parlar de l'origen rural amb la seva forma quasi medieval de vida. Han de familiaritzar-se sovint amb formes de vida i tècniques culturals completament diferents, han d'aprendre a adaptar-se a un medi completament aliè i enfrontar-se als reptes del nou lloc de treball, sense oblidar la discriminació (social i també legal), a què sovint es troben exposats. Com a conseqüència, apareix sovint una gran inseguretat, un isolament i un distanciament. En aquesta situació, les associacions ètniques ofereixen a aquest individu l'oportunitat de passar el temps lliure amb membres del seu propi cercle cultural, de desenvolupar un sentiment de pertinença a un grup, de tenir cura de la companyonia, d'intercanviar experiències; les associacions ètniques formen un quadre d'experiències comunes, familiars culturalment. Les associacions són, per a aquests immigrants, com se sol dir, la "pàtria per un temps", o, científicament parlant, aporten un capital social que redueix la tensió dominant produïda per la pressió de l'adaptació i les exigències d'aprenentatge, tot millorant així en moltes ocasions les oportunitats de la integració.

Pel que fa a Alemanya, existeixen diversos exemples sobre la significació positiva de les associacions esportives. En la segona meitat del segle XIX es van produir ja a Alemanya grans onades d'immigrants, sobretot des de Polònia, que treballaven a les indústries de la conca del Ruhr. Aquests polonesos van crear, a la conca del Ruhr, les seves pròpies associacions ètniques –no solament clubs esportius– precisament amb la funció i l'efecte que s'ha descrit anteriorment. Algunes d'aquestes associacions continuen existint avui dia, però només es pot recordar el seu origen polonès pels cognoms de moltes persones que viuen en aquesta zona. De forma més general, es pot dir que precisament en l'època de ràpida industrialització a Alemanya, amb altes taxes d'immigració de població d'origen rural a les ciutats, que creixien amb molta rapidesa, les associacions tenien aquest valor de "pàtria per un temps". Molts dels seus noms, assignats pels fundadors, continuen recordant aquest significat: "Eintracht Frankfurt", "Concòrdia...", etc. Això em fa suposar que moltes petites associacions creades pels immigrants d'Andalusia que es troben a Barcelona exerceixen una funció i una significació similar.

Per aquests motius, en els anys 80 també jo mateix advocava per fomentar, amb la mateixa intensitat que les altres, les associacions ètniques, com una possibilitat per simplificar el procés d'integració, atès que la participació en associacions serveix per a "esmorteir" les càrregues de l'adaptació.

Ara bé, la situació ha canviat molt en els últims anys, i paral·lelament s'ha anat transformant també el meu incondicional judici positiu sobre les associacions ètniques. I això pel motiu següent: observem, no solament a Alemanya sinó també a tots els països europeus d'immigració, una creixent *re-etnificació*. Es formen, sobretot a les grans ciutats, que recullen una gran proporció d'immigrants, colònies ètniques que s'aïllen cada vegada més de la societat. Avui dia barris sencers de ciutats, com s'esdevé a Berlín, són turcs. Allí s'hi parla la seva llengua, es compra, s'ofereixen atencions, s'hi va a escola i es passa el temps lliure, un s'hi sent com a Turquia. La segregació local provoca paral·lelament que es reforcin les colònies ètniques. Aquesta *re-etnificació* s'observa principalment entre els joves i els adults de menor edat (amb la conseqüència, per exemple, que molts d'ells parlen pitjor l'alemany que els seus mateixos pares). En aquesta *re-etnificació* es reflecteix al mateix temps l'ambivalència de la seva situació: la societat d'origen de fet els és aliena, perquè ja ni hi han nascut ni hi han crescut, però també en la nova societat s'enfronten a la distància, a la intolerància, a dificultats econòmiques i a mancances en les ofertes de formació. En un marc com aquest, la pertinença a una associació ètnica reforça aquest aïllament i dificulta encara més la integració (Schwarz, 1987).

Es plantegen, doncs, dubtes, sobre la possibilitat que en aquesta situació les associacions ètniques realment fomentin la integració en la societat, és a dir, si formen un món intermedi entre la cultura tradicional del país d'origen i la societat moderna i, en conseqüència, suposen una solució transitòria. En aquest cas, en anar millorant la integració dels immigrants en la nostra societat, les associacions ètniques haurien d'anar perdent a poc a poc importància i anirien desapareixent. Tanmateix, aquest no ha estat el cas fins ara.

Més aviat s'està produint el fenomen contrari: crida l'atenció que les associacions ètniques destaquen per la seva afluència de públic davant d'altres associacions esportives (Rittner/Breuer, 2000). Aquest fet pot significar o bé que encara no s'ha produït l'adaptació a la nostra societat i que continua sense dominar-se la pressió de l'adaptació, o bé, que les colònies ètniques van prenent cada vegada més força i que dintre d'aquestes colònies les associacions esportives són de gran importància.

3. *Característiques culturals de les associacions esportives*. Com ja he indicat anteriorment, cal fer una distinció entre el resultat d'integració de l'esport i l'organització esportiva on es practica l'esport esmentat. Per aquest motiu, vull exposar aquí algunes observacions sobre la funció del club esportiu dintre del procés d'integració:

Les associacions, per les seves pròpies característiques, es troben en una posició intermèdia respecte a altres tipus d'organitzacions. D'una banda, no es caracteritzen per l'anonimat, l'alt grau de formalisme i de distanciament típic de les empreses industrials, l'administració i la burocràcia; d'altra banda, tampoc no engloben la intimitat ni depenen de l'alt grau de compromís personal de la família. Es troben en una posició intermèdia, o com ho diuen els sociòlegs, es tracta d'organitzacions intermèdies. Són petits grups socials, però no de família; són organització, però no organitzada formalment i burocràticament. En aquest sentit, les associacions compleixen una funció positiva en les societats modernes. Aquesta funció podria ser especialment important per als immigrants pel motiu següent: les famílies tenen una rellevància especial en les societats tradicionals dels seus països d'origen, una rellevància major que l'habitual a les societats modernes. També les activitats de temps lliure acostumen a anar unides en més gran mesura a la família. Els forts llaços d'unió a la família o al clan i les obligacions que això comporta, poden dificultar una integració que sovint es troba relacionada amb la dissolució de la família i la pèrdua d'importància dels lligams familiars. Les associacions tenen aquí un efecte positiu en afavorir, d'una banda, els contactes socials directes, la creació de cercles d'amics, la companyonia, etc., sense que aquests estiguin indissolublement lligats a la família.

Vull abordar el significat positiu de l'esport en associacions encara des d'una altra perspectiva: a l'esport en organitzacions conviuen tant elements de la societat tradicional com de la societat moderna; un concepte que es defineix com "l'atemporalitat" de l'esport. D'una banda, l'esport és un fenomen amb característiques essencials de les societats modernes, això ja ho he demostrat basant-me en la seva estructura de valors i normes. D'altra banda, en l'organització de l'associació es troben alhora elements com ara la solidaritat, l'autoajuda, la sensació de solidaritat i la companyonia, característics de les societats preindustrials. En aquest sentit, l'esport organitzat pot ajudar a simplificar el pas de les societats preindustrials a les societats modernes, perquè allò que s'ha esdevingut en moments diferents de la història es combina paral·lelament en el temps a les associacions esportives.

També aquí cal plantejar-se novament: l'associació és una forma d'organització desconeguda per a les persones procedents d'altres cultures. L'associació exigeix un compromís especial, no solament l'abonament puntual de la quota de soci, sinó també la col·laboració voluntària, els aspectes específics dels acords democràtics i l'obligació d'acatar les decisions de la majoria. L'associació, entesa en aquest sentit, no té la seva tradició corresponent a d'altres països, em refereixo ara, en concret, a Turquia, i la inscripció com a membre d'una associació suposa per tant ja un problema per si mateix (Schwarz, 1989).

L'esport, pot fomentar la formació d'una identitat?

Els immigrants han de forjar-se (novament) la pròpia identitat fonamentada sobre tres bases: en primer lloc, la seva identitat es refereix a la cultura del seu país d'origen, se senten turcs, grecs, marroquins, etc. En segon lloc, es troben englobats en les circumstàncies (sub)culturals, per exemple en la colònia ètnica, del país on estan residint ara. En tercer lloc, es forma, finalment, una identificació amb la societat i la cultura del país receptor, des d'aleshores se senten (també) alemanys o a Espanya, espanyols. Es multipliquen, doncs, per als immigrants, tres fonaments de la seva identitat, o, formulat d'una altra manera, pot produir-se una triple identitat. El quadre d'identitat pot, doncs, ser encara més complex que la doble identitat que, segons els estudis empírics, s'ha detectat en diverses comunitats autònomes espanyoles (Moral, 1998).

Finalment, aquestes tres diferents línies d'orientació per forjar-se una identitat tenen una importància distinta segons el tipus de vida, la durada de l'estada al país receptor, la socialització assolida fins al moment i la planificació de la vida. La integració, tal com jo l'havia definida en un començament, és, doncs, alhora, un procés en què es van dissolent els llaços emocionals amb la cultura del país d'origen, en anar-se formant una doble identitat entre la colònia ètnica i la societat on es resideix ara com ara, fins que finalment s'arribi a una identificació amb el nou país, és a dir, se senti alemany, espanyol, etc. No ens aturarem a analitzar en aquest moment de quina manera es desenvolupa aquest procés i les condicions en què es produeix, perquè únicament ens interessa ara la qüestió del paper que juga l'esport pel que fa a aquest procés.

En principi es pot afirmar que l'esport pot tenir una gran força de formació d'identitat. L'alegria i l'orgull de l'èxit esportiu aconseguit pel "nostre" equip, l'abatiment i la decepció quan perd el "nostre" equip, són les bases per a aquests llaços d'unió de l'esport i la identitat local, regional o també nacional.

La influència que pot tenir l'esport en aquest procés de triple assentament de la identitat dels immigrants és novament una qüestió que requereix una resposta empírica, però encara ens manquen, a hores d'ara, els resultats empírics necessaris. El que sí que hem pogut observar és el següent: els clubs de futbol turcs sovint

disposen de deu vegades més espectadors que els equips del mateix tipus dels clubs "alemanys" (Rittner/Breuer, 2000); aquesta participació encara és més gran, no solament física i corporal, sinó també emocional, quan juga un equip turc a Alemanya (Roman-Schüssler/Schwarz, 1985). Formulat d'una altra manera: aquests clubs o equips són per als immigrants un objecte significatiu i una forma de cristal·lització de la identificació i, en conseqüència, el reforç de la pròpia identitat amb el país d'origen.

Què s'hi pot fer?

Estaria contradient tot el que he exposat fins ara si, per acabar la meva ponència, presentés propostes concretes sobre com hauria de ser una bona oferta esportiva per als immigrants. En vista de la gran heterogeneïtat d'aquest grup, de les diferències en el procés d'integració i de la gran quantitat de problemes que poden produir-se durant aquest procés, és impossible de plantejar recomanacions senzilles i amb garantia d'èxit.

Vull informar, sobretot, d'alguns resultats d'un estudi empíric. Es tracta d'una avaluació que vaig realitzar, junt a Knut Dietrich, sobre les experiències i els efectes d'un projecte d'"esport per a immigrants" que va desenvolupar la Federació d'Esports Alemanya (DSB), amb el suport financer del Govern Federal (Heinemann/Dietrich, 1991). Els resultats d'aquesta avaluació aporten les dades següents:

1. En analitzar una oferta esportiva per a immigrants no sempre caldria buscar-ne els efectes, la seva funció i els resultats, és a dir, no hauríem de tractar d'instrumentalitzar l'esport. L'esport té una finalitat lúdica i és part de l'activitat del temps lliure; ha d'ajudar a desconnectar durant un breu espai de temps del món quotidià amb tots els seus problemes, preocupacions i càrregues. És aquest fet el que hauria de plantejar-se, en primer lloc, en organitzar l'esport per als immigrants. Potser així ja obtindríem el millor que l'esport realment pot oferir.

2. Una qüestió primordial és si s'han d'oferir modalitats esportives com ara esports per a tothom o si s'obtindran millors resultats amb l'esport de competició. Segons la nostra experiència, hem descobert que l'oferta de competició obté gran acceptació, però no és motivació suficient per continuar practicant l'esport a llarg termini o per inscriure's en una associació. És més aviat un passatemps, però sense un resultat a llarg termini.

La competició en el marc d'una oferta d'esport de temps lliure i d'esport per a tothom, presenta avantatges clars. Les diferents formes d'esport de temps lliure i d'esport per a tothom obren més camp d'actuació i de llibertat de decisió pel que fa a les pròpies possibilitats, valors i actituds, a la regulació de conflictes, etc. Per tant, s'adiu millor que no pas l'esport de competició i l'esport d'elit. La competició, com a joc, ofereix els avantatges següents: *a*) es correspon millor amb "l'atemporalitat" de les formes de vida i de pensament modernes i tradicionals; *b*) crea, si més no en principi, un nou ordenament social, una nova classificació de rangs d'igualtat i desigualtat, distint al realment existent a la societat, i és fàcil adaptar-se a aquest nou rang, perquè s'ha creat d'acord amb unes normes codificades ja establertes i es basa en el rendiment individual; d'aquesta forma és possible *c*) incrementar el grau d'autoestima dels grups discriminats en una societat (Giebenhain, 1995).

Aquestes ofertes només rebran una bona, o parlant més humilment, una correcta acceptació, si compleixen al mateix temps les condicions següents:

a) Han de limitar-se a unes poques modalitats esportives, en concret a aquelles que gaudeixen d'una certa popularitat també als països d'origen, i aquestes acostumen a ser el futbol i, per als pakistanesos, també l'hoquei.

b) Les ofertes esportives han de tenir en compte les característiques i diferències culturals dels immigrants. Aquestes són, en un principi, la falta d'experiència en aquest esport en concret o en determinades modalitats esportives i en les formes d'organització que a nosaltres ens són familiars; després passem a les diferències en la imatge del cos, a una altra definició del paper de la dona i de la relació entre sexes, fins arribar a una valoració diferent de l'esforç individual i de la competitivitat. Això exigeix, com ja havíem explicat, un alt grau de sensibilitat per part dels responsables, com ara l'entrenador o el monitor, per exemple.

c) La participació sempre ha d'anar lligada al reconeixement, també ha de trobar una valoració positiva dintre del grup dels immigrants.

d) La participació ha de ser voluntària.

e) Ha de crear una relació de companyonia, etc.

3. Cal emprendre una gran tasca de convicció per aconseguir la participació en una associació o en ofertes esportives organitzades d'alguna altra forma. Les mesures publicitàries anònimes, com ara els anuncis i cartells a les zones residencials o en el lloc de treball dels immigrants, acostumen a ser poc efectives; no serveixen per combatre els prejudicis ni per aclarir el desconeixement existent sobre determinades ofertes esportives i sobre les associacions esportives. Són més eficaces, per regla general, les informacions directes facilitades, per exemple, pel professor, els companys de treball de l'empresa, un treballador social o per l'entrenador d'una associació o per amics que són ja membres d'una associació.

4. Es plantegen grans problemes a causa de l'escassa preparació dels monitors per a tractar amb grups d'immigrants. He d'informar que, almenys a Alemanya, sovint encara falten oportunitats per aconseguir qualificacions especialitzades; però, fins i tot allà on s'ofereixen els cursos corresponents van ser pocs els que els van aprofitar. Àdhuc la millor de les intencions pot fracassar a causa d'aquesta manca de qualificació.

5. S'ha demostrat eficaç la creació de grups ètnicament homogenis que practiquin junts un esport, però que es trobin dintre d'una associació més heterogènia, encara que no sigui un requisit indispensable la inscripció com a membre de l'entitat. S'ha pogut observar a molts llocs que, un cop transcorregut un cert temps, grups sencers s'han inscrit com a mem-

Fotografia de l'Associació Esportiva Ciutat Vella-Barcelona

Les ofertes esportives han de tenir en compte les característiques i les diferències culturals dels immigrants.

bres de l'associació. Probablement aquest sigui un camí intermedi entre la pertinença a una associació ètnica i la pertinença a una associació pròpia del país receptor.

6. Podem valorar de forma especialment positiva els campaments de temps lliure i de vacances, per tal com en aquestes activitats adquireix importància, no solament l'esport, sinó tota la vivència que comporten, cosa que facilita la relació entre les persones i afavoreix l'abandonament dels prejudicis. Aquesta mena de mesures troba especial acceptació ja pel sol fet que, en general els immigrants, i en aquest cas els nens i els adolescents en particular, tenen poques possibilitats de realitzar activitats de vacances.

Amb la meva disquisició, no he volgut despertar la impressió que l'esport no té cap mena d'importància ni d'efectivitat dintre del procés de la integració dels immigrants. Ha de quedar clar, però, per quin motiu cal enfrontar-se amb un cert escepticisme a les expectatives eufòriques sobre el potencial de l'aportació de l'esport, que hi ha, o si més no que hi ha hagut, a Alemanya. En tot aquest context, cal no perdre de vista en cap moment que l'èxit de la integració, també en el camp de l'esport, no apareix tot sol i gairebé automàticament, sinó que exigeix uns ajustaments, unes estructures i unes qualificacions específiques que afavoreixin aquest objectiu i que, a més a més, suposen grans inversions. És de destacar que el Ministeri d'Interior Alemany, en el qual recau la responsabilitat de l'esport en aquest país, ha posat a disposició de la Federació Alemanya d'Esports, des de 1990, uns 35 milions d'euros per al projecte "Esport per a immigrants" (Rittner/Breuer, 2000).

Bibliografia

Abel, T.: *Ausländer und Sport* (Els estrangers i l'esport), Köln, 1984.

Allison, M.: "A comparative analysis of Navaho indian and anglo basketball sport systems", *International Review for the Sociology of Sport*, vol. 14, 3-4, (1979), pàg. 75-86.

Beger, K. U.: *Migration und Integration* (Migració i integració), Opladen, 2000.

Bröskamp, B.: *Körperliche Fremdheit. Zum Problem der interkulturellen Begegnung im Sport* (Corporeitat desconeguda. Al voltant de la trobada intercultural a l'esport), St. Agustin, 1994.

Giebenhain, H.: "Die gesellschaftliche Integration von Fremden durch den Sport" (La interacció social dels estrangers a través de l'esport), a S. Müller; H. U. Otto i U. Ott (eds.), *Fremde und andere in Deutschland* (Estrangers i altres a Alemanya), Opladen, 1995.

Heckmann, F.: "Sport und die gesellschaftliche Integration von Minderheiten" (L'esport i la integració social de les minories), a H. Bammel; i H. Becker (ed.), *Sport und ausländische Mitbürger* (Esport i ciutadants estrangers), Bonn, 1985, pàg. 21-33.

Heinemann, K.: "Sport und Entwicklungshilfe in Ländern der Dritten Welt" (L'esport i l'ajuda al desenvolupament als països del tercer món), *Sportwissenschaft, 15* (1985).

–: *Einführung in die Soziologie des Sports* (Introducció a la Sociologia de l'esport), Schorndorf , 4a ed., 1998.

–: "Els valors de l'esport – Una perspectiva sociològica", a *Apunts. Educació Física i Esports,* 64, (2001), pàg. 17-25.

Heinemann, K. y Dietrich, K.: *Projektbericht zur Evaluation des DSB-Projekts "Sport für Aussiedler"* (Informe del projecte per a l'evaluació del Projecte DSB "Esport per a estrangers"), Hamburg, 1991.

Heinemann, K. y Schubert, M.: *Sportverein – Ergebnisse einer empirischen Untersuchung* (Clubs esportius - resultats d'un anàlisi empíric), Schorndorf, 1994.

Heitmeyer, W.; Müller, J. y Schröder, H.: *Verlockender Fundamentalismus. Türkische Jugendliche in Deutschland* (Fonamentalisme atractiu. Joventut turca a Alemanya), Frankfurt am Main, 1996.

Kandil, F.: "Zwischen kultureller Stigmatisierung und ideologischer Ausgrenzung. Muslimische Zuwanderer in Deutschland" (Entre l'estigmatització cultural i la separació ideològica. Immigrants musulmans a Alemanya), a C.Y. Robertson-Wensauer (ed.), *Multikulturalität – Interkulturalität?* (¿Multiculturalitat - interculturalitat?) 2a edic., Baden-Baden, 2000

Klein, M.-L. y Kothy, J.: "Entwicklung und Regulierung ethnisch-kultureller Konflikte im Sport. Migranten im Spannungsfeld von deutschem Vereinssport und ethnischer Konflikte" (Desenvolupament i regulació dels conflictes ètnic-culturals a l'esport. Immigrants en l'àmbit de tensions dels clubs esportius alemanys i conflictes ètnics), a W. Heitmeyer; R. Dollase i O. Backes (eds.), *Die Krise der Städte. Analysen zu den Folgen desintegrativer Stadtentwicklung für das ethnisch-kulturelle Zusammenleben* (La crisi de les ciutats. Anàlisi de les conseqüències desintegradores del desenvolupament urbanístic en la convivència ètnic-cultural), Frankfurt am Main 1998, pàg. 416-439.

Kleindienst-Cachay, C.: "Immigrantinnen – auch beim Sport außen vor?" (Dones im-

migrants: També excloses a l'esport?, a G. Pfister (ed.), *Fit und gesund mit Sport* (En forma i amb salut gràcies a l'esport), Berlin, 1996, pàg. 191-202.

Moral, F.: *Identidad regional y nacionalismo en el Estado de las Autonomías*, Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas (Opiniones y actitudes, 18), 1998.

Reuter, L.: "Rechtliche Aspekte der Zuwanderung nach Deutschland" (Aspectes legals sobre la immigració a Alemanya), a C. Y. Robertson-Wensauer (ed.), *Multikulturalität – Interkulturalität?* (¿Multiculturalitat - interculturaliat?) 2a edic., Baden-Baden, 2000.

Rittner, V. y Breuer, C.: *Soziale Bedeutung und Gemeinwohlorientierung des Sports* (Significació social i orientació positiva general de l'esport), Köln, 2000.

Robertson-Wensauer, C. Y.: "Grundsätzliches zur aktuellen Diskussion über die multikulturelle Gesellschaft" (Aspectes bàsics del debat actual sobre la societat multicultural), a C. Y. Robertson-Wensauer (ed.), *Multikulturalität - Interkulturalität?* (¿Multiculturalitat - interculturalitat?), 2a edic., Baden-Baden, 2000.

Romann-Schübler, D. y Schwarz, T.: "Türkische Sportler in Berlin zwischen Integration und Segregation", en VVAA: *Die Ausländerbeauftragte des Senats von Berlin* (El defensor dels estrangers a Berlin), Berlín, 1985.

Schwarz, T.: *Türkische Sportler in Berlin zwischen Integration und Segregation* (Professorat esportiu turc a Berlín. Entre la integració i la segregació), Berlín, 1987.

–: "Freizeit und Sport in ethnischen Kontexten – am Beispiel des türkischen Sports in Berlin" (Temps lliure i esport en contexts ètnics. L'exemple de l'esport de la comunitat turca a Berlin), a J. H. Knoll; K. Raape; W. H.Swoboda (ed.), *Freizeitkultur und Integrationspolitik. Konzepte und Modelle multikultureller Jugendarbeit in Berlin* (Cultura del temps lliure i política d'integració. Conceptes i models multiculturals del treball amb joves a Berlín), Erkrath, 1989, pàg. 125-139.

Paraules clau
immigració, esport, associacionisme voluntari, tercer sector, polítiques del benestar, Itàlia

La Unió Italiana d'Esport per a Tothom (UISP) i l'esport per als immigrants

▪ **nicola Porro**
Catedràtic de Sociologia
Università di Cassino (Italia)

"No es pot ser ciutadà d'enlloc si no s'és conciutadà d'algú".

Abstract

The article begins by offering a panorama of the migration phenomenon in Italy, and the consequences that this has from a social and cultural point of view. In this context we analyse the activities of UISP, that has a million members and 13.000 affiliated sports societies. UISP has tried to develop strategies and practices of civic help for immigrants, on the one hand making use of its own organising resources, and on the other, making an effort to evaluate what is specifically sporting as an experience of non-verbal communication and as a combined strategy of competition and co-operation. We can distinguish four types of actions that have characterised almost ten years of intervention, generally in collaboration with associations of cultural promotion or social assistance which work in the circle of the Third Sector. The first and oldest line of action is represented by the simple putting at disposal of central offices and logistical structures of reception, in which we can develop an embryo of communication between the immigrants and the residents and the various immigrant communities. The second line of intervention, based on the resort to sporting events capable of attracting the attention of the great public and the media. The third area of experience concerns the participation of UISP in the networks and transnational campaigns of fighting against racism. The final and most recent line of action is the development of projects destined to the integration of immigrants all over the country by trying to construct open communitary networks. The article finishes with a series of valuations on the possibilities of sport as an instrument of integration of the immigrant population.

Key words

inmigration, sport, voluntary organisations, Third Sector, welfare policies, Italy

Resum

L'article comença per oferir una panoràmica del fenomen migratori a Itàlia i les conseqüències que aquest té des del punt de vista social i cultural. En aquest context, s'analitza l'actuació de la Unió Italiana de l'Esport per a Tothom, que compta amb un milió de socis i tretze mil societats esportives afiliades. La UISP ha intentat de desenvolupar estratègies i pràctiques de suport cívic als immigrants, d'una banda utilitzant els seus propis recursos organitzatius i, d'una altra, esforçant-se a valorar allò que és específicament esportiu com a experiència de comunicació no verbal i com a estratègia combinada de competició i cooperació. Es poden distingir quatre tipus d'accions que han caracteritzat gairebé deu anys d'intervenció, per regla general en col·laboració amb associacions de promoció cultural o d'assistència social que treballen en el cercle del Tercer Sector. La primera línia d'acció i la més antiga es troba representada pel simple oferiment d'ús de seus i estructures logístiques d'acolliment, on es pot desenvolupar un embrió de comunicació entre els immigrants i els residents i entre les diverses comunitats d'immigrants. La segona línia d'intervenció, fonamentada en el recurs als esdeveniments esportius capaços de cridar l'atenció del gran públic i dels mitjans. La tercera àrea d'experiència concerneix la participació de la UISP en xarxes i campanyes transnacionals de lluita contra el racisme. L'última línia d'acció i la més recent és el desenvolupament de projectes destinats a la integració dels immigrants en l'àmbit local, mitjançant l'intent de construcció de xarxes comunitàries obertes. L'article conclou amb un seguit de valoracions sobre les possibilitats de l'esport com a instrument d'integració de la població immigrant.

La dimensió estructural del fenomen de la immigració a Itàlia

Amb data 1 de gener de 2001, la població estrangera resident a Itàlia sumava, segons l'estimació oficial de l'Institut Italià d'Estadística (ISTAT), 1.464.589 persones (792.591 barons, que representa el 54,1 % i 671.998 dones, que suposen el 45,9 %). Segons aquesta estimació, constitueix el 2,5 % del conjunt la població total en aquella data (57.884.017 habitants). D'altres mesuraments proporcionen un total proper a 1.700.000 persones, i això eleva la quota percentual d'emigrants, respecte al conjunt de població, fins al 2,9 %.

D'acord amb l'estimació anterior, el percentatge d'emigrants existents a Itàlia estaria al nivell d'un terç del percentatge d'emigrants existents a Alemanya i seria de prop de la meitat de la taxa d'immigrants empadronats a França (Caritas, 2001). Cal, tanmateix, prendre en consideració alguns elements de context que resulten prou importants:

- La forta progressió del fenomen. El creixement registrat l'1 de gener de 2001, respecte al registrat en la mateixa data de l'any anterior, es calcula en un 15,3 %, mentre que l'any anterior l'augment no havia passat del 13,8 %. En valors absoluts, en els últims cinc anys, Itàlia ha representat, entre els països de la Unió Europea, el segon destí més important, després d'Alemanya. Segons algunes previsions fiables, en el transcurs de pocs anys podrà superar la Gran Bretanya en nombre i percentatge d'immigrants existents al territori nacional.
- En el cas italià –a diferència d'Alemanya i de França, que fins fa pocs anys absorbien els fluxos migratoris més grans de l'Europa Mediterrània– els països d'origen dels emigrants són quasi exclusivament extracomunitaris. El Marroc, Albània i Filipines representen les tres principals àrees de procedència. Pel que fa als quatre principals països del Magrib (el Marroc, Algèria, Tunísia i Egipte), Itàlia rep el 43,9 % de l'emigració egípcia de la UE, el 21,6 % de la marroquina i el 16,4 % de la tunisiana (només l'1,8 % de l'algeriana, tradicionalment orientada a França). Un altre quart de la immigració procedeix de l'Est d'Europa, amb una component principalment balcànic (sobretot d'Albània i Romania). A més a més, després d'una primera fase en la qual l'emigració l'extracomunitària, sovint clandestina, prenia Itàlia com una estació pont de l'expatriació cap a altres països del centre i nord d'Europa, cap al final dels anys noranta va creixent de forma constant i sòlida la proporció d'immigrants que tendeixen a establir-se permanentment al territori nacional. Si el 1991, segons un sondeig del Centre d'Estudis Socials (CENSIS), menys d'un terç dels immigrants declarava voler quedar-se al país de forma estable, en els primers mesos del 2001 aquest percentatge s'elevava a dos terços del conjunt d'entrevistats. Això sense modificar radicalment la diversa predisposició a l'assentament per part dels diferents grups ètnics, màxima en el cas dels egipcis i xinesos, mínima entre els procedents de la banya d'Àfrica (sobre tot d'Etiòpia).
- La tendència a l'assentament progressiu i a l'estabilització de la població immigrant és comprensiblement més elevada a les àrees territorials on, a la dinàmica *push* (pressió a favor de l'emigració de països d'alta taxa de creixement demogràfic a l'origen, afavorit i/o influït per una aguda crisi política) s'hi afegeix una dinàmica *pull*. Aquest és el cas d'algunes regions del nord-est d'Itàlia, en les quals la demanda de mà d'obra excedeix l'oferta. Al contrari, a la major part del sud –afectat encara per una important taxa de desocupació, sobretot juvenil– preval àmpliament la dimensió *push* i els immigrants tendeixen a limitar-se a activitats de supervivència econòmica que han estat rebutjades pels habitants italians o a les anomenades "noves feines" (i fins i tot arriben de vegades, lamentablement, a enrolar-se en "l'exèrcit de reserva" de la criminalitat organitzada). El domini, des dels anys setanta, d'una immigració orientada per l'oferta (*supply-oriented*) en lloc de per la demanda (*demand-oriented*), malgrat les excepcions assenyalades,

Nicola Porro durant la seva intervenció.

constitueix un factor neuràlgic del fenomen (Bonifazi, 1998). A més a més, encara que no es tinguin dades exactes, salta als ulls que l'emigració extracomunitària s'orienta, quasi en el 40 %, vers les regions septentrionals, i es distribueix de manera gairebé perfectament proporcional entre les àrees metropolitanes del nord-oest (Piemont, Llombardia, Ligúria, amb el tradicional triangle industrial comprès entre les ciutats de Milà, Torí i Gènova), i les del nord-est (regions del Vèneto, Emília-Romanya), caracteritzades pel policentrisme productiu i per la difusió de la petita i mitjana empresa (model de les zones industrials). A les àrees centrals –que el 31 de desembre de 2000 albergaven el 13,2 % del total dels immigrants– actua com a imant, sobretot el centre urbà de Roma, però existeixen fortes concentracions en algunes zones industrials concretes, com en el cas dels xinesos col·locats en la indústria tèxtil de tipus familiar a la ciutat de Prato, a la Toscana. Les regions del sud i les illes (Sicília i Sardenya) superen de poc una cinquena part del total dels immigrants. A més a més, aquesta distribució territorial irregular, en un país de grans diferenciacions com Itàlia, juga un paper important en la reflexió sobre el problema. La integració dels treballadors extracomunitaris en la comunitat d'acolliment és més fàcil allà on l'activitat laboral es desenvolupa amb més garantia de presència d'un sistema reconegut de drets i obligacions, com en el cas dels corres-

ponents a les grans indústries del nord-oest. Aquestes es troben concentrades en grans centres urbans, com Milà, Torí, Brescia (però també en ciutats de mida mitjana, com ara Savona, Ivrea, Sesto, S. Giovanni), i presenten taxes de formació escolar en general comparables, si no superiors, a les de la població italiana resident. Al nord-est, al contrari, és encara freqüent el recurs a la força de treball irregular, ocupada en petites empreses de província, alhora que és molt més important la proporció d'immigrants procedents de les àrees, geogràficament contigües, de la península balcànica. Des de mitjan dels anys noranta ha pres dimensions gens menyspreables el fenomen dels "fronterers" (immigrants eslovens i croats que es traslladen cada dia, des del seu lloc de residència, per treballar al Friül-Venècia Júlia, i retornen a casa seva al final de cada jornada).

- Pel que fa al tipus d'activitat ocupacional, deixant al marge la situació més estable i garantida que suposa l'ocupació industrial, a les ciutats més grans i a les localitats residencials de la costa i la muntanya preval una immigració orientada a les feines domèstiques i a l'atenció de les persones (ancians, nens), amb un component dominant d'origen a les Filipines o a Cap Verd. És més difícil fer el cens de l'assentament d'immigrants –sobretot d'origen albanès i nord-africà– a la regió meridional i a les illes, on desenvolupen preferentment treballs precaris o estacionals i on des de fa temps la criminalitat organitzada, dedicada al tràfic d'estupefaents, al control de la prostitució i al contraban de tabac, ha començat a interessar-se per les possibilitats que ofereix el nou fenomen.

Finalment, no es pot ignorar que la pressió migratòria adquireix particular intensitat a Itàlia com a conseqüència d'un greu dèficit i un gran retard de la regulació legal del problema, tardanament i parcialment resolt per la producció legislativa de 1986, 1990 i 1995 (Bolaffi, 2001). Tanmateix, únicament la llei número 40, de març de 1998, ha representat un primer intent orgànic de regulació del control, de programació dels fluxos d'ingrés i d'elaboració de les indispensables polítiques socials.

Implicacions culturals, alarma social

Les dades estructurals i la configuració sociològica del problema –que s'assenyala aquí sumàriament– ajuden a comprendre millor l'impacte del fenomen de la immigració sobre la societat italiana contemporània. Una societat en vies d'envelliment accelerat i ja privada de la imatge de si mateixa com a exemple secular de dinamisme d'acolliment, especialment fins al segle XVII, i encara palpable a hores d'ara en la presència d'una multitud de minories etnicolingüístiques repartides per moltes regions del país. Tanmateix, la brusca inversió de la tendència és allò que ha transformat el país que, en el transcurs d'uns pocs anys, ha passat de ser una àrea tradicional d'emigració –tal i com estava configurat des de la meitat del segle– fins a constituir en l'actualitat un país d'immigració, aquest canvi explica parcialment (encara que no sempre es pugui justificar així) alguns dels greus problemes d'impacte social que està tenint el fenomen. Aquests problemes se sumen en la sensibilitat col·lectiva als efectes socials de la brusca baixada de natalitat que es manifesta des de mitjan dels anys setanta (Melotti, 1993). Cal tenir en compte tot el que acabem d'exposar amb vista a la reconstrucció d'experiències legals i pràctiques de socialització i comunicació intercultural i en l'elaboració d'estratègies en el futur.

En un cert sentit, l'opinió pública italiana ha contemplat la nova situació amb sentiments d'ambigüitat i amb alguns components d'esquizofrènia. D'una banda, es troba la memòria històrica de l'emigració a Itàlia, com s'ha dit, massa recent i estesa com per no interpel·lar la consciència individual i familiar. Entre 1870 i 1960, van ser més de 27 milions de ciutadans italians els que van emigrar a l'estranger. Encara avui són més de 4.400.000 els ciutadans italians emigrats que conserven la nacionalitat italiana, als quals cal sumar 58.500.000 oriünds, fills o néts d'italians emigrants, que viuen a d'altres països d'Europa Occidental, les dues Amèriques i Oceania. Existeix, al capdavall, una altra Itàlia que condiciona encara granment, tot i que no linealment, la relació amb la percepció de la territorialitat i de la diferència, la disponibilitat per a l'acolliment i la producció de prejudicis.

La rapidesa del fenomen, la fragilitat de l'estructura d'acolliment i la percepció d'una immigració que tendia a instal·lar-se veloçment –però no necessàriament a integrar-se– en una realitat nacional marcadament dual, en base a les oportunitats de treball i de la distribució de les rendes, han emfasitzat previsiblement, en la imaginació col·lectiva, les dimensions i característiques de les dinàmiques socials unides. No és excepcional que a totes les enquestes i sondeigs els entrevistats tendeixin a sobreestimar considerablement l'amplitud demogràfica dels fluxos migratoris. No falten, en les cròniques quotidianes, episodis repetits d'autèntica alarma social, producte de l'(opinable) convicció que el creixement de la immigració està portant a un augment generalitzat de la criminalitat. D'aquí ve la producció/reproducció d'estereotips etnicoculturals negatius i, en alguns casos, d'autèntics estigmes culturals. Dinàmiques sociològicament ben perceptibles i experimentades en gairebé tots els més antics contexts culturals d'immigració (sovint, fa uns anys, els dels mateixos emigrants italians...), però que ha adquirit, en el cas italià, una intensitat i una rapidesa de difusió desproporcionada respecte a l'entitat objectiva del procés en qüestió. Reconstruir, en la distància del temps, l'impacte psicològic de massa produït per l'onada de desembarcaments d'emigrants albanesos a les costes meridionals, entre 1990 i 1991, serà de gran interès sociològic i antropològic per ajudar a comprendre el trànsit des d'una primera fase d'acolliment, en què preval una dimensió espontània de solidaritat i humanitarisme, a una de posterior, caracteritzada pel desenvolupament progressiu de dinàmiques d'alarma social (Pugliese, 1996).

Gairebé sembla que, en el brou de cultiu d'un etnocentrisme políticament alimentat en les pròsperes regions septentrionals pel moviment de la Lliga Nord, i al centre-sud per la supervivència d'una cultura nacionalista i xenòfoba de caire neofeixista, s'ha produït un preocupant fenomen d'anticipació. Les inclinacions etnocèntriques, que segons Touraine (1994) representen sovint una síndrome de defensa –no necessàriament destinada a degenerar en els seus efectes socials– d'una certa representació en l'anomenada globalització, es transformen fàcilment en obertes manifestacions de xenofòbia i en episodis, limitats, però greus, del més pur racisme. Es nota, i això és interessant per a les finalitats de les nostres anàlisis, que els estadis italians dels anys noranta han constituït un escenari privilegiat i particularment visible, on es reciten i dramatitzen aquestes manifestacions de cultura etnocèntrica (els estadis de futbol dels equips de província del nord-est, que aplaudeixen el separatisme i la discriminació), xenòfoba (producció de part dels grups organitzats de seguidors dels grans clubs amb eslògans, càntics i baralles de contingut fortament amarat de prejudicis ètnics i d'hostilitat, en els partits contra esportistes d'un altre color) o clarament racista, com en el cas de les evocacions al nazisme i a l'odi contra els emigrants de color en general i contra els jueus, sorgides a les graderies plenes dels seguidors fanàtics romans en ocasió del derbi Lazio-Roma en la primavera del 2001.

L'esport per a tothom i la immigració: l'experiència de la UISP

Per la dimensió demogràfica i per l'impacte social del fenomen, la immigració es troba avui en el centre d'activitat i de l'estratègia d'intervenció d'una part considerable de l'associacionisme sense ànim de lucre d'Itàlia. En el món catòlic es distingeixen organitzacions d'acolliment, com Caritas –activa a totes les diòcesis del país–, grups orientats a la integració i a l'acció de grup a favor dels immigrants, com ara la Comunitat de Sant Egidi, i xarxes associatives que mantenen relacions amb missions i, en general, amb presència activa als països de procedència, sobretot a l'Àfrica, l'Àsia i l'Amèrica Llatina. Entre aquests l'ACLI (Associació Cristiana dels Treballadors Italians), Mans Unides, la Companyia de les Obras i les associacions directament dirigides a l'activitat de les congregacions religioses (entre aquestes, particularment prestigiosa i valerosa, és la relacionada amb els Pares Combonians). No menys involucrat es troba l'associacionisme laic del tercer sector, bé el dirigit per organitzacions sindicals (sobretot la CGIL, Confederació General Italiana del Treball), bé aquelles referides a les grans xarxes de voluntariat en l'àmbit de la cultura i del lleure, igual com les d'esport per a tothom. En el primer camp es distingeix l'ARCI (Associació Recreativa i Cultural Italiana), en el segon la UISP (Unió Italiana d'Esport per a Tothom). Aquestes organitzacions tenen un origen comú en la cultura de la solidaritat cívica –fins a mitjan dels vuitanta estaven agrupades en una única associació "paraigua"– i representen, a començament del millenni, les principals organitzacions que operen en tots dos sectors. Ambdues es defineixen en relació a una cultura dels drets i de la solidaritat més que no pas en relació a les famílies tradicionals de pertinença política (en el cas d'ARCI i UISP, els partits d'esquerra parlamentària). La seva capacitat d'organització es manté de forma notable, malgrat les profundes transformacions que han afectat, a Itàlia, el teixit tradicional de la representació social, tot afavorint el naixement d'organitzacions monotemàtiques, sovint d'àmbit local, i d'associacions informals (centres socials). Prop d'1.200.000 persones són sòcies declarades d'ARCI i prop d'un milió d'UISP (Lombardi, 2001). Aquesta organització aconsegueix de treballar amb més eficàcia en molts contexts locals on la immigració planteja una particular incidència social. Això explica la contínua col·laboració entre les dues organitzacions, afins en el camp de la pràctica d'acolliment i d'oposició als brots racistes.

La UISP, en particular, ha patit, des de mitjan dels anys noranta, un canvi específic, i es val de la col·laboració i el suport d'altres xarxes d'acció voluntària actives en el sector. Amb la seva presència estesa pel territori nacional i les seves 13.000 societats esportives de base, per exemple, la UISP representa, des dels primers anys noranta (igual com el catòlic CSI, Centre Esportiu Italià) un interlocutor privilegiat de les organitzacions que funcionen en l'àmbit de la cooperació, del tipus de l'ICS (Institut per a la Cooperació Internacional), perquè s'interessa per la iniciativa esportiva. Els membres d'UISP són actius des de la seva constitució als camps de refugiats dels Balcans (sobretot a Bòsnia, Albània i Kosovo), a l'Orient Mitjà (principalment a l'àrea de Palestina), a la Banya d'Àfrica i a Amèrica Central. Experiències que han afavorit la maduració, la competència i el desenvolupament de perfils de mediadors culturals, l'experiència dels quals ha estat molt valuosa en les campanyes organitzades posteriorment a Itàlia. Resulta molt interessant observar que, a mesura que es van produint experiències concretes de treball amb els immigrants, aquestes experiències han reproduït quasi totes les principals modalitats d'acció organitzada que coexisteixen a l'interior de l'Associació. En cert sentit, el "repte de la immigració" ha ajudat la UISP, com a gran part de l'associacionisme d'acolliment laic i catòlic, a provar, a posar-se al dia o a modificar les pròpies modalitats d'acció, i així transformar les estratègies i l'oferta organitzativa.

En un examen retrospectiu, es poden distingir fàcilment, pel cap baix, quatre tipus d'intervenció diferents, que s'han succeït en el temps, però que parcialment estan encara actives de forma simultània. I això, tant per efecte de la varietat i especificitat de l'oferta organitzativa com a causa de les diferents identitats socioculturals dels immigrants implicats en diversos assaigs. Únicament a final dels anys noranta les polítiques d'intervenció tendeixen a fer-se de forma més coordinada entre els sectors participants i a conèixer moments d'inno-

vació orientats per opcions estratègiques més elaborades i conscients. És en aquesta fase, com veurem, quan es passa d'iniciatives de mera solidaritat temporal en la promoció d'activitats d'ocupació del temps lliure, d'organització improvisada d'actes amb finalitats de sensibilització de l'opinió pública a propostes orgàniques d'acció més complexes.

De forma esquemàtica podem distingir, doncs, els tipus d'intervenció següents:

- L'oferta d'ocupació de temps lliure, de pràctica generalitzada de socialització i d'estructura d'acolliment. Extensivament, aquesta activitat es conjumina en el temps amb intervencions de socialització anticipada als països de procedència, sobretot on existien xarxes actives de voluntariat italià de les que formava part la UISP.
- L'organització d'actes alternatius als proposats pel sistema de l'esport espectacle, com el Mundial anti-racista de Montecchio i els actes capaços d'involucrar-hi, a més a més, el futbol dels diumenges i alguns famosos de l'esport oficial.
- La inserció en xarxes transnacionals d'acció integrada contra el racisme i els prejudicis (projecte Fare i d'altres), en correspondència amb programes d'intervenció comunitària, que cobreixen, en gran part, els costos de la campanya.
- L'elaboració i aplicació de projectes locals, realitzats en relació amb les autonomies administratives i amb una perspectiva temporal de mitjà i llarg termini, com en el cas del projecte Olímpic Magrib de Gènova.

Activitat d'acolliment i de socialització

Es tracta d'iniciatives orientades principalment a satisfer necessitats de trobament i associació per a grups d'immigrants recents o, al contrari, per a experiències dotades d'una lògica particular d'acció. Aquesta intervenció caracteritza tota la primera fase del treball associatiu i té com a protagonistes exclusius els comitès territorials i els sectors de cooperació internacional. Els primers, bé sols o bé en col·laboració amb altres xarxes (sobretot l'ARCI), posen a disposició dels immigrants espais físics de trobament i organitzen algunes modalitats senzilles d'ocupació del temps lliure: partits de futbol o de voleibol per a equips improvisats, accés d'immigrants a piscines, petits programes d'animació sociocultural. Entre aquestes disponibilitats logístiques es troben cursos gratuïts d'italià i la celebració de petites manifestacions adreçades a temes culturalment significatius per aconseguir un acostament amistós a la vida quotidiana de la comunitat d'acolliment. De la mateixa manera que les organitzacions sense fins lucratius i els ens locals, els membres de la UISP participen en diversos projectes petits (de mar o muntanya). En aquestes accions, que es desenvolupen sobretot en la primera meitat dels noranta, com a resposta al sobtat creixement del fenomen immigratori, està absent encara en gran part una actuació estratègica associativa. Se supleix amb la bona voluntat i l'entusiasme la manca d'una visió àmplia i es produeix un primer impacte, instructiu i no sempre fàcil, sobre les dimensions latents del fenomen. Es descobreix, per exemple, que existeix una potencialitat de tensió cultural interètnica que afecta les relacions entre els immigrants italians. De vegades és difícil d'aconseguir la convivència entre immigrants procedents de països diferents a causa d'un fort sistema de prejudicis culturals o de les experiències recents de conflictes politicomilitars, com ara entre gent d'Eritrea i de Somàlia, entre àrabs i kurds o entre albanesos i emigrants de les regions de l'ex Iugoslàvia. La línia de fractura lingüística, religiosa, i la de valors i lògica de convivència se sumen a les diverses característiques socials i culturals. Emergeix clarament l'exigència de desenvolupar la necessària - intervenció de mediadors culturals, identificats sovint amb els participants italians en col·laboració internacional o bé amb els líders de la comunitat d'acolliment, que sovint són immigrants "atípics", com ara joves llicenciats o estudiants universitaris residents des de fa temps a Itàlia. La bona voluntat i una genèrica sensibilitat humanitària no resulten, tanmateix, suficients, i l'oferta d'un mer espai físic i temporal no s'adequa a la demanda i també pot resultar contraproduent. Si s'elabora una oferta d'activitat esportiva de mena purament "recreativa" queda clara, per exemple, la distància de model cultural entre els grups ètnics. Alguns –com els de l'Est d'Europa– participen en pràctiques fonamentalment comunes a les de la comunitat italiana. D'altres, resistint-se a la dinàmica de globalització generada per la difusió per tot el planeta de l'esport, apareixen més refractaris a involucrar-se directament en la nostra oferta tradicional d'activitats. Respecte d'aquest tema, hi ha grups que manifesten una forta inclinació a utilitzar l'experiència esportiva com a terreny d'afirmació de la pròpia capacitat i, indirectament, d'una identitat estructurada en termes competitius. D'altres, tendeixen a fugir de la influència amb experiències pròpiament atlètiques i s'orienten més aviat vers la reproducció de pràctiques tradicionals, importants als països d'origen i quasi sempre amb valor competitiu per si mateixes. L'experiència dels col·laboradors esportius de les associacions es mostra, òbviament, més fàcil de desenvolupar amb el primer model i no falten exemples en els quals tècnics i entrenadors es dediquen a la valoració dels talents i a l'estimulació d'actituds, alimentant com a afegitó expectatives d'ascens mitjançant l'activitat atlètica, destinades sovint a acabar en desil·lusió. Resulta molt més difícil, especialment per als dirigents territorials –poc preparats per enfrontar-se a problemàtiques noves i delicades–, la producció de programes i iniciatives que no només necessiten recursos financers sinó també capacitat professional. S'evidencien en aquest temps, en resum, tant les grans potencialitats comunicatives de l'esport–llenguatge del cos i del moviment, que prescindeix en gran part de la competència lingüística– com la seva no autosuficiència en l'elaboració d'estratègies funcionals d'acció. A

cavall entre els anys noranta i el segon mil·lenni, gràcies a l'experiència concreta madurada pels monitors d'esport de la cooperació internacional als camps de refugiats dels Balcans, es desenvolupa l'estratègia de l'anomenada *intervenció de suport*, gestionada per les estructures territorials de les associacions. Els comitès provincials dotats amb més recursos humans i amb experiència en la cooperació internacional –valent-se de finançament ministerial, europeu o privat– promouen agermanaments amb societats esportives o centres culturals de ciutats devastades per la guerra dels Balcans. Es tracta d'"adoptar" escoles, cercles, grups juvenils, que a Albània, Bòsnia, Kosovo, Montenegro i Macedònia es troben amb la impossibilitat de reprendre l'activitat esportiva a causa dels conflictes locals, els quals provoquen menys ocasions de cohesió social i acció cívica, que són tan importants en un context de sofriment i incomoditat. Es comença així a experimentar formes d'intervenció preventiva en àrees destinades a representar un potencial fons d'emigració cap a Itàlia. Recolzant-se en la popularitat televisiva de l'esport-espectacle italià a l'àrea dels Balcans i del nord de l'Àfrica, s'intenta una confrontació amb les cultures locals per introduir alguns principis que identifiquen l'esport per a tots els italians, per experimentar iniciatives que exemplifiquin les principals diferències entre l'esport d'alt rendiment, basat en el valor tècnic de la selecció, i la pràctica generalitzada, basada en el principi de la inclusió. Es presta també molta atenció a la preservació i valoració, com a productes culturals originals, de les activitats locals (jocs ètnics, danses tradicionals), contra la tendència a considerar-los com a supervivents "residuals" respecte a la presumpta "modernitat" del gran esport televisiu i la seva mitologia d'esportistes famosos. En qualsevol cas, finalment, la promoció d'un programa d'activitats esportives ha funcionat com a factor d'integració d'una comunitat ètnica dispersa. És el cas del cercle Machu Picchu, creat per peruans de Roma amb el suport conjunt de l'ARCI (activitats musicals i cinematogràfiques) i de la UISP (que ofereix assistència tècnica a tres equips de futbol).[1] En aquest cas, evidentment, parlem d'una activitat d'animació dels immigrants –amb la finalitat específica d'aconseguir la integració interna de la comunitat– més que no pas d'una oferta associativa per als immigrants.

El llenguatge dels fets

Ja des dels anys vuitanta la UISP és promotora d'esdeveniments esportius que tenen un ressò que ultrapassa l'àmbit nacional i que, tot reproduint amb poques variacions les modalitats organitzatives de les competicions tradicionals, s'esforcen a donar-los significats socialment diferents. L'exemple de més èxit està representat per la Vivicittà, una cursa a peu que l'any 2001 arriba a la XVIII edició; la prova consisteix tant a participar en una veritable competició sobre la carretera (al llarg d'un recorregut de 12 quilòmetres), com a prendre part en la cursa de forma no competitiva, corrent únicament els primers quilòmetres. Aquesta manifestació, que es desenvolupa simultàniament a 140 ciutats italianes i 40 d'estrangeres, desperta força interès per part d'un segment dels atletes immersos en la preparació prèvia a les proves de marató de l'estiu. Per això està prevista una valoració ponderada dels temps, que té en compte els diversos coeficients de dificultat tècnica (tipus perfil d'altimetria dels recorreguts de cadascuna de les ciutats), per tal d'obtenir una classificació unitària. A la prova –que és patrocinada també per la FIDAL (Federació Italiana d'Atletisme Lleuger)– participen la major part dels atletes italians d'elit i prestigiosos convidats vinguts de l'estranger, inclosos alguns guanyadors de medalles olímpiques. Però la característica més original de l'esdeveniment consisteix en la combinació de campanyes anuals de promoció social i solidaritat internacional. El 1997 una "etapa" es va desenvolupar a la ciutat màrtir de Sarajevo, capital de Bòsnia, on gràcies a Vivicittà, va tornar a ser possible un esdeveniment esportiu públic d'atletes, ciutadans de diverses ètnies i militars de les forces d'interposició de l'ONU alhora. Esdeveniments semblants han tingut lloc, els anys següents, a Bagdad, per sol·licitar el cessament de l'embargament de productes alimentaris i farmacèutics, a Algèria, per mostrar rebuig al terrorisme i a l'integrisme que afecta principalment la condició de la dona, i a Korogotxo, a Kenya. Aquí, en una immensa zona oberta, a la perifèria de Nairobi, que reuneix cent vint mil persones, hi treballen els religiosos combonians del pare Alex Zanotelli. Aquesta reunió ha pretès de cridar l'atenció de l'opinió pública internacional sobre els dramàtics problemes lligats al dret a l'aigua, la difusió de la SIDA i la subalimentació. A gairebé tots els països d'emigració cap a Itàlia Vivicittà ha establert una cita anual que consisteix a posar en contacte les organitzacions no governamentals amb les associacions sense ànim de lucre d'Itàlia i el seu component esportiu. Tanmateix, es tracta sobretot d'esdeveniments capaços de sensibilitzar l'opinió pública italiana i europea al voltant dels aspectes socials de la qüestió migratòria sorgida des del 1998 i l'organització d'esdeveniments de nou encuny. Entre els que han aconseguit més ressò es troba segurament el Mundial Antiracista, que es desenvolupa cada any pel juny o juliol a Montecchio, a l'Emília-Romanya. Es tracta d'un torneig de futbol en què participen equips mixtos de jugadors italians i immigrants, amb l'obligació de no formar equips homogenis per origen nacional. L'esdeveniment s'ha guanyat un petit espai als diaris esportius i, més en general, a la premsa nacional. S'han establert, per exemple, reportatges als telenotícies de les principals cadenes nacionals de televisió, sobre la base de la

[1] La història dels tres equips de "peruans de Roma" i de les dinàmiques que han conduït a la seva estructuració mereixerien una anàlisi sociològica específica, que lamentablement no és possible desenvolupar aquí.

Comissió Parlamentària per a l'accés a la informació social. No es tracta només d'una manifestació esportiva. Cada any es desenvolupen iniciatives al voltant del tema –mostres fotogràfiques, trobades amb experts i parlamentaris, projecció de pel·lícules, exposicions artístiques de naturalesa diversa– dedicades a la immigració i als seus problemes. En ocasió de la iniciativa pública per la Jornada de l'Emigrant (19 de juliol de 2001), coincident en el temps amb la reunió del G-8 a Gènova, els organitzadors del Mundial Antiracista i un cercle d'emigrants van construir un gran cavall de Troia de cartró, que acollia nens pertanyents a diverses comunitats etnolingüístiques, que van donar vida a exhibicions de jocs tradicionals i a petites activitats d'animació. Un aspecte inquietant del sorgiment de cultures de tipus xenòfob és representat per la creixent agressivitat dels símbols dels seguidors de futbol d'algunes ciutats. L'episodi més inquietant ha estat sens dubte, com ja s'ha assenyalat, el derbi entre la Roma i la Lazio, el maig de 2001, dintre de la lluita pel títol de lliga que implicava tots dos equips de la capital romana. En aquella ocasió, alguns sectors dels aficionats ultres de la Lazio, per burlar-se del públic adversari, anomenava la Roma –a les files de la qual militen famosos jugadors de color– "equip de negres, cova de jueus". Lamentablement, s'han fet molt freqüents, des de la segona meitat dels noranta, els episodis d'intimidacions adreçades a esportistes de color, amb alguns casos d'agressions fins i tot lluny dels estadis. La UISP ha promogut una iniciativa dirigida a tots els clubs de futbol del país, als esportistes famosos i al Parlament. Així ha estat possible que, en ocasió de l'última jornada del campionat de futbol, els jugadors baixessin a la gespa vestint una samarreta que duia de forma visible la inscripció: "No al racisme". Molts mitjans han reservat espai per a articles i reflexions als grans esportistes de color de nacionalitat italiana, des del futbolista Liverani al portaestendard olímpic i el jugador de bàsquet Myers, fins a les saltadores Fiona May i Magdelin Martinez. Alguns dels més famosos futbolistes, com el centrecampista de la Roma i de la selecció, Damiano Tommasi, han adreçat una crida a l'opinió pública, i el Parlament ha perfeccionat la norma relativa a la prevenció i repressió de les conductes racistes, tot configurant-ne el perfil legal amb més precisió i severitat.

Les xarxes internacionals

L'experiència acumulada per la UISP en l'àmbit de la lluita contra el racisme, unida a la convicció que es tracta d'una temàtica sempre menys limitable a un context únicament nacional, ha portat l'Associació a integrar-se en alguns projectes comunitaris dirigits a iniciatives contra la discriminació en el camp social. Aquí se situa el projecte FARE (Futbol contra el Racisme a Europa), promocionat per la Direcció General de Treball i Assumptes Socials de la Unió Europea. El projecte preveu la implicació d'organitzacions de quatre països (Àustria, Alemanya, Gran Bretanya i Itàlia) i es nodreix de la línia de finançament B5-803 "Mesures preparatòries per combatre i prevenir la discriminació en correspondència amb l'article 13 del Tractat". L'objectiu és afirmar el dret a tots els esports, com a espectadors i practicants, d'estar lliures de qualsevol forma de discriminació i violència. La relativa originalitat del projecte consisteix en el fet que s'adreça tant a les institucions esportives oficials, com la UEFA i els campionats nacionals, com als actors presents en el camp del voluntariat social. (Com la UISP, l'austríaca VIDC, l'alemanya BAFF i la britànica FURD), als mitjans de comunicació i als grups organitzats de seguidors. Així ha aconseguit de desenvolupar un seguit d'accions programada en el temps, com *a*) la setmana d'acció antidiscriminació, desenvolupada entre el 31 de març i el 8 d'abril de 2001 a deu estadis d'Àustria i Itàlia, en els quals grups d'aficionats i associacions d'emigrants han donat vida a moments de trobada, difusió de material informatiu i han preparat petits actes de comunicació, bo i sol·licitant la col·laboració de la informació local i nacional. *b*) La inclusió del Mundial Antiracista de la UISP en el programa internacional. Així ha aconseguit de tirar endavant un torneig de quatre setmanes de durada, potenciar el programa de comunicació i d'iniciativa cultural i involucrar 96 equips amb altres 1.000 esportistes participants (l'any passat eren respectivament 70 i 800) sense discriminació d'ètnia, religió o preferència sexual. *c*) La preparació d'una mostra itinerant sobre el racisme als camps de futbol, que inclou un catàleg il·lustrat, a Berlín, el gener de 2001 i posteriorment presentat a d'altres ciutats alemanyes a càrrec de la BAFF. *d*) La producció d'un vídeo titulat "Ensenyar la targeta vermella al racisme" (*Show Racism the Red Card*) sobre la base d'una edició angloitaliana precedent, que ha estat realitzada en versió alemanya i associada a un paquet de programes adreçats a l'escola, amb difusió a Alemanya i Viena durant la setmana de mobilitzacions.

Al programa, basat en la campanya, s'hi han associat dues iniciatives específiques d'informació i documentació. Una consisteix en la creació de la pàgina web www.furd.org/fare, que conté la plataforma del projecte, notícies i material informatiu, així com un butlletí mensual en quatre llengües. L'altra consisteix en la potenciació del centre de documentació sobre el racisme i la discriminació preparat per la UISP a Bolonya (Projecte Ultra), que resulta com a conseqüència de les disposicions dels socis internacionals, i afavoreix la recollida centralitzada d'informació, i la selecció, traducció i divulgació del material a les principals llengües comunitàries.

Un altre aspecte del projecte s'ocupa de l'acció d'unió en les confrontacions de les organitzacions futbolístiques. S'ha difós un qüestionari sobre l'activitat antidiscriminatòria i sobre les polítiques desenvolupades per les federacions nacionals de futbol, per tal de preparar trobades de formació amb tècnics i dirigents. D'altra banda, s'està elaborant una guia de pràctiques correctes, que recull totes les iniciatives d'èxit realitzades als països involucrats i les divulga. La xarxa FARE, finalment, organitza anualment un seminari (l'últim ha tingut lloc a Londres) per a la verificació i aplicació del programa.

Els projectes locals

La línia d'acció sobre la qual s'ha anat desenvolupant l'acció de la UISP des de 1996/97 reprèn l'interès de les organitzacions locals en l'elaboració i gestió de programes que pretenen la inserció dels joves immigrants extracomunitaris en el teixit social de les ciutats italianes que els acullen. Això és possible, d'altra banda, solament en els contexts urbans on ja existeixen nuclis d'acollida (cercles o grups organitzats) associats a la UISP. Per raons de brevetat hem seleccionat un cas, a manera d'exemple, el de la ciutat de Gènova, primera a constituir el Cercle Olímpic Magrib, filial de la UISP local, i després un projecte de prevenció de la criminalitat adreçat a la minoria extracomunitària. El projecte, finançat mitjançant les contribucions previstes a la llei 216 de 1991, ha portat a la constitució de l'anomenada Xarxa 501, que associa nou importants i diferenciades realitats associatives, reunides en la Coordinació Genovesa d'Acció intercultural.

El Cercle Olímpic Magrib neix el 1996, al centre històric de Gènova –àrea d'altíssima densitat de població immigrant– amb un doble objectiu. D'una banda, afavorir pràctiques de comunicació interculturals per tal de millorar la socialització de les minories immigrants, mitjançant activitats recreatives, esportives i musicals, així com moments de trobada per a la comunitat (sopars ètnics, manifestacions artístiques). D'altra banda, oferir un centre de servei de *llindar baix* (cura de la persona, higiene personal, bugaderia i acolliment de dia i de nit durant no més de 15 dies) per a les minories en estat de necessitat. El servei, que ara ha esdevingut exclusivament per a nois joves, es val del treball d'educadors professionals i d'un cert nombre de voluntaris. Mentre dura el servei d'acolliment, el menor ha de seguir un programa que l'ajuda a resoldre les complexitats burocràtiques del seu cas, a percebre situacions d'explotació, violència o amenaça, a prendre contacte amb funcionaris dels serveis socials de la comunitat que hauran d'encaminar el noi a una bona integració (buscant familiars ja presents a Itàlia o col·locant-lo en un allotjament). El

Fotografia de l'Associació Esportiva Ciutat Vella-Barcelona

La UISP elabora programes que pretenen la inserció dels joves immigrants en el teixit social de les ciutats.

jove també pot prendre part, si ho desitja, en tots els programes d'iniciació a l'esport elaborats per la UISP, amb l'ajuda de col·laboradors que el recolzaran en l'aprenentatge de la llengua. El Cercle Olímpic Magrib ha conegut una expansió important entre 1996 –l'any de la seva fundació– i 1998, quan traslladà la seu a locals posats a disposició per l'Obra Mútua dels Treballadors de la Fusta. Els joves tenen una edat compresa entre els 12 i els 21 anys i n'hi ha 180 d'allotjats temporalment; l'objectiu és millorar l'assistència i constituir un punt de reunió per a tota l'àrea del centre històric de Gènova, al costat del port, menys habitat per residents italians i sotmès a una creixent degradació urbanística i social. A les activitats previstes al projecte inicial s'hi afegeixen així un seguit de treballadors permanents, que es proposen d'encarrilar el treball d'una desena de joves immigrants per tots els cicles del programa. Un aspecte del programa, atès especialment pels membres de la UISP, és el de les activitats esportives i la intervenció educativa de carrer. Es tracta d'intervencions modulars, que tenen en compte les problemàtiques comunes als adolescents immigrants, però també les seves diferents experiències i aspiracions. Els menors es troben, generalment, en situació de clandestinitat, amb el suport d'un sol progenitor (gairebé sempre el pare) o en mans d'adults –presentats com a oncles o germans més grans–, que no sempre es troben identificats de forma certa i segura. Sobreviuen dedicant-se al comerç ambulant de forma irregular i els seus modests ingressos es veuen més minvats encara per les trameses a la família d'origen. Es tracta, per tant, de nois que han d'assumir precoçment la responsabilitat pròpia d'un adult i viuen en condicions precàries, amb absència de figures de referència femenines i en estat de grans carències afectives. A diferència dels qui, tenint el mateix origen, emigren en edat més madura, són sovint analfabets o semianalfabets, ja que han abandonat molt aviat l'àmbit escolar. Alhora, comparteixen amb els seus coetanis italians desigs i expectatives, com a resultat d'una condició existencial similar, i això genera en molts casos un rebuig crític de la cultura d'origen, com s'ha demostrat en investigacions portades a terme en altres contexts migratoris (Cecconi, 1994). Molt sovint cauen en les xarxes de la criminalitat (petits furts, venda de drogues toves). L'objectiu del programa és, doncs, trencar el circuit que condueix del malestar a la desviació cap a la criminalitat, que afirma un estil de vida basat en la violència i el rebuig de la legalitat i sovint acompanyat pel consum de substàncies nocives (alcohol, haixix i heroïna) des dels 13/14 anys. Conductes que van lligades estretament al fet d'haver experimentat maltractaments, abusos sexuals i pràctiques de prostitució. Aquest alarmant perfil sociològic exigeix, com ja s'ha dit, col·laboradors actius i la presència conjunta i coordinada de subjectes institucionals (com ara els serveis socials de la co-

munitat i els òrgans de prevenció i vigilància de la Justícia de Menors) i de xarxes associatives de voluntariat. Així és possible traçar un mapa de les desigualtats territorials i socials d'aquesta àrea de malestar i distribuir orgànicament les competències d'intervenció. Se situa també en aquest context l'oferta esportiva de tipus especialitzat, diferent de la que s'ha experimentat inicialment. El Cercle, que pren el nom d'un equip de futbol fundat el 1993 per treballadors de la UISP i una minoria marroquina, dóna allotjament, a hores d'ara, a 60 nois, que integren dos equips, un de preadolescents i un altre de joves. Els equips participen sistemàticament en el calendari futbolístic de la UISP de la Ligúria, efectuen entrenaments regulars i prenen part en diversos torneigs. El "Torneig del Treballador", manifestació tradicional dels treballadors de la indústria genovesa, cobreix un espai de temps de nou mesos, igual que els campionats d'afeccionats oficials. El torneig Primavera es desenvolupa al llarg de quatre mesos. El torneig Pulcini, que implica els més joves, s'articula en tres voltes de tres mesos cadascuna. A part d'aquestes pràctiques de tipus competitiu, funciona una Escola de Futbol de quatre mesos de durada, que reuneix els altres 80 nois i presenta un nombre de sol·licituds d'admissió en creixement constant. La inserció en l'activitat esportiva proporciona un seguit d'oportunitats precioses, assenyalades en tots els informes relatius a la valoració dels programes anuals: reforça l'autoestima individual, ensenya el respecte a les regles i la cooperació, permet el seguiment continuat de les condicions físiques sense el component coercitiu que sovint fa que l'immigrant el vegi com un acte de degradació, facilita la comunicació amb els residents de la mateixa edat, tot ajudant a superar estereotips i prejudicis. La confirmació de l'eficàcia del programa radica en el fet que els menors més actius en el camp esportiu també són els més actius segons els organitzadors d'esdeveniments de socialització: la participació d'un grup musical en el festival ètnic de Gènova, l'experimentació teatral unida al Teatre Municipal, l'exhibició de l'Escola Pakistanesa a l'estadi Ferrari, la presència en les principals activitats d'estiu a l'aire lliure, organitzades per forces socials o polítiques, i l'organització d'una interessant versió intercultural d'una vetlla fúnebre tradicional nigeriana, en són una mostra.

Comunicació intercultural i/o integració

Les experiències que s'han descrit fan sorgir, inevitablement, interrogants. Les accions merament solidàries –dominants en els primers anys de l'onada migratòria– i les estratègies més sofisticades i completes conviuen encara al teixit associatiu de la UISP, igual com a d'altres organitzacions esportives de masses i organitzacions sense ànim de lucre. En el fons, però, ens enfrontem encara a problemàtiques teòriques en part sense resoldre. En concret: en prescindir del paper d'actor cívic que ha tingut, al llarg de l'experiència històrica italiana, en les organitzacions voluntàries de massa orientades a la difusió de l'esport per a tothom, l'esport, per si sol, pot ser un vehicle eficaç d'*integració* social? I aquest és l'objectiu que es persegueix? O, més aviat, l'objectiu, aparentment menys ambiciós, d'afavorir l'experimentació del cos, el moviment i la pròpia superació, la *comunicació* entre cultures diferents, per tal d'afirmar la dignitat entre els éssers humans?

També dintre de la UISP i d'altres associacions, s'han enfrontat, des de fa temps, dues posicions principals. Una, més sensible a una argumentació de tipus antropològic, sosté que ha de rebutjar-se el concepte mateix d'integració, perquè implica una certa jerarquització i, doncs, una filosofia d'acolliment com a simple assimilació d'una minoria. Des d'aquesta perspectiva, una oferta esportiva centrada inevitablement sobre un menú homogeneïtzador, com el futbol i en general la competició estructurada, podria esdevenir, paradoxalment, un vehicle de mera i passiva assimilació al model cultural de la comunitat d'acolliment. Per contra, l'oferta solidària per si sola –en general limitada per la disponibilitat logística d'espais i l'assistència moral de voluntaris– no sembla allunyar-se gaire de la tradicional modalitat d'intervenció d'emergència (més apropiada per ser desenvolupada per entitats i institucions especialitzades).

D'aquesta línia d'interpretació del fenomen procedeixen algunes propostes concretes fetes en el marc de l'associació: passar la intervenció des del camp de l'acció al de la comunicació, valorar els elements que mouen els immigrants, obrir un procés de crítica amb l'associacionisme del tercer sector sobre la finalitat estratègica i les implicacions de les polítiques d'integració.

Una segona línia de pensament, més estesa, opta per una interpretació menys valorativa del concepte d'integració, insistint sobretot en el concepte de la pràctica esportiva com a recurs i oportunitat. Com a experiència, en resum, dissenyada a mida dels nous ciutadans[2] i capaç de fer tangible la idea de l'esport com un nou dret de ciutadania, coherent amb una interpretació universalista del benestar (Bonifazi, Mussino, 1995).

Alain Touraine, fent servir sense complexos la noció d'integració, ha exposat la mateixa qüestió amb gran claredat i franquesa. Es pregunta si el tema rau, veritablement, en l'elecció dels mitjans més idonis per afavorir la "inclusió" o més aviat en la voluntat de realitzar-la efectivament, fins i tot amb el risc de ficar-se en discussions sobre senyes d'identitat tranquil·litzants com ara la llengua, la pertinença ètnica o la fe religiosa. Senyes d'identitat que s'afegiran a les pròpies d'una societat de classes, com a producte de l'estratificació social i, en fi, del mercat i l'organització econòmica.

L'elecció a favor de la integració dintre d'un sistema de drets i en un context cultural obert no és una simple retòrica. Les experiències que porten voluntaris italians en el camp de l'esport han promogut un procés d'*assimilació consensua-*

2 *Nous ciutadans* és l'expressió que l'associacionisme italià del Tercer Sector ha adoptat per definir l'àrea social de la immigració.

da, que no nega la identitat primària dels grups ètnics, que no es posa a valorar les cultures i que adoptant l'esport com a vehicle, produeix el màxim possible de comunicació. Aquest procés no és immune al risc de colonització involuntària que té l'esport amb el seu poder homogeneïtzant i els seus rigorosos codis expressius. Per tant, resulta interessant notar que les pràctiques esportives dels immigrants es troben gairebé en sintonia espontània amb els ferments d'innovació i les pràctiques d'emancipació presents en el teixit esportiu local. En 1995, els jugadors del Torres van voler celebrar la conquesta del títol italià –a proposta de la UISP– enfrontant-se a una selecció d'immigrants senegalesos a Ozieri, situada a l'interior de Sardenya. Un gest de gran impacte mediàtic en una realitat social considerada com a molt tradicional, però en la qual el club de futbol femení va passar, a començament dels noranta, de quatre jugadores a trenta-dues, en menys de quatre anys.

Una investigació dirigida, fa alguns anys, pel laboratori interdepartamental "Sport & Loisir" (Esport i Lleure) ha intentat de dissenyar el primer mapa de les intervencions d'associacions experimentades a Roma en els últims anys (Gianturco, Gulli, 1993). Han estat entrevistats membres d'entitats i moviments triats entre els més representatius de les diverses ètnies presents en el context metropolità romà (Etiòpia, Cap Verd, Magrib), entre les associacions ètniques que –prescindint de la representativitat demogràfica– han manifestat més atenció a la temàtica (és el cas de la comunitat eritrea, de l'associació d'estudiants camerunesos i de la comunitat estudiantina palestina), així com de les estructures de voluntariat social més compromeses en el front de la immigració. Entre aquests últims s'han dirigit les entrevistes a dirigents de Sense Límits, de la Casa dels Drets Socials, de la Comunitat de Sant Egidi i de la FOCSIV (Federació d'Organismes Cristians per al Servei Internacional Voluntari).

Objecte específic dels col·loquis conduïts en forma d'entrevista sobre la base d'una guia de nou temes han estat els punts següents:

- El valor atribuït a l'esport a la comunitat d'origen.
- La implicació en les activitats esportives practicades al país d'origen.
- L'existència de qualsevol forma de continuïtat entre les pràctiques desenvolupades en la comunitat d'origen i les del lloc d'acolliment.
- Les dificultats trobades, eventualment, en l'accés a l'activitat esportiva a Roma o a d'altres àrees urbanes d'Itàlia.
- L'eventual reconeixement d'una dimensió educativa, sentimental o recreativa conscient dintre de la pràctica esportiva experimentada.
- El nivell de participació en les manifestacions de cultura d'esport italià més populars.
- L'esport com a possible vehicle de comunicació amb la comunitat d'acolliment.
- L'esport com a possible vehicle de socialització i/o mobilitat social.

Els recorreguts individuals d'acostament a l'experiència esportiva, en un context migratori com el de Roma, presenten significatius caràcters d'uniformitat. La pràctica esportiva gairebé sempre és "oberta", informal i ocasional i, de la mateixa manera, la relació dels immigrants amb les associacions és precària i de vegades casual. Els qui practiquen l'esport reconegut oficialment i, doncs, integrats en un circuit institucional d'oferta purament competitiva o ludicorecreativa, no són més de 150 persones (la dada es refereix únicament a les associacions afectades per la investigació).

Pel que fa a la tipologia de les experiències, aquestes apareixen principalment unides a l'oferta vehiculada per les associacions d'acolliment referides. Els centres de primera acollida potencien, com és previsible, intervencions de tipus pròpiament assistencial, mentre que les associacions ètniques es proposen qualsevol mena d'iniciativa de tipus esportiu, principalment les destinades a mantenir la identitat d'origen. Es tracta, doncs, de l'esport com a instrument cultural de preservació de la identitat més que no pas com a vehicle d'integració i comunicació interètnica. En aquest sentit, és del tot coherent que es dediquin a la promoció d'iniciatives que fomentin les pràctiques més populars al país d'origen. D'altra banda, solament quatre de les deu associacions analitzades desenvolupaven, de forma més o menys contínua, activitats de tipus esportiu: la Casa dels Drets Socials, la Comunitat Eritrea, l'Associació dels estudiants camerunesos i el Grup Social de Cap Verd. En concret, els joves del Camerun, amb l'ajut organitzatiu de la UISP, han donat vida a experiències relativament estructurades, encaminades al futbol, esport també molt estès entre la comunitat palestina, la qual, tanmateix, preferia treballar de forma menys estructurada. En un primer període, la comunitat de Cap Verd va promoure un partit de futbol entre joves emigrants a Itàlia i França, amb el propòsit declarat de reforçar, per aquesta via, els vincles dintre de la comunitat entre els presents a Europa. Més integrada en el sistema esportiu local sembla estar la comunitat eritrea, que garanteix sempre una presència significativa a les manifestacions futbolístiques i d'atletisme.

La Casa dels Drets Socials, que reuneix sobretot immigrants magribins i asiàtics, ha desenvolupat regularment programes d'arts marcials i danses de Bali, obertes a immigrants i a ciutadans romans, amb el propòsit d'afavorir el contacte cultural en la comunitat. El futbol i l'atletisme es mantenen com les especialitats més seguides i practicades, encara que la comunitat eritrea ha contribuït a popularitzar el bàsquet i el voleibol. El tennis de taula és molt practicat entre els immigrants palestins.

A tots ens sap greu la persistència de dificultats materials d'accés a la pràctica: costos elevats, distància a les instal·lacions, etc. No són pocs, però, els qui assenyalen problemes més pròpiament socioculturals, començant per la dificultat de trobar rivals esportius entre els residents italians. La potencialitat comunicativa de l'esport és present en les paraules de tots els dirigents entrevistats, que es diferencien, paral·lelament, pel judici so-

bre el valor assignable a la dimensió més pròpiament competitiva de l'experiència esportiva. En concret, camerunesos i eritreus, aparentment millor integrats en el sistema competitiu local, han relatat sovint episodis d'intolerància de rerefons racial en relació a victòries seves sobre equips romans. D'altres entrevistes han evidenciat la persistència d'estereotips ètnics que porten a redissenyar el camp esportiu en clau divisòria, així –per exemple– un jugador de bàsquet mereix respecte solament si és de nacionalitat dels Estats Units.

Giovanna Gianturco i Antonio Gulli, autors de la investigació, conclouen:

"L'esport, quan s'enfronta al problema de la multiculturalitat aconsegueix només parcialment, sovint tan sols en aparença, penetrar en els prejudicis que acompanyen els trobaments amb cultures diferents. Això significa respecte per altres formes d'acostament entre ètnies diferents i més possibilitats d'afavorir la igualtat en la respectiva diversitat. En virtut d'aquesta tendència resulta que el fet de fer esport representa en la vida de l'immigrant, pel valor de reconeixement que suposa, un dels diversos drets que cal conquerir i una meta que encara no s'ha aconseguit."

En aquest punt, resulta possible assenyalar que cadascuna d'aquestes experiències, encara que limitada o parcial, condueix de forma exemplar al problema central que encara s'esforça per analitzar l'associacionisme esportiu. Es tracta de si veritablement desitgem afavorir un procés d'integració i en quins termes la caracteritzem. La qüestió de fons afecta tothom. Afecta els qui proposen una visió "naturalista", per als quals la integració és, finalment, producte espontani del temps, del pas de generacions i de la mediació social subterrània, que porten a estendre progressivament la ciutadania jurídica, política i social. De tota manera, també interessa notar que interpreta la integració com a assimilació a una cultura amb la marca de la modernitat, tot posant-se en la perspectiva del pas de la tradició a la modernitat, de l'herència considerada premoderna a la presumpta racionalitat de l'ordre occidental. Resta, però, la pregunta sobre les finalitats dels qui sostenen un multiculturalisme que es presenta ell mateix capaç, per la seva pròpia força endògena, d'amalgamar els costums, mentalitats i diversitats en una síntesi més avançada, més creativa i socialment harmònica. Posicions, sens dubte, d'esperit noble, però que no s'escapen de la preocupació, ja avançada per una font tan poc sospitosa com ho és Claude Lévi-Strauss, temorós que l'ètica de la integració costi el que costi, produeixi un relativisme cultural d'èxit incert i fins i tot potencialment destructiu. És des d'aquesta perspectiva crítica des d'on s'ha obert pas una posició més realista, que assumeix la diversitat de les cultures com a valor i la comunicació com a primer imperatiu social, però buscant alhora una taula de principis universals que constitueixin un autèntic pacte de ciutadania.

Conclusions

Una posició inspirada en la idea d'una jerarquia de les cultures, basada sobre la major o menor proximitat a la "modernitat", no només és políticament retrògrada, sinó que entra també de manera substancial en contradicció amb la idea de globalització. Quan la cultura de masses destrueix la barrera que separava els contexts nacionals i preservava la identitat, es planteja, per la força dels fets, una pregunta ineludible. Com podem reivindicar el nostre dret d'europeus occidentals a salvar alguns trets distintius preciosos de la nostra cultura nacional de la pressió uniformadora del neoamericanisme, mentre neguem –en nom de la nostra idea de modernitat– el reconeixement social de la identitat, kurda o albanesa? Però, a més a més, el multiculturalisme predicat no ens protegeix del naixement de nous guetos, producte del nou sistema de desigualtats. Exemples extensos en àrees pròximes a nosaltres –penso sobretot en França i en la seva important comunitat araboislàmica– que ens adverteixen dels efectes socials d'una inesperada i de vegades agressiva defensa de la identitat particular. Una minoria que es nega, per exemple, a posseir i transmetre l'instrument de la llengua, es condemna ella mateixa i la seva descendència a una condició objectiva de marginalitat. I el conflicte intercultural exigeix sempre mediació entre els actors. Als països que mai han esdevingut un estat nació, com molts dels que van resultar de la descolonització primer i de la desintegració de l'imperi comunista, després, la negociació cultural és l'única alternativa a la tendència a la violència que es manifesta amb l'horror de la neteja ètnica o del terrorisme integrista. Però, on existeix un estat nació i arrels fondes en valors i institucions, com a gran part de les comunitats nacionals de l'Occident, tan bon punt són molt greus les desigualtats socials i doloroses les contradiccions existents, hi ha un risc real que, movent-nos pel rebuig a una cultura dominant, s'arribi a la negació d'aquesta cultura, tot provocant efectes pitjors que el mal d'origen.

El problema no és, doncs, el de l'aculturació o la desculturació sinó el del *reconeixement* de totes les formes d'expressió, identitat i simbòliques d'una cultura no majoritària. Reconeixement que no es limita a l'esfera privada, gairebé com una concessió per commiseració útil, per tal com apaivaga el trauma de la immigració. Exigeix, al contrari, un estatut públic i una gran visió social. I això equival a afirmar una idea de ciutadania com a exercici concret de la democràcia. No un multiculturalisme absolut i acrític, en resum, sinó una adhesió convençuda pel principi que tota societat, en l'era de la globalització, tendeix, inevitablement, a configurar-se com una combinació de cultures diferents. Combinació que es basa en un equilibri imperfecte, precari, no garantit, condicionat per l'acció de forces asimètriques, però modificable i, per tant, susceptible d'ésser sotmès a regulacions institucionals.

En aquest sentit, crec que tenim raó els qui sostenim que el veritable problema de la immigració no depèn immediatament i necessàriament de raons de tipus estructural, com ara la desocupació o les tendències demogràfiques asimètriques entre el Nord i el Sud del món i ni tan sols de la simple persistència de vastes bosses de prejudici xenòfob. El veritable punt crucial consisteix, més aviat, en la dificultat de renunciar a la pretesa hegemonia

de la nostra cultura. Pretensions que alimenten, per reacció, l'equívoc del multiculturalisme extrem i del rebuig camuflat de la tolerància. En aquest sentit, podem parlar sense complexos sobre la integració i esforçar-nos a traçar estratègies que tendeixin a aquesta finalitat, tot passant pel cos, el moviment i la competició amb ell mateix. És important, però, no dissociar la reivindicació de la diversitat de l'aspiració a la igualtat. L'experiència esportiva, en aquest cas, pot representar un terreny d'experimentació d'una socialiat comunicativa encara escassament explotada, tot i que de gran valor potencial, en el cas que l'esport vulgui ser discurs públic i llenguatge en si mateix local i universal.

Ni tan sols és just ironitzar sobre la dimensió "folklòrica" d'algunes experiències de revisió de la cultura ètnica de la corporeïtat, o sobre la recerca d'ascens social –mitjançant una carrera esportiva– per part d'algun atleta immigrant. Tant la recerca de conservació de la identitat col·lectiva com l'aspiració a l'èxit personal manifesten, en efecte, de forma diferent i no necessàriament conscient, autèntiques demandes de la ciutadania. La figura de l'immigrant campió pot, d'altra banda, actuar com a instrument de mediació cultural per combatre l'estereotip ètnic i el prejudici. En resum: l'experiència de l'associacionisme esportiu italià, per la seva trajectòria breu en el temps i conscient dels seus límits, sembla que assenyala l'exigència d'una aproximació integrada de diverses estratègies i basada en la paraula clau de la mediació cultural. Cap opció ideològica, que se sobreposi a l'experiència concreta dels immigrants o pretengui d'orientar-la sobre la base de les nostres opcions de valors, pot tenir èxit. Integrat i cooperatiu ha de ser també el paper dels actors socials implicats, perquè les necessitats dels individus són diferenciades i interconnectades (Porro, 2001). L'associacionisme esportiu difícilment pot constituir-se en subjecte autosuficient, llevat que només treballi en segments molt específics de població, com els atletes d'alt rendiment. Per contra, la seva contribució a una xarxa d'intervenció coordinada i estratègicament orientada resulta preciosa i, en alguns casos, també decisiva.

D'aquestes consideracions es dedueix, doncs, un aspecte realment crucial de la qüestió. Això no afecta només els límits objectius d'una acció centrada únicament en la pràctica esportiva, sinó també –més extensament– els organitzadors actius de l'esport i els moviments d'acció col·lectiva. No hi ha dubte que l'activitat esportiva presenta grans potencialitats, encara que sense explorar, per a polítiques socials orientades a la inclusió social, com ho és, per definició, una política pública d'acolliment de la població emigrant. Ni tan sols es pot posar en dubte, tanmateix, la impossibilitat de realitzar estratègies eficaces d'acolliment i d'integració només treballant mitjançant l'oferta esportiva, si està orientada a les necessitats i expectatives dels destinataris potencials. En aquest sentit, l'experiència desenvolupada per la UISP indica algunes dimensions del problema mereixedores d'ésser subratllades.

La primera es refereix a la conscient col·locació de la política de l'esport en l'àmbit, més ampli, de la producció cultural d'una societat. Examinant retrospectivament la trajectòria de la intervenció promocionada per la UISP en el terreny de l'emigració, queda clar que es caracteritza per alguns elements de discontinuïtat. El més important d'aquests és segurament l'elecció de comprometre l'Associació en una estratègia que combina solidaritat internacional i experimentació en el territori nacional, a nivell de comitès locals involucrats. Fonamentalment, quan els dirigents del sistema esportiu prenen consciència que la immigració constitueix un procés social destinat a canviar la manera d'ésser del mateix associacionisme, i no representa un simple esdeveniment, important, però circumscrit i limitat, és quan es produeix el salt de qualitat. Es passa, així, de la pràctica d'emergència i la solidaritat humanitària genèrica –el prototip de la qual és l'acció cívica en situacions d'emergència pública– a la percepció de la necessitat d'un plantejament global, basat en una funció social i cultural més complexa.

D'aquí es dedueix la segona possible ensenyança. Es tracta de l'exigència de treballar en estret contacte amb tots aquells moviments i subjectes associatius que –tot i ocupar-se d'experiències diverses i potser allunyades del món de l'esport– assumeixen la immigració com un repte i com un recurs potencial. L'oferta esportiva resulta més eficaç com més inserida estigui en un programa d'animació cultural, que s'adreça a la mateixa comunitat d'acolliment i s'esforça a satisfer demandes diferents. Per aquesta raó, en el cas analitzat, resulta de gran valor l'aliança construïda en el terreny de l'estratègia comunicativa i organitzativa comuna, entre la iniciativa esportiva proposada per la UISP, els programes culturals de l'Arco i l'acció assistencial de l'ACLI, orientada a les necessitats. L'associacionisme ha de presentar als ulls de l'immigrant el rostre d'un subjecte amic. Sigui com vulgui, ha d'esdevenir un referent psicològic i cultural per a la inclusió. La minoria resident a Gènova ha de saber que per ella mateixa, pel que és, és important per a tots nosaltres, a banda que jugui a futbol a l'equip de la UISP. El seu company, més interessat en la música o en el teatre de carrer, ha de saber que, mitjançant l'ARCI podrà trobar amics i treballadors que l'acolliran. Tots dos tenen necessitat d'una comunitat de referència que no es limiti a ajudar-los en la solució dels problemes de la vida quotidiana –on fins i tot resulta eficaç la col·laboració de l'ACLI o de la parròquia– i no consisteixi només en una artificiosa col·locació dintre d'experiències que no fan sinó encara apartar-los més, en un cert sentit.

El tercer ensenyament es refereix a l'acció dels ens administratius. Només quan es produeixen pràctiques concretes de benestar social –en el cas italià, a nivell les tres realitats institucionals existents: municipi, província i regió– és possible donar continuïtat i intensitat a programes que conjuminen l'esport, la solidaritat i l'assistència. En aquest sentit, les experiències madurades mitjançant el treball del moviment associatiu han resultat de gran utilitat en l'orientació de l'acció administrativa local i en els seus fluxos de finançament. A través de l'anàlisi de les polítiques públiques per a la immigració comença a ser possible reconstruir l'ideal del benestar local, malgrat la diversa sen-

sibilitat de les administracions envers el problema.[3] Anàlogament, la capacitat de pressió de l'associacionisme d'acció cívica per a aconseguir polítiques d'acolliment més adients, constitueix un indicador de la influència social dels grups i moviments, laics i cristians, més compromesos en el front de la immigració.

Les tres lliçons que podem extreure d'aquestes reflexions –la necessitat d'associar l'oferta esportiva a la producció cultural, l'exigència de crear programes coordinats amb diferents segments de l'associacionisme i la necessitat de treballar dintre del marc de la política pública local, pròxima als ciutadans– es tradueixen en uns altres tres imperatius per a una organització esportiva.

El primer es refereix a la qualificació cultural dels dirigents i treballadors, és a dir, a les pràctiques de *formació*. Resulta essencial, en altres paraules, que la simple sensibilitat, difusa i espontània, vers una idea orientada democràticament sobre la immigració, present en la major part dels quadres de les associacions, sigui treballada i miri cap a estratègies de treball conscients de les delicades implicacions socials, culturals i psicològiques del problema. En concret, cal promoure competicions que no s'obsessionin amb la tècnica de la pràctica esportiva. De la mateixa manera, cal "formar els formadors" en la línia d'una visió complexa i diferenciada de l'univers migratori. Això significa, de forma molt pràctica, tornar a definir tot l'eix cultural i metodològic dels diferents nivells formatius encara presents en els programes de l'Associació.

El segon objectiu irrenunciable consisteix en la construcció de *seus d'intercanvi i de programació permanents amb altres subjectes associatius* que treballen a nivell nacional i local. En el cas italià, és de particular ajuda l'existència del Fòrum del Tercer Sector, una mena d'organització "paraigua" que reuneix la majoria d'associacions d'acció cívica nacionals, i que s'articula en coordinacions de nivell nacional, regional i provincial. A través del Fòrum, per exemple, els moviments per a la política d'immigració han pogut instituir una pràctica, ja consolidada, de concertació amb els governs existents. Aquesta experiència ha contribuït a l'aprovació de la Llei de Promoció Social (2000) i a no poques intervencions legislatives de manteniment de les polítiques de benestar. Des de 1999 la UISP s'asseu a l'executiva nacional del Fòrum en representació del conjunt del moviment d'esport per a tothom, que comprèn tretze associacions que funcionen a nivell nacional.

La connexió amb els poders locals resulta un element imprescindible, perquè una acció sigui duradora i eficaç en el terreny de la inclusió social. Tanmateix, és també essencial en aquest cas, construir seus intermèdies de col·laboració i negociació que afrontin la qüestió. Des d'una perspectiva complexa (és a dir, no limitada a l'oferta esportiva o a la política d'instal·lacions) i basada en el major consens d'opcions polítiques locals possible. Per aquest motiu cal implicar l'autoritat en programes concrets, no simples declaracions d'intencions, capaços d'involucrar immigrants i ciutadans residents. Solament experiències inspirades en una filosofia de la inclusió evitaran convertir-se en contextos d'exclusió, encara que l'oferta d'activitat i d'ocupació del temps sigui atractiva.

Bibliografia

Bolaffi, G.: *I confini del patto*, Torino: Einaudi, 2001.

Bonifazi, C.: *L'immigrazione straniera in Italia*, Bologna: Il Mulino, 1998.

Bonifazi, C.; Mussino, A.: "Sport ed integrazione multietnica. Dinamiche socio-demografiche ed atteggiamenti degli sportivi", a *Quaderni del Dipartimento di Statistica, probabilità e statistiche applicate*, 10, Roma, Università di Roma La Sapienza, 1995.

Caritas di Roma: *Immigrazione. Dossier statistico 2000*, Roma: Nuova Anterem 2001.

Cecconi, S.: "Senegalesi a Genova e Milano: associazionismo ed orientamenti integrativi", a *Studi Emigrazione*, 31, 113, 1994.

CENSIS: *Immigrati e società italiana*, Roma: Editalia, 1991.

Gianturco,G., Gulli A.: *Sport e comunicazione interetnica. La pratica sportiva come "strategia d'incontro",* Unione Italiana dello Sport per Tutti, no publicat, 1993.

Lombardi, E. (ed), *Terzo Settore. Rapporto 2001*, Roma: Forum, 2001.

Melotti, U., "Xenofobia e razzismo. Concetti, dati, analisi", a Gindro, S.: *La xenofobia. Fratelli da odiare?,* Napoli, Guida: 1993.

Porro, N.: *Lineamenti di sociologia dello sport*, Roma, Carocci: 2001.

Pugliese E.: "L'immigrazione", a VVAA: *Storia dell'Italia repubblicana*, vol. III, Torino, Einaudi: 1996.

Touraine, A.: *Qu'est-ce que la démocratie?,* Paris, Fayard: 1994

[3] En línies generals, es pot dir que la intervenció dels poders locals es troba sotmesa, parcialment, a l'acció dels governs centrals, que sovint és lenta. L'acció administrativa local, tanmateix, es troba més exposada que la nacional a la influència de les diferents sensibilitats polítiques i, de tant en tant, de les periòdiques onades xenòfobes. La política d'habitatge i de l'oferta de serveis civils (transport, menjadors, escola, assistència sanitària) a càrrec del municipi, ha constituït, per exemple, una forta línia de demarcació i contrast entre la coalició de centreesquerra i la de centredreta (que inclou la Lliga Nord) en ocasió de les últimes eleccions administratives, entre la primavera del 1999 i l'estiu de 2001.

Paraules clau
escola, integració alumnat immigrant, classes de transició, didàctica intercultural de l'Educació Física, Alemanya

Immigració i escola: experiències d'integració a Hamburg

▪ **UTE BEHNKE**
Sotsdirectora de la "Schule Wielandstrasse", Hamburg, Alemanya

▪ **HANS-JOACHIM ROTH**
Professor titular de Ciències de l'Educació.
Universitat d'Hamburg, Hamburg, Alemanya

Abstract

This article deals in the first place, with the school system in the Federal State of Hamburg (Federal Republic of Germany) and the measures adopted for the integration of the immigrant pupils. Next, we explain in detail the experience of the Wielandstraße School and the organisation of transition classes to the regular school system. We detail the procedures to obtain the maximum success in the process of integration and we make a critical evaluation of the experience. Finally, we make an analysis and present proposals of PE didactic from an intercultural point of view.

Key words

school, integration of immigrant pupils, transition classes, intercultural didactic of PE, Germany

Resum

L'article tracta, en primer lloc, el sistema escolar a l'Estat Federal d'Hamburg (República Federal d'Alemanya) i les mesures adoptades per a la integració de l'alumnat immigrant. Tot seguit, s'explica fil per randa l'experiència de l'escola Wielandstraße i la seva organització de classes de transició al sistema escolar regular. Es detallen els procediments per aconseguir el màxim èxit en els processos d'integració i es fa una valoració crítica de l'experiència. Finalment es fa una anàlisi i es presenten propostes de la didàctica de la d'educació física des d'una perspectiva intercultural.

El sistema escolar i les mesures d'integració per als fills d'immigrants a Hamburg

El sistema escolar d'Hamburg

Segons la Llei Escolar d'Hamburg de 1997 "tota persona jove té... dret a una formació escolar independentment del seu sexe, el seu origen, la seva raça, la seva llengua, el seu lloc de residència i procedència, les seves creences, les seves tendències religioses o polítiques o una invalidesa" (§ 1. Hamburgisches Schulgesetz). Aquest dret inclou, al mateix temps, l'obligatorietat de l'assistència a l'escola fins als 18 anys o, si s'escau, la realització de com a mínim 9 anys escolars. Mentre la Llei Escolar de 1997 encara recull que els nens i joves amb petició d'asil que encara no tenen estatus de residents a la República Federal estan alliberats de l'obligatorietat escolar, des del 2001 a Hamburg també aquestes persones tenen l'obligació d'anar a l'escola. A Hamburg cursen estudis actualment uns 215.000 escolars, dels quals aproximadament el 20 % són d'origen no alemany.

El sistema escolar es distribueix per anys de naixement, nivells escolars i tipus d'escoles (§ 11. Hmb.SG). Els cursos 1r a 4t formen l'Ensenyament Primari, anomenat també "Grundschule". L'edat d'escolarització dels nens es troba entre els sis i els set anys; en casos excepcionals, per petició especial, i amb el consentiment del metge del col·legi, pot ingressar algun alumne amb cinc anys.

Els cursos 5è a 10è formen l'Ensenyament Secundari I, que es distribueix en "Mòduls professionals" ("Hauptschule"), "Escoles de Formació Professional" ("Realschule") o el "Batxillerat" ("Gymnasium"). Els cursos 11è a 13è formen l'anomenat Ensenyament Secundari II, que es cursa a l'Institut o a l'Escola Professional. Existeixen, paral·lelament, les "escoles unitàries" ("Gesamtschulen") en les quals l'alumnat amb problemes d'integració rep una especial atenció i estimulació. Recullen en una tots els cursos i tipus d'escolarització posteriors a l'ensenyament primari. Es tracta d'un meditat sistema de cursos amb el qual compensar les diferències en les condicions de formació i millorar així les possibilitats d'obtenció d'un títol acadèmic qualificat.

Tots els títols s'aconsegueixen un cop realitzades proves escrites supervisades i aprovades per les autoritats escolars, i després de fer exàmens orals. El *Certificat de realització de mòduls professionals (Hauptschulabschluss)* s'obté després d'un mínim de 9 anys cursats i proporciona l'oportunitat de passar a una formació o "aprenentatge" ("Lehre") per aprendre un ofici o una professió administrativa o per passar posteriorment a una Escola Professional Superior per obtenir, al cap de dos anys més, ultra el certificat de mòduls professionals, el Títol d'Ensenyament Professional. El *Títol d'Ensenyament Professional* (*Realschulabschluss*) s'obté després d'un mínim de deu anys i és un nivell més alt. És el requerit avui dia com a condició per accedir al món professional. A més a més, ofereix la possibilitat d'accedir després a un Batxillerat Tècnic, en el qual, passats dos anys, s'obté el títol de Batxillerat Tècnic *(Fachabitur)* que permet l'accés a una carrera tècnica a la Universitat. La titulació més exigent és el Batxillerat *(Abitur)* o l'obtinguda a l'escola unitària *(Gesamtschule)* després d'almenys 13 cursos escolars, i que permet l'accés a tot tipus d'Ensenyament Superior *("allgemeine Hochschulreife")*.

El sistema educatiu d'Hamburg es caracteritza per oferir la possibilitat de transició, sense gran dificultat, d'una modalitat escolar a una altra. Existeixen possibilitats d'ingrés indirecte –sobretot al batxillerat– si un alumne per algun motiu no ha pogut ingressar de la forma "clàssica", després de 4t o de 6è. És comprensible que el títol de batxiller *(Abitur)* sigui el més atractiu i el que persegueixen més del 30 % de tots els escolars d'Hamburg.

A més a més d'aquestes modalitats escolars, existeixen escoles privades o parcialment públiques (sobretot per a la minoria catòlica), així com altres institucions especials que tracten d'atendre les necessitats concretes d'alguns escolars i centres experimentals que busquen la integració de diferents grups.

Mesures d'integració per a fills d'immigrants a Hamburg

La Llei Escolar d'Hamburg esmenta expressament al § 3 "els nens i joves la primera llengua dels quals no sigui l'alemany (...) han de trobar estímul, respectant sempre la seva identitat ètnica i cultural, de manera que pugui desenvolupar-se el seu bilingüisme i se'ls ofereixi la possibilitat de participar activament en la vida acadèmica i en les classes". Ja des del 1986 existeixen decrets i normatives d'organització que tenen com a finalitat l'execució pràctica d'aquests objectius. Els nens que vénen de l'estranger a Hamburg són agrupats de forma centralitzada i, en cas de no disposar de prou coneixement d'alemany, se'ls apliquen diferents mesures per a la incorporació al sistema educatiu regular en els centres especials esmentats anteriorment. En aquests centres i, segons les edats i necessitats, l'alumnat pot rebre:

Classes de preescolar

Les classes de nivell preescolar no estan previstes de forma específica per a nens estrangers. Serveixen en general per a la preparació dels nens de cinc i sis anys que, per algun motiu, encara no han ingressat en el primer curs.

Classes de captació i preparació (AK o VK)

L'alumnat dels cursos 3r a 10è, que arriben sense coneixements d'alemany, van, en principi, a classes de captació (AK). Aquí es distingeix: AK 3/4; AK 5/6; AK 7/9; AK 9/10. Aquestes classes

Ute Behnke i Hans Joachim Roth, presentant un original model d'escola "pont".

s'organitzen amb periodicitat semestral independentment del nombre d'alumnes. Poden iniciar-se amb un o dos escolars i es van omplint fins arribar al nombre de 20.

Després de mig any, les classes de captació es converteixen en classes de preparació (VK), en les quals els nens acostumen a quedar-se un any més. Existeixen classes de captació i preparació adaptades a totes les modalitats escolars, sense que aquestes suposin ja una presa de decisió prèvia sobre la trajectòria posterior de l'alumne. Solament en dos col·legis existeixen classes de preparació especial per al pas al Batxillerat Superior. Són les altes instàncies les que decideixen, orientant-se pels resultats escolars obtinguts i els del país d'origen, a quina modalitat escolar passa l'alumne.

En el curs 1997/98 hi havia a Hamburg 127 classes de preparació.

Classes d'alfabetització

Els alumnes i les alumnes que no han visitat cap col·legi als seus països d'origen i no saben llegir ni escriure s'integren en classes específiques –divididas per grups d'edat– per a la seva alfabetització.

Classes de transició a la Formació Professional (RÜK)

A tres escoles cèntriques existeixen, des de 1989, ensenyaments de transició a les escoles de Formació Professional. S'envia

a aquestes classes els alumnes de llengua materna no alemanya que després del seu pas per les aules de preparació no poden entrar encara a les classes regulars de les escoles de Formació Professional o de Batxillerat, perquè els seus coneixements d'alemany encara no són suficients. No obstant això, per les capacitats intel·lectuals demostrades i la seva formació anterior sí que estarien preparats per incorporar-se a una d'aquestes modalitats escolars.

En el curs 1997/98 hi havia a Hamburg onze classes d'aquest tipus. El nombre d'alumnes per aula era de 20.

Curs de preparació professional per a immigrants (VJ-M)

Per a joves de més de 15 anys d'edat i que a causa del seu escàs coneixement d'alemany o pel seu insuficient nivell de formació no poden integrar-se en classes regulars, es fa una oferta a les instal·lacions de les escoles professionals, l'anomenat "any de preparació per a immigrants", en el qual, a més a més de la formació pràctica professional, continuen aprenent alemany, de manera que al cap de dos anys puguin rebre el Certificat de mòduls professionals.

A més a més dels cursos descrits, existeixen, segons la proporció d'alumnes estrangers en una classe regular, classes de suport amb professors alliberats, és a dir, també a l'escola regular es tracta d'ajudar durant un cert temps els alumnes amb dificultats. La forma en què s'estableixen aquestes hores, ja siguin hores extres, desdoblament de les classes amb dos professors, reducció del nombre d'alumnes per aula, etc., queda a elecció de cada col·legi. Lamentablement, en molts casos aquests recursos addicionals s'utilitzen sovint per cobrir les baixes de professors malalts.

En el curs 1997/98, 364 alumnes van gaudir, a les escoles de formació general, d'un suport per a l'aprenentatge d'alemany; això suposa aproximadament 13 llocs de treball per a professors.

Hamburg és l'únic Estat Federal que promou, des de fa anys, professors perquè rebin una formació en "ensenyament complementari per a alumnes de diferents llengües maternes" i els proporciona l'oportunitat de cursar un pla d'estudis de tres semestres sobre el rerefons cultural dels països d'origen, els problemes i els mètodes de la comunicació bilingüe o l'aprenentatge d'una de les llengües d'origen; finalment, poden obtenir, mitjançant un examen, la qualificació corresponent.

L'escola Wielandstraße

Presentació de l'escola

L'escola Wielandstraße celebra, aquest any 2001, el seu 110 aniversari. Encara que no quedi res del vell edifici, que va ser completament destruït, com tots els edificis de la zona, en la Segona Guerra Mundial, continua emplaçada en el mateix lloc i l'escola continua impartint ensenyaments de primària, mòduls professionals i formació professional.

Fa tot just vint anys va començar a minvar la taxa de nens en aquesta zona de la ciutat i el cicle de secundària es va anar reduint d'any en any. Com que l'escola es troba en un lloc molt cèntric i amb bones comunicacions de transport públic, es van aprofitar les aules buides, en un principi per als nens vinguts de Polònia i de l'antiga Unió Soviètica. En arribar cada vegada més persones sol·licitants d'asil i fugits dels seus països d'origen, es va reconèixer la necessitat de dissoldre les classes lingüísticament homogènies i de formar, en lloc d'aquestes, classes multinacionals, per tal d'ensenyar, com més aviat millor, l'alemany a aquests nens i poder incorporar-los després al sistema educatiu regular.

En aquest moment, a l'escola Wielandstraße hi ha, a més a més de les classes preescolars i primària, composta per quatre aules, les següents accions específiques: una classe d'alfabetització, una classe de preparació 3/4, una classe de preparació 7/9 i set classes de transició a l'Escola Professional.

Com a element especial en el cicle de primària, des del mes d'agost d'aquest any hi ha una classe de primer curs bilingüe (espanyol-alemany), on s'ensenya als nens alemanys, espanyols i de matrimonis mixtos, en totes dues llengües. Ajudades per una assessoria científica de la Universitat d'Hamburg, treballen amb molt d'interès en aquest projecte una professora alemanya i una d'espanyola, que s'alegren veient com els nens gaudeixen de poder assistir a una classe tan especial. Suposem que als anys vinents podrem continuar formant classes d'aquesta mena i arribar a crear així una escola primària bilingüe consolidada.

Una estadística de 1998 va mostrar que els alumnes d'Hamburg procedien de 92 països d'origen, amb 105 llengües maternes diferents. A l'escola Wielandstraße assisteixen a secundària, a hores d'ara, 135 alumnes estrangers de 25 països diferents, amb unes 30 llengües distintes. Els nens d'Afganistan formen, en aquest moment, el major contingent, seguits dels nens fugits dels països de l'antiga Unió Soviètica.

Organització de les classes de transició a l'Escola Professional

Igual com a les classes de preparació (VK), en les classes de transició a l'Escola Professional (RÜ) es preveu una permanència d'aproximadament un any. D'acord amb la Llei Escolar, les mesures específiques d'integració d'escolars estrangers no han de superar els dos anys. Però els nostres contactes amb les escoles que reben aquests alumnes han demostrat que la visita a les classes de transició durant any i mig millora les probabilitats d'integració i disminueix el fracàs escolar.

L'escola Wielandstraße admet alumnes nous cada mig any i permet també la seva transició al sistema escolar regular cada sis mesos, és a dir l'1 de febrer i l'1 d'agost de cada any es tanquen algunes classes i se n'obren altres de noves. Això implica un gran esforç organitzatiu, però també propicia més flexibilitat pel que fa a la integració individual de l'alumne en l'escola que el rebrà.

Quan ens arriben els alumnes, enviats per la Direcció d'Escolarització, procedents de cursos de preparació o per recomanació d'antics alumnes, primer se'n comprova el nivell de coneixements d'alemany, matemàtiques i anglès.

Com que tenim set classes RÜ 7/9 paral·leles, podem decidir, d'acord amb els

resultats, si l'alumne ha d'entrar en una classe nova o si pot integrar-se en alguna de les que ja funcionen, cosa que representa un escurçament del període de permanència en la nostra escola. Disposar de tantes aules de transició ens ofereix la possibilitat de crear grups prou homogenis pel que fa al seu rendiment, posat que –segons la nostra experiència– els alumnes procedents de diferents països d'origen disposen de punts de partida molt diferents pel que fa als seus coneixements. Alguns nens estan tan traumatitzats per la seva pròpia història que necessiten repetir la matèria en una classe de transició a la Formació Professional per tornar a adquirir confiança i "despertar" així de la seva letargia.

L'examen de nivell d'anglès està pensat per aconseguir una ràpida classificació dintre dels vuit cursos d'anglès que funcionen paral·lelament. Com que l'anglès és primera llengua estrangera en totes les modalitats escolars i exerceix un paper rellevant per poder passar de curs, i a Hamburg es troba ja des del 3r de primària al pla d'estudis, és d'importància essencial transmetre aquesta llengua als alumnes que possiblement podrien passar a un 9è curs de Formació Professional o de Batxillerat. Ara com ara estem realitzant la prova de dividir els grups d'anglès en cursos normals i intensius per poder centrar-nos encara més en l'objectiu d'aconseguir un èxit escolar posterior.

Als fills de pares d'antic origen alemany –aquells que segles enrere van emigrar cap a l'Est i que, ara, retornen a causa de les males condicions de vida en què es troben– se'ls ofereix la possibilitat de reconèixer la seva llengua materna –polonès o rus– com a primera llengua estrangera. (En aquest cas la política ha fet una concessió a les transformacions socials). A la nostra escola, aquestes llengües es tracten com a classes en llengua materna. Des d'agost del 2001 les autoritats educatives reconeixen també d'altres llengües com a primera llengua estrangera, sempre que es disposi de professors qualificats per examinar a l'alumnat.

Per al treball a les classes de transició i preparació no s'han establert fins ara normatives ni plans d'estudi, únicament una Directiva i Recomanacions no obligatòries per a "l'alemany com a segona llengua" i "l'alemany com a llengua especialitzada". S'ha elaborat un nou pla de formació "alemany com a segona llengua", per a les classes de captació i preparació, del qual probablement es disposarà en el curs de l'any entrant.

La docència de la llengua alemanya, amb deu hores lectives setmanals, és punt central del nostre treball a les classes de transició. Però les converses amb els nostres antics alumnes ens han indicat que tenen menys problemes, en general, amb l'ús de l'alemany que no pas amb les assignatures que es refereixen a continguts tècnics específics o a una llengua especialitzada, és a dir, amb la història, la geografia, la biologia, la física i la química. Nosaltres, el professorat, ja ens havíem ocupat en certa manera d'aquest problema i havíem inclòs, com a tasca nostra en el programa escolar del 2000, elaborar un currículum obligatori per a la nostra escola en les assignatures esmentades, regir-nos per aquest en fer la classe i comprovar-ne posteriorment l'efectivitat.

Els currículums s'orienten per les directives existents per a les mateixes assignatures a les escoles regulars, en els coneixements previs dels alumnes i en la necessitat d'obtenir un coneixement bàsic necessari perquè els alumnes puguin seguir el ritme de les classes regulars.

Creiem que els números ens donen la raó, si examinem les xifres del pas a l'Escola de Formació Professional, a l'Escola Tècnica Professional i al Batxillerat. Mentre al juliol de 2000 el 74 % dels nostres alumnes sortints passava a aquestes modalitats escolars, al juliol de 2001 ja ha estat el 80 % dels alumnes sortints. Ara sabem que, per aconseguir la integració a classes regulars de la major quantitat possible d'alumnes amb possibilitats d'èxit, cal ensenyar-los no solament alemany, sinó també transmetre'ls un coneixement de base d'altres assignatures. Per a tot plegat, la nostra experiència ens diu que es necessitarà un any i mig de permanència en la nostra escola en lloc d'un any, com preveu l'Administració.

Fotografia de l'Associació Esportiva Ciutat Vella-Barcelona

A l'escola Wielandstraße es prepara als nens i a les nenes immigrants per a integrar-los al sistema educatiu alemany.

Perspectiva crítica

No hi ha dubte que els alumnes d'origen no alemany haurien d'integrar-se com més aviat millor al sistema escolar general. Alguns Estats Federals resolen aquest problema integrant els nens immigrants directament a les classes escolars corresponents i oferint-los classes de suport. A Hamburg, les classes de preparació i les classes de transició al sistema educatiu regular segueixen, com acabem de descriure, un altre procediment. Com que aquestes mesures especials poden aplicar-se durant un període màxim de tres anys, es troben sotmeses a moltes crítiques.

Els arguments de crítica són, entre d'altres:

- Les mesures especials retarden la integració i allunyen els estrangers de la societat alemanya.
- Afavoreixen l'aïllament dels grups ètnics.
- Aprenen la llengua alemanya únicament pel contacte amb el professor i no amb els companys de llengua alemanya.
- Totes les mesures especials haurien d'afavorir l'estabilitat del sistema educatiu. En l'àmbit escolar no es produeix un enfrontament crític amb la creixent pluralització de la societat i per tant no hi ha una adaptació als processos de migració cada vegada més freqüents (Gogolin, Neumann i Reuter 2001).

Al contrari, els mateixos autors lamenten, amb raó, la desigualtat en la distribució dels estrangers en les diverses modalitats escolars, en proporció amb el conjunt de la població escolar. Aproximadament el 20 % de tots els escolars d'Hamburg són

Fotografia de l'Associació Esportiva Ciutat Vella-Barcelona

Millorar la didàctica intercultural de l'educació física.

d'origen estranger. Als mòduls professionals es troben amb un excés de representació en un 36 %, al batxillerat, en canvi, solament es troben representats amb un cridaner 11 %.

Nosaltres, els professors de l'escola Wielandstraße, pensem que mitjançant el nostre treball podem millorar les perspectives d'èxit de l'alumnat. Per desgràcia, no tots els col·legis d'Hamburg amb classes de preparació coneixen la nostra existència i sovint envien molts escolars massa aviat als Centres amb Mòduls Professionals, perquè dubten de la seva capacitat i, en altres casos, massa aviat al batxillerat, quan els alumnes que només han cursat any i mig d'alemany encara no estan preparats per a la pressió que això suposa.

De vegades se'ns retreu que mantenim els nostres alumnes "voltats de cotó fluix". I nosaltres hi insistim, atès que opinem que, en un principi, el que és més important és transmetre als alumnes una sensació de "llar", proporcionar-los un espai al qual pertànyer. La majoria no han abandonat el seu país, els seus parents i amics per decisió pròpia, alguns pateixen traumes provocats per la fugida i per les seves vivències de guerra. A les classes multinacionals troben nous amics que o bé parlen la seva mateixa llengua (la llengua de les emocions) o, si més no, es troben en una situació similar. La situació familiar i de la llar a vegades trasllueix desolació i no està clara. Si en aquests alumnes se'ls exposa, a més a més, a la forta pressió de rendiments i competència de l'escola, sense haver-los ensenyat prèviament les armes de què disposen, se'ls condemna, segons la nostra opinió, al fracàs, a la depressió, a la letargia, a l'abús de les drogues i fins i tot a les actuacions criminals.

Els alumnes de les classes de transició destaquen pel seu alt grau de motivació i la seva bona disposició per a l'estudi. En comparació amb altres escoles, a la nostra amb prou feines hi ha conats d'agressivitat; l'acceptació dels estrangers ha millorat enormement en aquesta zona de la ciutat a causa del contacte amb els nostres alumnes a les festes del barri, les festes d'estiu, els mercats de carrer, etc.

La motivació i la bona disposició dels alumnes per a l'estudi serviran per a mantenir, com més temps millor, el que hem intentat d'aconseguir mitjançant continguts clars i adaptats al seu nivell lingüístic. Els nostres plans d'estudi s'apliquen en tres fases, corresponents als tres semestres que passen amb nosaltres, tractant d'assolir en el tercer semestre el nivell de requisits de 8è curs de l'Escola de Formació Professional, tant en el contingut de les classes com als exàmens. La majoria dels nostres alumnes passen després a 9è curs de l'Escola de Formació Professional o de l'Escola Preparatòria.

Les nostres converses amb antics alumnes ens mostren que, en general, se senten prou ben preparats i segurs d'ells mateixos per competir amb els companys alemanys. Sovint, després d'un breu període d'adaptació a les classes regulars, acostumen a ser els alumnes més interessats i actius, els agrada de comprometre's en les activitats escolars i treballen amb afany per millorar els seus resultats.

Didàctica intercultural de l'Educació Física

La realitat de les classes interculturals d'Educació Física a la República Federal alemanya és molt amarga; de fet, a penes existeix: es parla des de fa anys d'una crisi de l'Educació Física a l'escola, una crisi permanent originada no solament per la reducció d'hores de classe d'esport, sinó també per la poca consideració que es concedeix a l'assignatura d'Educació Física dintre de l'escola: la nota no acostuma a ser rellevant per passar al curs següent.

Va ser interessant d'observar que els alumnes de les classes de transició de l'escola Wielandstraße, en una enquesta realitzada per persones que participaven en un seminari, dirigit per Ute Behnke i per Hans Joachim Roth, criticaven, per damunt de tot, la dedicació i la qualitat de la classe d'esport; coneixien millors ofertes als col·legis dels seus països d'origen. Aquesta no és una característica específica de l'escola Wielandstraße, sinó un símptoma de l'esport escolar alemany: la majoria dels nens de primària ja només tenen, per exemple, entre dues i tres hores d'Educació Física a la setmana, en alguns casos impartides per professorat no especialitzat; això és massa poc, sobretot a l'escola primària. La pedagogia de l'ensenyament primari sap, des de l'origen de les escoles primàries, a Alemanya des del 1920, que són precisament aquests nens d'entre sis i deu anys els que necessiten més mobilitat i més sovint. Davant d'opinions anteriors, on s'afirmava que la concentració i la disposició a treballar s'aconseguia assegut i amb el cos en fase de tranquil·litat, avui dia s'ha modificat aquesta perspectiva i es pensa que és pre-

cisament la dosi correcta de moviment i l'espai lliure suficient per als moviments autònoms dels nens de primària, la condició necessària per poder concentrar-se i oferir una bona capacitat de treball. Resumit en una fórmula: qui no té la possibilitat de moure's, tampoc no aprèn a estar quiet. Precisament el canvi rítmic planejat i estructurat –a l'escola primària sovint fet ritual– entre moviment i tranquil·litat serveix perquè els nens aprenguin a dominar el seu sistema motor i manejar-se així per ells mateixos. Els processos rítmics i rituals els ajuden com a "bàculs externs" a aprendre això fins que són capaços de regular-se i controlar-se per si mateixos. Per aquest motiu, la pedagogia de l'esport i l'educació física va presentar la teoria de l'"escola en moviment" que, tant per motius de salut com per aspectes generals d'estimulació, tracta d'introduir a les escoles una cultura del moviment estructurada i de benefici corporal com a complement de les classes tradicionals asseguts en bancs i taules.

Aproximacions teòriques

El concepte d'"escola en moviment" no contempla en absolut els aspectes interculturals. No obstant això, a la didàctica de l'Educació Física, des de començament dels anys 90 del segle XX, es detecten impulsos que es dirigeixen a unes classes d'Educació Física de caràcter intercultural. Podem distingir aquí tres tendències teòriques diferents:

1. La primera parteix de diferències culturals que afecten la formació cultural del cos i els moviments. Se suposa que a cada cultura existeixen formes de moviment distintes, per exemple, pel que fa a proximitat i llunyania. Dietrich (1994, 2000) i Broeskamp (1994) parlen, juntament amb el sociòleg francès Bourdieu, de l'"hàbit corporal" molt influït per la cultura. La classe d'Educació Física ha de fer possible l'aproximació física, el descobriment de les diferències i les similituds i després treballar-les de forma reflexiva.

2. Una segona teoria es basa en el filòsof Plessner i intenta de replantejar la importància de la dimensió física de la persona (Roth, 2001). El punt de partida és la idea que el cos, com a part física, és el fonament material de la part psíquica de l'ens. Segons això, l'expressió psíquica del cos –en els seus gestos, la seva positura, el control dels moviments, etc.– inclou també els aspectes culturals de les diferents experiències de socialització. En aquest sentit, conflueixen aquesta teoria i l'anterior, en plantejar que la dimensió física de l'ésser humà se sotmet a un influx cultural, encara que en aquest cas la idea de la impregnació per la cultura queda enrere davant la força creadora dels individus. Aquesta teoria concedeix també gran rellevància al fet d'afavorir i iniciar l'aproximació corporal i la reflexió i valoració en comú d'aquesta experiència.

3. Una tercera teoria col·loca l'aprenentatge social en primer pla (Pühse, Roth 1996a, 1999). L'aprenentatge intercultural es concep així, primordialment, com un aprenentatge social. Per aquest motiu, tampoc no són tan importants els contactes físics, encara que no s'exclouen, sinó que l'aspecte principal és el caràcter interactiu del joc esportiu. Partint de la teoria de l'evolució socialcognitiva, Pühse i Roth desenvolupen una comprensió de l'aprenentatge intercultural, a la classe d'Educació Física, basat estructuralment sobretot en els jocs de competició, com ara el futbol, el voleibol, etc.; el seu pensament central és aprofitar la perspectiva múltiple inherent en aquests jocs i el significat del canvi de perspectiva segons el desenvolupament del joc.

Un exemple

Elias va presentar, en una breu dissertació, els seus experiments amb una classe de preparació intercultural; com que la classe estava dominada per una atmosfera tensa, disposada al conflicte entre les ètnies representades, es va esforçar, en un primer moment, per suavitzar les relacions mitjançant la introducció de jocs de cooperació, tractant de dirigir els alumnes cap a una posició de reconeixement, orientada cap a la comprensió mútua. Això no solament no va gaudir de cap acceptació, sinó que, de fet, va servir per aguditzar les tensions de manera que semblava completament impossible impartir una classe. En aquesta situació de total desemparament, el professor va decidir d'oferir l'esport de lluita, una modalitat esportiva que suposa i exigeix un alt grau de contacte corporal. Així, doncs, es van traslladar els alumnes de la classe cooperativa d'esport de distanciament corporal, a una modalitat de lluita amb gran acostament físic. Va ser interessant observar que la introducció de jocs esportius orientats a la competència va arribar realment als alumnes i en va motivar la participació; precisament la lluita, amb el seu enorme ús corporal, i alhora amb el seu alt nivell de reglamentació i domini dels moviments corporals, va tenir un èxit molt important. El compliment de les regles va fer que els alumnes se sentissin en igualtat de condicions; ja no comptava la pertinença a un grup cultural, sinó la seva pròpia capacitat. En sotmetre's a regles comunes es va arribar a una forma d'igualtat social que després es reflectia a les altres classes: es va instaurar una atmosfera agradable i comuna que va fer possible l'aprenentatge (intercultural) (Elias, 1994).

Malgrat aquestes teories noves, d'orientació intercultural, continua predominant àmpliament la perspectiva pedagògica cap als estrangers a la pedagogia esportiva. També d'altres concepcions, més noves que les anomenades "interculturals", se centren principalment en primer lloc en els "problemes dels nens i joves estrangers" en la classe d'Educació Física, que per regla general es justifica per la cultura distinta i per la seva diferent orientació de valors i condicions de socialització (Dietrich, 2000).

*Mètodes, materials, conceptes**

En les aportacions pedagogicoesportives orientades a la pràctica trobem teories didàctiques concretes. Les propostes per

* El resum següent es refereix a l'aportació d'Hans Joachim Roth a les tesis de Dietrich, 2000.

a la pràctica de la docència es refereixen, d'una banda, a experiments de la teoria de les cultures de moviment d'altri, com ara els "jocs d'Equador", "jocs de tot arreu", "el ball de ritmes exòtics" i també el "respecte a l'inconegut". D'altra banda, es tracta de la integració d'alumnes estrangers. Existeixen, a més a més, algunes aportacions sobre el significat de l'aprenentatge antiracista a les classes d'Educació Física. En la didàctica esportiva intercultural es discuteixen principalment els aspectes didacticometòdics següents:

- D'una banda, hi ha la necessitat de crear espais lliures o alliberats de la pressió de les notes, orientats cap al projecte i d'introduir amb força formes obertes de docència. D'altra banda, es destaca també que precisament la nota d'Educació Física pot ser més important per als fills d'immigrants d'allò que per tradició es reconeix.
- Sembla molt important el concepte d'entesa: cal reflectir d'altres factors culturals aliens, així com algunes obvietats culturals pròpies, per aconseguir així les condicions apropiades per a l'entesa intercultural.
- Precisament l'orientació corporal de l'esport pot ser especialment útil, atès que ofereix un accés específic cap a l'altra persona que no possibiliten d'altres assignatures. Tanmateix, també pot ser origen de malentesos, i fins i tot d'enfrontaments físics.
- L'orientació cap al conflicte rep diferents valoracions: alguns autors hi veuen un perill d'aguditzar conflictes ja existents; d'altres destaquen la seva tasca específica, si es plantegen obertament i tot creant així una base per al diàleg. La ritualització de l'actitud conflictiva, com la il·lustrada per Elias (1994) amb l'exemple de l'esport de la lluita, sembla un plantejament exemplar per a la visió orientada cap al conflicte.
- En relació amb això es plantegen també els diferents significats dels jocs competitius i cooperatius. Alguns autors rebutgen de forma explícita els jocs esportius competitius orientats a la competició i advoquen pels jocs d'orientació cooperativa; pel contrari, Pühse, Roth (1996b) i Elias (1994) valoren principalment els jocs competitius per enfrontar-se als conflictes.

La majoria de les aportacions pràctiques sorgeixen de les necessitats de la pràctica de la classe d'Educació Física. En aquests casos, solament es percep parcialment una concepció didàctica. Junt amb els ja esmentats treballs de Broeskamp i Dietrich, sembla que els treballs de Pühse i Roth tenen com a objectiu aconseguir un intent més o menys ampli de didàctica intercultural de l'esport, tot i que encara no poden donar-se per finalitzats. Els autors parteixen d'una problematització de l'escola: d'una banda, és transmissora de les coses universals, que han d'assolir objectius generals de formació; d'altra banda, és advocat de l'estimulació i la formació individual, i és aquí on es planteja l'enfrontament amb les diferències culturals, en la mesura en què aquest enfrontament es troba a les classes a causa de les relacions vitals dels alumnes. Segons això, les diferències ha de ser *reconegudes* per poder ser transformades en processos de formació i per a disposar així d'un aprenentatge intercultural. Aquí no s'ha de partir de l'intent de fixar una identitat cultural general com a base de l'interès didàctic, sinó del respecte pels elements culturals fins al punt que ho requereixin els alumnes. Si el professor 'arracona' aquests temes, es planteja el perill de la folkloritzación i l'etnificació. Ben al contrari, els autors subratllen el significat de l'aprenentatge social, sobretot de la capacitat de canviar de perspectiva i d'exercir un paper. L'Educació Física és un camp d'experimentació ideal per a això, atès que el canvi i l'elaboració de rols són l'estructura de base de molts jocs esportius, sobretot dels esports d'equip. L'acceptació del convencionalisme, la funcionalitat i, amb això també, la relació amb el punt de localització, és a dir la relativitat de les regles, es considera com quelcom que es pot transmetre a l'aprenentatge intercultural en ésser idèntic al seu intent de descentralització estructural.

Resumint, podem destacar que la didàctica intercultural de l'esport és marginal dintre de la discussió cientificoesportiva; existeixen, per a aquesta didàctica, algunes anàlisis teòriques i uns pocs informes i reflexions pràctiques, però de moment disposem de molt pocs conceptes didàctics. La didàctica intercultural de l'esport es troba en els seus inicis; això és vàlid tant per a la creació de teories didàctiques com per al treball de base a les escoles.

Bibliografia

Broeskamp, B.: *Körperliche Fremdheit. Zum Problem der interkulturellen Begegnung im Sport.* (Desconeixement corporal. El problema de la trobada intercultural en l'esport), Sankt Augustin, 1994.

Dietrich, K.: "Interkulturelles Lernen" (Aprenentatge intercultural), a *Sportpädagogik,* 1994, pàg. 20-25.

–: "Sport" *(Esport)*, a H. H. Reich, A. Holzbrecher i H.-J. Roth: *Fachdidaktik interkulturell. Ein Handbuch* (Didàctica intercultural. Un manual), Opladen: Leske u. Budrich, 2000, pàg. 343-358.

Elias, F.: "Zwischen Hoffnung und Wirklichkeit" (Entre l'esperança i la realitat), a *Sportpädagogik* 1994, pàg. 40-42.

Gogolin, I.; U. Neumann i L. Reuter (eds.): *Schulbildung für Kinder aus Minderheiten in Deutschland 1989-1999* (Formació escolar per a nens de minories a Alemanya 1989-1999), Münster: Waxmann, 2001.

Pühse, U. i Roth, H.-J.: "Interkulturelles Lernen als soziales Lernen im Sportunterricht" (Aprenentatge intercultural com a aprenentatge social a la classe d'esport), a *Lernen in Deutschland* (Aprendre a Alemanya) 1996a, H.1, pàg. 16-34.

–: "Interkulturelle Pädagogik und soziales Lernen" (Pedagogia intercultural i aprenentatge social) A: *Schweizerische Zeitschrift f. Erziehungswissenschaft,*1996b, H. 1: Bildungsforschung und Bildungspraxis, pàg. 101-108.

–: *"Interkulturelles Lernen - eine soziale Herausforderung für den Sport und Sportunterricht"* (Aprenentatge intercultural – un repte social per l'esport i la clase d'esport), a Volker Scheid i Jochen Simen (ed.), *Soziale Funktionen des Sports* (Funcions socials dels esports), Schorndorf: Hoffmann, 1999, pàg. 13-34.

Roth, H.-J.: *Interkulturelle Didaktik und Sportunterricht* (Didàctica intercultural i classe d'esport), conferència impartida a la Universitat Münster, gener 2001, no publicada.

Paraules clau
bricolatge, marginació, reproducció social, multiculturalisme, postmodernitat

L'esport i el seu paper en els mecanismes de reproducció social de la població immigrada estrangera

▪ **GASPAR MAZA GUTIÉRREZ**
Doctor en Antropologia social i Cultural.
Educador Social. Ajuntament de Barcelona

Abstract
Sports activities play an important role in the social reproduction process of the marginalized inmigrant people. Sports can break this process and generate 'bricolage' in social relations. This kind of relations is present specially in some places where coexistence of people of different origins is a daily fact and specially among the young people. Finally, sports are useful to show failures and contraditions in some institutional approaches on social integration which do not take into account the limits of daily reality.

Key words
"bricolage", marginalisation, social reproduction, multiculturalism, postmodernity

Resum
Les activitats esportives tenen un paper important en la constatació i l'observació dels mecanismes de reproducció social de la població immigrant en situació de marginació. L'esport pot trencar aquests mecanismes i generar bricolatge en les relacions socials. Aquesta mena de relacions es dóna especialment en llocs determinats, on la convivència entre persones d'orígens diferents és un fet quotidià, i especialment entre els joves. Finalment, l'esport també és útil per esbrinar defectes i contradiccions en els plantejaments institucionals de la integració social, que no tenen en compte els límits de la realitat quotidiana.

Introducció
El problema de la producció i reproducció de la immigració pot ser observat i tractat des d'experiències de pràctica de l'esport. El barri del Raval de Barcelona,[1] un dels barris més tradicionals de la marginació urbana, és un terreny d'anàlisi privilegiada per fer-ho. Aquest teixit s'ha transformat en els últims 10 anys en un espai "multicultural" per als més optimistes, o en un *gueto* ètnic per als més pessimistes. Per això, la seva observació i les accions desenvolupades des de l'esport són una experiència significativa per a l'anàlisi de la immigració i la marginació.

Per fer aquesta anàlisi, em situaré entre els fenòmens de reproducció social i de bricolatge social. Un procés de reproducció social (Bourdieu & Passeron, 1977) és aquell pel qual els individus nascuts en una classe o grup social acaben pertanyent a la mateixa classe quan esdevenen adults. Paral·lelament, també són considerats així els processos pels quals els adults d'una generació transmeten la seva posició de classe als seus descendents, com una mena d'herència social. Aquests

[1] El Raval ha estat conegut popularment com el "barri Xino" de Barcelona.

processos passen per les accions portades a terme des d'àmbits com la família, les amistats personals, l'influx d'un ambient determinat, o àmbits més externs com ara l'escola, els mitjans de comunicació o les institucions públiques que tenen la missió de canviar-los.

Aquest concepte és útil per analitzar el mecanisme pel qual, en el trobament entre immigrants i autòctons marginats, aquests grups socials es troben abocats a repetir les seves situacions de marginació. En aquest sentit, cal destacar que la convivència quotidiana amb la immigració d'origen estranger solament es practica en determinats sectors i barris molt concrets de classe baixa. Tot plegat, malgrat l'allau de notícies que rebem sobre el tema i la preocupació que aquestes denoten.[2]

Curiosament, en la major part de la informació sobre la immigració que es transmet en els mitjans de comunicació de Barcelona es continua ignorant que els fills d'estrangers nascuts en aquesta ciutat, ja són ciutadans amb igualtat de drets, immergits en una cultura "barcelonina" –per exemple–, i que no tots acaben d'arribar al nostre país. Malgrat tot, cal insistir i no oblidar que els fills d'immigrants estrangers ja no són estrangers, encara que continuïn sent considerats així en un sentit propi. D'aquesta forma s'està evitant de reconèixer aquests nous ciutadans com a persones que es troben participant en processos culturals que són dinàmics.

Per fer front a aquests mecanismes, existeixen algunes possibilitats d'introduir petits canvis a manera de fissures, que encara que no trenquen el resultat final sí que poden ajudar a millorar la situació, o si més no poden ajudar a fer que aquesta no empitjori (Maza, 2000). Dintre d'aquesta perspectiva, l'esport és un element significatiu que pot contribuir a evitar l'esquema de reproducció social de la marginació o de la immigració estrangera situada en el seu mateix nivell.

D'una altra banda, en aquests espais de trobada entre grups distints sorgeix el mecanisme del bricolatge en les relacions socials. L'antropòleg Claude Levi-Straus (1982)[3] va descriure el bricolatge social com una situació en què es produeixen solucions individuals i personalitzades a uns certs problemes d'intercanvi. Aquesta situació no és fixa car hi intervé l'atzar o la incertesa. Es parteix del sentit comú més que no pas de postulats ferms, té una operativitat real, no és quelcom d'obligatori, i permet de construir i reconstruir la realitat i els problemes de formes molt diferents. És important observar aquest conjunt de circumstàncies que poden presentar-se, per exemple, dintre d'un grup d'esport i intentar d'analitzar-les.

En aquest sentit, la segona generació[4] d'immigrants, amb un contacte quotidià amb els fills dels autòctons, es troba davant de noves possibilitats de relació, com per exemple, el mestissatge, la hibridació, el bricolatge o l'assimilació.

En aquest article discutiré alguns d'aquests processos, que he observat a través de les activitats d'esport, amb un èmfasi especial en el bricolatge, com una aportació que considero central per traslladar aspectes de l'esport vers el camp de la integració social, sense oblidar-nos, però, d'altres aspectes que indiquen també reproducció social. En un segon apartat, continuaré amb alguns exemples d'intervenció social mitjançant l'esport, dintre del mateix barri, per mostrar alguns dels avantatges de la pràctica de l'esport com a instrument, com a "*bricoleur*" dels valors juvenils, igual com els seus avantatges per a la construcció de la comunitat dels joves amb els seus propis valors. En el tercer apartat, passaré a introduir d'altres àmbits d'integració social desenvolupats des de l'esport en la seva lluita contra la marginació en general. Al llarg del text, incloc diferents punts de crítica cap a l'esport presentat com una activitat sense límits, i en general cap a les versions del multiculturalisme etnocèntric que s'oblida de les situacions de marginació en què es troben tant els immigrants com els autòctons de classe baixa que viuen al Raval de Barcelona.

Gaspar Maza (a la dreta) *durant la seva presentació, moderada per Ricardo Sánchez Martín, professor de la Universitat Ramon Llull.*

Del "Barri Xino" al Raval. La incorporació de població immigrant estrangera

El Raval ha estat conegut popularment com el "Barri Xino" i s'ha erigit com un dels llocs centrals de la tradicional geografia de la marginació urbana. Aquest barri es troba al centre de la ciutat, entre les Rondes de Sant Antoni, Sant Pau, l'avinguda del Paral·lel, la Rambla i el carrer Pelai. El nom actual de Raval ha estat l'última denominació de la zona, coincidint amb la transició democràtica i després d'anteriors noms com "Arrabal", "Districte V", "Barri xino".[5]

---

2 Vegem només alguns exemples dels titulars de la premsa al llarg del 2001: C. Riego, "La immigració passa a ser considerada pels espanyols el tercer problema del país". *La Vanguardia*, 29 març 2001. S. Quadrado, "Creix a Catalunya el recel a l'immigrant. La meitat dels catalans, el 48,6%, creu excessiu el nombre d'estrangers". *La Vanguardia*, 2 agost 2001. B. Cia, "La immigració és el problema més greu per al 20% dels barcelonins". *El País*, 26 setembre 2001.

3 C. Levi-Strauss, *El pensament salvatge*, Mèxic: FCE, 1982.

4 "Generació": ha estat emprat en ciències socials per al·ludir al conjunt dels homes que neixen al mateix temps. S'aplica per analogia als qui entren a formar part d'un medi sociocultural substituint en les tasques i papers els qui els exercien abans, S. Giner, *Diccionari de sociologia*, 1988.
La política cultural sobre la immigració estrangera a França considera que l'escola i les segones/terceres generacions de fills/es d'immigrants estrangers, són l'element més apte per homogeneïtzar els comportaments i els valors de la població sense grans traumes.

5 Una curiositat és que al barri mai no hi ha hagut xinesos com a grup d'immigrants representatiu i una altra és que el sobrenom es crea els anys 20, en comparació amb altres *chinatowns* de ciutats americanes.

Taula 1.
Residents estrangers Barcelona-Ciutat Vella-Rabal (1986-2000).

	1986	1991	1997	2000
Barcelona	19.557	23.329	29.165	53.428
Ciutat Vella	2.063	3.433	6.362	12.035
Raval	966	1.777	3.316	6.452

Font: Observatori permanent de la immigració a Barcelona. Ajuntament de Barcelona. 2000.

En aquest barri s'ha superposat, en els últims 15/20 anys, la presència de la immigració estrangera, que a la fi, ha acabat transformant, en alguns sentits, una identitat fixada al llarg de gairebé un segle.

La immigració estrangera ha crescut en una proporció molt superior respecte a la resta de la ciutat, inclosos també els barris més pròxims al Raval, enclavats en el districte de Ciutat Vella, tal com es pot apreciar a través de les dades estadístiques sobre immigració de Barcelona i la seva evolució. *(Taula 1)*

Encara que el nombre d'immigrants, en general, no és elevat per al conjunt de la ciutat, la seva concentració al Raval, en una zona relativament reduïda, li confereix una visibilitat important i significativa. Una mostra d'això és que entre l'any 1986 i el 2000, la immigració va créixer en un 27,3% a Barcelona mentre que al Raval va créixer en un 66,8%.

L'evolució geogràfica i social interna ha seguit una pauta que podríem resumir de la manera següent: zona d'horts i convents a l'extraradi fins al segle XVIII; fàbriques i cases al costat de fàbriques amb població obrera al XIX i inici del XX; negocis il·legals, diversió, recepció d'immigrants nacionals, fins a la primera meitat del XX; declivi comercial, marginació autòctona tancada i, finalment, recepció d'immigració estrangera els últims 20-25 anys.

L'any 1986, en l'inici del meu primer treball a la zona,[6] una investigació sobre la immigració estrangera al Raval no tenia cap sentit, ja que la seva presència era mínima. No hi havia tampoc cap interès periodístic o acadèmic per aquella, ni entitats de representació o debats sobre la seva situació. Els immigrants de la zona eren persones arribades d'altres llocs de Catalunya o d'Espanya. El centre dels problemes del barri era l'impacte de les drogues i l'augment de la inseguretat generat pel seu tràfic. La marginació s'enfocava, doncs, en problemes de salut pública, provocats principalment per grups autòctons.

Dos anys més tard, el 1988, la meva activitat va passar a centrar-se en l'organització d'activitats esportives de caràcter preventiu per als joves, mitjançant grups de futbol. El 1988 eren 12 joves els que formaven el grup i, d'aquests, només dos eren d'origen immigrant. L'any 2000, el grup era de 70 membres i, d'aquests, 40 ja eren fills d'immigrants. De 1988 a 1995 els fills d'immigrants eren principalment d'origen àrab, mentre que el 2000, els seus orígens eren molts més variats, i incloïen fills d'immigrants procedents del Pakistan, l'Índia, Equador, la República Dominicana o països de l'est d'Europa.

En altres àmbits, per exemple a les escoles públiques, a mitjan dels noranta es va sobrepassar la quota del 15%[7] i a les llistes de matriculacions escolars de l'any 2000 es va sobrepassar el 50% en alguns casos.[8] Les procedències dels alumnes estrangers es van fer igual de diverses que als grups de futbol. La identitat plural del Raval va continuar així en expansió encara que dins dels seus mateixos límits.

Del Raval al "Rawal". El domini de l'espai públic per part de la població immigrant estrangera

Paral·lelament a la presència de fills d'immigrants estrangers en grups d'esport o a les escoles públiques, es va produir, a començament dels noranta, l'aparició al barri de negocis en mans de la immigració estrangera. Una carnisseria d'origen àrab i la instal·lació d'una mesquita en un dels carrers de la zona van ser els primers senyals d'una comunitat que s'estava ampliant.

Des de 1995 va augmentar-ne la presència pública. Els negocis d'immigració van passar a arribar a d'altres camps, com ara botigues de queviures, perruqueries, locutoris, botigues de lloguer de vídeos, entre d'altres. Els propietaris ja no eren només immigrants magribins sinó també pakistanesos o llatinoamericans. La seva presència va començar a ser cada vegada més estesa i en determinats llocs va superar la dels negocis en mans dels habitants locals, especialment a partir de l'any 2000.

El creixement d'aquests negocis, de caràcter força humil, indicava que no tots els immigrants eren pobres, malgrat les imatges de pobresa i d'inseguretat que se'ls adjudicava des de la resta de la ciutat. Alguns ciutadans, influïts per la sensibilitat més multicultural, van passar a considerar aquesta varietat comercial com una mostra de la diversitat de la ciutat. També els polítics i els reformadors van celebrar la situació com una mostra d'una nova identitat plural que, tanmateix, només es donava en un barri i alhora d'una forma molt concentrada.

6 M. Mcdonogh, & G. Maza, (1991): "Xicot del barri, fill de la ciutat."

7 El 15% és el percentatge màxim d'alumnes immigrants no comunitaris xifrat pel Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya a partir del qual el centre comença a ser una escola *gueto*.

8 Aquesta dada correspon a la matriculació d'aquest curs 2001-2002 en una escola concreta de la zona. Des de l'Observatori Permanent de la immigració estrangera a Barcelona (2000) s'indiquen dades referides a tot el Districte de Ciutat Vella, on hi ha inclòs el Raval, amb percentatges com ara: el 47% dels nens de les guarderies de Ciutat Vella són fills d'immigrants. Ajuntament de Barcelona. *El País*: "42% dels alumnes de centres públics de Ciutat Vella són fills d'immigrants". (*El País*, 24 octubre 2001.)

Aquesta situació, tanmateix, no era igual d'exòtica per a tothom i suposava també reproducció social i marginació per a uns pocs. Aquests comerços realitzaven uns horaris molt extensos, de vegades a costa d'explotar els seus mateixos compatriotes, disposats a acceptar-ho. D'altres vegades fregaven la il·legalitat:

> *"Ciutat Vella inicia el tancament de locutoris irregulars. Una 'drecera' administrativa permet al districte frenar la proliferació de locals. Ofensiva per preservar la diversitat comercial. Ciutat Vella, on van obrir els primers locutoris de la ciutat i on la seva proliferació ha conferit a alguns carrers aires de monocultura comercial, ha precintat 16 d'aquests establiments i ha denegat el permís d'obertura a uns altres quatre. La iniciativa municipal marca un punt d'inflexió, ja que fins ara aquesta mena de locals ha proliferat gairebé sense control. Dels 89 locutoris empadronats a Ciutat Vella, 49 operen de forma irregular". (El Periódico*, 23 juliol 2001*.)*

D'altres negocis també es van convertir en habitatges sense llicència. L'amuntegament als pisos va acabar molestant els qui hi vivien anteriorment, a causa de la contínua circulació de persones per les escales.

Per a alguns veïns, el canvi al comerç va suposar la pèrdua de la botiga de queviures tradicional o la pèrdua d'alguns valors arrelats, com ara el de "fiar". Les persones grans que havien viscut sempre al mateix barri no s'acostumaven a comprar en aquests establiments o fins i tot els refusen, i l'oferta comercial en el seu entorn disminueix. D'aquesta manera, la situació va començar a ser, a poc a poc, més de gueto que de multiculturalitat, especialment per als qui no tenien d'altres opcions. La proliferació de negocis, encara que limitat, va acabar generant tensió entre els diferents grups.

És a dir, la marginació va generar dualitat interna entre els autòctons i els immigrants. Tots dos grups copiaven mecanismes de marginació semblants però de forma separada, en no existir una integració entre les diferents poblacions posades l'una al costat de l'altra.

Entre la dualitat social i el discurs multicultural

El canvi social produït per la incorporació de la immigració estrangera a l'espai del Raval s'ha vist reforçat per un procés de dualitat social fomentat per la pròpia ciutat.

D'una banda, els efectes de la reforma urbanística activa des del 1990. Aquesta ha donat l'oportunitat que s'instal·lin a la zona nous veïns d'altres classes i serveis en forma de museus, universitats, galeries d'art o bars moderns, que coexisteixen amb habitatges degradats d'immigrants i autòctons, junt amb negocis del sector terciari en declivi.

La reforma urbanística efectuada en els últims 10 anys ha transformat més el lloc que no pas tot un segle anterior de projectes sense materialitzar-se. Entre 1990-2000, a l'interior del barri es produeix una veritable reconquesta d'espais mitjançant una operació de cirurgia articulada al voltant de raons urbanístiques com ara esponjar, dignificar, esventrar o monumentalitzar el centre. Com a contrapunt, es van formar també indrets-buidats, (Magrinyà & Maza, 2001), una pèrdua important del parc d'habitatges,[9] especulació immobiliària al voltant dels llocs reformats, desaparició del mercat de lloguer, pensions tancades, i especialment una concentració i multiplicació de població marginada en determinades illes que la reforma no va afectar. Alguns edificis i carrers han passat a convertir-se en "esquenes" del barri més celebrat i reformat de la ciutat. El dèficit d'habitatge produït per la conquesta de l'espai públic, 1.700 habitatges menys, fa que molts hagin de viure cada vegada més arraconats. L'any 2000, 2.306 immigrants van acabar vivint en pisos sobreocupats on convivien més de vuit persones.[10] L'any 2001, en un tram de carrer de tan sols 150 m es va arribar a fer el cens d'una concentració de població de 444 persones, de les quals, a més a més, 114 eren d'origen immigrant.[11]

A més a més, a molts dels habitatges ocupats per immigrants van desaparèixer els mobles, per disposar únicament de llits i penjadors per a la roba i d'aquesta manera guanyar espai per donar cabuda a més persones, que van passar a dormir en matalassos per terra. L'amuntegament de persones i les condicions de l'habitatge, van adquirir així, en determinats edificis, unes condicions similars a les identificades per Ildefons Cerdà a la Barcelona de 1859.

Davant la diversitat cultural, des del 1990, a les escoles es van prendre les primeres solucions multiculturals. Va començar el debat entre professors, es van perfilar les primeres solucions a temes quotidians als menjadors, amb la llengua, la geografia, la religió. Les lliçons sobre geografia, davant la presència de fills d'immigrants d'altres països, es van ampliar i es van intensificar, i es van posar també menús alternatius als menjadors. En front d'aquests aspectes pràctics també es van desenvolupar d'altres tendències més qüestionables. Les festes multiculturals van esdevenir habituals als programes escolars i extraescolars. La multiculturalitat es va posar en pràctica amb la incorporació al currículum escolar de danses, músiques, esports i menjars que estaven relacionats tant amb Catalunya com amb països estrangers o la repetició de la classe de geografia davant la incorporació d'un nou alumne procedent d'un nou país. Es tractava així d'ajudar al coneixement de la cultura, però al mateix temps es començava a reproduir una imatge dels immigrants sota categories estàtiques i de conjunt com, per exemple, els xinesos mengen arròs, els àrabs beuen te o a Pakistan es juga a criquet.

Com a conseqüència del multiculturalisme, els joves que han completat la seva escolaritat al barri, al llarg d'aquests úl-

9 Algunes dades: 4.200 habitatges enderrocats, 2.500 habitatges nous. 204 Pensions tancades, 89.000 m^2 de sòl alliberat. Font: Districte de Ciutat Vella (2000), Martí Abella (1999), *Ciutat Vella, el cor antic*.

10 Gabinet Tècnic de Programació: Informe sobre la sobreocupació dels habitatges a Ciutat Vella. Febrer 2000.

11 Font: Padró Municipal.

Fotografia de l'Associació Esportiva Ciutat Vella-Barcelona

La comunitat immigrant al Raval de Barcelona s'està ampliant.

tims cursos, han acabat participant en una gran quantitat d'esdeveniments relacionades amb la diversitat i la cultura. A les festes escolars, s'ha acabat sumant-hi d'altres que, sota el mateix influx, es van realitzar als centres infantils i juvenils on anaven després de l'escola o les organitzades als espais públics del barri per diferents entitats. D'aquesta forma, el discurs multicultural va acabar assignant un rol a la immigració en el qual es fomentaven els mecanismes de marginació i de reproducció social.

La integració i els mecanismes de reproducció social i bricolatge observats des d'un grup de futbol

La pràctica de l'esport és un espai privilegiat per a l'observació i l'acció sobre els mecanismes de reproducció social i de bricolatge. A continuació presentaré algunes dades observades en la vida social d'un grup de futbol que es va iniciar en 1989, a iniciativa dels educadors dels serveis socials de l'Ajuntament de Barcelona, i que continua funcionant ara com ara.

La situació de partida en 1989, al Raval, es podia resumir en espais esportius insuficients i activitats esportives organitzades. També es donava una situació paral·lela de distància en les relacions entre els serveis socials i els joves, com ara falta d'interès, no participació en les propostes grupals i desconfiança.

L'opció per poder vèncer aquestes resistències va ser engegar una acció en el seu propi medi, que fos del seu interès i on es pogués comptar amb la seva voluntat i cooperació. L'esport, el futbol en concret, va ser l'acció escollida. Aquesta activitat era, en els escassos espais del barri, una activitat quotidiana encara que desorganitzada i completament informal.

La plaça de Les Tàpies[12] va ser el lloc triat per iniciar aquesta experiència. Allí es trobava una confluència de joves, prostitució, tràfic de drogues i aparcament de cotxes. Comptava, en un dels seus laterals, amb una pista esportiva en mal estat, una altra de les zones era utilitzada com a habitatge esporàdic de persones sense sostre i, a més a més, servia d'àrea de jocs infantils, pràcticament desmantellada.

L'experiència es va iniciar amb l'acostament als joves que passaven les tardes en aquest espai. Després de diversos intents fracassats, es va presentar la proposta d'ajudar-los a organitzar partits de futbol, proposta que finalment van acabar acceptant. Després de diversos partits informals van demanar més ajuda per organitzar un grup de futbol estable. El següent pas va consistir a posar-se d'acord amb ells per a l'organització d'entrenaments de futbol dues vegades a la setmana, l'establiment d'unes regles fonamentals i el mètode per a la incorporació de nous membres. La incorporació d'altres joves, després de posar-se en contacte amb el primer grup, es va organitzar espontàniament mitjançant presentacions que ens anaven fent ells mateixos dels seus propis amics/gues. Un amic/ga incorporava un altre al grup i així successivament.

Amb la consolidació del grup de futbol es van poder observar alguns dels valors i antivalors que presentaven els joves. Aquests tenien poc a veure amb els clixés culturals de les diferents comunitats. A través de l'esport, els joves es manifestaven molt positius, molt adaptables als pocs mitjans amb què es comptava, entusiastes per l'equip i per la pràctica de l'esport. Junt a això hi havia valors menys positius. Al grup hi havia dificultats per entrar en processos d'aprenentatge que no fossin immediats i que requerien un aprenentatge gradual a través dels entrenaments. L'agressivitat es tornava sovint desproporcionada, motivada per assumptes poc importants, encara que després tornaven a ser amics sense grans rancors. L'entrada d'un nou membre del grup era, al començament, violenta i desafiadora, buscant els límits dels més febles o dels més responsables.

De tota manera, la consolidació del grup de futbol va acabar erigint-se en un punt de trobada. Per als joves era un lloc on fer esport i reunir-se, on se sentien reconeguts entre ells i també pels altres, tant pel seu joc, com per la seva forma de ser en particular. La repetició dels entrenaments setmanals, ajudava a ampliar el coneixement entre tots els participants i a intercanviar impressions personals, feien nous amics i trencaven amb les imatges més tòpiques i discriminatòries basades en prejudicis culturals. L'activitat esportiva es va convertir, d'aquesta forma, en un espai activador de relacions que podien trencar uns certs mecanismes de reproducció social.

Anàlisi dels mecanismes de bricolatge a l'esport

Vegem alguns exemples on es pot apreciar que l'esport ajuda al desenvolupament del bricolatge.

Dins del grup s'observava una fàcil relativització i negociació de tòpics culturals. D'aquesta forma, s'anaven arreglant i trobant solucions a les seves pròpies visions davant de determinats conflictes. Així, un jove, d'origen immigrant, es queixava que no podia entrenar, perquè estava fent el Ramadà. La solució que li van donar els seus companys va ser que tenia més mèrit fer el Ramadà i entrenar alhora, que no pas quedar-se mirant com entrenaven els altres.

12 En l'actualitat el lloc s'anomena Parc de Sant Pau del Camp.

També s'observaven innombrables mostres de bricolatge lingüístic dintre dels grups. Entre ells parlen castellà i àrab. Entre els àrabs parlaven àrab, però també frivolitzaven amb aquest, i els que parlaven en castellà insultaven en àrab. D'altres bricolatges es produïen per transferències a nivell de subcultura, com l'ús per part de fills d'immigrants d'expressions molt locals, com "nen", "achanta", "julai" o el costum d'acabar les frases amb expressions com "txiss...".

D'altres joves semblaven trobar-se en un procés d'una construcció molt flexible de la identitat. Per exemple, el cas de C., de 9 anys, de color, fill de pares dominicans. Els amics que va acabar formant al grup eren, en la seva majoria, fills d'immigrants que procedien del nord d'Àfrica. Ell defensava i presentava la seva identitat davant d'una altra persona dient que ell era "moro". Encara que els seus interlocutors se'n reien davant la falta d'evidència, ell insistia que era moro. Sabia que moltes persones anomenaven moros els seus amics i reconeixia l'ús despectiu del terme. Però en el seu entorn l'insultaven dient-li negre, una categoria més despectiva, de la qual tractava de fugir fent-se passar per moro.

També s'observaven d'altres aspectes en procés de bricolatge a través d'aculturacions variades, com les diferents manipulacions en el nom, tant dels d'origen magribí, com de llatinoamericans o de la Xina: Joao per Joan, Àlex en lloc d'Ali, Abel en lloc d'Abdel, Rocío en lloc de Xiujuan o Pinki en lloc de Prabhreet.

Hi havia també bricolatge en les diferents formes de construcció de les seves imatges, com a resultat de la incorporació de diferents modes juvenils. Així, alguns es tenyien el cabell de color, es feien extensions de cabell, usaven roba esportiva, calçat de moda, tatuatges, o es feien també "piercings".

Tot plegat ens fa palès que els valors estan essencialment més en les persones que no pas en l'activitat esportiva, encara que per veure'ls i adonar-nos-en necessitem posar-los en pràctica i l'esport és un escenari privilegiat per fer-ho.

Anàlisi dels mecanismes e reproducció social en l'esport

Malgrat aquesta socialització multicultural a nivell molt quotidià, cal no oblidar que es produeix entre gent de classe baixa, fonamentalment, i solament en una part molt concreta de la ciutat. Per això els joves també estaven influïts per valors discriminatoris. Manifestaven racisme cap als que no coneixien. Els joves autòctons els insultaven dient-los moros i negres, amb caràcter despectiu. Presentaven també una influència d'altres valors més generals, evidenciat perquè tots manifestaven racisme en abstracte. Els d'origen àrab també el mostraven cap a altres àrabs nouvinguts que no coneixien.

Els seus propis valors no es desenvolupaven del tot. Ningú no es va fer jugador de futbol professional malgrat que alguns d'ells tenien qualitats esportives òptimes. Les habilitats esportives per si soles no eren una garantia d'èxit a l'hora d'iniciar la carrera esportiva. Per a aquesta es necessita treball, compromís, suports familiars, autodisciplina, que no sempre trobaven.

En alguns d'ells, els processos de producció i reproducció de la marginació es van confirmar quan van deixar de ser joves i es van convertir en adults. Quan la marginació familiar era molt forta aquesta es va acabar transmetent de pares a fills, malgrat tots els esforços. Alguns dels primers que van passar pels grups de futbol es van casar molt joves, per convertir-se ràpidament en pares i mares amb tan sols 17 o 18 anys. D'altres van trobar d'altres incentius més negatius, com ara la droga, i influències en altres llocs i d'altres ambients més forts que els grups d'esport.

La majoria van deixar aviat els estudis, van preferir posar-se a treballar sense acabar l'educació primària. Van assumir que no podrien millorar, que només servirien per fer els treballs més durs i pitjor pagats. Si els fills dels obrers acabaven sent obrers (Willis, 1997), en aquest cas alguns dels fills dels marginats i dels immigrants també acabaven sent marginats i immigrants en passar a la vida adulta.

El pes de la reproducció social observada en aquests exemples era molt més fort que els efectes positius que podia tenir un grup d'esport. L'esport no va ser "el salvador" d'aquests joves ni la solució als seus problemes, encara que va tenir alguns avantatges, en articular noves formes de relació a través del bricolatge...

Esport i postmodernitat. La relació entre el Raval i l'exterior mitjançant l'esport

L'apropiació de l'esport per part del discurs postmodern té com a objectiu principal sensibilitzar sobre problemes socials, però a la vegada és una via de protagonisme per a exesportistes d'elit i patrocinadors comercials.

La ràpida evolució d'aquest tipus d'intervencions, molt lligades, en general, a la publicitat i als mitjans d'informació, han donat prioritat a la imatge, al gest, a la notícia, o al simulacre, més que no pas als treballs concrets per obrir fissures o reconèixer els qui, anònimament, fabriquen els veritables processos de socialització. En aquestes tendències postmodernes, discutides per autors com Lyotard, 1998; Baudrillard, 1998; Harvey, 1990; Virilo 1997, l'important és l'aparença, l'èxit de la convocatòria, la cita puntual. Els protagonistes deixen de ser els joves i les seves interaccions d'esport i passen a ser-ho els patrocinadors de l'esdeveniment. Per exemple, l'escultor, el pintor, l'arquitecte, que fan un nou ús dels seus treballs amb objectius com la recerca d'identitat d'una plaça, la transformació de la imatge d'un barri marginal o la lluita social en general.

Aquestes intervencions estan relacionades tant amb la promoció de l'esport com amb la construcció dels espais esportius. Vegem-ne alguns exemples.

L'any 1990, els mitjans d'informació (premsa, TV) es van fixar en el desenvolupament dels grups de futbol al Raval, fent notar especialment la iniciativa d'un exjugador de futbol professional que col·laborava com a entrenador en aquells moments. També van destacar el valor

de l'acció, pel context on es portava a terme i per les difícils situacions socials en què es trobaven els joves que hi participaven:

> *"El futbol, a més a més de ser un esport, un joc, un espectacle, un negoci, pot convertir-se en una oportunitat per a lluitar per una vida millor, en un camí per fugir de la cara més amarga de l'existència quotidiana, per sentir-se millor, perquè l'ésser humà es realitzi com a tal". (I. Mentruil. Diari Sport, 18 abril 1989.)*

Els grups van assolir un cert protagonisme i es van produir noves notícies.[13] Van arribar també més recursos econòmics i també noves conseqüències. Es va produir una reacció de rebuig i desconfiança dels joves cap al que finalment explicava la premsa sobre les seves vides i les seves característiques, tant personals com socials. Unes noves declaracions de l'entrenador, accentuant el seu paper com a "salvador", van trencar finalment el respecte entre les parts. Com a conseqüència, es va produir una reproducció de la situació de distància i desconfiança amb què ens trobàvem a la plaça al començament de l'experiència.

Un exemple literari que aclareix aquestes posicions és la novel·la "Tot un home", de l'escriptor nord-americà Tom Wolfe (2000), que ironitza fins a la paròdia sobre algunes d'aquestes aptituds; ens presenta l'exemple d'un esportista famós de color, anomenat Fareek Fanon, que després de retirar-se del bàsquet professional es converteix en predicador catòlic. Després de la conversió, va recorrent barris i suburbis negres i explicant a les seves audiències que els del seu color també tenen oportunitats o que la vida és com un partit de bàsquet, on la cosa important és l'equip, més que no pas el lluïment individual o la necessitat de treballar conjuntament. Aquesta és una metàfora molt utilitzada en l'esport professional, un exemple molt comprensible, però incomplet, per a la vida social. És una altra mostra de les temptacions dels esportistes que eren d'elit, que ara ja no ho són, però que alhora necessiten mantenir la popularitat per altres camins. És fàcil donar lliçons des d'una posició de comoditat personal i social a grups que estan en unes circumstàncies molt més fràgils.

El mateix succeeix amb l'apropiació de nous espais públics a través del discurs de l'esport. Aquí apareixen les contradiccions de la postmodernitat en relació amb el camp de l'esport i especialment les referides a l'acció estetitzant de la marginació social. El 1990, el Comitè Olímpic Internacional, després de la celebració de la Copa del món d'atletisme al remodelat estadi olímpic de Montjuïc, va fer lliurament, al barri del Raval, d'un carril de la pista d'atletisme sobrant de l'esdeveniment. L'acte va ser presentat com una contribució simbòlica del Comitè Olímpic Internacional a la reforma social i urbana de la zona. Aquest tros de pista no es va utilitzar mai i ara com ara roman abandonat en un costat del poliesportiu. Aquest va ser un fet periodístic i d'imatge, important per al Comitè Olímpic Internacional, però que va servir de poc al canvi urbanístic de la zona o al foment de la pràctica de l'atletisme al barri i la integració de la població d'origen immigrant.

Un exemple semblant succeeix amb el poliesportiu del Raval. Aquest edifici va ser construït en l'espai adjacent a la Plaça de Les Tàpies i inaugurat el 1992, tot establint un punt de promoció de l'esport, però amb quotes. Aquesta acció va acabar ocupant la totalitat de l'espai informal que abans estava lliure per al joc. Es guanyà així una instal·lació per a uns grups de població, però també es va limitar la vida social en altres ordres, especialment la dels grups de joves més informals i marginats, als quals no els van buscar alternatives d'incorporació.

Hem vist que la conquesta de l'espai públic va ser un dels grans objectius de la reforma urbana per dignificar el barri i la vida dels seus habitants. Rere la dura lluita entaulada amb l'habitatge degradat, que es va traduir en la desaparició d'illes senceres, l'espai resultant es va acabar lliurant finalment a l'ús de les terrasses, o a zones per passejar, uns gustos més d'acord amb els objectius dels reformadors i de la nova forma de vida que tractaven de tornar al barri. Finalment, es va acabar prohibint de jugar a la pilota a les petites places i racons nous i no es deixà cap espai lliure perquè els joves poguessin practicar l'esport sense haver d'utilitzar una instal·lació de pagament.

El mateix torna a succeir en la relació entre cultura i esport. Els tentacles del museu d'Art Contemporani de Barcelona (MACBA) van actuar sobre la vida social de la propera plaça dels Àngels, situada a la part nord del barri. Les seves accions han estat moltes i variades des de la inauguració, el 1995. Vegem-ne una que uneix l'esport, l'art, i la intervenció en l'espai públic. L'exposició "Facing public Space" va ser duta a terme, el 1998, per un equip d'arquitectes holandesos, que va descobrir quelcom d'obvi a l'entorn del museu, l'esport informal que hi practicaven els joves ran de l'edifici, i al qual es va donar un nou format:

> *"L'equip holandès MVRD proposa, amb 'sport', la transformació del paviment de la plaça en un conjunt de pistes esportives de bàdminton, bàsquet i futbol. Simplement amb el dibuix de les línies reglamentàries i la incorporació de xarxes, porteries i cistelles, la plaça pateix una transformació radical i es converteix en un espai de joc permanent. La nova ocupació de la plaça ha tingut conseqüències en la totalitat del districte del Raval, que ha vist transformat l'ús dels espais públics davant l'aparició d'aquestes pistes de joc. L'esport, una forma de joc, és l'expressió reglamentada –és a dir, feta ritual– dels comportaments i dels usos de l'espai públic."* (MACBA, *Fabrications*, p. 35.)

La vida social i l'esport informal que feien els joves en aquest espai va esdevenir així el contingut viu de l'exposició. Després de finalitzar l'exposició, les cistelles i les porteries van ser retirades d'aquest lloc i desplaçades a una zona adjacent davant de la Casa de la Caritat; l'esport continuà en aquest indret fins a novembre de l'any 2001, quan finalment aquest espai espor-

[13] F. Peirón, "Toninho, de futbolista a mestre del Raval", *La Vanguardia*, 18 juny 1988.

tiu va quedar desmantellat i la vida social i esportiva al seu voltant va tornar a ser eliminada.

També han estat innombrables les imatges d'esport preses a la zona i presentades en diaris, revistes i publicacions, amb joves de diferents orígens patinant, ballant o amb immigrants amb vestits tradicionals asseguts al costat del MACBA o del Centre de Cultura Contemporània (CCCB) i d'altres edificis de prestigi. Aquestes imatges són útils per al museu, perquè li permeten de mostrar alguna connexió amb l'entorn, amb la subcultura de la zona, o amb els últims immigrants que han arribat al barri, encara que després no participin gaire de la vida interna d'aquestes institucions. Alguns d'aquests grups de joves, l'any 2000, van acabar atacant les instal·lacions adjacents a la Casa de la Caritat i bloquejant els turistes dintre del recinte de les exposicions.

En aquestes manifestacions d'esport i en d'altres típiques de la postmodernitat i d'un multiculturalisme escènic, el protagonista és l'esportista professional, o l'organitzador (ciutat, federació, comitè olímpic, entitat esportiva) o els mitjans de comunicació i les seves estratègies. Ells són, finalment, els qui acaben marcant les noves condicions. L'acció és transcendent perquè parteix de la seva iniciativa. Decideixen el que s'ha de compartir i presenten les solucions que creuen més convenients des de posicions fàcils i còmodes. Serveixen, en definitiva, per presentar persones o institucions en camps que no són els seus i reforçar les pròpies imatges i discursos, a costa dels autòctons i dels immigrants del barri.

Com a conclusió

En el marc d'un procés de consolidació de la immigració estrangera al Raval (Barri Xino-Raval-Rawal) s'ha generat una dualitat de poblacions i el desenvolupament d'un discurs multicultural per a la integració que es correspon principalment amb interessos i gustos d'una classe determinada.

En altres ocasions, hi ha punts que són presentats com a solucions multiculturals

Fotografia de l'Associació Esportiva Ciutat Vella-Barcelona

Les ofertes esportives han de tenir en compte les característiques i les diferències culturals dels immigrants.

quan només són gestos molt simples, amb resultats sovint de mer atapeïment. Presentar la diversitat com el descobriment de botigues, negocis, o persones d'altres països, en un barri molt delimitat, no és assolir l'estatus de ciutat multicultural. La difusió d'altres folklores i d'altres cultures no suposa cap descobriment i explica, sobretot, l'etnocentrisme en què vivim.

L'actual desenvolupament d'aquestes visions, al costat d'altres més "postmodernes", ens impedeix de veure el camp del bricolatge quotidià, és a dir, el procés que s'engega al marge dels discursos formals. Aquest bricolatge es produeix actualment als barris més deprimits, als espais informals, als patis escolars, entre els veïns d'escala, on autòctons i immigrants fan el que poden, i tracten d'espavilar-se d'acord amb la pròpia cadena de solucions:

> *"El bricoleur és capaç d'executar un gran nombre de feines diversificades; però a diferència de l'enginyer, no en subordina cap a l'obtenció de primeres matèries ni d'instruments concebuts i obtinguts a la mida del seu projecte: el seu univers instrumental està tancat i la regla de joc és la d'espavilar-se 'amb allò que es té', és a dir, un conjunt, finit en cada instant, d'instruments i materials, heteròclits a més a més, perquè la composició del conjunt no està en relació amb el projecte del moment, ni tampoc amb cap projecte particular, sinó que és el resultat contingent de totes les ocasions que se li han ofert de renovar o enriquir les seves existències, o de conservar-les amb els residus de construccions i desconstruccions anteriors."* (C. Levi-Strauss, 1982, p. 36.)

El paper més interessant de les activitats esportives consisteix, doncs, a ajudar a facilitar l'intercanvi, aprofitant la seva acceptació per part de grups molt diferents. Així, a través de l'esport, es poden establir nous equilibris, que parteixen més de les persones que del diàleg, en abstracte, entre cultures. Ajuda també a començar, en certa manera, la reproducció social i a iniciar processos de desenvolupament, d'incorporació pas a pas de determinats individus i grups, amb problemes importants d'exclusió social, mitjançant mecanismes de bricolatge.

Finalment, hem de destacar que en l'àmbit de l'esport cal tractar d'evitar el perill de caure en els defectes de la postmodernitat, en utilitzar determinades formes d'esport proposant-les com a solucions de problemes socials, sense pensar en cap límit. No es pot treure de context l'anàlisi de la marginació o de la immigració de les seves causes i de les seves connexions, que són sempre complexes.

Bibliografia

Abella, M.: "Ciutat Vella, el cor antic", a *Barcelona 1979/2004. Del desenvolupament a la ciutat de qualitat,* Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1999, pàg. 109-116.

Ajuntament de Barcelona: *Observatori permanent de la immigració a Barcelona*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 2000.

Gabinet Técnic de Programació: "Informe sobre la sobreocupació dels habitatges a Ciutat Vella. Barcelona", Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2001

Baudrillard, J.: *Cultura y simulacro,* Barcelona: Kairós, 1998.

Bourdieu, P.: "Deporte y clase social" a J. Brohm i altres: *Materiales de sociología del deporte*, Madrid: La Piqueta, 1993 pàg. 57-82.

Bourdieu, P. i Passeron, J.: *La reproducción,* Barcelona: Laia, 1977.

Cabrera, Pere: "La transformació urbana de la Ciutat Vella", *Barcelona Societat, 9* (1998), pàg.14-30.

Cia Blanca: "La inmigración es el problema más grave para el 20 % de los barceloneses", *El País,* 26 setembre 2001.

Geertz, C. i Clifford, J.: *El surgimiento de la antropología posmoderna*, Barcelona: Gedisa, 1996.

Giner, S.: *Diccionario de sociología,* Madrid: Alianza. 1988.

Habermas, J. i Baudrillard, J.: *La posmodernidad*, Barcelona: Kairós, 1998.

Harvey, D.: *La condición de la posmodernidad*, Buenos Aires: Amorrortu, 1990.

Lévi-Strauss, C.: *El pensamiento salvaje*, Mèxic: FCE, 1982.

Lyotard, J.: *La condición posmoderna*, Madrid: Cátedra, 1998.

Magrinya F. i Maza G.: "Inmigración y huecos en el centro histórico de Barcelona", a *III Coloquio Internacional de Geo-crítica*, maig 2001 (http:www.ub.es/geocrit/c-3magri. htm).

Maza, G.: *Producción, reproducción y cambios en la marginación urbana. La juventud del barrio del Raval de Barcelona 1986-1998*, tesis doctoral, Universitat Rovira i Virgili. Tarragona, 2000 (Biblioteca Universitat Rovira i Virgili de Tarragona).

–: "Valores del deporte desde el ámbito de la educación social", *Támden*, *62* (2000), pàg. 63-72.

Mcdonogh, G.: "Terra de pas: reflections on new inmigration in Catalunya", a M. Azevedo, *Contemporary Catalonia in Spain and Europe,* Berkley: Universitat de California, 1991, pàg. 70-97.

–: "Discourses of the city: policy and response in post-transitional Barcelona", a M. Setha Low: *Theorizing the city. The new urban antropology reader*, New Yersey: Rutgers University Press, 1999, pàg. 342-376.

Mcdonogh G. i Maza, G.: "Chaval del barrio hijo de la ciudad. Socialización, marginalización y poder en el Raval de Barcelona", assaig presentat al *Congreso de la Sociedad de Antropología del Sur*, Sociedad Americana de Etnología, 1991.

Mentruit, I: "Toninho: y que el fútbol les haga reír", *Mundo Deportivo*, 18 abril 1989.

Museu d'Art Contemporani de Barcelona: *Fabrications, fabricaciones,* Barcelona: Museu d'Art Comtemporani de Barcelona, 1998.

Peirón, F.: "Toninho, de futbolista a maestro en el Raval", *La Vanguardia*, 18 juny 1988.

Periódico, El: "Ciutat Vella inicia el cierre de locutorios irregulares", *El Periódico,* 23 july 2001.

Quadrado, S.: "Crece en Catalunya el recelo al inmigrante. La mitad de los catalanes, el 48,6 % cree excesivo el número de extranjeros", *La Vanguardia*, 2 agost 2001.

Riego, C.: "La inmigración pasa a ser considerada por los españoles el tercer problema del país", *La Vanguardia*, 29 març 2001.

Virilo, P.: *Un paisaje de acontecimientos,* Mèxic: Paidós, 1997.

Willis, P.: *Aprendiendo a trabajar*, Madrid: Akal, 1997.

Wolfe, T.: *Todo un hombre,* Barcelona: Ediciones B, 2000.

Paraules clau
esport, immigració, tallers d'experiències, organitzacions, esportistes d'elit, gènere

I què fem a casa nostra?

Reflexions i experiències sobre esport i immigració

▪ **CRISTINA VALLECILLO**
Llicenciada en Ciències de l'Activitat Física i l'Esport, INEFC-Barcelona.
Coordinadora dels tallers a les Jornades sobre Esport i Immigració

Abstract

This article deals with the workshops of experiences that were organised in the meeting on Sport and Immigration. Successively we deal with: the interest, the philosophy of his organisation, the general co-ordination and the workshops themselves. In this case, we explain, in the first place, the themes and objectives of each of them and, in the second place, we make a brief summary of what was discussed. The annex includes the complete workshop programme.

Key words

sport, immigration, workshops of experiences, organisations, top-level sportsmen, gender

Resum

L'article tracta dels tallers d'experiències que s'organitzaren en el marc de les jornades sobre Esport i immigració. De forma successiva es tracta: el seu interès, la filosofia amb què es van organitzar, la coordinació general, i els tallers pròpiament dits. En aquest cas s'explica, en primer lloc, la temàtica i objectius de cada un d'ells i, en segon lloc, es fa un breu resum del que es va debatre. L'annex inclou el programa complert dels tallers.

Preàmbul

Aquest article ofereix una visió general sobre els tallers d'experiències que s'organitzaren en el marc de les jornades sobre Esport i immigració. Donat que mai s'havia treballat conjuntament sobre el tema, l'equip organitzador va començar a tenir coneixement de diverses d'iniciatives que s'estaven duent a terme, però que no havien tingut l'oportunitat de presentar-se més enllà del seu entorn proper. Per aquest motiu, es considerà necessari que, paral·lelament a les ponències principals, hi hagués uns tallers on es va intentar donar compte del més gran nombre d'experiències possible.

Per què calia fer tallers d'experiències en unes jornades sobre esport i immigració?

La creació dels tallers temàtics, queda justificada principalment per tres motius:

- L'interès de reunir tota la gent que havia fet quelcom en l'àmbit de l'esport i la immigració o àmbits propers. No hi ha un fòrum on poder discutir sobre el tema.
- Donar a conèixer allò que s'estava fent i animar a presentar les experiències dutes a terme.
- Aconseguir la participació de persones o institucions que poguessin tenir interès envers el tema.

Filosofia dels tallers

En l'organització dels tallers es volia fugir de les tradicionals sessions paral·leles dels congressos on es presenten comunicacions i hi ha una presidència de sessió. Per aquest motiu es començà per canviar la denominació: es parlaria de *tallers*, *experiències* i *animadors* o *animadores* de tallers. Les jornades sobre *Esport i Immigració* no tenien caràcter acadèmic, es volia fugir d'aquesta connotació. Amb la nova proposta terminològica es pretenia crear un ambient més familiar i facilitar la participació i l'intercanvi d'opinions entre els assistents.

Els *tallers* foren pensats perquè esdevinguessin un veritable lloc d'intercanvi d'experiències de manera que responguessin a la filosofia de les jornades: formatives i de reflexió. El tema que es tractava és poc conegut i es volia que tothom tingués l'oportunitat de presentar les seves experiències. Es pretenia, doncs, evitar la rigidesa, aconseguir que la gent es desinhibís i trenqués amb la timidesa afavorint, en conseqüència, el diàleg.

Les *experiències* foren el cos central dels tallers temàtics. S'entenia que eren totes aquelles històries, idees, projectes o accions, que lliurement els assistents podien comunicar i sotmetre a discussió.

En darrer lloc i per assegurar la qualitat de l'execució de les experiències, es va pensar en la figura dels *animadors* de tallers. La seva funció fou la de dinamitzar i coordinar cadascuna de les experiències relatades.

Les persones convidades a desenvolupar aquesta tasca, foren aquelles que, pel seu perfil professional, podien dinamitzar la sessió, no només afavorint el diàleg sinó també intervenint amb els seus coneixements i experiència sobre la temàtica del taller.

Les persones que desenvoluparen aquesta tasca en cada un dels tallers van ser les següents:

Taller 1: Esportistes d'alt nivell: immigrants de Primera Classe?

- Andreu Camps: catedràtic de Legislació i Organització de l'esport de l'INEF-Catalunya, Lleida i agent de jugadors.

D'esquerra a dreta*: Harunna Babangida, Andreu Camps i José Montero, durant els debats del taller 1.*

- Jose Montero: Llicenciat en Educació Física per l'INEF-Catalunya, Barcelona, i professor de Seminari 1 i d'Iniciació al Bàsquet a la Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i l'Esport Blanquerna, Universitat Ramon Llull.

Taller 2: Què fem a les escoles?

- Marta Carranza: Llicenciada en Educació Física per l'INEF-Catalunya, Barcelona i Cap de Programa de Promoció de la Salut de l'Institut d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona.
- Javier Hernández: catedràtic d'Ensenyament de l'Activitat Física i l'Esport Adaptat de l'INEF-Catalunya, Barcelona.

Taller 3: Amb el "shador" a la cintura? Dona, esport i immigració

- Mila Garcia: professora titular d'Història i Filosofia de l'esport a l'INEF-Catalunya, Barcelona i directora del Grup d'Estudi Dona i Esport (GEDE) de l'INEFC-Barcelona.
- Gaspar Maza: Doctor en Antropologia Social i Cultural i educador social al Centre de Serveis Socials Drassanes de l'Àrea de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona.

Taller 4: Què fan les associacions voluntàries?

- Xavier Alonso: Director de l'Àrea de Relacions amb les Administracions i de participació ciutadana. Secretaria per a la Immigració de la Generalitat de Catalunya.
- Antoni Fernández: SOS Racisme.

Taller 5: Com treballem en els nostres barris?

- Jordi Aguiló: Escola Esportiva Brafa.
- Antònia Cañellas: Tècnica de la Direcció d'Esports de l'Ajuntament de Barcelona.

Taller 6: Què fan les administracions?

- J. Luis García: Tècnic del Servei d'Esports de la Diputació de Barcelona.
- Pedro Ruiz: professor titular d'Activitat Física Adaptada a l'INEF-Catalunya, Lleida.

Coordinació general dels tallers

La tasca principal de la coordinació general per a l'organització dels tallers, fou la recerca de persones o grups interessats a participar amb el relat de la seva experiència entorn a la temàtica de l'esport i la immigració.

A partir d'aquest punt, s'estudià cada cas particular, per tal d'ubicar-lo en el taller corresponent, i s'informà de quin era l'objectiu de la comunicació, tot assessorant a les persones en la seva presentació.

En alguns tallers no fou gaire difícil trobar experiències que s'hi relatessin. En al-

L'ambient de discussió i intercanvi al taller 2.

tres, en canvi, costà molt trobar iniciatives, de manera que la tasca de coordinació tingué, de vegades, un caire detectivesc.

Per últim, la coordinadora general de tallers també s'encarregà de buscar persones que, tot i no desitjant presentar una experiència, podien estar interessades per la temàtica de les jornades en general i d'algun dels tallers en particular. El contacte personal resultà ser molt valuós. Moltes de les persones que participaren a les jornades prengueren la decisió de fer-ho gràcies a aquest contacte. No és el mateix rebre un tríptic –avui en dia se'n reben molts– que una trucada particular a través de la qual hom pot ésser informat segons els interessos individuals.

Els tallers

Programa dels tallers*

El programa quedà plasmat en sis blocs temàtics diferenciats, on es va intentar donar cabuda, d'una banda, a les diferents actuacions, i per l'altre, als diferents col·lectius que les duen a terme.

L'objectiu principal del desenvolupament dels tallers, era conèixer quin tractament se li està donant al fenomen immigratori utilitzant l'esport com a mitjà d'integració.

De forma més concreta, els temes i objectius principals dels tallers foren els següents:

- Taller 1: *Esportistes d'alt nivell: immigrants de Primera Classe?* Es va intentar portar a debat si els esportistes d'alt nivell immigrants tenen més facilitats per integrar-se que la resta d'immigrants.
- Taller 2: *Què fem a les escoles?* Les escoles són un dels principals llocs d'integració i per tant és important conèixer les experiències que s'estan realitzant amb l'esport com a mitjà per assolir-la.
- Taller 3: *Amb el "shador" a la cintura? Dona, esport i immigració*: Amb un títol provocatiu, s'intenta analitzar el possible xoc cultural que implica per a la dona immigrant la pràctica física tenint en compte la seva imatge del cos.
- Taller 4: *Què fan les associacions voluntàries?* Quins són els col·lectius voluntaris que intervenen, mitjançant la pràctica esportiva, en la integració social dels immigrants?
- Taller 5: *Com treballem en els nostres barris?* Conèixer la realitat dels barris on conviuen immigrants i autòctons i quines són les actuacions que s'hi desenvolupen.
- Taller 6: *Què fan les administracions?* Quines són les iniciatives que s'estan duent a terme des de les administracions i quines possibilitats ofereixen a la població immigrada, foren les dues principals preguntes que es pretenia contestar.

Es va demanar que cadascuna de les experiències que es van presentar donés resposta a les qüestions següents:

- Descripció de l'organització des d'on s'ha pres la iniciativa.
- Què s'està fent?
- Quines respostes s'estan obtenint?
- Quines problemàtiques han sorgit?
- Quina resposta s'ha donat a les problemàtiques detectades?
- Quines són les perspectives de futur?

Breu descripció dels debats duts a terme a cada taller

Taller 1: Esportistes d'alt nivell: immigrants de Primera Classe?

Els animadors d'aquest bloc temàtic van introduir la sessió amb un seguit de factors que cal contemplar per tal d'analitzar la qüestió tractada. Aquests són: si l'esportista pertany a la Unió Europea o no, si arriba acompanyat de la família, moment d'esplendor de l'esportista i esport que practica (majoritari o minoritari). Aquests factors fan variar el perfil de l'esportista i, en conseqüència, el tracte que rep.

Les tres experiències que es van presentar eren les de tres esportistes amb perfils molt diferents en base als punts esmentats anteriorment.

El maratonià Driss Lakhouaja, d'origen marroquí, va arribar sol a Barcelona, sent ja una figura reconeguda; practica un esport que mou quantitats no representatives si es compara amb el futbol. Després d'exposar les dificultats per les quals havia passat, l'atleta va mostrar el seu gran desig per aconseguir la nacionalitat espanyola i competir representant a Espanya.

* Al final de l'article pot trobar-se el programa complet dels tallers amb el detall de les experiències i les persones que els van presentar.

El cas de l'exjugador de rugbi Juan Reca, d'origen argentí, és molt diferent de la història anterior. El seu objectiu no era sortir endavant gràcies a l'esport d'elit, la seva situació al país i en el terreny laboral era estable. L'esport era quelcom més que ajudava a la seva integració en el nou país.

La intervenció del jugador del FC Barcelona d'origen nigerià, Harunna Babangida, es va desenvolupar fent un recorregut pel que ha estat la seva vida des que va arribar a Barcelona. El perfil d'aquest tercer testimoni seria un cas extrem de les possibles situacions. Va arribar a Barcelona com una promesa a un dels clubs més rics del país. Aquest fet va facilitar en tots els aspectes la seva estada i la seva integració, tot i que podien aparèixer altres problemes de rivalitat entre companys pel fet de la competició. En conjunt, però, s'ha sentit ben acollit.

Taller 2: Què fem a les escoles?

A les escoles es desenvolupen diferents projectes per aconseguir la integració i la convivència dintre del respecte de les diferents ètnies. Les diferències culturals van unides en aquesta institució a les diferències individuals. És, per tant, un punt determinant dintre de la situació de multiculturalitat viscuda actualment a les nostres terres.

Es van donar a conèixer quatre experiències, tres de les quals han estat desenvolupades en escoles i una darrera desenvolupada en l'àmbit universitari, però amb perspectives de contextualitzar-la a l'escola.

Una de les experiències, relatada per Marc González i Víctor Baroja, exposa la practica de jocs de cultures orientals a les escoles, com a mitjà per fer entendre les diferències ètniques i respectar-les. El joc anomenat *Go*, té com a finalitat apropar i potenciar els valors de la cultura xinesa als nens i nenes de la nostra cultura.

Una altra perspectiva amb la qual ens van obsequiar, va ser l'experiència viscuda per mestres d'Educació Física durant els seus inicis com a docents en centres de primària.

Varen explicar les seves pròpies experiències en centres amb molt pocs recursos i un índex d'alumnes immigrants extremadament alt. Es va posar l'èmfasi en la por provocada per aquella situació desconeguda i en la necessitat de conèixer-la per tal de poder donar una solució i adequar la planificació a la situació real. Es va concloure que existia la necessitat de voler entendre la situació, voler implicar-se a tots els nivells i fer ús en tot moment de la creativitat.

Des de la Universitat Autònoma de Barcelona va arribar l'experiència a través de la qual es pretenia compartir vivències amb immigrants per tal de conèixer-ne les inquietuds i motivacions. El resultat final va ser el desenvolupament de jocs i danses propis de les respectives cultures. Alhora, el grup d'estudiants que interactuaren, els ensenyaven danses, músiques, jocs tradicionals de la cultura catalana. L'exposició va ser realitzada per Maria Prat, Olga Pasqual, Victòria Garcia i Susanna Soler.

La darrera comunicació es podria descriure com una aventura. Una proposta molt ambiciosa que s'ha vist realitzada gràcies a diverses administracions i institucions que hi van donar suport. La va presentar Rosa Maria Pérez.

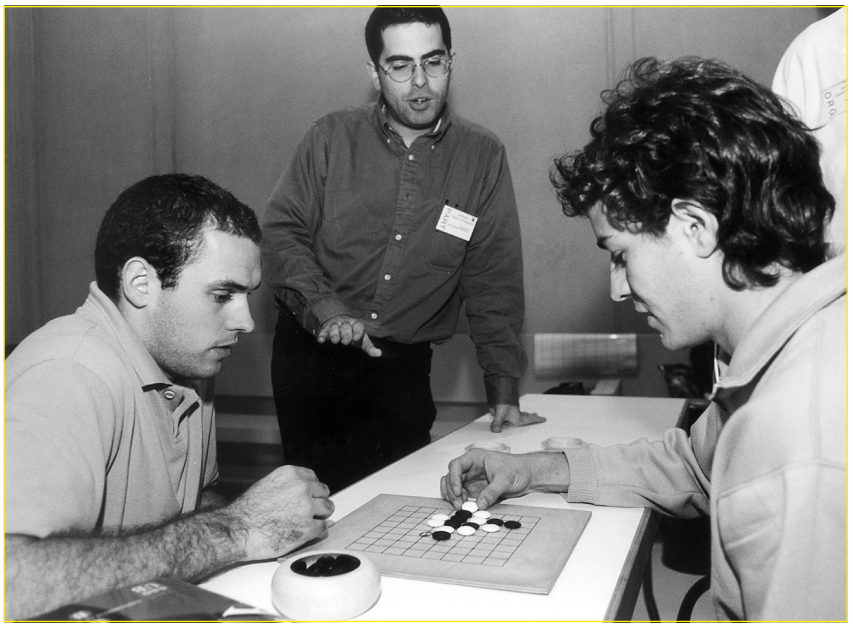
L'aventura consistia a fer un apropament de les diferents cultures, que tenen en comú el fet d'estar situades al meridià zero, mitjançant la dansa i la música. Concretament, la situació es resolia a les escoles dels indrets implicats ensenyant als nens i nenes balls i cançons populars d'altres cultures.

Taller 3: Amb el "shador" a la cintura? Dona, esport i immigració

El tercer taller és on hi hagué menor nombre d'experiències tot i tractar un tema de gran actualitat. Aquest fet, però, no va determinar negativament el seu desenvolupament donat que es va comptar amb la participació del Grup d'Estudi Dona i Esport (GEDE), el qual va satisfer les expectatives dels assistents.

El GEDE, representat per la seva presidenta Mila García i dues col·laboradores, Sònia Albuixench i Noèlia Batista, van descriure el programa que s'estava desenvolupant vers la dona immigrada i més concretament la dona magribina.

Aquest programa es va elaborar en el marc d'una associació de dones magribines i articulat amb altres activitats no esportives. Això permeté detectar les principals problemàtiques.

Aprenent un nou joc.

L'objectiu principal del programa és aconseguir que les dones immigrants aprenguin formes de comportament corporal pròpies de la nostra cultura. Es donarà per assolit aquest objectiu, quan sigui possible realitzar una pràctica conjunta entre dones autòctones i dones magribines, sense necessitat de variar el programa.

A la sala hi havia un pòster fet per Mila García i Daniel Garcés que exposava algunes de les característiques de la cultura islàmica, posant l'accent en els aspectes que fan referència a la dona i el tractament que l'Islam li dóna. El pòster va permetre que molts dels assistents al taller prenguessin consciència de la cultura islàmica i poguessin entendre millor quines poden ser les actituds de les dones musulmanes davant la vida, i més concretament, davant la pràctica de l'activitat física. En qualsevol cas, va quedar molt clar que la interpretació de l'Islam es pot fer de formes més o menys respectuoses per a la dona.

Taller 4: Què fan les associacions voluntàries?

Cal emfatitzar que en aquest quart taller, tres de les quatre experiències exposades han estat fetes per associacions d'immigrants. La seva filosofia: harmonitzar la seva cultura amb la de la cultura del país d'acollida per tal d'aconseguir una convivència satisfactòria per a tothom.

Amb aquesta filosofia compartida, cada associació va posar de manifest quines eren les seves línies d'actuació i els projectes que estaven desenvolupant.

L'Associació de Pakistanesos de Catalunya va descriure els seus campionats de *cricket* desenvolupats a les escoles públiques de Sant Adrià del Besòs. No solament es contemplen les diferències ètniques sinó també les diferències de caràcter social que es troben en el nucli urbà on treballen.

Per altra banda, l'associació WAFAE, amb seu a la Universitat Politècnica de Catalunya, té un àmbit d'actuació molt més ample donat que no únicament actuen en el terreny esportiu, sinó també en la recerca, les llengües... i en general en tot el conjunt de la cultura.

El cas de l'Associació Catalana d'Esport per a Tothom (ACET) és molt similar al cas de WAFAE ja que la seva actuació va més enllà del tractament de la integració des de l'esport i aporta altres opcions d'actuacions complementàries.

Finalment, Ibn Batuta, presentà el seu projecte de torneig de futbol sala del Ramadà. Aquesta actuació té lloc al barri del Raval de Barcelona, un barri amb un alt percentatge de població musulmana.

Taller 5: Com treballem als nostres barris?

L'heterogeneïtat va ser el tret més representatiu del desenvolupament d'aquest taller.

Cada experiència relatada venia determinada per les característiques pròpies del barri on es contextualitzava, barris del casc antic de Vitòria o de Sant Cugat.

De forma generalitzada, els diferents projectes presentats han optat per la pràctica esportiva diversificada com a mitjà d'integració social.

Es considera l'esport un mitjà d'inserció i una estratègia educativa de capacitat "camaleònica", tal i com expliquen els testimonis, pel fet que contínuament s'han d'adaptar i variar les programacions en base a problemàtiques que no s'havien plantejat i que han aparegut. Donant resposta a aquests problemes sorgits i treballant dia a dia, s'intenta arribar a l'objectiu fixat, la integració de la població immigrada, en aquest cas a través de l'esport.

Taller 6: Què fan les administracions?

En aquest bloc d'experiències van prendre part els ajuntaments de Viladecans i d'Esparreguera, la Universitat de Huelva i l'INEF de Madrid.

Els ajuntaments van presentar els diferents programes que posen a disposició de la població immigrada per tal que puguin realitzar pràctica física, com és el cas dels cursos de natació.

A més a més d'aquests programes, es van exposar la xarxa d'ajuts i les orientacions de caràcter més general per tal d'atendre i integrar els col·lectius no autòctons.

Les universitats van mostrar el seu compromís davant les noves poblacions que estan arribant al nostre país; volen crear valors a través de l'esport i de les activitats culturals per aconseguir així trencar les barreres culturals.

Principalment s'estan realitzant estudis i creant projectes que, a més de desenvolupar-se, podran servir com a model per a altres institucions que vulguin dur-los a terme.

Són actuacions que van des de la creació de programes esportius per a centres penitenciaris, on es troben reclosos immigrants, fins a programes de formació per a professionals del món de l'educació física al Perú.

Conclusió

Amb aquest breu article s'ha volgut donar compte d'una de les activitats més dinàmiques de les jornades sobre Esport i Immigració. Els tallers es convertiren en un autèntic lloc d'intercanvi i, atesa la filosofia que els va presidir, les persones que hi participaren no se sentiren inhibides per explicar allò que estaven fent. No hi ha dubte que la posada en comú de les iniciatives, disperses fins aquell moment, haurà servit per millorar les ofertes esportives adreçades a la població immigrant.

ANNEX:
Programa complert dels tallers de les Jornades Esport i Immigració

TALLER 1: Esportistes d'alt nivell: immigrants de Primera Classe?

Animadors: Andreu Camps i José Montero.
Experiències:
- Driss Lakhouaja: "Driss Lakhouaja: Barcelona darrera gambada cap a l'atletisme d'elit".
- Juan Reca: "30 anys després redescobreixo el rugbi".
- Harunna Babangida: "Una experiència futbolística".

TALLER 2: Què fem a les escoles?

Animadors: Marta Carranza i Francisco Javier Hernández.
Experiències:
- Marc González i Víctor Baroja: "El *Go*, un joc per introduir-se a la cultura xinesa".
- Miguel Ángel Torralba: "Multiculturalisme i esport escolar".
- María Prat, Olga Pascual, Victoria García i Susanna Soler: "Els valors de l'esport com a tema transversal".
- Rosa María Pérez: "Cantem i ballem al meridià zero".

TALLER 3: Amb el "shador" a la cintura? Dona, esport i immigració

Animadors: Mila García y Gaspar Maza.
Experiències:
- Sònia Albuixech i Noèlia Batista: "El Farah es mou".

Pòster:
- Mila García i Daniel Garcés: "La cultura Islàmica".

TALLER 4: Què fan les associacions voluntàries?

Animadors: Xavier Alonso i Antoni Fernández.
Experiències:
- Afzaal Ahmed: "Promoció del *cricket* a les escoles públiques de Sant Adrià".
- Otman Ben Mahjour: "La immigració i el voluntariat".
- Mònica Albet: "Associació Catalana d'Esport per a Tothom".
- Rosa María Pérez: "Make music on the line".
- Marta Casas: "Torneig de futbol sala del Ramadà".

TALLER 5: Com treballem en els nostres barris?

Animadors: Antonia Cañellas i Jordi Aguiló.
Experiències:
- Iñaki Luzuriaga: "Campionat interzones de futbol sala".
- Cristina Visires: "Programa esportiu d'integració per a infants i joves immigrants".
- Juan Reca: "El rugbi com a pedagogia social, el joc".
- Jordi Aguiló: "L'esport com a instrument formatiu i d'integració".
- Enriqueta Balibrea i Antonio Santos: "Joves de barri: l'esport com a mitjà d'inserció social".
- Jaime Vila: "Les activitats esportives: estratègies educatives i de dinamització de barris".

Taller 6: Què fan les administracions?

Animadors: J. Luis García i Pedro Ruiz.
Experiències:
- Javier Durán: "Esport i immigració: una experiència innovadora a l'INEF de Madrid".
- Joaquina Castillo: "Immigrants i esport als centres penitenciaris".
- Xavier Vallverdú i Marc Piera: "La importància de saber nedar".
- Óscar Mesanza i Mercedes Coello: "Esport i valors: per a una universitat més compromesa".
- Susanna Closa: "Treball en xarxa".
- Salvador Grabulosa i Francisco Melero: "Juguem a l'Aualé".

Paraules clau
immigració, esport, bibliografia

Per seguir treballant amb el tema: una bibliografia sobre esport i immigració

▪ **ANNA VILANOVA**
Estudiant de 2n cicle de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport.
INEFC-Barcelona

Abstract

This bibliography provides ways of going more deeply into sport and immigration. From an overall outlook on immigration it delves into the sport theme.
It is structured in 8 categories:

- *General basic texts.*
- *Immigration in Spain.*
- *Immigration in Catalonia.*
- *Gender and immigration.*
- *School and immigration.*
- *Sport and immigration.*
- *Sport and marginality.*
- *Sport, immigration and school.*

Key words
immigration, sport, bibliography

Resum

Aquesta bibliografia té com a objectiu proporcionar vies d'aprofundiment sobre l'esport i la immigració. Es parteix d'una visió general sobre la immigració i s'acaba aprofondint en la temàtica esportiva.
Ha estat estructurada en vuit categories temàtiques i un apartat dedicat a vídeos. Les categories són les següents:

- *Textos generals bàsics.*
- *Immigració a Espanya.*
- *Immigració a Catalunya.*
- *Gènere i inmmigració.*
- *Escola i immigració.*
- *Esport i immigració.*
- *Esport i marginació.*
- *Esport, inmmigració i escola.*

Textos generals bàsics

Blanco, C.: *Las migraciones contemporáneas*, Madrid: Alianza editorial, 2000.

"Ciudadanía e interculturalidad", Monogràfic, *Anthropos*, *191* (2001).

Cohn-Bendit, D. *et al*.: *Ciudadanos de Babel: apostando por una democracia multicultural*, Madrid: Talasa, 1996.

Contreras, J. (comp.): *Los retos de la inmigración. Racismo y pluriculturalidad*. Madrid: Talasa, 1994.

Delgado, M.: *Diversitat i integració*, Barcelona: Empúries, 1998.

Malgesini, G. i Giménez, C.: *Guía de conceptos sobre migraciones, racismo e interculturalidad*, Madrid: Catarata, 2000.

Pons, J. i Comes, P.: *Espais, cultures i migracions*, Barcelona: Vicens Vives, 1997.

Subils, S.: "La immigració com a fenomen social", *Món Laboral*, *13* (1991), pàgines 49- 54.

Zapata, R.: *L'hora dels immigrats: esferes de justícia i polítiques d'acomodació*, Barcelona: Centre d'Estudis de Temes Contemporanis (Col·lecció Temas contemporáneos/Proa), 2002.

Immigració a Espanya

Aja, E. (coord.): *La Nueva regulación de la inmigración en España*, Valencia: Tirant lo Blanch, 2000.

Carrillo, M. (coord.): *Els estrangers a Espanya,* Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 1992.

Colectivo Ioé: *Inmigrantes, trabajadores, ciudadanos: una visión de las migraciones desde España*, Valencia: Universitat de València, 1999.

Gozálvez, V. (dir.): *Inmigrantes marroquíes y senegaleses en la España Mediterránea*, Valencia: Generalitat Valenciana, 1995.
Izquierdo, A.: *La inmigración en España 1980-1990*, Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, 1992.
Izquierdo, A.: *La inmigración inesperada. La población extranjera en España (1991-1995)*, Madrid: Trotta, 1996.
López, B. (dir.): *Atlas de la inmigración magrebí en España*, Madrid: UAM, 1996.
Lora-Tamayo, G.: *La inmigración extranjera en España*, Madrid: Delegación Diocesana de Migraciones, 1997.
Martínez, U.: *La integración social de los inmigrantes extranjeros en España,* Madrid: Trotta, 1997.
Pajares, M.: *La inmigración en España. Retos y propuestas*, Barcelona: Icaria, 1998.
Ramírez, E.: *Inmigrantes en España: vidas y experiencias,* Madrid: CIS, 1996.

Immigració a Catalunya

Anuari de la immigració a Catalunya 2000, Barcelona: Mediterrània, 2001.
Beltrán, J. i Saíz, A.: *Els xinesos a Catalunya. Família, educació i integració*, Barcelona: Alta Fulla, 2001.
Canals, R. M. *et al*.: "Sobre la immigració: estrangers i nacionalitzats a Barcelona", *Barcelona Societat*, *2* (1994), pàg. 109- 119.
Colectivo Ioé: *La immigració estrangera a Catalunya. Balanç i perspectives*, Barcelona: Institut Català d'Estudis Mediterranis, 1992.
–: *Marroquins a Catalunya*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1994.
–: *Presencia del Sur. Marroquíes en Cataluña*, Madrid: Fundamentos, Institut Català d'Estudis Mediterranis, 1995.
Moreras, J.: *Musulmanes en Barcelona. Espacio y dinámicas comunitarias*, Barcelona: Fundació CIDOB, 1999.
Seglers, A.: *La immigració a Catalunya explicada als joves*, Barcelona: Pòrtic, 2001.
Solé, C.: *Catalunya, societat receptora d'immigrants*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1998.

Gènere i immigració

"Inmigración femenina en el sur de Europa", Monogràfico, *Papers: Revista de Sociologia*, *60* (2000).
Ribas, N.: *Las presencias de la inmigración femenina: un recorrido por Filipinas, Gambia y Marruecos en Cataluña,* Barcelona: Icaria, 1999.
Roque, M. A. (dir.): *Dona i migració a la Mediterrània Occidental*, Barcelona: Institut Català de la Mediterrània\Institut Català de la Dona, 1999.
Solé, C.: *La mujer inmigrante*, Madrid: Instituto de la Mujer, 1994.

Immigració i escola

Aja, E. *et al*.: *La immigració estrangera a Espanya: els reptes educatius,* Barcelona: Fundació "la Caixa", 2000.
Aldámiz, M. del Mar *et al*.: *Com ens ho fem?: propostes per educar en la diversitat*, Barcelona: Graó, 2000.
Carbonell, F. (ed.): *Educació i immigració. Els reptes educatius de la diversitat cultural i l'exclusió social*, Barcelona: Mediterrània, 2000.
Carbonell, F.: *Immigrants estrangers a l'escola: desigualtat social i diversitat cultural en l'educació*, Barcelona: Alta Fulla, 1997.
Colectivo Ioé: *La educación intercultural a prueba: hijos de inmigrantes marroquíes en la escuela*, Granada: Laboratorio de Estudios Interculturales, 1996.
Equipo "Diversitat i Escola": "La incorporació de l'alumnat estranger a l'escola", *Papers: Revista de Sociologia*, *53* (1997), pàg. 149-158.
Essomba, M. A.: *Construir la escuela intercultural: reflexiones y propuestas para trabajar la diversidad étnica y cultural*, Barcelona: Graó, 1999.
Jordán, J. A.: *Multiculturalisme i educació*, Barcelona: Proa-UOC, 1998.
Sánchez, M. i Ordóñez, M. J.: "La educación en la sociedad multicultural", *Papers: Revista de Sociologia*, *53* (1997), pàg. 139-148.
Vila, I.: "Minorías culturales y escuela: una aproximación educativa", a C. Mir (ed.), *Cooperar en la escuela. La responsabilidad de educar para la democracia,* Barcelona: Graó, 1998, pàg. 139-159.

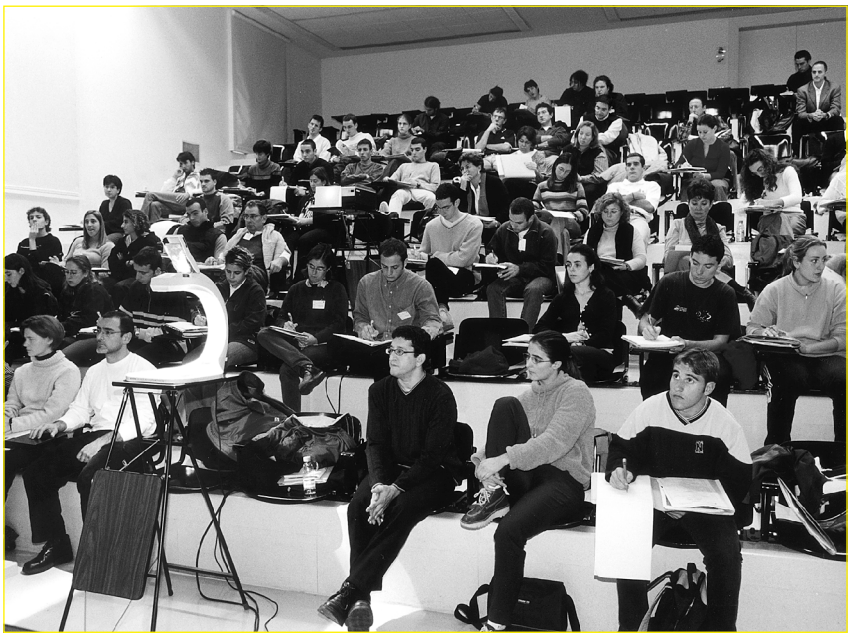
Esport i immigració

Abel, T.: *Ausländer und Sport*. (Los extranjeros y el deporte), Köln, 1984.

Ensenyant un joc durant els tallers.

Bonifazi, C. i Mussino, A.: *Sport ed integrazione multietnica: dinamiche socio-demografiche ed atteggiamenti degli sportivi*, Roma: Università degli Studi "La Sapienza", 1995.
Bradley, J. M.: *Sport, Culture, Polítics and Scottish Society: Irish Immigrants and the Gaelic Athletic Association*, Edinburgh: John Donald Publishers, 1998.
Broeskamp, B.: *Körperliche Fremdheit. Zum Problem der interkulturellen Begegnung im Sport.* (Desconeixement corporal. El problema de l'encontre intercultural en l'esport), Sankt Augustin, 1994.
Gianturco G. i Gulli, A.: "Sport e comunicazione interetnica. La pratica sportiva come 'strategia d'incontro'", *La critica sociologica* (1994), pàg. 123-131.
Giebenhain, H.: "Die gesellschaftliche Integration von Fremden durch den Sport". (La integració social dels estrangers mitjançant l'esport), a S. Müller, U. Otto *et al*., *Fremde und andere in Deutschland*, Opladen, 1995.
Heinemann, K. i Dietrich, K.: *Projektbericht zur Evaluation des DSB-Projekts "Sport für Aussiedler"* (Informe sobre l'avaluació del Projecte DSB "Deporte para extranjeros"), Universität Hamburg, 1991.
Maza, G. "Valores del deporte desde el ámbito de la educación social", *Tándem*, *2* (2000), pàg. 63-72.
Pühse, U. y Roth, H.J.: "Interkulturelles Lernen - eine soziale Herausforderung für den Sport und Sportunterricht" (L'aprenentatge intercultural - un repte social per a l'esport i la classe d'educació física), a V. Scheid i J. Simen (Hg.), *Soziale Funktionen des Sports*, Schorndorf: Hoffmann, 1999, pàg. 13- 34.
Pühse, U. i Roth, H. J.: "Interkulturelles Lernen als soziales Lernen im Sportunterricht"

Una sessió dels tallers en plena activitat.

(L'aprenentatge intercultural com aprenentatge social en la clase d'educació física), a *Lernen in Deutschland,* 1 (1996), pàg. 16-34.

Rittner, V. i Breuer, C.: *Soziale Bedeutung und Gemeinwohlorientierung des Sports.* (Significació social i orientació positiva general de l'esport), Köln, 2000.

Sanso, P. i Marracino, G.: "Le migrazioni sportive. Gli stranieri nello sport italiano'', *Studi emigrazione*, *127* (1997).

Esport i marginació

Balibrea, E.; Santos, A. i Lerma, I.: "Activitat física, esport i inserció social: un estudi exploratori sobre els joves en barris desafavortis", *Apunts. Educació Física i Esports, 69* (en preparació).

Collingwood, T.: "Providing Physical Fitness Programs to At-Risk Youth", *Quest*, *49* (1997), pàg. 67-84.

Danish, J. i Nellen, V.: "New Roles for Sport Psychologists: Teaching Life Skills Through Sport to At-Risk Youth", *Quest*, *49* (1997), pàg. 100- 113.

DeBusk, M. i Hellison, D.: "Implementing a physical education self-responsibility model for delinquency-prone youth", *Journal of Teaching in Physical Education, 8* (1989), pàg. 104-112.

Durán, J. i Gómez, V. *et al*.: "La Actividad Física y el Deporte como medio de integración social y de prevención de violencia: programa educativo con jóvenes socialmente desfavorecidos", a *I Congreso de la Asociación Española de Ciencias del Deporte,* Universidad de Extremadura: Facultad de Ciencias del Deporte, 2000, pàg. 405-414.

Hellison, D. i Cutforth, N. J.: "Extended day programs for urban children and youth: From theory to practice", a H. J. Walberg, O. Reyes y R.P. Weissberg (eds.), *Children and youth: Interdisciplinary perspectives*, Thousand Oaks, CA: Sage, 1 (1997), pàg. 223- 249.

Hellison, D.; Martinek, T. J. i Cutforth, N. J.: "Beyond violence prevention in inner city physical activity programs", *Peace & Conflict: Journal of Peace Psychology, 2* (1996), pàg. 321-337.

Lifka, R.: *Implementing an after-school alternative wellness/activities program for at-risk Hispanic youth*, tesi de màster no publicada, University of Illinois at Chicago, 1989.

Murcia, N. i Jaramillo, E. G.: "La dansa, factor de promoció eticomoral en adolescents marginats", *Apunts. Educació Física i Esportes*, *54* (1998), pàg. 12-20.

Esport, immigració i escola

González, F.: *Educar en el deporte: educación en valores desde la educación física y la animación deportiva*, Madrid: CCS, 2001.

Hellison, D.: *Teaching Responsibility Through Physical Activity*, Champaing, IL: Human Kinetics, 1995.

Hernández, F. J.: "La educació física, l'esport i la diversitat a Secundària", *Apunts. Educació Física i Esports*, *60* (2000), pàg. 6-12.

Hernández, F. J.; Hospital, V. i López, C.: *Educación física, deporte y atención a la diversidad*, Málaga: Instituto Andaluz del Deporte, 1998.

Pühse, U. i Roth, H. J.: "Interkulturelle Erziehung und soziales Lernen" (Educació intercultural i aprenentatge social), a *Sporterziehung in der Schule, 3* (1995), pàg. 5-8.

Velázquez, C.: "Los juegos y danzas del mundo como recurso para una educación física intercultural. Una propuesta de educación primaria", *Tándem*, *5* (2001), pàg. 48-58.

Vilalta, E. "Crèdit variable: Conèixer és estimar", *Apunts. Educació Física y Deportes,* 60 (2000), pp. 26-36.

Vídeos

Caricatures ètniques. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament, 1998.

Catalunya un país de tots. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social, Direcció General de Serveis Comunitaris. Realització Produccions Paral·leles, 1997.

Futbol al Raval. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1994.

Immigració: Un fenomen econòmic. Racisme: Un problema social. Barcelona: ASOPIX, 1994.

L'escola. Girona: Producció Fundació Càritas Immigració Girona, amb el suport del Ministeri de Treball i Afers Socials, 1997; vídeo 1: *El dia abans de la matriculació*; vídeo 2: *La preinscripció i la matriculació*; vídeo 3: *Una visita a l'escola*.

FÒRUM J. M. CAGIGAL

Precisions sobre el conte de Maria Àngels Anglada, "El veritable origen dels Jocs Olímpics"

▪ **RAMON BALIUS I JULI**

Tot va començar el dijous 14 de gener de 1999, mentre seguia el programa del Canal-33 "Avisa'ns quan arribi el 2000". Un molt bon programa cultural, que dirigien i presentaven Joan Vinyoli i Jordi Beltran. Aquell dia varen entrevistar la Maria Àngels Anglada. Varen presentar-la com una escriptora catalana, nascuda a Vic l'any 1930, llicenciada en filologia clàssica, que conreava l'assaig, la poesia i la novel·la. Recordo que va ser un diàleg molt agradable, per la claredat d'idees de la protagonista, que contestava les preguntes amb pausada tranquil·litat i precisió. Posteriorment he pogut veure i escoltar l'entrevista sencera moltes vegades, perquè gràcies a una bona amiga, que col·labora en la televisió catalana, la Maria Eugènia Pujalà, vaig obtenir una cinta de vídeo d'aquesta part del programa. Vinyoli i Beltran, després de tractar nombrosos aspectes de la vida i l'obra de la Maria Àngels, conversaven amb ella sobre els continguts del llibre *Nit de 1911*, aleshores en premsa, amb el qual havia guanyat el "Premi Octavi Pellissa de 1998"; de sobte, Jordi Beltran, parlant dels contes presents en l'esmentat llibre va comentar... N'hi ha un que té un títol que m'ha cridat molt l'atenció. És l'anomenat **"El veritable origen dels Jocs Olímpics".** Maria Àngels va afirmar, "Sí,sí...aquest és un homenatge a un escriptor grec, del segle XIX, que es diu Papadiamandis, és el millor prosista grec del segle XIX, que era fill de l'illa de Skiathos. I explico el veritable origen dels Jocs Olímpics, que no és el veritable origen, però que ho podria ser...dels Jocs Olímpics...dels d'ara". Intervé aleshores Joan Vinyoli,..."Dels actuals?" i Jordi Beltran..."Hi surt el Baró de Coubertin?". Maria Àngels en to divertit, un xic misteriós i somrient, contestà: "Ah!...això no els ho dic...!". En el moment de presenciar en directe l'entrevista, únicament vaig captar clarament que Maria Àngels Anglada havia escrit un conte dedicat a l'origen

L'entrevista.

Maria Àngels Anglada.

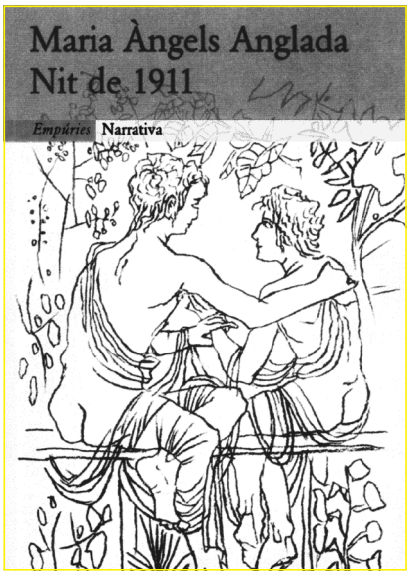
dels Jocs Olímpics, i vaig fer-me el ferm propòsit d'esperar la publicació del llibre i poder llegir fonamentalment l'esmentat conte. Familiars, amics i coneguts coneixen molt bé la meva intensa fal·lera envers l'esport i molt especialment envers tot allò que està relacionat amb l'Olimpisme, que no és més que la conjunció entre la cultura i l'esport.

Van anar passant uns mesos, durant els quals vaig interessar-me repetidament per la possible aparició del llibre, en les meves freqüents visites a la llibreria "Àncora i Delfín", on treballa un meu nebot, en Jan Matas, filòleg, conseller literari i arxiu bibliogràfic vivent. Entretant, pel diari AVUI, vaig assabentar-me de la trista noticia de la mort a Figueres de la Maria Àngels Anglada, el 23 d'abril del 1999. Què té de fatídica aquesta data per als bons escriptors? Malgrat el luctuós esdeveniment, vaig guardar l'esperança que la *Nit de 1911* veuria la llum i es convertiria en l'obra pòstuma de la Maria Àngels Anglada. Finalment, el mes d'octubre del 99, l'Editorial Empúries va publicar el llibre i a les darreries de novembre el meu nebot llibreter em comunicà la notícia. El mateix dia de l'avís tenia el volum a les mans. La clàssica parella dibuixada a la portada, em va proporcionar la quasi certesa, abans de consultar l'índex, que el desitjat conte formava part del recull.

Vaig llegir-lo en arribant a casa i immediatament vaig veure clar que, "El veritable origen dels Jocs Olímpics" seria una bonica història per a l'esperit olímpic, encara que tingués ben poc de veritable. El paràgraf que a continuació transcric, va ser decisiu per engrescar-me a investigar quins dels esdeveniments, tan brillantment descrits, eren certs i quins eren obra de la imaginació de l'autora. L'esmentat paràgraf diu textualment: **"Tinc l'esperança, molt lleu, que, amb aquest breu relat que conserva els fets essencials, pararé l'ham perquè algun estudiós s'engresqui a continuar la tasca i a aconseguir la publicació dels resultats de la seva feina".**

Actualment quasi jubilat, continuo sent un estudiós, perdoneu-me la immodèstia, que ha mossegat amb força l'esquer que portava l'ham que va parar la Maria Àngels Anglada i això ha estat el motiu de la realització d'una interessant i alhora divertida investigació. Durant aquesta he tingut l'oportunitat de retrobar antics amics i d'entrar en contacte, molts cops únicament telefònic, amb un grup de distingides persones, moltes d'elles professors de llengües clàssiques, que s'han solidaritzat amb la meva recerca i m'han ajudat amb una amabilitat avui dia poc usual. A tots ells el meu més profund agraïment.

Tot seguit reprodueixo el conte "El veritable origen dels Jocs Olímpics"

"Nit de 1911"

EL VERITABLE ORIGEN DELS JOCS OLÍMPICS

(pàgines 85 a 92 del llibre *Nit de 1911*
de Maria Àngels Anglada.
Editorial Empúries, octubre de 1999)

Als meus companys professors de llengües clàssiques,
espècie no protegida.

A Oriol

EM VA FER IL·LUSIÓ que em convidessin a participar i a prendre la paraula en el Col·loqui d'homenatge a la meva amiga Dolors Condom, excel·lent llatinista. En un segon moment de reflexió, però, vaig topar amb un escull: la tria del tema. Si m'embrancava massa, no essent una especialista en cap autor concret, tenia por d'arribar al meu nivell d'incompetència, segons el conegut principi de Peters.

Tot parlant-ne amb una altra Dolors, també amiga, directora de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, se'm van obrir unes perspectives inesperades i interessants:

¿N'estàs ben segura, que ningú no ha publicat aquests papers?

¿Publicat? Ni pensar-ho, encara et diré més: em penso que ningú més els ha vistos..., si més no des de fa cinquanta anys!

En la vida del nostre país, tan plena d'interrupcions i entrebancs a la seva cultura, et trobes sovint amb sorpreses d'aquesta mena. Gairebé tothom sap, en els cercles un xic interessats en aquests afers, que Pau Casals es trobava, impàvid, dirigint l'assaig de la Novena de Beethoven en esclatar la guerra civil. En canvi ningú, absolutament ningú, no ha recordat que, gairebé a les mateixes dates, es reunia a la Universitat de Barcelona un Congrés de Llengües Clàssiques. Mai no ho havia sentit esmentar; mai no se'n varen publicar els materials.

El poeta Carles Riba, que n'havia de ser una de les figures més remarcables, no hi va poder prendre part, pels maldecaps i la feina que li comportava la salvació i la pervivència de la Fundació Bernat Metge: un seguit d'accions arriscades que li van ser poc agraïdes –mal costum del país–. Ocupà, doncs, el seu lloc un hel·lenista francès, Emmanuel de Frédy. Emmanuel era molt jove, però ja ben conegut. Segons les meves investigacions, al cap de poc temps –tres anys és poc temps, vist en perspectiva– es va incorporar als rengles de la Resistència francesa i va morir en acció de combat.

Tot i haver passat una colla de dies en l'estudi de les ponències i, especialment, de la d'Emmanuel, al capdavall vaig decidir que no constituïa un tema adequat per a l'homenatge a una llatinista, i em vaig decantar per una altra qüestió. Després, però, he intentat que es publiquessin les actes d'aquell congrés tan especial, sense èxit. Llavors he pres el determini d'incloure, si més no, la comunicació d'Emmanuel de Frédy en aquest llibre: el seu interès, em sembla, és ben viu i va més enllà dels cercles erudits. Aquesta decisió ha comportat, però, una petita amputació; no he pogut conservar la seva estructura original, tan objectiva i científica; encara menys reproduir les abundants notes a peu de plana que la farcien. També m'ha calgut deixar de banda les referències bibliogràfiques.

Tinc l'esperança, molt lleu, que, amb aquest breu relat que conserva els fets essencials, pararé l'ham perquè algun estudiós s'engresqui a continuar la tasca i a aconseguir la publicació dels resultats de la seva feina.

Quan el meu oncle Pierre va viatjar a Grècia per primera vegada, l'enlluernament que li van produir les velles pedres i els marbres es barrejà amb altres impressions: les dificultats pràctiques amb què es trobava molt sovint i la compassió per la pobresa del país. Em sembla que, ja en aquest primer viatge, començà de gastar la seva fortuna, que era considerable i que, de moment, no se'n ressentia.

Atenes era una ciutat encara relativament petita, on es podien reconèixer sense esforç d'imaginació les ribes ufanoses del riu Ilissos, i seure sota uns plàtans semblants als que havien ombrejat les converses de Sòcrates, Plató, Fedre... Hi anaven ben pocs turistes: petits grups d'anglesos, això sí, professors de grec i alguns artistes. El barri de la Plaka era remorós de converses i de música grega, però amb les velles tavernes de sempre, amb el formatge autèntic i el vi del país. El temple més bell del món es dreçava en un cel blavíssim, damunt cases baixes, i l'aire que el voltava era net i clar.

Un vespre, Pierre va entrar en un *kafenion*: ja s'havia acostumat a l'espès cafè grec i al got d'aigua fresquíssima que l'acompanyava. Li va cridar l'atenció un home, encara jove però d'aparença seriosa i greu, que seia separat dels altres grecs brogidors, i anava vestit amb una mena de túnica de monjo de color fosc. Llegia, i això el va sorprendre, un diari francès. S'hi va acostar i el saludà, pensant que potser era un compatriota, i l'home del diari li va respondre en un francès perfecte, precisant, però, que era grec, fill de l'illa de Skiathos. Tot i la seva reserva, no tenia una actitud adusta, i l'oncle li pregà d'acceptar un vas de vi junts. Això semblà causar-li plaer. D'un en vingué un altre, i llavors Aléxandros, encara amb timidesa, explicà a l'oncle que era escriptor i cantor de l'església, i que havia après, sense mestres, el francès i l'anglès.

–Em sap greu no conèixer la vostra llengua –li va dir Pierre– perquè m'agradaria de llegir,doncs, un llibre vostre.

–Oh, no sóc gaire conegut, no són fàcils de trobar, els meus contes –ho afirmava amb senzillesa, sense cap recança.

En canvi, l'oncle es va adonar d'un enyorament profund quan Aléxandros li parlava de la seva illa natal, Skiathos, on no podia sojornar gaire sovint, perquè li calia guanyar-se la vida amb traduccions i articles als diaris. Pierre quedà meravellat amb les descripcions de la bellesa del mar Egeu i d'algun arbre rar de la seva illa; una alzina centenària que per a ell era com una persona viva, estimada. Abans de separar-se'n, amb recança, li va demanar el seu cognom i el permís de fer-li una fotografia. Hi va accedir amb molta reticència i amb la promesa, que l'oncle respectà, de guardar-la per a ell i de no publicar-la enlloc.

Per això ha quedat per a la posteritat, ara que, post mortem, ha esdevingut un autor famós, una sola fotografia, feta per Nirvanas, d'Aléxandros Papadiamandis, el millor prosista grec del segle XIX.

Impulsat per les paraules apassionades d'aquell fill de Skiathos, l'oncle va voler conèixer l'illa. Amb la seva eficàcia habitual, s'informà al Pireu de les possibilitats d'accedir-hi. No hi havia vaixell directe: calia agafar un atrotinat autobús per anar fins a Volos! Aquest sistema no li va pas agradar; no dubtà a llogar un veler, amb dos mariners, perquè el duguessin a Skiathos i estiguessin a la seva disposició per tornar quan a ell li abellís. Ja l'avisaren que no són sempre agradables, aquestes travesses, de primavera, però l'oncle era coratjós i no li feien cap por ni les onades ni el *meltemi*.

Quan va arribar, al cap de moltes hores, a Skiathos, la seva impressió de sorpresa i meravella esbandí de cop el trontoll del viatge: s'havia imaginat una illa àrida, potser sense motiu, perquè pensava que l'amor a la seva pàtria tornava exageradas les paraules d'Aléxandros. Tot i saber, doncs, que es trobava a les Espòrades del nord, no estava preparat per aquella gran taca verda, els boscos de xiprers que cobrien les muntanyes, ni per la bellesa radiant de la badia, amb arbres alts i frondosos ran de la mar.

Entenia l'enyorança d'Aléxandros, ja ho crec. El patró l'acompanyà a casa d'uns parents seus, que podrien allotjar-lo, i en va tenir sort, perquè amb el mariner s'entenien en italià, però els seus familiars no en sabien ni un borrall.

Pierre no es va limitar a passejar per la bella i petita capital. Com a bon esportista, no el fatigava caminar pels voltants. Els parents de Iannis, el mariner, li van llogar una bella bicicleta per poder conèixer altres pobles i belles platges, i recórrer les vinyes i les xipreredes. L'oncle tenia el costum –potser li venia de la seva formació a l'acadèmia militar– de dur un dietari del seu viatge. Me'l va traspassar a mi, tan bon punt vaig iniciar els estudis de llengües clàssiques. El seu fill estava força malalt, internat en una clínica psiquiàtrica de Lausana, i va pensar que jo en faria més bon ús.

2 D'ABRIL DE 1890

Segon dia del meu sojorn
a Skiathos

M'he banyat, de bon matí, a la platja de Kukunariés i després, havent esmorzat, he fet una bella excursió en bicicleta. He arribat a un indret poblat de vinyes; més enllà de les vinyes, hi havia un prat i un bosc. Es veia, no gaire lluny, un petit poble. M'he aturat a reposar uns moments i a fer algunes fotografies de l'indret: sempre m'enduc els estris de fotografiar, que sovint són molestos. Mentre em refrescava amb vi blanc, que la mestressa m'havia preparat, he vist un home que venia pel camí, corrent tant com podia. Quan m'ha vist, ha alçat els braços, s'ha parat davant meu i m'ha dit unes paraules incomprensibles. De cop, ha caigut a terra com fulminat, però alhora m'ha fet l'efecte que s'hi havia tirat expressament.

M'hi he acostat, amb una mica de recel ¿No seria pas un *kleftis* que volia robar-me? No, no podia ser, no n'hi havia pas a Skiathos! Ni que em trobés a les muntanyes de l'Epir! Pobre home, potser tenia un atac, o s'havia desmaiat d'inanició.

Anava a aixecar-lo, quan m'ha sobtat una veu de noia. Estava tan absort amb el corredor, que no havia sentit cap passa. La noieta -era molt jove- ha parlat a l'home, amb paraules pacients, li ha donat la mà, l'home s'ha redreçat. La noia m'ha assenyalat el poble: potser volia que els hi acompanyés. L'he ajudada, doncs, a acomboiar l'home, potser el seu pare, que semblava aclaparat pel seu esforç, i he indicat a la noia que ella fes servir la bicicleta. Així, un estrany trio, hem entrat al poble, fins una casa petita que hi havia ran de l'església, menuda i blanca, amb la seva graciosa cúpula vermella.

Dintre la casa, ens ha rebut una dona gran i un *papàs*: han fet seure l'home i li han dut un vas d'aigua, un cop ha reposat uns moments. El *papàs* parlava una mica de francès i, mentre la noia, Irene, i la dona duien l'home a la seva habitació, m'ha explicat els problemes d'Adonis, el seu germà gran.

8 D'ABRIL DE 1890

El viatge de tornada de Skiathos ha estat molt més feliç que el d'anada. Vaig estar-m'hi fins el dia 5, de bon matí.

Havia deixat el diari en el punt que el *papàs* m'explicava les dissorts d'Adonis, que han fet vacil·lar la seva ment, el seu seny. Primer, es va morir la seva muller –la dona que ens va rebre era l'esposa del *papàs*–, encara molt jove. Adonis és propietari d'una vinya més aviat petita, i vivien sobretot del seu ramat d'ovelles i de cabres, que era el seu orgull. Un dia, per un malaurat atzar, tot i que al poble estan convençuts que a causa d'algú que li volia mal, un dels seus dos gossos va tenir un rampell de bogeria, o, si més no, així m'ho van contar: el ramat pasturava en un petit prat, a prop d'unes roques damunt del mar, i el gos empaità les ovelles fins a fer-les estimbar totes, esverades i amuntegades, dins de l'Egeu.

El pastor no va poder suportar aquesta catàstrofe i va perdre la raó. Des de llavors vivien a casa del *papàs*, perquè la follia d'Adonis és ben inofensiva. La seva filla té cura d'ell i els habitants del poble creuen que la seva presència els porta sort, opinió molt estesa al país sobre els que no tenen tot el seu seny.

Les paraules, o la paraula, que havia cridat al meu davant, segons em traduí el papàs, era:

–Hem vençut! *Nenikekámen!*

Adonis s'identificava, en el seu deliri, amb el soldat de Marató, el corredor que havia caigut mort per l'esforç de la llarga carrera just havent anunciat la victòria radiant als atenesos.

Aquesta història em fa rumiar molt: ¿quin poble és aquest, que fins i tot la follia d'un pastor duu la marca de la glòria?

Pierre va quedar obsessionat per la història d'Adonis. En tornar a Atenes, va decidir d'anar a petjar la plana de Marató per fer-se més càrrec de la gesta del soldat. No, no podia deixar que aquella fita quedés tan sols sepultada als llibres d'història, recordada només encara en les contalles dels *papàs* i els rapsodes populars de Grècia. Ell la faria reviure, encara no sabia com. Va ser mentre corria uns pocs centenars de metres per la plana de Marató que li va venir la seva gran idea, no pas, com s'ha assegurat, en el seu viatge a Anglaterra.

Dos anys després de conèixer Adonis i Papadiamandis anunciava el seu propòsit de fer descloure una altra vegada, damunt la terra grega, la florida dels Jocs Olímpics. I per això va ser just que un altre pastor –aquest de Marussi, no de Skiathos– guanyés, arribant a l'antic estadi d'Atenes, la primera marató dels nostres dies, el 1896 de la nostra era.

Nota: Pierre de Frédy tenia el títol de Baró de Coubertin.

Fotografia de Papadiamandis (del llibre Skiathos ile Grecque *–1934– i d'Internet –2000–).*

Notes a peu de pàgina

Començo la recerca el matí del dia 22 de novembre del 1999. Consulto el meu bon amic el Sr. Jordi Torra, Cap de l'Àrea de Reserva de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, sobre les Actes de Congrés de Llengües Clàssiques, celebrat a la mateixa Universitat pel juliol de 1936. Desconeix l'existència de les esmentades Actes, les qual haurien d'estar dipositades en el seu Departament. M'informa que la Directora de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, efectivament, es diu Dolors. És la Sra. Dolors Lamarca i em diu que parlarà amb ella sobre el llibre de la Maria Àngels Anglada. A més, buscarà informació sobre el suposat Congrés entre el personal del Departament de Llengües Clàssiques.

En Jordi Torra em telefona la mateixa tarda. Ha parlat amb la Sra. Dolors Lamarca. Aquesta li ha explicat que pocs mesos abans de morir, la seva amiga Maria Àngels Anglada li va telefonar per dir-li que estava escrivint un conte amb l'estil d'en Pere Calders i li demanava permís per a fer sortir en l'esmentat conte, la Directora de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona. Dolors Lamarca li dóna el permís sol·licitat. Li diu a Jordi Torra, que no sap res sobre l'entrega a la Sra. Anglada de les Actes d'un Congrés de Llengües Clàssiques. Creu que tan les Actes com el Congrés no han existit i que són totalment imaginaris. Preguntats per Jordi Torra, ningú del Departament de Llengües Clàssiques no sap res del suposat Congrés de 1936.

El 28 de novembre parlo telefònicament amb l'amic Pere Villalba i Varneda, Professor Titular de Filologia Clàssica de la Universitat Autònoma de Barcelona. Procurarà indagar sobre el suposat Congrés de Llengües Clàssiques. Em confirma que Dolors Condom és una notable llatinista i que efectivament se li va retre un homenatge, en el qual havia participat la Maria Àngels Anglada i en el qual ell mateix havia presentat una comunicació "Cursum Consummavi" (Pau, 2 Tm 4,7), que m'enviarà el volum XXXI dels ANNALS de l'Institut d'Estudis Gironins, on estan publicades la seva comunicació i la de Maria Àngels Anglada. M'explica que coneixia la Sra. Anglada, des que aquesta va interessar-se pel treball que sobre Calimac havia escrit Villalba per a la Fundació Bernat Metge. Maria Àngels Anglada d'Abadal, en, l'homenatge a Dolors Condom, va parlar, sobre el tema: "Notes sobre dos poetes llatinistes empordanesos" (Mossèn Joan Planas i Feliu i Carles Fages de Climent). En una trobada casual, la Maria Àngels Anglada li va dir que estava escrivint sobre l'origen dels Jocs Olímpics i que pensava consultar les obres de Villalba sobre aquest tema ("Olímpia, Jocs i Esperit", Enciclopèdia Catalana, 1992 i "Olímpia. Orígens dels Jocs Olímpics", Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1994). Dies després, Pere Villalba em diu que de moment no ha trobat informació sobre el Congrés de Llengües Clàssiques de 1936 i que la Maria Àngels Anglada havia parlat del seu conte amb un comú amic, en Ramon Tibau, malauradament recentment traspassat.

En la *Gran Enciclopèdia Catalana* no trobo citat Papadiamandis, però si Iannis Papadiamandópulos, conegut com Jean Morea, poeta grec d'expressió francesa nascut a Patres el 1856 i mort a París el 1910. He comprovat a Internet que ha existit Aléxandros Papadiamandis o Papadiamantis, nascut i mort a l'illa grega de Skiathos els anys 1851 i 1911. Havia pensat per un moment que la Maria Àngels Anglada s'hagués referit a Papadiamandopulos, però aquest no té res a veure amb Papadiamandis. Trobo molta informació sobre l'illa de Skiathos, la qual més endavant explicaré. Curiosament, en un petit article sobre escriptors de Skiathos se cita a Aléxandros Papadiamantis (sic.) (1851-1911) i Aléxandros Moraïtidis (1850-1929); en el treball hi figura una fotografia de Papadiamandis (¿serà aquesta fotografia la que segons la Maria Àngels Anglada va fer Nirvanos?).

Parlo telefònicament amb la Sra. Dolors Condom (Catedràtica de Llatí, jubilada, de l'Institut Vicens Vives de Girona i Professora encarregada de cursos de Llengua Llatina en la Secció de Lletres, de la delegació de l'UAB a Girona fins l'any 1973, investigadora i autora del *Diccionari Llatí-Català de l'Enciclopèdia Catalana* i de diferents obres publicades en la Col·lecció de la Fundació Bernat Metge). És molt amable. Ha llegit el llibre *Nit de 1911*. Recorda la intervenció de la Maria Àngels Anglada en el seu homenatge. No creu que es fes el Congrés del juliol de 1936. Va assistir al Primer Congrés celebrat a Madrid cap al 1956. Va veure's amb la Maria Àngels poc abans que emmalaltís i recorda que dinaren plegades en un restaurant grec de Girona; li donà consells sobre un llibre que ella, Dolors Condom, escrivia per a la Bernat Metge. No li demanà permís per posar-la en el conte dels Jocs Olímpics. Creu que no era gaire esportista i recorda que de joves varen fer una excursió pel Montseny, on es varen perdre. Tenia problemes circulatoris que l'impedien caminar massa. Creu va estar tres o quatre vegades a Grècia, però no va estar a Skiathos perquè n'hauria parlat en el seu llibre sobre Grècia. Em recomana que entri en relació amb Eusebi Ayensa, Professor de Grec a Palafrugell; precisament en la traducció realitzada per aquest d'una obra de Pandelis Prevalakis, *Crònica d'una ciutat*, va escriure l'epíleg la Maria Àngels Anglada.

Sembla demostrat que el Congrés de Llengües Clàssiques solament va existir

en la imaginació de Maria Àngels Anglada. Cap dels molts interrogats dels Departaments de Llengües Clàssiques de las Universitats Central i Autònoma de Barcelona, mai no l'havien sentit esmentar i en l'Àrea de Reserva de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona no s'hi troben arxivats els materials del suposat Congrés.

En relació a la referència que fa la Maria Àngels Anglada a Pau Casals, reproduiré els paràgrafs que vaig publicar sobre aquest tema l'any 1983 a la revista *Apunts* ("Un esportista dit Pau Casals"). "La nit del 18 de juliol del 1936, Casals dirigia a Barcelona el darrer assaig de la IX Simfonia de Beethoven, amb la seva orquestra i 'l'Orfeó Gracienc'. El concert s'havia de celebrar l'endemà, diumenge, al Teatre Grec de Montjuïc amb motiu de l'Olimpíada Popular. Un emissari de la Generalitat l'informà d'un possible alçament militar, de la necessitat d'evacuar ràpidament la sala i de la suspensió del concert de l'endemà. Tots d'acord, director, músics i cantaires executen la Simfonia completa abans de separar-se. Mai no es tornaren a reunir. Sempre més el record d'aquella nit tràgica va esdevenir obsessionant per a Pau Casals. Quan el 1958 rep la invitació de les Nacions Unides per pronunciar un parlament a favor de la pau i participar en el concert commemoratiu del Xè Aniversari de la Declaració Mundial dels Drets de l'Home, en una al·locució transmesa a més de cinquanta països, diu '(...)L'Oda a l'Alegria de la IX Simfonia ha esdevingut un símbol d'amor. Proposo, doncs, que totes les ciutats que tenen una orquestra i un cor executin aquest himne el mateix dia, a la mateixa hora, i que la radio i la televisió el difonguin fins els més petits llogarets, en els cinc continents. Voldríem que aquest himne fos executat com una pregària per a la pau que tots desitgem i esperem'. Seria bonic que amb motiu d'un important esdeveniment mundial a celebrar a Catalunya, potser uns Jocs Olímpics, la proposta de Pau Casals pogués ser una realitat". La nostra veu no va ser escoltada i no va poder ser a Barcelona l'any 1992, però en finalitzar l'acte inaugural del Jocs Olímpics de Nagano, al Japó, s'interpretà l'Oda a l'Alegria, per orquestra i cors d'Europa, Àsia, Àfrica, Amèrica i Oceania, acomplint-se així el desig del mestre Pau Casals.

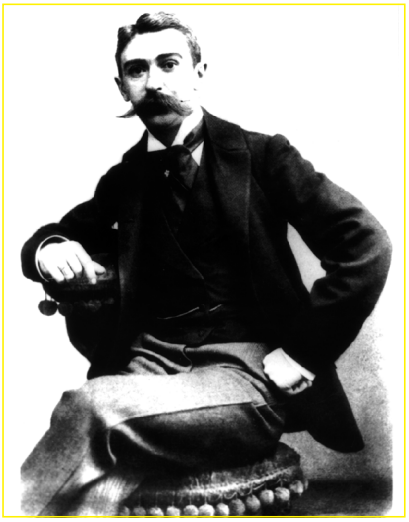
Vaig parlar telefònicament amb Eusebi Ayensa, aleshores Professor de Grec a Palafrugell i actualment a Figueres. Ha traduït recentment al català l'obra de Pandelis Prevalakis, *Crònica d'una ciutat* (Editorial Empúries, juny de 1999). En l'epíleg, la Maria Àngels Anglada ens informa que Ayensa és també autor de la traducció de les *Divuit cançons de la pàtria amarga*, de Iannis Ritsos i de nombrosos estudis sobre temes de literatura culta neohel.lènica, de cançó popular i de la petja dels catalans en l'imaginari popular grec. Ayensa m'explica que ell va revisar el llibre *Nit de 1911* per encàrrec de l'Editorial Empúries abans de la publicació. Va fer un mínim de correccions per errors de màquina d'escriure. Em confirma que no tenen res a veure Papadiamandis i Papadiamandòpulos i que creu que la Maria Àngels Anglada segurament coneixia obres del primer, escrites o traduïdes en francès, perquè aquesta llengua és llengua de cultura a Grècia. Durant la redacció del llibre la Maria Àngels li va consultar sobre la paraula "papàs", sacerdot ortodox, convenint escriure papàs. També li va dir que en el conte pensava parlar de bandolers –"kleftis"– recordant que Ayensa va realitzar una tesina precisament sobre "cançons de bandolers". Creu que Anglada no havia estat a Skiathos, encara que havia fet quatre viatges a Grècia, on parlava francès. La primera vegada amb el seu marit, la segona el 1991 a Creta, on a Réthimno va trobar al mateix Ayensa, la tercera a Rodes amb una filla i el gendre i la cuarta a Delos amb l'IEC. Va recomanar-me llegir els llibres de la Maria Àngels Anglada *Paradís de poetes* i *Columnes d'hores; vaig fer-ho sense trobar referències útils per a la recerca que estava realitzant. En una posterior conversa, li recordo a Ayensa que el boig de Skiathos es deia Adonis i que en l'epíleg esmentat, la Maria Àngels parla que va conèixer el fill d'una família de Réthimno, amiga d'ell que s'anomenava Andonis. Podria ser que el nom d'aquest últim influís alhora de denominar el boig de Skiathos?* M'explica que curiosament en l'epíleg de *Crònica d'una ciutat*, la Maria Àngels havia escrit Adonis en parlar de l'amic d'Ayensa i que ell havia realitzat la correcció. En el conte no va gosar rectificar el nom del protagonista. Creu que podria haver certa relació entre ambdues nominacions, en la memòria subconscient de l'autora.

Segons la Maria Àngels Anglada, el poeta Carles Riba no va poder participar en el Congrés de Llengües Clàssiques de 1936, pels maldecaps i la feina que li comportava la salvació i pervivència de la Fundació. És possible que l'autora es refereixi al fet que Riba, fou nomenat precisament per aquelles dates, Comissari de la Generalitat a la Fundació Bernat Metge, perquè el Director d'aquesta entitat, Joan Estelrich, s'havia exiliat a París. Recordem que la "Bernat Metge" estava patrocinada per Francesc Cambó i possiblement la situació política del país la primavera i l'estiu de 1936, dificultava el mecenatge i feia perillar la vida de la institució. El conte no precisa les dates del suposat Congrés, encara que els fets que acabem d'explicar es produïren possiblement després del 18 de juliol i el Congrés hem de pensar que la Maria Àngels Anglada el situava abans de la tan malaurada data. (Riba, d'Albert Manent en la Col·lecció "Gent Nostra". Edicions de Nou Art Thor, Barcelona, 1987).

Perquè aquesta obsessió amb l'Origen del Jocs Olímpics? Vaig creure necessari parlar amb algun familiar de la Maria Àngels Anglada.

El 9 de gener del 2000 contacto amb la filla de la Maria Àngels Anglada, Maria Rosa Geli i Anglada. Per a ella tot el conte és "pura imaginació". Va estar cinc cops a Grècia. En el primer amb el seu marit i els seus pares, va visitar Olímpia. Després va estar-hi amb la Filològica, després a Rodes, més endavant a Creta i també a Metilene. Admirava Grècia a conseqüència dels seus estudis. L'esport no li agradava gens, encara que admirava els atletes clàssics. No sap d'on va sorgir l'idea del boig de Skiathos. Em diu que una germana de la Maria Àngels, la Pilar, que és mestra, pels Jocs del 92 va escriure un opúscle o un tríptic per a la informació dels alumnes.

La Sra. Pilar Anglada i d'Abadal m'explica que la Maria Àngels tenia una "ima-

Baró de Coubertin.

ginació desbordant" i que no havia parlat amb ella del conte. No li agradava l'esport i no havia seguit els Jocs Olímpics de Barcelona l'any 92. Em confirma que havia escrit un opúscul sobre els Jocs, encara que no creu que això influís en la Maria Àngels. M'enviarà un exemplar del seu treball. Va complir la promesa. És un fulletó extraordinàriament ben escrit i editat, que porta per títol "D'Olímpia a Barcelona". Proporciona una clara i interessantísima informació, tant sobre els Jocs de l'Antigor, com sobre els aleshores futurs Jocs de Barcelona. No hi falta un petit apartat sobre l'origen de la cursa de Marató. Qui sap quina influència va poder tenir en el conte que estem analitzant?

En el conte té un paper estel·lar el jove hel·lenista francès **EMMANUEL DE FRÉDY**, nebot de Pierre de Frédy, Baró de Coubertin, el famós restaurador del Jocs Olímpics. Era necessari obtenir informació sobre la família Frédy de Coubertin, en busca d'aquest nebot hel·lenista. Una breu estada al Museu Olímpic de Lausanne i a la seva important biblioteca, la gestió del meu amic Fernando Riba, Assessor Financer del CIO i Conseller Delegat del Museu i gràcies a ell, l'eficaç col·laboració de Mlle. Barbara Schenkel del Centre de Documentació del CIO, m'han permès aclarir totalment aquest aspecte de la recerca. Els documents consultats han estat:

This Great Symbol: Pierre de Coubertin and the Origins of the Modern Olympics Games, John J. Mac Aloou, The University of Chicago Press, 1984.

"Baron Pierre de Coubertin: renovateur des Jeux Olympiques", in *Généalogie Magazine*, núm. 150, juin, 1996.

Souvenirs d'Amerique et de Grèce, par Pierre de Coubertin, París 1897.

Yvonne Frédy de Coubertin, 1893-1974, de Daniel Deschatres, 1993.

Memorias Olímpicas, por Pierre de Coubertin. 5a edició, CIO 1997.

Pierre de Coubertin, per Andreu Mercé Varela, Edicions 62, Barcelona 1992.

Del matrimoni de **Charles Louis Frèdy Baró de Coubertin** (1822-1908), artista pintor i Agathe Gigault de Crisenoy (1823-1907), nasqueren quatre fills:

PAUL LOUIS FRÉDY (1847-). Baró de Coubertin des de 1908 a la mort del pare l'esmentat Charles Louis Frèdy. Propietari. Casat amb Violette Machiels (1861-). Tingueren cinc fills - dos nois i tres noies - tots morts sense descendència. Aquests foren:

1er.**Bernat Charles Henri** (1888-1933), mort a conseqüència de seqüeles de la Gran Guerra.

2na.**Marie Marcelle** (1889-1978), artista pintora.

3er.**Guy Albert** (1892-1914), sub-tinent de Dragons. Mort en acció de guerra a l'Yser.

4a. **Ivonne** (1893-1974), ànima de l'Associació Fenelón i de la Fundació Coubertin.

5a. **Simone** (1877-1936)

ALBERT (1848-1913), coronel de cavalleria, casat amb Louise Collinet de la Salle. Sense fills.

MARIE (1854-?), casada amb David de Madre, secretari d'ambaixada. Els seus descendents s'anomenaren Navacelle de Coubertin.

PIERRE (1863-1937), home de lletres, renovador dels Jocs Olímpics. Baró de Coubertin a la mort del seu germà gran, Paul, Louis.

PIERRE Frédy, casat, el 1895, amb **Marie Rothan**. El matrimoni tingué dos fills:

Jaques de Coubertin (1896-). D'infantesa difícil i malaltissa. El seu pare escriu, l'any 1903, al seu amic Godefroy de Blonay: "Ja sap que el meu fill, quan tenia dos anys, patí una gran insolació que deixà intacta la seva esplèndida salut, però que adormí els seu pensament".

Renée de Coubertin (1902-1968), va viure molt condicionada per una malaltia mental i refusada per la mare.

Tots dos fills moriren reclosos en manicomis.

És evident que Pierre Frédy, Baró de Coubertin, no tingué cap nebot anomenat EMMANUEL, personatge de ficció, sorgit de la "imaginació desbordant" de Maria Àngels Anglada.

La vida de l'adolescent Pierre de Coubertin, transcorregué a París, entre la residència familiar i la mitja pensió dels Jesuïtes del barri de Neully. Fou un deixeble aplicat, viu, intuïtiu, però isolat. Mantenia bona relació amb els condeixebles, com es demostrà quan, un quart de segle, després, va ser elegit president de l'Associació d'Antics Alumnes de Sant Ignace. Acabà el batxillerat quan féu disset anys, l'any 1880 i aleshores arribà el moment d'escollir una carrera. Es plantejà seguir la tradició militar de la família. Però la seva independència, la rebel·lió instintiva i la negativa a acceptar, sense raonament previ, qualsevol decisió dels superiors, li tancaren la porta de la carrera de les armes. Pensà en la diplomàcia, però també ací la independència de les seves opinions i el refús a la jerarquia, li feren desistir de convertir-se en diplomàtic. Finalment, complagué el seu pare en matricular-se a la Facultat de Dret de París i cursar les ensenyances de l'Ecole de Sciences Politiques de la capital francesa. Des de sempre fou un esportista practicant, especialment del ciclisme i el rem i més modestament de l'equitació, l'esgrima i el tennis.

Durant les etapes formatives Pierre Frédy viatjà per Itàlia, Suïssa, Polònia, Hongria, Anglaterra i els Estats Units d'Amèrica, viatges que li proporcionaren coneixements i idees. En les Memòries Olímpiques explica: "Polònia havia exercit una assenyalada influència sobre meu, a través d'una companyonia juvenil quan encara era nen. Hongria fou el país de la meva adolescència i de la primera joventut, com Anglaterra i els

Estats Units foren els països del començament de la meva vida viril i, més tard, Grècia i Suïssa es convertiren en els països de la meva afecció definitiva." Des del seu primer viatge a les illes britàniques, Coubertin havia quedat sedüit i enlluernat per l'educació anglesa. Coneixia perfectament la tasca de Thomas Arnold a l'escola de Rugbi i estava convençut que el renaixement de l'Imperi Britànic es devia essencialment a la reforma pedagògica que aquest havia patrocinat. Aquesta reforma es fonamentava en l'associacionisme, el vot democràtic, en la llibertat de premsa, en l'opinió diversa de la societat, en la jerarquia i en el respecte a la llei i als reglaments i estava convençut que totes aquestes virtuts només podien assolir-se mitjançant l'esport. Es pot ben dir que les seves freqüents estades a Anglaterra havien decidit el seu futur. Això el portà a anunciar públicament, l'any 1892, la idea de renovar, a nivell internacional, els Jocs Olímpics de l'Antiga Grècia i va sentar les bases d'aquesta renovació, en el Congrés Internacional celebrat a la Sorbonne de París l'any 1894; allí, i contra la seva voluntat, segons afirma en les esmentades Memòries Olímpiques, va decidir-se l'elecció d'Atenes com a seu dels primers Jocs Olímpics i l'any 1896 com a data d'aquesta primera celebració. Coubertin havia pensat inaugurar-los a Paris l'any 1900. Fou la tenacitat del grec Demetrius Vikelas, la que va fer modificar el projecte de Coubertin.

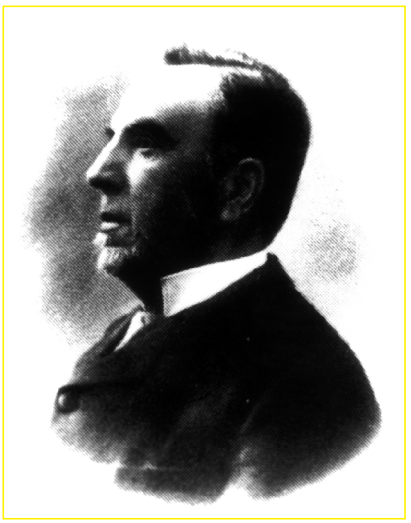
En el conte de Maria Àngels Anglada es diu que va viatjar a Grècia per primera vegada l'any 1890. Segons sembla el Baró de Coubertin no va anar a Grècia fins a l'any 1894 i va fer-ho quasi precipitadament, perquè perillava greument la realització dels primers Jocs Olímpics. El cap del govern grec, Tricoupis, féu mans i mànigues perquè la capital grega no organitzés els Jocs. Segons ell, Grècia no tenia recursos suficients. Després d'un dur enfrontament amb el recalcitrant primer ministre, una posterior audiència amb el príncep Constantí, duc d'Esparta, que feia funcions de regent, solucionà el conflicte. El príncep home jove, valent, emprenedor i estimat pel poble, amb l'optimisme propi dels vint-i-sis anys, escoltà els arguments del Baró i cregué en els Jocs Olímpics.

Malgrat comptar Coubertin amb una considerable fortuna personal, les grans despeses que des de 1887 havia fet, durant la llarga i intensa campanya pel restabliment dels Jocs Olímpics, li havia creat serioses dificultats financeres. Coubertin no anà a Los Ángeles el 1932, ni a Berlín el 1936; no hauria pogut pagar els viatges i les despeses. En el seu testament escriu: "He pagat amb els meus diners totes les obres que he creat, pensant només en el bé públic i en l'interès pedagògic i, ara, la meva fortuna personal no pot resistir les ensulsiades financeres dels darrers anys". Fou necessari que un grup d'amics, amb motiu del cinquantè aniversari de la seva dedicació olímpica (1886-1936) creessin un Fons Pierre de Coubertin, el qual serví per apaivagar les seves últimes necessitats. **Queda clar que Coubertin no va viatjar a Grècia l'any 1890; que tenia una fortuna personal considerable, que va gastar en la seva lluita per restablir els Jocs Olímpics; que no tenia formació militar; que efectivament tenia un fill i una filla força malalts, internats en clíniques psiquiàtriques; que era un bon esportista, especialment ciclista; i que estava enlluernat i seduït per l'educació anglesa recolzada en l'esport.**

El 20 de gener del 2000, torno a parlar amb la Maria Rosa Geli. Li dic que tinc el vídeo de l'entrevista i que li faré arribar una còpia. Li explico que crec que el conte pot estar inspirat en un relat de Papadiamandis i li demano que indagui en la biblioteca de la Maria Àngels Anglada, si hi ha algun llibre d'aquest autor.

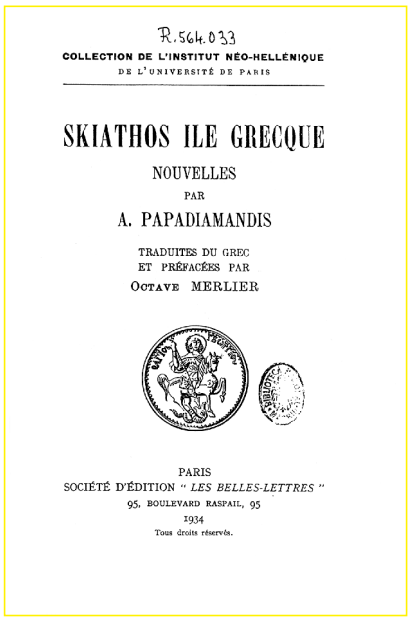
En Jan Matas m'informa que en el *Diccionari* de Alianza Editorial, es troba citat Papadiamandis, junt amb un petit resum de la seva vida i un judici crític de la seva obra. M'indica que existeixen unes *Obres Completes*, publicades per l'editorial G.Veletas (6 volums, 1954-55)

El 31 de gener he estat a la Biblioteca de Catalunya. Gent molt amable. Una bibliotecària busca en l'ordinador sobre Papadiamandis, sense resultat. Indagà després en el fitxer antic, amb igual sort. Aleshores entra en l'arxiu de la Biblioteca Nacional Española i troba una obra de Aléxandros Papadiamandis en francès. "Skiathos, ile Grecque", nouvelles, traduites du Grec et

Dimetrius Vikelas.

préfacées par Octave Merlier. Paris. Les Belles Letres, 1934, 320 p. 7 lam. i 21 cm. Collection de l'Institut Nèo-Hellenique de l'Université de Paris. En el volum 440 de "The National Union Cataleg" del Congrés d'USA, Mansell 1976, trobem 25 cites bibliogràfiques gregues de Papadiamandis, una d'alemanya i el mateix llibre francès. En "The British Library General Catalogue" of 1975, trobem 15 cites bibliogràfiques gregues i dues de franceses de Papadiamandis o Papadiamantes, Alèxandros. D'aquestes, una és la ja esmentada i l'altre és *Nouvelles*, traduites du Grec et Présentées par Octave Merlier, 249 p. Athènes 1965. Série de traductions publiés sous les auspices du Conseil de l'Europa núm. 16. Les cites bibliogràfiques gregues estan encapçalades cada una d'elles pel nom de l'editorial; un d'aquests és l'anomenat Baletas(G), publicació de 1957. Sospitava que el G.Valetes del *Diccionari* d'Alianza Editorial, era una editorial grega. He demanat interpréstec amb la Biblioteca Nacional, on m'ofereixen enviar-me el llibre fotocopiat, encara que m'informen que existeix una extraordinària llista d'espera. Sis mesos després, el 13 de juliol, i gràcies a la persistència a demanar-lo de la Sra. Alba Sala, cap de la secció de préstec interbibliotecari de la Biblioteca de Catalunya, arribà l'encàrrec a l'esmentada Biblioteca de Catalunya. No vaig tenir la mateixa sort en demanar a la British Library el llibre *Nouvelles* de 1965. Després

R.564.033
COLLECTION DE L'INSTITUT NÉO-HELLÉNIQUE
DE L'UNIVERSITÉ DE PARIS

SKIATHOS ILE GRECQUE

NOUVELLES
PAR
A. PAPADIAMANDIS

TRADUITES DU GREC
ET PRÉFACÉES PAR
OCTAVE MERLIER

PARIS
SOCIÉTÉ D'ÉDITION " LES BELLES-LETTRES "
95, BOULEVARD RASPAIL, 95
1934
Tous droits réservés.

Skiathos ile Grecque *(1934).*

de uns mesos, al·legaren que dubtaven que aquest llibre es trobés en el seu catàleg (i) i naturalment refusaren l'encàrrec.

Entretant, l'amic Jordi Torra, que ha comprovat que no tenen cap obra de Papadiamandis a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, em proporcionà una entrevista amb el Sr. Alexis Eudald Solà, Professor de Grec de la Universitat de Barcelona. El visito a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, on puc veure una important col·lecció d'obres de Papadiamandis en llengua grega. Em diu que intentarà trobar alguna de les traduccions franceses quan pròximament visitarà Grècia. La seva gestió no va ser positiva. Va morir pocs mesos després.

El llibre que he rebut fotocopiat de la Biblioteca Nacional, forma part de la **Collection de l'Institut néo-hellènique de l'Université de Paris**. Porta per títol:

SKIATHOS ILE GRECQUE.
NOUVELLLES
PAR
A.PAPADIAMANDIS
Traduites du grec et Préfacées par
OCTAVE MERLIER

Esta editat a **Paris**, per la **Société d'Édition "Les Belles-Lettres"**
95, Boulevard Raspail, 95
1934

Una nota a peu de pàgina explica que en el prefaci es troba una justificació del títol –*Skiathos ile grecque*– que no és de l'autor sinó del traductor (les novel·les de Papadiamandis són la crònica de Skiathos, són també el poema de les seves creences, dels seus costums i de les tradicions de l'illa).

D'aquesta edició va fer-se una tirada de : Cent exemplars numerats de l'u al cent per la germana de l'escriptor, Kyratsoula Papadiamandi (sic.) i vint-i-cinc exemplars sobre vitel·la de pur fil Lafuma de l'A a la Z.

L'índex inclou els capítols següents:

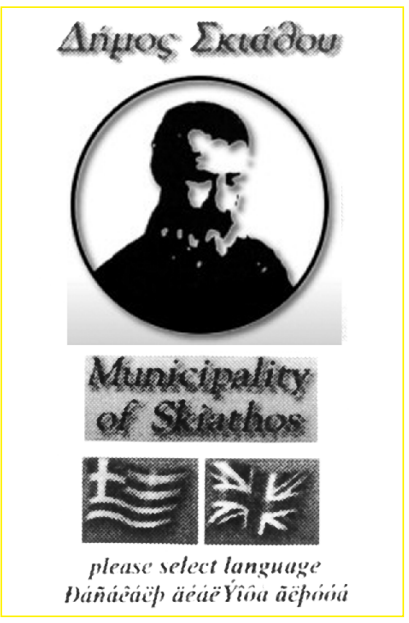
- Papadiamandis. Sa vie et son oeuvre (La seva vida i la seva obra).
- La tuese (L'assassina).
- Un rêve sur les flots (Un somni sobre les ones).
- Pâques à la campagne (Pasqua al camp).
- La nostalgique (La nostàlgica).
- La dernier filleule (L'última fillola).
- Le mariage de Karachmétis (La boda de Karachmétis).
- La désorceleuse (La desembruixadora).

Hi figuren set il·lustracions:

1. Alexandre Papadiamandis
2. Alexandre Moraïtidis
3. Le père de Papadiamandis, Papa-Adamandios
4. Skiathos, le port et l'agora
5. Skiathos; la lagune
6. Le village vu de la chapelle Saint-Antoine; dans le fond Skopélos
7. Carta de Skiathos

El llibre valia 15 francs.

Com a curiositat diré que el retrat de Papadiamandis que figura en el llibre, és el mateix que vaig imprimir d'Internet dins l'espai dedicat als escriptors de Skiathos. A més, com veurem, la imatge digitalitzada del bust d'aquest mateix retrat, forma part del logotip de l'Ajuntament de Skiathos. L'actitud que adopta Papadiamandis en la fotografia, està perfectament descrita en la pàgina 24 del llibre d'Octave Merlier i transcrita en la pàgina 37 del nostre estudi. Resumint la vida de Aléxandros Papadiamandis, que explica Octave Merlierr en el llibre que estic descrivint, reproduiré únicament alguns pocs paràgrafs molt relacionats amb la narració de la Maria Àngels Anglada.

Logotip de l'Ajuntament de Skiathos

El pare d'Aléxandros, Adamandios Emmanouïl, era descendent d'una família de Skiathos, era mariner i havia esdevingut sacerdot, papàs, transformant el seu cognom en Papa-Adamandios. La mare d'Alexandre era filla d'Alexandre Moraïtidis.

Alexandre era el cinquè fill de la família i els dos primers, una nena i un nen havien mort molt joves, Kiratso als cinc anys i Manolis als divuit mesos. La tercera, una filla, Maria encara viu i te més de 85 anys; la quarta Chariclée, va morir el 1921. Després d'Aléxandros nasqué Sophoula, morta el 1930; Georges nascut més tard morí l'any 1905 i la seva germana bessona morí al bressol; finalment Kyratsoula, nascuda el 1860, és la única soltera supervivent, que es manté perfectament amb una noble distinció (és precisament la germana que patrocina el llibre d'Octave Merlier).

Papadiamandis va néixer el 4 de març de 1851. En batejar-lo se li donà el nom d'Alexandre.

L'escriptor explica la seva joventut en alguna de les seves novel·les. Seguia els seus companys en els jocs; aquests eren fills de mariners o pescadors, maledu-

cats, descalços i mal vestits, sempre dins l'aigua, pescant crancs i atrapant pops i colpejant-los llargs instants sobre la primera pedra plana trobada. La mare del jove Alexandre no permetia que el seu fill seguís aquests pillets i l'obligava a portat sabates. Els petits camarades se'n reien del fill del papàs.

A l'escola, el jove Alexandre és el millor alumne de la seva classe, juntament amb el seu cosí, Alexandre Moraïtidis. Li agrada l'estudi i el dibuix i sense haver après art li plau reproduir els sants que veu en les icones.

El 1862 és enviat a Scopélos (una illa veïna), a l'Escola Hel·lènica, on obté el diploma de fi d'estudis.

Durant les vacances i anys de llibertat el jove Alexandre es retroba freqüentment amb molts camarades de la mateixa edat: Spiros Moraïtidis, Sotirios Économou i Alexandre Moraïtidis (el seu cosí, professor i periodista).

Com tots els joves d'aquesta època, ha après el paper immens que ha jugat el sacerdot ortodox en la història de la Grècia esclavitzada i renaixent. Els seus pares, els seus oncles i els seus amics són sacerdots o monjos i han observat la superioritat d'aquests sobre els professors laics; han vist els bonics pergamins dels convents i han vist els manuscrits de música eclesiàstica, amb curiosos signes negres i vermells. Van sovint al convent veí de l'Evangelista on aprenen a cantar salms i témpores i portats per una força d'entusiasme i vocació juvenil prometen esdevenir monjos.

El seu pare envià l'adolescent a l'institut del Pireu, però la rigorositat dels mestres, provocà que tornés a Skiathos durant el primer any. Aleshores es passà set mesos al Mont Athos, recorrent els convents i les cel·les dels solitaris. El seu entusiasme és gran, perquè Athos és la tradició dins la seva integritat. Sota aquests efectes escriu a la seva mare l'intenció de fer-se monjo. No obstant, l'entusiasme del jove per a la vida monacal cau en el curs del viatge. Mai se'n sabrà la raó. Fou el rebuig per l'ascetisme religiós dels cenobites del convent de Esphigménos o per l'estretor d'esperit d'alguns monjos severs, els quals no havent sortit mai d'Athos descoratgen cruelment les joves vocacions? O potser alguns records gelosament i castament estimats, que es reflecteixen en alguna de les seves novel·les? No se sap res de la seva vida sentimental, dos o tres noms amagats per l'art de les seves obres.

Al tornar d'Athos li diu a la seva mare: "Jo, em faré monjo dins el món".

El seu pare li va aconsellar acabar els estudis de l'institut i després seguir durant dos anys els cursos de la Universitat. L'octubre de 1873, Papadiamandis entra al liceu Varvakion : té vint anys. El 1874 s'inscriu a la Facultat de Lletres on aprèn les llengües estrangeres que li faran accessibles el pensament i l'art d'Europa. Papadiamandis, a part del diploma, havia adquirit una cultura general. Havia après francès i anglès i havia llegit i rellegit totes les grans obres escrites o traduïdes a aquestes llengües; s'havia nodrit de literatura antiga: Homer, els Tràgics, els Evangelis eren essencials en la seva "caixa" de llibres. Aquesta "caixa" era a la vegada la seva biblioteca i el moble preciós on conservava els seus manuscrits. S'hi troba també un Shakespeare, un Milton, un Dickens i un Cervantes.

A Atenes, escriu, tradueix i salmòdia nits senceres, freqüentment amb el seu cosí Moraïtidis, a la capella de Sant Eliseus; s'entreté molts cops en el cafès, on beu amb molt de gust amb els seus amics; aquests són el monjo Niphon, que ha deixat Mont Athos per Atenes, el vell Barba-Spyros, un petit comerciant jueu, tots ells rics en anècdotes i hàbils en expressar-se en llengua saborosa, i Kyr Nikos i la seva dona Polyxène Bouki; és tota l'església de Sant Eliseus, aquest humil grup de cristians primitius germans en Jesucrist.

Alexandre Moraïtidis evoca en una agradable narració la figura del seu amic, recordant la seva vida de treball, de solitud i de salmòdia. Papadiamandis tenia un treball irregular, atès que havia de seguir les gasetes angleses i traduir les noves notícies de l'estranger pel diari "l'Acropole" i el "Neon Asty"; a més, estava obligat a esperar el correu d'Europa, el qual, sobretot a l'hivern, tardava a arribar fins a la mitja nit. Tenia una mania molt bonica, molt sana i molt humana: volia, després de sopar, estar descarregat de tota feina.

Se'l podia trobar en un petit cafè, tot sol en un racó, el cap inclinat, les mans encreuades sobre el ventre, davant d'una tisana de sàlvia. Mut. No veient a ningú.

Al voltant d'aquesta figura, bastant complexa, barreja de dolcesa i de vivacitat, de sensualisme i de castedat ingènua i cristiana, seria fàcil multiplicar anècdotes p.e. la paraula agradable que va dir al seu amic, narrador i cronista espiritual, ***Nirvanas****, el qual va tenir la sort de fotografiar-lo; "ves de pressa, –va dir-li en francès–, nosaltres excitem la curiositat del públic", i el públic eren dos o tres pillets enllustradors de sabates.*

Esdevingut sorrut al final de la seva vida, Papadiamandis responia així a aquells que el saludaven.

–Bon dia, Senyor Aléxandros.

–No tinc temps.

Arronsava les espatlles mig somrient, mig enfadat. Instants després, recordant la seva falta d'educació, creuant de nou el seu interlocutor, es parava, li demanava perdó per la seva brusquedat i reprenia la seva marxa pensativa.

Ningú no és profeta en el seu país, deia un habitant de Skiathos. Nosaltres mai li hem donat importància. El consideràvem un "ximple".

Saben com vivia? Bevent en tots els cafès, amb no importa qui, especialment amb gents del poble, carregadors del port i tots els "mariners de pas".

Vestia tan malament, tan miserablement, tan negligentment –encara que portava sempre coll i corbata!– que l'hauríeu pres per un pidolaire. S'explica que un riquíssim atenenc, Syngros, que no el coneixia, en trobar-lo un dia pel carrer, li donà generosament, dos sous...

Va tornar definitivament a Skiathos el 1908 –devia morir dos anys després– les seves germanes, per a les quals tenia una gran tendresa, el cuidaven de la millor manera.

Una petita habitació estreta de parets blanquejades amb calç. Un "tzaki" –una xemeneia baixa– prop de la finestra que donava sobre el rierò. No hi havia llit;

Vista de Skiathos (1928) del llibre Skiathos ile Grecque.

sota una mena de petit armari encastat a la paret, dos "kélims", per terra. En el tzaki, algunes cendres calentes. Fora feia molt fred.

Després de molts dies, no podia descansar, pel dolor del cos. Era una mala grip; una pneumònia, van opinar d'altres. Ell no volia veure el metge.

A la nit demanà un llibre a les germanes, per tenir-lo a la mà. Posant-se de cara a la paret va començar a salmodiar. A la una del matí, les germanes van trobar-lo adormit, els ulls tancats, fred. L'enterraren l'endemà, tres de gener de 1911.

No hi ha tomba a nom de Papadiamadis en el petit cementiri de Skiathos. Sols un pi i una planta, mostren el lloc on va ser enterrat. Els seus ossos foren retirats, segons el costum grec, tres anys després de la seva mort i es conserven a l'església de la Panaghia, en l'Alt-Skiathos,dins d'un petit cofre que conté un crani i alguns ossos; un petit crani groguenc que una vella us mostra, pietosament o maquinalment, qui sap?

Massa pobre per pagar-se l'edició de les seves obres, va morir sense tenir altra satisfacció que veure les seves novel·les publicades en els diaris i revistes literàries del seu país.

Abans d'escriptor, Papadiamandis fou periodista o més exactament traductor al servei d'un diari d'Atenes. El seu cosí Moraïtidis el va introduir en l'equip d'un diari atenenc, el "Journal" d'en Coromilas, on li encarregaren les traduccions del francès i l'anglès. Més tard, Gavriilidis li confià la mateixa tasca a "l'Acropolis". Sortint del despatx, treballava a casa seva o en un cafè, al costat dels seus amics; després a l'hora de l'Hespérinos, de les Vespres, anava a cantar a alguna església familiar. La seva vida era una barreja de la del poble i la de l'església. Era un mestre en matèria de ritual: se'l consultava sobre qüestions molt especials de ritus o de dogma de l'església ortodoxa.

Va traduir la Bíblia en llengua moderna.

Vólos (Bólos) és una ciutat marítima de l'Est de Grècia, capital de Magnèsia, junt al golf de Pagassitikos o de Vólos, al peu de les muntanyes costaneres de Thessàlia (Pélion). Comunicada per ferrocarril i carretera amb Làrisa, és el port important més proper a Skiathos.

Octave Merlier l'autor del prefaci i traductor de *Skiathos ile Greque*, viatja a Skiathos per mar, encara que de forma diferent a la seguida per l'oncle del suposat hel·lenista Emmanuel de Frédy. Pierre de Coubertin viatjà, segons el conte, el 1890 en un veler des d'Atenes, mentre que Octave Merlier va fer-ho en un petit vapor, que va partir també de la capital grega. Segons explica, va arribar a Skiathos el Divendres Sant de l'any 1928, trobant per tot arreu l'atmosfera que Papadiamandis havia conegut i entre la qual havia crescut. A continuació resumeixo la descripció de l'illa i dels seus voltants, que fa en el prefaci del llibre, Octave Merlier.

Skiathos era la illa de les cases blanques, cúbiques, minúscules, de carrerons tan estrets que un ase hi passava penosament si portava una càrrega ordinària en els costats.

Skiathos és una illa de l'arxipèlag de les Sporades del Nord, poc visitades aleshores pels viatgers. El nom de Skiathos sembla ser, com el de Korinthos, un nom d'origen egeu. Deriva del radical σχιά, l'ombra. Encara pot considerar-se l'illa ombrívola, malgrat la desaparició de molts boscos de pins que antany l'adornaven, a despit dels pastors que són els que els han cremat. És la primera gran illa que es troba a l'entrada del golf de Vólos. Quan es puja sobre un dels seus nombrosos turons, es veu a l'oest, molt a prop, la costa de Thessalea, amb el seus pobles encimbellats; cap al nord-oest, el Pèlion i l'Ossa; al nord, la Chalcidique amb el Mont Athos a la dreta; a l'est, Halonnissi, Scopélos, l'illa veïna que inspira nostàlgia i cap al sud i el sud-est, l'Eubée, l'Euriponissos, familiarment anomenat Gryponisi.

Tres grans badies naturals, golfs profunds tancats per llargs illots (les Tsoungries), tal i com el port aleshores existent. A l'oest del poble, el port de la Gran Flota, al bell mig, el petit port tranquil que allarga el dic davant l'àgora. A l'est el port de las grans barques de vela.

Deixem darrera nostre el petit poble riberenc i els seus turons pintorescs, deixem a la dreta la Xanémo on la violència del Vòrias, el vent del nord ha deformat els pins i les oliveres salvatges; anem cap al convent de l'Evanghélismos, que cau en ruïnes i pugem cap al Castro, l'antiga vila abandonada.

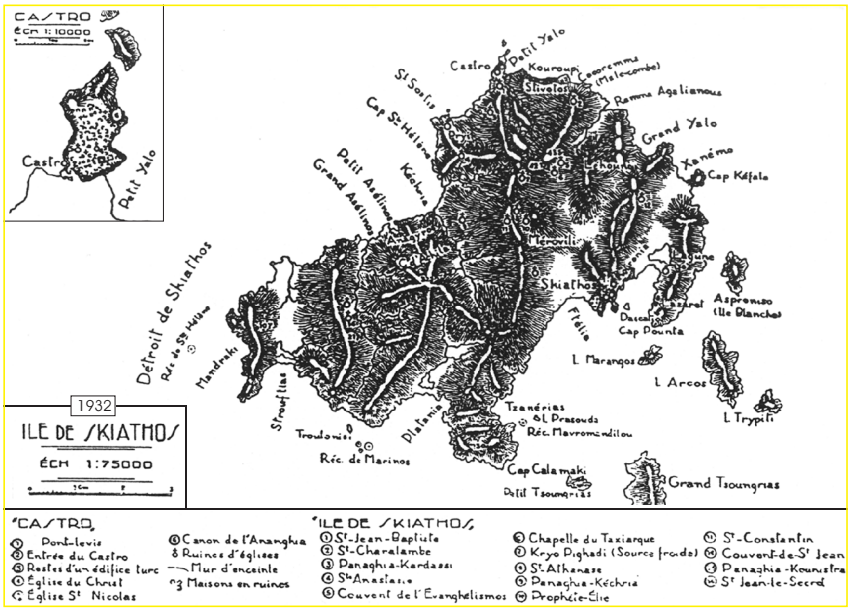
En les profundes torrenteres de plàtans, pengen els seus amplis brancatges sobre les fonts clares i silencioses; sobre els pendents dels turons, les oliveres allarguen les seves enormes torsions; al voltant de la blancor de les capelles, els xiprers, lliures, eleven llur ombra allargada sobre els pins i els pins pinyoners.

Allà baix, a l'esquerra del pendent de Kouroupi, s'erigeix amenaçadora, l'eminència pedregosa i grisa del Castro. Per tot arreu, als costats, ruïnes informes de capelles i de cases. El camí porta a un

estret congost dominant l'abisme; la roca es ací com tallada per una arma gegantina; aquí la porta del Castro, aixecada sobre una ampla terrassa. Un pont-llevadís, abans unia el Castro a l'illa. El pont no existeix, encara que una escala improvisada s'eleva a l'entrada de la petita ciutadella. Allí s'hi trobaven 300 cases i 22 esglésies. Encara en peu dues esglésies parroquials: la de Sant Nicolau, patró dels pescadors i dels mariners i l'església de Crist.

És dins el Castro on vivien els habitants de Skiathos abans de 1830, admirablement protegits contra els pirates en aquest refugi quasi inaccessible. Però quan la Guerra de la Independència, tornà a la jove Grècia les Cyclades i les Sporades, quan la seguretat penetrà en totes aquelles regions, els habitants del Castro deixaren l'abric ancestral i poc confortable, per descendir a l'emplaçament del poble actual.

La vida del Castro, Papadiamandis no la va conèixer quan nasqué el 1851, però els seus pares havien nascut a l'antiga vila i el seus avis hi havien viscut. Així, tota la seva infantesa es repartí entre la realitat sense emocions del poble de baix i l'enterbolida ficció de les narracions del Castro, amb els vells contes virtuosos i interminables, les llegendes de nereides de bonic cos però d'ira fatal, de dragons bramant i perseguint durant la nit els passejants retardats i dimonis que feien rodar roques pel pendent del Kouroupi. Algunes dones molt grans, sabien també tràgiques històries o recordaven la crònica "castriana" de l'època dels Turcs. Moltes d'aquestes llegendes han estat novel·lades per Papadiamandis, algunes amb personatges de la seva pròpia família.

Mapa de Skiathos (1928) del llibre Skiathos ile Grecque.

Navegant per Internet busco informació sobre l'illa de Skiathos. Trobo dades sobre l'actualitat de l'illa, cultura (esdeveniments culturals, música i dansa, arquitectura, navegació o vestits tradicionals) història, escriptors (Papadiamandis i Moreïtidos) i fins i tot l'esmentada fotografia de Alexandros Papadiamandis.

Actualment Skiathos és un paradís que fa força anys va ser descobert. Fins aleshores únicament era coneguda l'illa per ser la pàtria de Papadiamandis; però avui es una de les illes més famoses de Grècia. En les seves boniques platges és comencen a construir hotels i el turisme ha crescut extraordinàriament en poc temps.

Avui pot arribar-se a Skiathos per via aèria diàriament des d'Atenes i tots els dies, de març a setembre, des de Tessalònica. Per mar estan programats diàriament diversos ferris des d'Agios Konstantinos (44 milles nàutiques de distància en 3.30 hores) i des de Vólos (36 milles nàutiques de distància en 3.30 hores).

La ciutat de Skiathos, única àrea construïda, està situada en el costat sud-est de l'illa en una badia arrecerada del vent. És un assentament relativament nou, edificat entre 1829 i 1830, en el lloc on existia l'antiga ciutat sobre dos turons al costat del mar. Aquesta havia estat construïda l'any 800 a. de Crist.

La tradicional arquitectura de Skiathos, que està desapareixent contínuament, no té una estructura de caràcter illenc. Les cases són petites i la majoria tenen dos pisos. Són fetes de pedra, amb les parets externes blanquejades. Existeixen dos tipus de cases, rurals i senyorívoles. Els carrers són estrets, fets sense cap planificació, són pintorescs i fets de blocs de pedra. Aquests blocs estan col·locats verticalment per facilitar el desplaçament de l'aigua de la pluja i per fer l'estructura més estable. Hi ha petites places en diferents punts de la ciutat fetes per emfatitzar esglésies, fonts o altres edificacions similars.

Les cases normalment no tenen patis, encara que quan els tenen són molt petits i estan plens de flors i gerres de vi. Les portes són generalment molt senzilles, sense motius ornamentals, excepte en algunes cases senyorívoles que són d'estil neoclàssic. Les portes principals en la majoria de cases són senzilles, de fusta i es tanquen per dintre amb un baldó. Les cases senyorívoles tenen el marc de la porta de marbre, amb un fanalet decorat de tipus neoclàssic. Hi ha poques finestres, petites

Mapa actual de las platges de Skiathos.

Skiathos avui.

La casa de Papadiamandis.

Interior de la casa de Papadiamandis.

El Castro.

Platja de Kuokunarias.

i rectangulars. Els pisos baixos tenen habitualment barres de ferro de seguretat amb motius ornamentals. Els balcons són petits, amb apuntalaments de marbre adornats amb escuts en relleu de ferro. Las baranes són de barres de ferro amb diferents motius ornamentals també neoclàssics.

La casa on va néixer Papadiamandis l'any 1851 no existeix en els nostres dies. Va ser venuda i derruïda. La casa que avui es conserva, on va viure i morir l'escriptor, va construir-la el seu pare Papa-Adamantios entre 1850 i 1860, segons consta en una inscripció fixada a la façana. Està situada a uns 100 m de la costa est de la ciutat, en un estret carrer sense sortida. És un petit edifici de dues plantes, d'arquitectura tradicional, de parets fetes de pedra i de "Tsatma" (lleugera construcció feta de fusta i guix). Les quatre vessants de la teulada de fusta, estan cobertes amb teules de tipus bizantí. Portes i finestres són de fusta, i com l'escala conserven el color original. El pis inferior té tres cambres, a l'esquerra hi ha l'habitació d'hivern amb una llar de foc. Ací es on Papadiamandis va viure els seus últims moments. L'any 1954 l'edifici fou adquirit per l'Estat i des de llavors pertany a l'Ajuntament. El 1965 va ser declarat monument preservat pel Ministeri de Cultura. El 1990 van realitzar-se treballs de reparació i des de 1994 els baixos van ser transformats en sala d'exposicions. Actualment, la mansió és un Museu, on els objectes de la casa i els personals de Papadiamandis són conservats tal i com estaven al final de la seva vida.

El Castro constitueix un lloc d'obligada visita turística, per poder contemplar l'aspecte actual de l'antiga fortalesa, amb els seus ponts de fusta que l'unien a l'illa i els restes de les antigues cases i esglésies. Especial atenció mereix un element essencial per a la defensa del Castro: la "zematistra" (una gran caldera d'aigua situada sobre la porta, destinada a escaldar els intrusos).

En les pàgines d'Internet sobre Skiathos, es parla de la vida nocturna de l'illa (cinemes, *night clubs*, tavernes típiques i restaurants), de la possibilitat de practicar esports (*windsurfing* i tennis) i de les boniques platges (Achladies, Tzaneries i Koukounariés –la platja on segons el conte, va banyar-se el Baró de Coubertin–, i moltes d'altres). Curiosament, no hem trobat referències sobre la vegetació de l'illa, visible en algunes fotografies, i sobre els seus xiprers, que tant havien impressionat l'oncle d'Emmanuel de Frédy i Octave Merlier. Possiblement el progrés i la construcció han tingut quelcom a veure en la probable desforestació que l'any 1928, segons Merlier, ja havia començat.

La ressenya de la figura i de la personalitat de Papadiamandis, així com de les característiques geogràfiques i ambientals de l'illa de Skiathos, que fa Maria Àngels Anglada en el conte, semblen demostrar que l'escriptora havia llegit i més que llegit s'havia introduït i viscut dins el prefaci de l'obra de Octave Merlier.

La primera Marató, la guanya el 10 d'abril de 1896 el pastor grec de 23 anys Spiridon Louis, que era fill de Maroussi. Es prepara mitjançant el dejuni i l'oració i segons es deia passà l'última nit davant de les icones, entre la llum amortida dels ciris. Aquesta cursa rememorava la gesta del soldat Phidippides o Philipiddes, el qual va córrer des de Marató fins a Atenes per comunicar la victòria dels grecs sobre els perses. En arribar va exclamar KAIRETE NENIKIKÁNEN! Hem vençut! i caigué mort pel cansament. Ninikikánen era la paraula que pronuncià el boig de Skiathos en el conte, abans de caure davant del Baró de Coubertin.

Es diu que Spiridon Louis va guanyar de premi una copa d'argent donada per Michael Breal (més endavant, en l'epíleg, parlarem d'aquest transcendental i interessant personatge), un vas antic i a més, va obtenir la llibertat d'un seu germà, el qual estava empresonat per haver participat en una baralla sagnant. No és segur que el milionari Georgios Averoff li regalés un milió de dracmes; la llegenda explica que la promesa d'aquesta important quantitat de diners, va provocar la mort de tres joves maratonians, que intentaren sense cap preparació realitzar la cursa.

Encara que sé que una recerca té principi, però que difícilment pot dir-se que té final, pensava acabar aquí aquestes "Notes a

peu de pàgina". Ahir, 2 de gener de 2001, vaig parlar amb Eusebi Ayensa. Segons va explicar-me està treballant en un projecte editorial per publicar les obres completes de la Maria Àngels Anglada. Possiblement és la persona que millor coneix aquesta obra. Va informar-me que en un llibre de poemes de la Maria Àngels anomenat *Arietta*, publicat per Columna l'any 1996, s'hi troba un poema intitulat "Després de Marató", que tot seguit reprodueixo:

Després de Marató

Qui mai ho hauria dit?
Aquell soldat amb la vista entelada,
brut de suor i de pols, les sandàlies
fetes bocins, era l'invicte nunci
de la gesta més clara, radiant.
Si no haguéssim sentit dels seus llavis tallats
el mot sagrat "vencérem"
potser li hauríem allargat un òbol
com a un obscur captaire foraster.
Perquè no ens recordem gaire sovint
de les humils i ferides disfresse
que els déus trien, o els àngels.

L'autora fa una extraordinària descripció de l'aspecte del soldat de Marató. Després sacralitza el mot "vencérem", que aquest pronuncià abans de morir i pel qual aquell home obscur, humil i ferit conquerí la categoria immortal d'heroi.

Aquest poema ocupa un lloc en l'apartat "Aparicions", situat al final del llibre. Sembla que la Maria Àngels ha inclòs en l'esmentat apartat, poemes relacionats amb alguns records molt personals presents en la seva ment, els quals es fan aparents de tant en tant en la seva memòria i en la seva obra. Que entre aquests s'hi trobi la imatge del soldat de Marató, crec que té una transcendència cabdal per explicar-nos la motivació del conte que estem analitzant. Penso que imaginàriament la Maria Àngels Anglada ha volgut, a través d'Adonis, el boig de Skiathos, actualitzar la importància de la gesta de l'heroi de Marató, immortalitzant-la com l'hipotètic origen dels Jocs Olímpics actuals. Com veurem en l'epíleg, algú va avançar-se en aquesta idea l'any 1896.

Epíleg

Com deia la Maria Àngels Anglada en l'entrevista televisiva, en el conte "hi explico el veritable origen dels Jocs Olímpics, que no és el veritable origen, però que podria ser-ho..." i penso que és una llàstima que no ho fos. Ja hem vist que Coubertin, influenciat per la pedagogia i l'educació esportiva d'Anglaterra, havia decidit restaurar els Jocs Olímpics de l'Antigor i hem vist també que de bon principi no pensava en Grècia com a primera seu dels Jocs de la renaixença. El seu esperit xovinista i la seva prudència l'impulsaven a organitzar-los a la capital de França l'any 1900. Hauria estat un nyap similar, al que recentment va ocórrer en atorgar a Atlanta els Jocs del Centenari. Va estar la tenacitat, no exempta d'una certa follia, d'el grec Demetrius Vikelas, que aconseguí la designació d'Atenes, per al 1896. Hauria estat més bonic que la frase que imaginàriament la Maria Àngels Anglada situa en el pensament de Coubertin: "Quin poble és aquest, que fins i tot la follia d'un pastor duu la marca de la glòria?", fos la veritable motivació de la restauració dels Jocs. Personalment m'ompliria de joia que aquest fos el seu veritable origen.

En la tan esmentada entrevista, la Maria Àngels Anglada afirma que ha escrit el conte "en homenatge, a un escriptor grec, del segle XIX, que es diu Papadiamandis i que és el millor prosista grec del segle XIX i és fill de l'illa de Skiathos". Després en publicar-se la *Nit de 1911*, l'autora dedica el conte, "Als meus companys professors de llengües clàssiques, espècie no protegida". Possiblement la justa problemàtica reivindicativa actual d'aquest col·lectiu de professionals, ha pogut més, que la primitiva idea d'homenatjar Papadiamandis. Ara bé, possiblement la Maria Àngels desconeixia **el veritable origen d'incloure la cursa de Marató en els Jocs Olímpics d'Atenes**. Va ser Michael Jules Alfred Bréal, amic de Coubertin, brillant filòleg de la Sorbonne i professor de Gramàtica Comparada del Col·legi de França, qui, l'endamà de la restauració dels Jocs escriu

Michael Bréal.

entusiasmat a Coubertin i té la visió de proposar-li instituir una cursa, fins aleshores desconeguda en les competicions esportives: la Marató. El filòleg precisava textualment: "Seria bo veure si els nostres atletes moderns podrien igualar Phidippides". Bréal va oferir una copa d'argent al corredor que, sortint de Marató arribés primer a Atenes, durant els primers Jocs de l'era moderna de 1896. Aquesta prova de resistència va tenir una extraordinària significació, perquè representava el fil directe d'unió amb els Jocs Olímpics de l'Antigor. A més, la victòria d'un pastor grec va fer reviure la figura del herois clàssics. Des d'aleshores la cursa de Marató ha estat la prova més emblemàtica del programa olímpic, amb un extens anecdotari i una llista impressionant de personatges mítics. Estic segur que la Maria Àngels Anglada estaria orgullosa de saber que un company seu, filòleg del segle XIX, posseïa una imaginació tan desbordant com la que a ella li va permetre escriure aquest extraordinari conte sobre el veritable origen dels Jocs Olímpics.

A la dedicatòria del conte se li poden atorgar, justament, més de cent anys de vigència.

GEDE
(Grup d'Estudi Dona i Esport)

Paraules clau
dones adultes immigrants,
programa d'activitat física, cultura islàmica, ajuntaments

El Farah es mou: Una experiència amb dones magribines

▪ **SÒNIA ALBUIXECH GÁMEZ**
Mestra especialista en Educació Física.
Llicenciada en Ciències de l'Activitat Física i l'Esport (INEFC-Barcelona)

▪ **NOELIA BATISTA ROMERO**
Llicenciada en Ciències de l'Activitat Física i l'Esport (INEFC-Barcelona). Membre del GEDE

Abstract
The Sant Boi Social Services, is requesting the GEDE (Study Group Women and Sport) to apply the program of physical activity for adult women "Surt, mou-te!" *(Go out and move) to a group of women immigrants from the Magreb. After a year of intervention, the specific characteristics of the group reveal the necessity of creating a new program of physical activity applied to this women's collective.*

Key words
immigrant adult, women, physical activity programme, Islam culture, municipalities

Resum

Els Serveis Socials de Sant Boi, van demanar al GEDE l'aplicació, a un grup de dones immigrants magribines, del programa d'activitat física per a dones adultes, "Surt, mou-te". Després d'un any d'intervenció, les característiques específiques del grup esmentat van provocar la necessitat de crear un nou programa d'activitat física aplicat a aquest col·lectiu de dones.

Des de fa dos anys, el GEDE (Grup d'Estudi Dona i Esport) de l'INEFC de Barcelona desenvolupa activitats físiques adreçades a dones adultes immigrants de la ciutat de Sant Boi (Baix Llobregat). Allò que va començar sent l'aplicació del programa "Surt, mou-te!", ha esdevingut, amb el pas del temps, un repte, a causa de les necessitats del grup de dones, les quals necessitaven un programa d'activitat física específic per a elles.

En la primavera del 2000, els Serveis Socials de l'Ajuntament de Sant Boi van creure necessari incloure l'activitat física com una eina d'integració social, mitjançant la qual, les dones magribines immigrants de la ciutat aconseguirien, d'una banda, els beneficis associats a una pràctica física regular i, d'una altra, la pròpia socialització (relacionar-se amb altres dones, aconseguir un espai de vivències propi, etc.).

Amb aquest objectiu, els Serveis Socials es van posar en contacte amb el GEDE, atès que coneixien l'existència del programa "Surt, mou-te!" (adreçat a dones adultes més grans de 35 anys). La seva idea era aplicar aquest programa al col·lectiu de dones immigrants. I així va començar la nostra aventura.

El programa va començar amb moltes ganes i amb una fe cega que era el programa d'activitat física més adequat per a elles. Malgrat que el programa està realitzat tenint en compte una població i una cultura específica (dones adultes, amb poca o nul·la història motriu prèvia, etc.), les característiques que presentava aquest grup de dones eren molt similars i per aquesta raó vam pensar que allò que importava no era en quina població s'havia pensat en fer el programa, sinó en les mateixes característiques de les dones. Per aquest mateix motiu, vam engegar el programa.

Vam trigar unes quantes sessions a adonar-nos que no funcionava com esperàvem, perquè, creient que ho fèiem bé, no se'ns va acudir de pensar que, potser, no era això ni el que esperaven ni el que volien. Així doncs, un dia, vam decidir de preguntar-los què els semblaven les classes i la sorpresa va ser nostra en descobrir que no els agradaven del tot.

Aquesta és la raó per la qual el programa va començar a sofrir variacions, tant en l'aspecte de continguts com en l'aspecte de metodologia, amb l'objectiu d'adaptar-lo a la nova realitat en què ens trobàvem. Tant va ser així que ens vam adonar que aquest col·lectiu necessitava un programa d'activitat física desenvolupat específicament per a elles, i no l'adaptació d'un altre de ja existent.

Tota aquesta problemàtica ens la vam trobar durant el primer any d'aplicació del programa.

Arribats al 2001, aquest col·lectiu de dones es va configurar com a associació: Associació de Dones Magribines de Sant Boi "El Farah" (L'alegria). Aquesta associació realitza diverses accions. D'una banda, les que elles reben ("cangurs", assistència legal, classes d'activitat física, classes d'informàtica, alfabetització, jornades interculturals, intercanvis gastronòmics, etc.) i de l'altra les que elles fan (tallers d'"henna", jornades informatives a escoles per explicar el fet de la immigració, la cultura musulmana, la dieta àrab, etc.). Totes aquestes accions no parteixen dels Serveis Socials, sinó que és la mateixa associació la que busca els recursos materials i econòmics per portar a terme les

accions que creuen oportunes, encara que, evidentment, segueixen en una estreta relació de col·laboració amb Serveis Socials.
I entre aquestes activitats destaquen les sessions d'activitat física; per segon any consecutiu van escollir el GEDE perquè una de les seves components realitzés aquestes sessions setmanals.
Durant el segon any d'intervenció, el GEDE ja no va utilitzar l'adaptació del programa "Surt, mou-te!" sinó que va desenvolupar i aplicar un programa específic, que partia de la pregunta següent: Què pot aportar un programa d'activitat física a aquest col·lectiu de dones?
D'una banda, tots aquells beneficis que es relacionen directament amb l'activitat física, com ara:

- Una millora de la condició física.
- Una millora de la consciència corporal (autoconeixement).
- Una millora de les relacions interpersonals.

Al capdavall, **una millora de la qualitat de vida**, sense oblidar-nos del component lúdic, que és un altre factor associat a la pràctica de l'activitat física.
D'altra banda, gràcies al component socialitzador de la pràctica d'activitat física, una major integració d'aquest col·lectiu en la societat que l'envolta.
Tot seguit, fem una relació dels diferents apartats que hem cregut que cal abordar amb el programa:

Àmbit social

- Coneixement de la cultura específica de la població a la qual ens adrecem. Situació de les dones dintre d'aquesta.
- Problemes d'adaptació i integració de les dones a l'entorn.
- Situació professional i nivell educatiu de les dones.

Àmbit motor

- Història corporal (importància del cos dintre de la cultura).
- Experiències motrius.
- Tipus d'activitat física que practiquen.
- Opinió sobre la pràctica esportiva.

Perspectives de futur del col·lectiu de dones

- Temps de permanència al país.
- Educació de les filles.
- Com es plantegen la vida aquí: viuen amb els seus costums o adopten els d'aquí.

Aquests tres aspectes han de complementar-se amb les característiques que ens vénen imposades per les característiques de l'activitat que requereix el col·lectiu, com:

- Espai tancat: les dones prefereixen un espai de pràctica tancat ja que així no estan a la vista d'observadors i se senten més còmodes i desinhibides.
- Grups heterogenis: tant d'edat (que oscil·la entre els 28 anys i els 65) com de nivell de condició física i d'execució tècnica dels diferents exercicis proposats.
- Història motriu prèvia: la majoria no han rebut una educació física a l'escola, i tampoc no han realitzat cap esport o pràctica física.
- Relacions familiars: existeixen vincles familiars entre les participants. Si una d'elles està malalta, les altres poden no venir a les sessions.
- Llengua: és un factor important. Elles s'expressen en la seva llengua (àrab) i poques tenen un coneixement del català o el castellà. Per aquest motiu, les indicacions, correccions de les posicions, etc., s'han de realitzar mitjançant gesticulacions i mímica, cosa que alenteix el ritme de les sessions.
- Falta de cultura esportiva: algunes dones consideren que les sessions són una manera de perdre pes, sense considerar la pràctica d'activitat física com un component més de la seva salut i qualitat de vida.

En base a tot el que hem exposat, vam centrar els objectius generals del programa en:

- Millorar la condició física.
- Millorar la consciència corporal (autoconeixement).
- Adquirir nous hàbits higiènics.
- Treballar i desenvolupar l'autoacceptació.
- Millorar les relacions personals.
- Conèixer la nostra societat.

L'experiència d'aquests dos anys ha estat molt positiva, de fet, pensem que hem tingut més sort que les dones, ja que hem après molt més que no pas elles, per diverses raons:

- Ens han ensenyat la seva cultura, la seva manera de fer les coses, la seva religió... el seu món. Ens ho han "ensenyat" des del punt de vista de com és de bonic per-

Sònia Albuixech presentant l'experiència del treball amb dones magribines.

tànyer a una cultura de la qual estan orgulloses i n'expliquen les tradicions amb satisfacció i ganes que les entenguem. Han tingut la paciència d'explicar-nos aspectes de la religió, com el Ramadà, (que nosaltres desconeixíem completament, no sabíem per què el feien o quin significat tenia); del menjar (de fet, boníssim!), de quina manera es prepara o quan es menja, d'acord amb l'època de l'any o el que se celebri; de com n'estan, d'unides, davant qualsevol esdeveniment (ja sigui el naixement o la mort d'algun conegut, sense pensar-ho dues vegades fan el possible per estar al costat de la companya, amiga o familiar); del respecte que tenen cap a les seves persones més grans, etc.
- En tot moment ens hem sentit estimades i apreciades per aquestes dones que, malgrat les dificultats que tenen per venir a les classes, no han dubtat a venir-hi i realitzar les sessions, acceptant el que els proposàvem i la nostra cultura distinta.
- No han dubtat a fer-nos entendre allò que els agrada i el que no, respecte de les sessions.

Totes aquestes raons, unides a la manera com ens parlen, com ens expliquen els seus dubtes, el seu dia a dia... fan que, durant aquests dos anys, nosaltres hàgim estat les que hem après més.

Actuació de l'Orquestra Àrab de Barcelona.

Nicolás Ormaetxea
"Orixe"

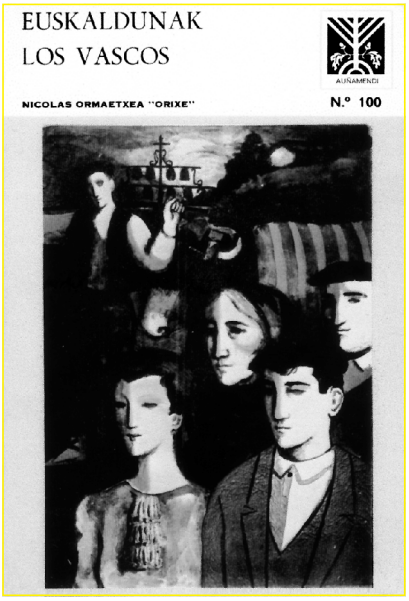
L'ESPORT A LA BIBLIOTECA

L'esport també pot inspirar poesia

Euskaldunak-Els bascos

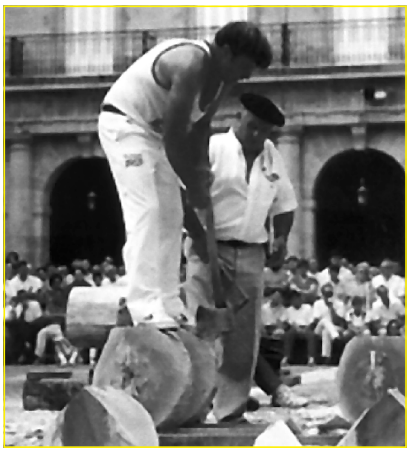
▪ **RAMON BALIUS I JULI**

Recentment van arribar a les meves mans tres estrofes de vuit versos, escrits en llengua euskera, d'un poema anomenat *Euskaldunak* (*Els Bascos),* atribuït al poeta *Nicolas Ormaetxea "Oritxe".* Estaven publicats en el llibre *Literatura de tema deportivo*, editat l'any 1969, per *Antonio Gallego Morell.* Vaig demanar la col·laboració, de l'Institut Basc d'Educació Física (Soin Hezkuntzaco Euskal Erakundea), per obtenir una traducció. Ben aviat una carta de Joseba Etxebarria Goikoetxea, director de l'esmentat Institut, em donava una amplia i documentada informació sobre la meva petició, que em permetia escriure aquest nou capítol de "l'Esport també pot inspirar poesia". Aprofito l'avinentesa per agrair profundament a Joseba Etxebarria, el seu extraordinari ajut en el coneixement de l'obra i del seu autor.

Euskaldunak - Els Bascos.
Editorial Auñamendi. San Sebastià, 1976

Nicolas Ormaetxea, més conegut pel seu pseudònim *"Oritxe"*, fill de Juan Bautista Ormaetxea i de María Manuela Ignacio Pellejero, va néixer al *caserio* d'Orexa (Guipúscoa) el 6 de desembre de 1888. Per ser trigemin, es va criar a Huici, llogaret Navarrés de docents cinquanta habitants, amb la dida Rosa Ariztimuño. Allí va viure la seva infantesa i joventut. Als setze anys va ingressar al Col·legi Apostòlic de Javier. Va cursar estudis eclesiàstics en la Companyia de Jesús a Loyola, Burgos, Oñate i Comilles, exercint la docència entre 1914 i 1920. El 1923 va ser obligat a deixar la Companyia, encara que mai va abandonar el seu gran sentit religiós, el seu misticisme i, sobretot, les pràctiques devotes. Incorporat al món laic, va escriure més de 400 articles a Euskadi sobre temes diversos, preferentment folklòrics i gramaticals. El 1934 publicà el seu poema místic *Barne muinetan* i va composar el seu gran poema *Euskaldunak (Els Bascos)*, que es va editar l'any 1950. Durant la Guerra Civil va ser empresonat a Pamplona i va aconseguir creuar clandestinament la frontera. Posteriorment, va viure a França, Argentina, Xile, Perú, Bolivia i El Salvador, tornant d'Amèrica l'any 1954. Va ser col·laborador de revistes basques i un dels membres més importants del renaixement basc, impulsat per *l'Asociació Euskaltzaleak* , i de la modernització de l'euskera, traduint el Missal a aquesta llengua. Va morir a Añorga (Guipúscoa) el 9 d'agost de 1961.

Aiskolari

Com hem assenyalat, *"Oritxe"* va escriure l'any 1934 el llarg poema *Eskaldunak*. En aquesta obra, a través de 12.000 versos, narra de forma senzilla les festes i els costums, el treball i la vida i la mort del poble basc. Com ell mateix escriu: "l'estil del meu poema és el mateix amb què l'hauria fet el poble (...). És la descripció del nostre poble rural en la seva vida de treball, en els seus jocs i diversions, en les seves ocupacions quotidianes, fins la mateixa mort. Tot amb senzillesa i naturalitat tal com ocorreixen aquestes efemèrides familiars a les gents corrents". En el pròleg, *Antonio María de Labayen* diu que "llegint els poemes més reputats de la literatura universal, *'Oritxe'*, adquirí el convenciment que intentant compondre un poema basc, era preferible l'espontaneïtat, la naturalitat, a allò que és artificialment revellit o allò inventat (...). Ningú entre nosaltres, estava preparat com *"Oritxe"* per escriure un poema com *Euskaldunak*. (...) Tenia al seu favor per ser rapsode de la vida rural, el seu íntim contacte amb el camp, del qual no va apartar-se fins ser ja força gran. Nascut i criat en una zona i en un ambient en els quals es mantenien gerds els hàbits i les tradicions seculars, va assimilar l'experiència de passades generacions. Li eren familiars l'agricultura i la pastura amb les seves feines, les seves penes i les seves joies".

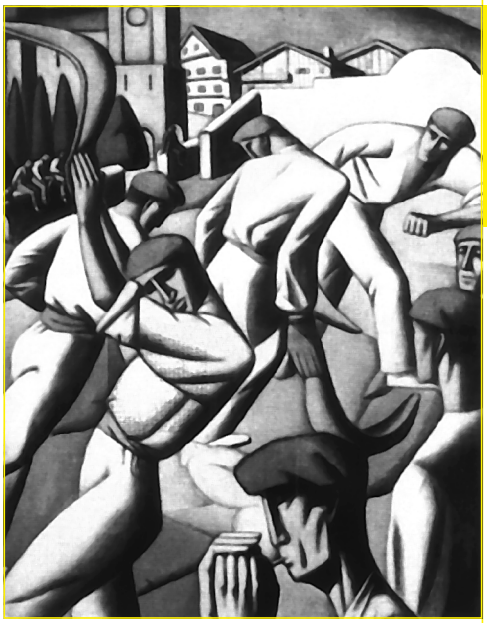
He tingut l'oportunitat i el goig de llegir *Euskauldunak,* editat per l'Editorial Auñamendi. És una edició bilingüe de butxaca, que recull el mateix text que la de luxe, publicada el 1972 per la mateixa editorial, corregit segons la llista d'errades elaborada pel mateix autor i dotat de totes les melodies originals. És la veritable epopeia rural d'un poble pacífic i fonamentalment familiar i tradicional.

He pogut comprovar que en *Euskaldunak*, on es fa referència a la vida diària del basc, tenen capital importància el joc, l'aposta i la força física. Prop de 2.000 versos, del total dels esmentats 12.000 que composen el poema, estan dedicats a jocs rurals. Es parla, entre d'altres, de les *lluites de moltons* (ari–talka) de les muntanyes navarreses; del *llançament de la barra* (sataia edo balanka), que descriu acuradament i tècnicament en 14 estrofes; de l'anomenada *aposta de les destrals* (aizkora-jokua), que consisteix en tallar a cops de destral dotze troncs d'una vara de diàmetre; destina 22 estrofes a la *cursa a peu* (laisterka-apustua) dels korrikalaris i a les apostes que aquestes curses promovien; no hi falta la descripció d'un insòlit *partit de pilota* (apezen pilota jokua), jugat després del funeral d'una avia. En el joc hi participen els vuit capellans dels pobles de la vall de Larraun (Aldatz, Errazkin, Albisu, Uitzi, Astite, Arrutz, Madotz i Alli), competint els dels quatre primers pobles contra els dels quatre següents. Segons *"Oritxe",* "en aquest esport no hi ha, amb seguretat, qui guanyi als sacerdots de Navarra" ("Ontan apezak adiñekorik Naparroan ez da, naski").

Les tres estrofes que han inspirat i motivat aquest article, són una mínima part d'un poema que *Nicolas Ormaetxea* titula *Estropadak* (Les regates), incorporat al *Euskaldunak*. Es refereix a les populars regates de *traineres* que des de 1879 es disputen en *la Concha de Sant Sebastià*.

> *Aquestes regates donostiarres tenen tres milles de recorregut (5'5 km), amb dos ciabogues (lloc on giren les embarcacions): una a mar obert i l'altra pròxima a la platja. Inverteixen en la prova prop de vint minuts. Les traineres fan uns dotze metres de llargada, són molt lleugeres i a bord voguen tretze corpulents remers, manats per un patró. En cada tongada competeixen quatre traineres, sent normalment vuit, en representació de diferents localitats marineres, les que lluiten per guanyar la bandera d'honor.*

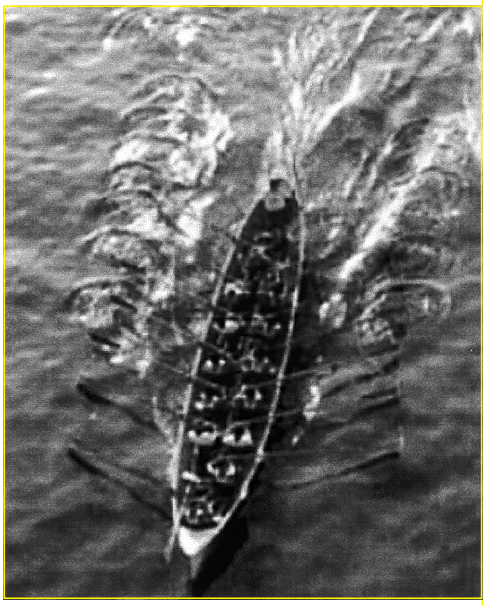
En Estropadak, *Oritxe* explica les característiques i vicissituds de les regates i ho fa a través de la suposada informació que "un home madur, natural de Deva", està proporcionant a una parella de nuvis que estan a Sant Sebastià en plena lluna de mel. Segons ell "no hi ha esport tan emocionant" com les regates de traineres. *El poema consta de 544 versos agrupats en 68 estrofes, de les quals únicament en transcriuré les 17 que considero més significatives, a través de les quals es pot seguir la competició i alhora fer-se una idea del caire del poema.*

Pilotaris.
Félix Elie Bonet. Oli sobre tela

Regata de traineres

Trainera

ESTROPADAK

Illunabarrak aizea dakar;
indartuz doa gauean;
arraunlariek arenik ez nai
biamon-bazkal-aurrean.
Ogeiez bêtik irabaztunak,
erronka ari zan kaiean:
aize-ziztuak ixildu ditu
arrandiak ezpaiñean.
(...)
Donostiarrek etzuten, uztez,
etsairik Getarirekin;
Zumai ta Zarautz janik zeuzkaten
barran agertzearekin.
Albotik batek esaten die:
-"Begira aztien itzekin!
Joku-aurreko igertze orrek
ez dik gauz onik berekin".
Oraingoan ez da Bizkaia'tik
bildur daragin Ondarru
-Donosti'rekin aurren-urteko
zorrak ordaintzen lana du-.
Aren itzala sumatu bage
lasai Donostia'k oiu.
Getari isillik ari da aspaldi,
Elkano'ren jaio-leku.
(...)
Ontziak ola, arraunak ala,
mutillak ez aundiegi,
zama aundiz lana bota ez dien
gaiñez beren burueri.
Lerden, indartsu, besoak zaiñar,
Gorputza, berriz, giarri;
sabela serail, lepoa legun
batez era biguin gerri.
Ontza gutxiren aldea dute
ontziak ontziarekin;
gizakiena berdinku dute
indarren aldearekin.
Patroiak ez du gutxien eiten
neurriz keiñatzearekin,
eta, batipat, biotz-emanez
noiz-beingo oiu beroekin.
(...)
Itsas-kaietik bana-banaka
ontziek joku-lekura.
Artzai-kaikuan esnea bezain
lasa, zabalean, ura...
Marka aundiren bat egiñen dute
mintzen ez bada gazura.
Bat edo bati asia zaio
diru-poltsaren azkura.
(...)
Guziak geldi; arraunlariek,
adoia artuz kibortari,
ezin geldirik; sumatzen dute
eskuan biotz-izerdi:
lepoa luza, biran eragin,
eskura listua jaurti,
baztarrera so, xortu naiean,
begiak maiz itxi-ideki.
(...)
Astiro "bat, bi, iru, lau" entzun ta
keiñu ber-berak artuaz,
bat baterago ezin atera
neurri berean sartuaz.
Lênengo txanpan alde egin nai, ta
iru, mokoz moko,doaz.
Donostiarrak atzera dira
zalapartaka nâstuaz.
(...)

LES REGATES

Al vespre s'aixeca un vent que va guanyant força durant la nit. Els remadors no el desitgen per a l'endemà abans de dinar. "A que fan el recorregut en vint minuts", es cantava el desafiament al port; però el xiulet d'aquell vent ha fet emmudir les bravates en els seus llavis.
(...)

Els donostiarres, segons sembla, no tenien enemic en Guetaria, Per a ells era pa sucat amb oli guanyar a Zumaia y Zarauz, únicament amb presentar-se a la rada. Algú els insinua des del seu racó: "¡Compte amb les paraules dels endevinadors!" aquests pronòstics previs a la competició, no porten res de bo".
Aquesta vegada no ve de Biscaia, Ondarroa, la temible. Força treball té en pagar els deutes que va contraure amb Sant Sebastià l'any passat. Com que no veu a prop la seva ombra, Sant Sebastià llença el desafiament amb confiança. Fa temps que Guetaria s'ha preparat silenciosament, Guetaria, la pàtria d'Elcano.
(...)
Tals han de ser les traineres, quals els rems, els nois no massa corpulents, perquè amb la pròpia càrrega no sigui excessiva la seva força. Esvelts, forçuts, de braços musculosos i de cos magre, llisos de ventre, lúcids de clatell i sobretot, flexibles de cintura.
Les traineres tenen entre elles la petita diferència d'unes unces. El pes dels homes es pot equilibrar amb la seva força. No és el patró el que menys treballa, assenyalant el compàs amb les seves mans i sobretot donant-los valor amb els crits càlids que els dirigeix a cada pas.
(...)

Surten les embarcacions una per una del port fins el lloc de la contesa. L'aigua en la mar està tan tranquil·la com la llet ho està en el kaiku dels pastors. Si el mar no es pica, avui establirem una bona marca. N'hi ha que han sentit en la seva butxaca la frisança del diner.
(...)

El públic ha pres posicions fixes. Els remadors prenen el tacte del mànec del rem, no poden parar impacients i senten en les seves mans la suor del cor. Estiren els colls, fan girar el cap sobre ells, llencen saliva a les mans, miren al costat per distreure's i obren i tanquen els ulls a cada pas.
(...)

Després d'haver escoltat, un, dos, tres, quatre, pausadament i prenent la indicació al mateix temps, no poden sortir més iguals i entrar en el mateix compàs. Volen desenganxar-se a la primera palada, però tres de les traineres van colze contra colze. Els donostiarres s'han endarrerit en atropellada confusió.
(...)

LAS REGATAS

Al anochecer levanta un viento que va tomando fuerza por la noche. Los remadores no lo desean para el día siguiente antes de comer."A que hacen el recorrido en veinte minutos" se cantaba el desafío en el puerto; pero el silbo de aquel viento ha acallado las bravatas en sus labios.
(...)

Los donostiarras, al parecer, no tenían enemigo en Guetaria. Era pan comido para ellos vencer a Zumaya y Zarauz, con solo presentarse en la rada. Alguno les insinúa desde su rincón: "¡Cuidado con las palabras de los adivinadores! Estos vaticinios anteriores a la competición, no traen cosa buena consigo."
Esta vez no viene de Vizcaya, Ondárroa, la temible. Bastante trabajo tiene en pagar las deudas que contrajo con San Sebastián el año anterior. Como no ve cerca su sombra, San Sebastián lanza su desafío confiadamente. Hace tiempo que Guetaria se ha preparado en silencio, Guetaria, la patria de Elkano.
(...)
Tales han de ser las traineras, cuales los remos, los muchachos no demasiado corpulentos, para que con la carga propia no se la echen excesiva a sus puños. Esbeltos, forzudos, de brazos musculosos y de cuerpo magro, lisos de vientre, lúcidos de pescuezo, y sobre todo, flexibles de cintura.
Las traineras tienen entre si la pequeña diferencia de algunas onzas. El peso de los hombres se puede equilibrar con su fuerza. No es el patrón el que trabaja menos con solo señalar el compás con sus manos, y sobre todo infundirles valor, con los cálidos gritos que les dirige a cada paso.
(...)

Salen las embarcaciones una por una del puerto al lugar de la contienda. El agua del mar está tan tranquila como la leche lo está en el Kaiku de los pastores. Si el mar no se pica, hoy van a establecer una buena marca. Hay quienes han sentido en su bolsillo la comezón del dinero.
(...)

El público ha tomado posiciones fijas. Los remeros, tomando tino al mango del remo, no pueden parar impacientes, y sienten en sus manos el sudor del corazón. Estiran sus cuellos, hacen girar su cabeza sobre ellos, echan saliva a sus manos, miran al costado como para distraerse, y cierran y abren los ojos a cada paso.
(...)
Después de haber escuchado uno, dos, tres, cuatro, pausadamente y tomando la indicación al mismo tiempo, no pueden salir más iguales y entrar al mismo compás. Quieren despegarse en la primera breada, pero tres de las traineras van codo con codo. Los donostiarras se han retrasado en atropellada confusión.
(...)

Txanpa buka ta joa bakandu
patroi-besoaren neurriz;
aren oiua “ots, nere seme
ederrak” bein eta berriz.
Zumai ta Zarautz lêntxago doaz,
batera, besteak utziz;
ontzi-erdi bat Getari baiño,
Donosti baiño bi ontziz.
(...)
Donostiarrek ezin berdindu
txanpan ein duten galera;
patroi berriak biotza galdu,
mutillek ezin aurrera;
arra bete ezin urbildu dira
Zumai-Zurautzen aldera;
Getari, berriz, aurrean dute
goituxerik ur-joera.
(...)
Zumai-Zarautzek ba dirudite
bata besteren itzalak;
bi gurdi-zaldi, esku bakarrak
daduzkanean egalak;
noizbein putreak ala darabiltz
jaso ta makur egalak;
uin batek berak jasotzen ditu,
batean gorde magalak.
(...)
Getarik gogor eraso dio
uin-gaiñetik baliatuz;
txanpa labur bík usu dakarte
uiñak adin bat korrituz.
Berdindu ditu, igaro ditu
ontzi baten aurrea artuz;
bere batean dator, indarrak
azken-unera bialduz.
(...)
Nat dunak âl du; Donosti orrek
artu du berriz joera:
arraunlariek sumatu dute
Zarauzko ontziân ubera.
Bertan dirala gogo-arturik
ein dute beste sarrera;
ogei ukaldi eman orduko
eldu zaizkie parera.
Erbi-atzetik zakurra alaxe
zantzua berri ikusirik:
ikus, atzeman, aurrea artzen du:
eldu bear muturretik .
Ala Donosti gaillendu zaigu
Zumai-Zarautzen aurretik.
Asi-lekura lênbizi sartzen
lana bear du Getarik.
Zumardi-antza –erdian kale-
oial-ontzi, lurrin-ontzi,
aize-burrunbak, jo ditun gisan
batean dute ein irrintzi.
Turutak asi zalapartaka,
mutillak il edo bizi;
ez eun eiztarik, berreun zakurrek
basoan ainbat karraisi.
(…)
Azken txanpa du Getarik. Ua
itsasoa jan bearra!
Zerura arraunak jaso ditute,
erre dute lêngo marra.
Getari ixillak lau aldetara
zabali du deadarra.
Amabost arraun-ukaldiz gero
sartu zaie zarauztarra.
Andik bitara Zumaia an dute;
Donosti andik seitara:
kukuak oker egun artan jo;
ôk bear zuten bandera.
Ola diote, dirurik egin
ez dutenek; buruz bêra
egin dutenak; sakel-agoak
ustu zaizkie batera.

Acabat l'enbalament (esprint) i distanciant els cops, al compàs dels braços del patró, el qual una i altre vegada els hi crida “¡ea, bells fills meus!”, Zumaia i Zarauz avancen força i van junts deixant enrera els altres: a Guetaria mitja embarcació i a Sant Sabastià dues llargades.
(...)

Els donostiarres no poden escurçar la distància que han perdut en l'impuls inicial. El patró, nou, es desanima i els nois no poden avançar. No poden acostar-se ni un pam als de Zumaia i Zarauz. En canvi Guetaria segueix davant i està pròxima a dominar el corrent.
(...)

Zumaia i Zarauz semblen un l'ombra de l'altre; dos cavalls d'un cotxe les brides del qual va manegant una sola mà. Així el voltor acostuma a moure les seves ales, aixecant-les i baixant-les. Una mateixa ona les aixeca i un mateix sot les fa desaparèixer.
(...)

Guetaria ha atacat amb coratge gràcies a l'ajut de l'ona. Dos breus esprints la porten volant, voleiant tant com les ones. Ha igualat i passat els altres, adquirint l'avantatge d'un llarg. I ve al seu ritme, reservant-se les forces per al moment final.
(...)

Qui vol, pot. Sant Sebastià ha restablert la seva marxa. Els remadors han notat per l'estela la proximitat dels de Zarauz. Al veure's prop d'ells s'han llençat a una nova lluita. A les vint remades, han arribat a l'altura d'ells.
Així marxa el gos seguint a la llebre, quan veu a prop el rastre; el veu, el troba, li pren la davantera volent-la agafar pel morro. Així Sant Sebastià s'ha encoratjat davant de Zumaia i Zarauz. ¡Tindrà feina Guetaria en entrar primera a la meta!
Com filera de pollancres, carrer enmig, embarcacions de vela i vapor, com empentades per la mateixa venteguera, han començat tot d'una la cridadissa. Sonen estrepitosament les sirenes i els nois remen a vida o mort. Ni cent caçadors ni dos-cents gossos podrien aixecar en el bosc tal cridòria.
(...)

Guetaria dóna la seva última escomesa. ¡Quina manera d'engolir distàncies! Han aixecat els seus rems al cel en tocar la ratlla de sortida. La silenciosa Guetaria ha proclamat als quatre vents la seva victòria. A quinze palades després ha entrat Zarauz.
D'allí a dues palades entra Zumaia i d'allí a sis Sant Sebastià. Malament els va cantar el cucut aquell dia (tingueren mala sort), perquè a aquests els pertanyia la bandera. Així opinen els que no han travessat diner. Estan moixos els que l'han perdut, quedant-se alhora buides les seves butxaques i la seva boca.

Terminado el embalaje (sprint) y distanciand vo los golpes, al compás de los brazos del patrón, el cual una y otra vez les grita “¡ea, mis guapos hijos!”, Zumaya y Zarauz avanzan un tanto, y van a una, dejando atrás a los demás: a Guetaria media embarcación, y a San Sebastián dos largos.
(…)

Los donostiarras no pueden acortar la distancia que han perdido en el impulso inicial. El patrón, nuevo, se desanima, y los muchachos no pueden avanzar. No pueden aproximarse ni un palmo a los de Zumaya y Zarauz. En cambio Guetaria sigue adelante y está próxima a dominar la corriente.
(…)

Zumaya y Zarauz parecen una la sombra del otro; dos caballos de un coche cuyas riendas va manejando una sola mano. Así el buitre suele agitar sus alas levantándolas y bajándolas. Una misma ola los levanta y un mismo bache los hace desaparecer.
(…)

Guetaria ha arremetido con brío valiéndose de la ayuda de la ola. Dos breves sprints la traen en vuelo, volando tanto como las ondas. Ha igualado y pasado a demás, adquiriendo la ventaja de un largo. Y viene a su ritmo, reservándose las fuerzas para el momento final.
(…)

Quien quiere, puede. San Sebastián ha restablecido su marcha. Los remeros han notado por la estela la cercanía de los de Zarauz. Al verse cerca de ellos se han lanzado a una nueva breada. A las veinte remadas, han llegado al par de ellos.
Así marcha el perro siguiendo a la liebre, cuando ve cercano el rastro; lo ve, lo halla, le toma la delantera queriéndola agarrar del morro. Así San Sebastián se ha envalentonado delante de Zumaya y Zarauz, ¡Trabajo tiene Guetaria en entrar primero en la meta!
Como hilera de álamos, calle en medio, embarcaciones de vela y vaporas, como empujadas por el mismo ventarrón, han comenzado a una su griterío. Suenan estrepitosamente las sirenas, y los muchachos reman a vida o muerte. Ni cien cazadores ni doscientos perros pudieran levantar en el bosque tal vocerío.
(…)

Guetaria da su última arremetida. ¡ que manera de tragar distancias! Han levantado sus remos al cielo al tocar la raya de salida. La silenciosa Guetaria ha proclamado a los cuatro vientos su victoria. A quince paladas después ha entrado Zarauz.
De allí a dos paladas entra Zumaya y de allí a seis San Sabastián. Mal les cantó el cuclillo aquel día (mala suerte tuvieron), porqué a estos pertenecía la bandera. Así opinan los que no han atravesado dinero. Cabizbajos están los que lo han perdido, quedando a un tiempo vacíos sus bolsillos y su boca.